

รายงานการวิจัย

รายงานการวิจัยย่อยที่ ๒ เรื่อง

ศึกษาปัจจัยที่มีส่วนในการสร้างสันติสุขชุมชนท่ามกลางพหุวัฒนธรรมในอีสานใต้
A Factors to Supporting Peace Local Among Multiculture in E-San Tai

ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง
การเสริมสร้างเครือข่ายชุมชนสันติสุขในสังคมไทย
A Supporting Peace Local Networking in Thai Social

โดย

ผศ.ดร.รุ่งสุริยา หอมวัน

ผศ.ดร.ทิพย์ ชันแก้ว

ดร.ธนนต์ชัย พัฒนะสิงห์

พระครูปริยัติปัญญาโสภณ,ผศ. (ชัย บุรณะ)

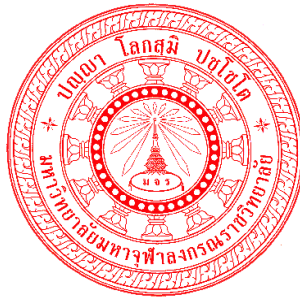
ผศ.ดร.ปิยวัฒน์ คงทรัพย์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

พ.ศ. ๒๕๖๓

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 800763031

รายงานการวิจัย

รายงานการวิจัยย่อยที่ ๒ เรื่อง

ศึกษาปัจจัยที่มีส่วนในการสร้างสันติสุขชุมชนท่ามกลางพหุวัฒนธรรมในอีสานใต้
A Factors to Supporting Peace Local Among Multiculture in E-San Tai

ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง
การเสริมสร้างเครือข่ายชุมชนสันติสุขในสังคมไทย
A Supporting Peace Local Networking in Thai Social

โดย

ผศ.ดร.รุ่งสุริยา หอมวัน

ผศ.ดร.ทิพย์ ชันแก้ว

ดร.ธนนต์ชัย พัฒนะสิงห์

พระครูปริยัติปัญญาโสภณ,ผศ. (ชัย บุรณะ)

ผศ.ดร.ปิยวัฒน์ คงทรัพย์

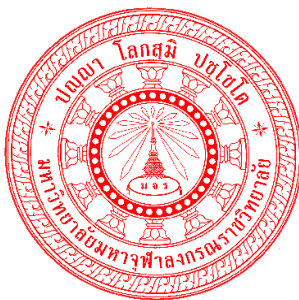
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

พ.ศ. ๒๕๖๓

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 800763031

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

Sub – Research Report 2

A Factors to Supporting Peace Local Among Multiculture in E-San Tai

Under Research Program

A Supporting Peace Local Networking in Thai Social

By

Asst.Prof.Dr. Rungsuriya Homwan

Asst.Prof.Dr.Thip Khankaew

Dr. Thananchai Patthanasing

Phrakhru Pariyatpanyasopon, Asst.Prof. (Chai Burana)

Asst.Prof.Dr. Piyawat Kongsup

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Bururam Buddhis College

B.E. 2563

Research Project Funded by Mahachulalongkornrajavidyalaya University

MCU RS 800763031

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย:	ศึกษาปัจจัยที่มีส่วนในการสร้างสันติสุขชุมชนท่ามกลางพหุวัฒนธรรมในอีสานใต้
ผู้วิจัย:	ผศ.ดร.รุ่งสุริยา หอมวัน, ผศ.ดร.ทิพย์ ชันแก้ว, ดร.ธันต์ชัย พัฒนะสิงห์, พระครูปริยัติปัญญาโสภณ,ผศ. (ชัย บุรณะ) และ ผศ.ดร.ปิยวัฒน์ คงทรัพย์
ส่วนงาน:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์
ปีงบประมาณ:	๒๕๖๓
ทุนอุดหนุนการวิจัย:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ คือ ๑) เพื่อศึกษาสภาพบริบททางสังคมในสังคมพหุวัฒนธรรม ๒) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีส่วนในการสร้างชุมชนสันติสุขในสังคมพหุวัฒนธรรม และ ๓) เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคในการสร้างชุมชนสันติสุขในสังคมพหุวัฒนธรรม ดำเนินการโดยวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการ ประชากรคือ ๑) ชุมชนบ้านยาง ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ ๒) ชุมชนบ้านอ้ออุดมสิน ตำบลไพล อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา ๓) ชุมชนบ้านเทนมีย์ ตำบลเทนมีย์ อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ และ ๔) ชุมชนทนาง ตำบลปราสาททนาง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน ๖๐ รูป/คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง

ผลการวิจัย พบว่า

๑. สภาพบริบททางสังคมของชุมชนกลุ่มเป้าหมายทั้ง ๔ แห่งนั้น เป็นชุมชนเก่าแก่ยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมโบราณ มีความเชื่อในเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มองไม่เห็น เคารพบูชาดวงวิญญาณของบรรพบุรุษ และปฏิบัติตามประเพณีสิบสองเดือนของภาคอีสาน ส่วนการแต่งกายนั้นเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย แต่เมื่อเวลาที่ชุมชนมีกิจกรรมก็จะแต่งกายให้เหมาะสมกับประเพณีนั้นๆ ส่วนภาษาพูดยังคงอนุรักษ์ภาษาถิ่นในการสื่อสารได้เป็นอย่างดี และผู้นำชุมชนมีความเข้มแข็ง มีความรู้ความสามารถในการนำพาชุมชนไปสู่การพัฒนา

๒. ปัจจัยที่มีส่วนในการสร้างชุมชนสันติสุขในสังคมพหุวัฒนธรรม พบว่า

๒.๑ วิธีการบริหารความขัดแย้งของชุมชนในอดีต ผู้นำชุมชนจะไกล่เกลี่ยให้เกิดความเป็นธรรมแก่คู่กรณี โดยไม่ให้ความขัดแย้งไปถึงเจ้าหน้าที่ในระดับที่เหนือขึ้นไป ด้วยอาศัยความร่วมมือกัน ความรัก ความสามัคคี ของคนในชุมชน

๒.๒ หน่วยงานภาครัฐมีบทบาทในการแก้ไขปัญหาาระงับเหตุเบื้องต้นให้เกิดความสงบเรียบร้อย ด้วยการจัดให้มีกฎกติกาของหมู่บ้าน และชี้แจงให้เกิดความเข้าใจตรงกันถูกต้องทุกฝ่าย

๒.๓ กิจกรรมที่ก่อให้เกิดสันติสุขในชุมชนประกอบด้วย กิจกรรมการไปวัดด้วยกัน กิจกรรมไปร่วมงานขึ้นบ้านใหม่ด้วยกัน กิจกรรมไปร่วมงานศพด้วยกัน กิจกรรมไปปลูกป่าร่วมกัน กิจกรรมไปพัฒนาหมู่บ้านร่วมกัน กิจกรรมการไปประชุมร่วมกัน และกิจกรรมมีจิตอาสาด้วยกัน

๒.๔ ปัจจัยที่ทำให้เกิดสันติสุขในชุมชน ประกอบด้วย ๑) ผู้นำดี ๒) คนมีส่วนร่วม ๓) มีประเพณียึดเหนี่ยวร่วมกัน ๔) มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในชุมชน ๕) จิตสำนึกรักชุมชน ๖) องค์กรในชุมชนทำบทบาทหน้าที่สมบูรณ์

๓. อุปสรรคในการสร้างชุมชนสันติสุขในสังคมพหุวัฒนธรรม คือการบริหารการจัดการที่ไม่ค่อยมีระบบหรือแบบแผนในชุมชน ทำให้เกิดการเลือกปฏิบัติและมีความแตกแยกกัน สมาชิกกลุ่มไม่เข้าใจบทบาทหน้าที่ของตนเอง ประชาชนบางส่วนขาดความสามัคคีและไม่มีจิตสาธารณะ ปัญหาหนี้สินครัวเรือนและการกำจัดขยะ

Research Title: A Factors to Supporting Peace Local Among Multiculture in E-San Tai.

Researchers: Asst.Prof.Dr.Rungsuriya Homwan, Asst.Prof.Dr.Thip Khankaew, Dr.Thananchai Pattanasing, PhrakhruPariyatpanyasopon, Asst.Prof. (Chai Burana) and Asst.Prof.Dr. Piyawat Kongsup

Department: Mahachulalongkornrajavidyalaya University,
Buriram Buddhist College

Fiscal Year: 2563 / 2020

Research Scholarship Sponsor: Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ABSTRACT

The objectives of this research are 1) to study the social context in a multicultural society. 2) to study the factors contributing to the creation of a peaceful community in a multicultural society and 3) to study the problems and obstacles in the creation of a peaceful community in a multicultural society. Conducted by action research method. The population is 1) Ban Yang Community, Ban Yang Subdistrict, Lam Plai Mat District Buriram Province, 2) Ban Or Udomsin community, Plai sub-district, Lamthamenchai district Nakhon Ratchasima Province, 3) Tenmee Community, Tenmee Subdistrict, Mueang Surin District Surin Province, And 4) Ban Thanong Community, Prasat Thanong Sub-district, Prasat District, Surin Province. Key informants 60 people, The tool used for the data collection was self-created interview.

The research results were found that

1. The social context of the four target communities are old communities adhering to ancient traditions and cultures. Have faith in the sacred which is invisible Worship the spirits of the ancestors. And follow the twelve-month tradition of the Isan region As for the dress that has changed over time But when the community has an activity, it will dress appropriately according to that tradition. The spoken language still preserves the dialect of communication as well. And community leaders are strong Have knowledge and ability to lead the community to development

2. Factors contributing to the creation of a peaceful community in a multicultural society were found that

- 2.1 Method of managing the conflict of the past Community leaders mediate to ensure fairness to the parties. Without allowing the conflict to reach the

higher level officials Through cooperation, love and unity of the people in the community

2.2 Government agencies play a role in resolving problems, suppressing primary causes and creating public order. By providing the rules of the village And clarify to achieve mutual understanding and correct all parties

2.3 Activities that cause peace in the community include Temple-going activities together Activities to attend housewarming together Activities to attend the funeral together Activity to plant a forest together. Activities to develop the village together Meeting activities And activities with volunteerism together

2.4 Factors contributing to peace in the community consisted of 1) Good leaders 2) Participating people 3) Having traditions, bonding together, 4) Interaction among community members 5) Consciousness of community 6) Community organization has a complete role.

3. Obstacles in building a peaceful community in a multicultural society. Is the management of management that is not systematic or formal in the community. Causing discrimination and division Group members do not understand their roles. Some people lack harmony and no public mind. Household debt problem and Garbage disposal.

กิตติกรรมประกาศ

รายงานการวิจัยนี้ ผู้วิจัยขอขอบคุณ ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ และผู้ทรงคุณวุฒิของสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ที่ได้กรุณาสละเวลาให้คำปรึกษา และตรวจสอบแก้ไขรายงานการวิจัยอย่างละเอียดรอบคอบ เพื่อให้เนื้อหาของกรวิจัยนี้ชัดเจนสมบูรณ์มากขึ้น

ผู้วิจัยขอขอบคุณ คณะผู้เชี่ยวชาญทุกท่านที่กรุณาช่วยตรวจสอบเครื่องวิจัย ซึ่งประกอบด้วย พระสุธีรัตนบัณฑิต,รศ.ดร., พระสุวรรณเมธาภรณ์,ผศ.ดร. และ รศ.ดร.โกนิฐ์ ศรีทอง ที่ให้ความอนุเคราะห์ตรวจทานแนะนำแก้ไขให้แบบสัณภาษณ์สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่าน และประชาชนทั้ง ๔ ชุมชน ที่ให้ร่วมมือและความเมตตาในการเก็บข้อมูลการวิจัย

คุณค่าและประโยชน์ที่พึงมีของงานวิจัยฉบับนี้ขอมอบบูชาพระคุณบิดา-มารดา และพระคุณของครูอาจารย์ทุกท่านที่ได้ประสิทธิ์ ประสาทวิชาความรู้และจริยธรรมอันดีงาม และขอขอบพระคุณ มา ณ โอกาสนี้

ผศ.ดร.รุ่งสุริยา หอมวัน และคณะ

๒๖ กันยายน ๒๕๖๓

สารบัญ

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ค
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ช
สารบัญแผนภูมิ.....	ฉ
สารบัญภาพ.....	ญ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ.....	ฎ
บทที่ ๑ บทนำ.....	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย	๓
๑.๓ ปัญหาการวิจัย.....	๔
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย.....	๔
๑.๕ นิยามศัพท์ในการวิจัย	๕
๑.๖ กรอบแนวคิดการวิจัย	๖
๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๖
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๗
๒.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับพหุวัฒนธรรม.....	๗
๒.๒ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับสันติภาพ.....	๑๔
๒.๓ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับสันติวิธีวิถีพุทธ	๓๐
๒.๔ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้างเครือข่าย	๓๙
๒.๕ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม	๔๓
๒.๖ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน	๕๐
๒.๗ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๕๗
บทที่ ๓ ระเบียบวิธีวิจัย	๖๒
๓.๑ รูปแบบการวิจัย.....	๖๒
๓.๒ พื้นที่การวิจัย.....	๖๓
๓.๓ ประชากร กลุ่มตัวอย่าง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	๖๔
๓.๔ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๖๔
๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	๖๕
๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล.....	๖๕

๓.๗	สรุปกระบวนการวิจัย	๖๖
บทที่ ๔	ศึกษาปัจจัยที่มีส่วนในการสร้างสันติสุขชุมชน	๖๗
๔.๑	ศึกษาสภาพบริบททางสังคมในสังคมพหุวัฒนธรรม	๖๗
๔.๑.๑	ชุมชนบ้านยาง ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์	๖๗
๔.๑.๒	ชุมชนบ้านเหมมีย์ ตำบลเหมมีย์ อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์	๗๑
๔.๑.๓	ชุมชนบ้านทง ตำบลปราสาททง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์	๗๕
๔.๑.๔	ชุมชนบ้านอ้ออุดมสิน ตำบลลำไพล อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา ..	๗๙
๔.๒	ศึกษาปัจจัยที่มีส่วนในการสร้างชุมชนสันติสุขในสังคมพหุวัฒนธรรม	๘๒
๔.๒.๑	วิธีการบริหารความขัดแย้งของชุมชนในอดีต	๘๒
๔.๒.๒	บทบาทหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐ ในการดูแลจัดการความขัดแย้ง ให้เกิดสันติสุขในชุมชน	๘๖
๔.๒.๓	กิจกรรมที่ก่อให้เกิดความร่วมมือกันหรือก่อให้เกิดสันติสุขชุมชนร่วมกัน	๙๑
๔.๒.๔	ปัจจัยที่ทำให้เกิดสันติสุขในชุมชน	๑๐๑
๔.๓	ศึกษาปัญหาอุปสรรคในการสร้างชุมชนสันติสุขในสังคมพหุวัฒนธรรม	๑๑๐
๔.๔	องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย	๑๑๔
บทที่ ๕	สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	๑๑๕
๕.๑	สรุปผลการวิจัย	๑๑๕
๕.๒	อภิปรายผล	๑๒๒
๕.๓	ข้อเสนอแนะ	๑๒๖
บรรณานุกรม	๑๒๘	
ภาคผนวก	๑๓๘	
ผนวก ก	แบบสัมภาษณ์	๑๓๙
ผนวก ข	หนังสือเชิญ รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ รายชื่อผู้ให้ข้อมูลวิจัย	๑๔๓
ผนวก ค	ภาพถ่ายกิจกรรมการวิจัย	๑๔๙
ผนวก ง	กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำผลจากโครงการวิจัยไปใช้ประโยชน์	๑๖๐
ผนวก จ	ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบจากงานวิจัย	๑๖๙
ประวัติผู้วิจัย	๑๗๔	

สารบัญตาราง

ตารางที่

๔.๑ แสดงวิธีการบริหารความขัดแย้งของชุมชนในอดีต	๘๕
๔.๒ บทบาทของหน่วยงานภาครัฐ ในการดูแลจัดการความขัดแย้งให้เกิดสันติสุขในชุมชน	๙๐
๔.๓ กิจกรรมที่ก่อให้เกิดความร่วมมือกันหรือก่อให้เกิดสันติสุขในชุมชนร่วมกัน	๑๐๐
๔.๔ ปัจจัยที่ทำให้เกิดสันติสุขในชุมชน	๑๐๙

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่

๑.๑ กรอบแนวคิดการวิจัย	๕
๒.๑ แสดงกระบวนการสันติภาพ	๒๔
๔.๑ แสดงองค์ประกอบที่ทำให้เกิดสันติสุขชุมชน	๑๑๔

สารบัญภาพ

ภาพประกอบที่

๔.๑	ราวสะพานทางเข้าสู่ศาลากลางน้ำที่ทำสัญลักษณ์เป็นพญานาค	๖๘
๔.๒	การแต่งกายของชาวชุมชนบ้านยาง เมื่อเวลาเข้าไปทำบุญที่วัด	๗๐
๔.๓	แสดงการแต่งกายของผู้หญิงเมื่อเข้าวัดทำบุญ	๗๐
๔.๔	ทีมงานวิจัยเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนบ้านยาง	๗๑
๔.๕	ผ้าไหมทอมือของกลุ่มสัมมาชีพชุมชน บ้านเทนมีย์	๗๒
๔.๖	แสดงรางวัลพระราชทานที่ชุมชนได้รับ	๗๔
๔.๗	แสดงการดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	๗๕
๔.๘	ผู้นำชุมชนและเยาวชนร่วมกันสำรวจป่าชุมชนเพื่อการบันทึกข้อมูล	๗๖
๔.๙	การอนุรักษ์ศิลปปะการแสดงกันตรึมของกลุ่มชุมชนบ้านทะนง	๗๖
๔.๑๐	จุดเรียนรู้อาหารน้ำใต้ดินระบบปิด ณ วัดสว่างอารมณ์ หมู่ที่ ๑ บ้านทง	๗๘
๔.๑๑	สมาชิกร่วมเพาะพันธุ์กล้าไม้สำหรับแจกจ่าย	๗๙
๔.๑๒	สระน้ำสาธารณะและคลองส่งน้ำเพื่อการเกษตร	๗๙
๔.๑๓	ชาวชุมชนร่วมกันทำบุญตักบาตรเนื่องในเทศกาลประจำปี	๘๐
๔.๑๔	สมาชิกกลุ่มจิตอาสาพระราชทาน	๘๑
๔.๑๕	ตุน้ำดื่มชุมชนและตุน้ำมันเชื้อเพลิง	๘๒
๔.๑๖	ชุมชนประชุมถอดบทเรียนโครงการ “หมู่บ้านอยู่เย็น”	๘๕
๔.๑๗	แลกเปลี่ยนเรียนรู้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง	๘๙
๔.๑๘	ประชาชนร่วมกันทำบุญที่วัดเนื่องในวันอัมมัสสวนะและวันแม่แห่งชาติ	๙๑
๔.๑๙	การมีส่วนร่วมของชุมชนสันติสุขในเทศกาลประจำปี	๙๙
๔.๒๐	กิจกรรมการอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น	๑๐๔

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

อักษรย่อในรายงานการวิจัยนี้ ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ฉบับพิมพ์ปี ๒๕๐๐ และพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๙ โดยได้กล่าวถึงที่มาเล่ม / ข้อ / หน้าตามลำดับ เช่น วิ.มหา. (ไทย) ๒/ ๒๙๘ / ๔๓๗ = วินัยปิฎก มหาวิภังค์ เล่มที่ ๒ ข้อ ๒๙๘ หน้า ๔๓๗

พระสุตตันตปิฎก

ที.ปา.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย	ปาฎีกวรรค	(ภาษาไทย)
สํ.ส.	(บาลี) = สุตตันตปิฎก สํยุตตนิคาย	สคาถวรรคปาลี	(ภาษาบาลี)
สํ.ส.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก สํยุตตนิคาย	สคาถวรรค	(ภาษาไทย)
อง.ทุก.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย	ทุกนินบาต	(ภาษาไทย)
อง.ปญจก.	(บาลี) = สุตตันตปิฎก องคุตตรนิกาย	ปญจกนินบาตปาลี	(ภาษาบาลี)
อง.จตุกก	(ไทย) = สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย	จตุกกนินบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ธ.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย	ธรรมบท	(ภาษาไทย)
ขุ.อุ.	(บาลี) = สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย	อุทานปาลี	(ภาษาบาลี)
ขุ.อุ.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย	อุทาน	(ภาษาไทย)
ขุ.อิตติ.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย	อิตติวุตตะกะ	(ภาษาไทย)
ขุ.ม.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย	มหานิทเทศ	(ภาษาไทย)
ขุ.จู.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย	จูฬนิตเทศ	(ภาษาไทย)

อรรถกถาพระสุตตันตปิฎก

ที.ม.อ.	(ไทย) = ทีฆนิกาย สุมังคลวิลาสินี มหาวรรคอรรถกถา	(ภาษาไทย)
---------	---	-----------

บทที่ ๑ บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนทำให้เรารู้สึกว่าเรามีเพื่อน เพื่อนที่เรารู้จักเป็นอันดับแรกสุดก็คือครอบครัวของเราเอง ถัดไปคือครอบครัวข้างเคียง หมู่บ้าน ตำบล จังหวัด และที่สุดคือประเทศ และตามปกติคนทั้งหลายนั้นจะอยู่ร่วมกันได้ดี ต่อเมื่อมีหลักความเชื่อหรือเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจอย่างหนึ่งอย่างเดียวกัน เป็นเหมือนแกนหรือสายเชือกที่ร้อยประสานกันไว้ ในบรรดาหลักความเชื่อหรือเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจทั้งหลายนั้น กล่าวได้ว่าศาสนาเป็นหลักความเชื่อที่มีกำลังมากที่สุดและเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจที่เหนียวแน่นและลึกซึ้งที่สุด^๑

นอกจากนั้น ศาสนาช่วยสร้างความสัมพันธ์อันดีต่อกัน ช่วยขจัดช่องว่างทางสังคม สร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกัน เป็นรากฐานแห่งความสามัคคีและการร่วมแรงร่วมใจกันพัฒนาชุมชน และสร้างความสงบสุขความมั่นคงให้แก่ชุมชน^๒

การอยู่ร่วมกันเป็นสังคม คือกลุ่มคนอย่างน้อยสองคนขึ้นไปมาอาศัยอยู่ร่วมกันในบริเวณหนึ่ง ซึ่งมีความสัมพันธ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม ความสัมพันธ์ทางตรงเช่นการพูดจา ทักทาย การทำงานร่วมกัน การซื้อขาย และให้ความเอื้ออาทรต่อกันเป็นต้น สำหรับความสัมพันธ์ทางอ้อมได้แก่ การเดินผ่านผู้คนที่เราไม่รู้จัก แต่เขาก็เป็นคนจังหวัดเดียวกัน การใช้สิ่งของที่ผลิตขึ้นโดยคนที่ไม่เคยพบปะเห็นหน้ากันมาก่อน คนเหล่านี้จะเป็นกลุ่มที่เราสัมพันธ์กับพวกเขาโดยผ่านบุคคลอื่น ผ่านเอกสาร หนังสือ ผ่านทางวิทยุ โทรทัศน์ อย่างไรก็ตามจะเห็นได้ว่ามนุษย์มีความแตกต่างจากสัตว์ถึงแม้ว่าจะอยู่รวมกลุ่มคล้ายคลึงกับการเป็นสังคมก็ตาม ทั้งนี้เพราะมนุษย์จำเป็นต้องตอบสนองความต้องการพื้นฐานทางชีวภาพและความต้องการทางวัฒนธรรม มนุษย์มีความคิดสร้างสรรค์ สามารถประดิษฐ์เครื่องมือเครื่องใช้และแบบแผนของสังคมขึ้นมาอย่างต่อเนื่อง และมนุษย์มีความเชื่อหรือศาสนาประจำชาติที่พ่อแม่หรือบรรพบุรุษได้นับถือสืบทอดกันมา

ความสำนึกเรื่องชุมชนเกี่ยวข้องกับเรื่องเชื้อชาติ จะอย่างไรก็ตาม ดูเหมือนว่าบางครั้งศาสนาก็สามารถขยายขอบเขตความเป็นเพื่อนที่ว้าให้เลยออกไปนอกกรอบของเชื้อชาติ ดังที่ชาวมุสลิมทั่วโลกรู้สึกว่าคุณเองอยู่รวมในครอบครัวใหญ่ ชาวพุทธรู้สึกเป็นมิตร การมีเมตตา ศาสนาคริสต์สอนว่ามนุษย์คือบุตรของพระเจ้าเหมือนกัน เราจึงเป็นพี่น้องกันทั่วโลก^๓

การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข คือการที่มนุษย์มาอยู่ร่วมกันเป็นสังคม สามารถปฏิบัติตามกฎเกณฑ์การอยู่ร่วมกันในรูปของกฎระเบียบหรือกฎหมาย และมีคุณธรรมในการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

^๑ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุต.โต), ความสำคัญของพระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สหธรรมิก, ๒๕๕๕), หน้า ๒๔.

^๒ มนต์ ทองซึ้ง, ศาสนาสัญญาของโลกปัจจุบัน, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไอเดียสโตร์, ๒๕๕๓), หน้า ๖.

^๓ สมภาร พรหมทา, มนุษย์กับศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สยาม, ๒๕๕๔), หน้า ๓๐.

การมีส่วนร่วมกิจกรรมต่างๆ ของสังคม เช่น การมีส่วนร่วมในกิจกรรม การเมืองการปกครอง การมีส่วนร่วมในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน และการปฏิบัติตามคุณธรรมของการอยู่ร่วมกันตามหลักศาสนาที่ตนเองนับถือจะทำให้ประชาชนสามารถอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข คุณธรรมของการอยู่ร่วมกันตามหลักศาสนาที่บุคคลนับถือ^๔

อีกอย่างหนึ่งสำหรับหน้าที่ของสังคมคือการดูแลสมาชิกให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข สร้างความเป็นธรรมด้วยการประสานประโยชน์ให้สมาชิกทำหน้าที่ของตนเองได้อย่างลงตัว ผลักดันให้เกิดการคิดอย่างสร้างสรรค์ และประดิษฐ์สิ่งใหม่ๆ เพื่อความเจริญก้าวหน้าของสังคม รวมทั้งสร้างสำนึกให้คนในสังคมร่วมกันอนุรักษ์รักษาวัฒนธรรมของตนเอง ถ่ายทอดให้แก่อนุชนรุ่นหลังได้ประพฤติปฏิบัติให้เป็นสมบัติของสังคม นอกจากนี้สังคมมนุษย์มีองค์ประกอบที่สำคัญคือ (๑) ประชากรจะต้องมีจำนวนตั้งแต่สองคนขึ้นไป สังคมที่มีขนาดเล็กที่สุดคือครอบครัวที่มี พ่อ-แม่-ลูก ในขณะที่ชุมชนหรือหมู่บ้านจะมีสมาชิกเพิ่มขึ้นจนกลายเป็นอำเภอ จังหวัด ประเทศ ตลอดจนถึงสังคมโลก (๒) ประชากร หรือสมาชิกในสังคมนั้นจะต้องมีความสัมพันธ์และการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน (๓) พื้นที่หรืออาณาเขต คนในสังคมจะอาศัยอยู่ในบริเวณแห่งใดแห่งหนึ่ง พื้นที่อาจมีขนาดจำกัด เช่น บริเวณบ้านของครอบครัวหนึ่งหรือบริเวณกว้างขวางเป็นอำเภอหรือจังหวัดโดยไม่ถูกจำกัดพื้นที่ เช่น การสื่อสารระหว่างบุคคลทางอินเทอร์เน็ต (๔) การจัดระเบียบทางสังคม การอยู่ร่วมกันในสังคมนั้นสมาชิกจะต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบที่ควบคุมตามตำแหน่งสิทธิและหน้าที่ของสมาชิกแต่ละคน บรรทัดฐานทางสังคมจะมีระบบแบบแผน เป็นที่ยอมรับและเข้าใจร่วมกันของคนในสังคม เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุข (๕) เมื่อมนุษย์มาอยู่ร่วมกันเป็นหมู่เป็นเหล่าภายใต้สภาพแวดล้อมเดียวกันทั้งทางกายภาพและประวัติศาสตร์ พวกเขา ก็สร้างวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีขึ้นเพื่อตอบสนองต่อความต้องการ ก่อให้เกิดเป็นวัฒนธรรมเฉพาะของตนเอง^๕

สังคมพหุวัฒนธรรม คือการบูรณาการวิธีการทั้งปวงเพื่อผสมผสานประโยชน์แก่สังคมก็คือวิธีการครองตน ครองคน และครองงาน ซึ่งประยุกต์ใช้กับการบริหารตน บริหารคน และบริหารงาน หมายถึงกระบวนการตักเตือนตนเองตามพระพุทธรพจน์ว่า “จงเตือนตนด้วยตนเอง”^๖ พิจารณาตนเองคือ การใช้สติปัญญาพิจารณาเหตุผล เมื่อรู้จักตนทั้งข้อดีและข้อด้อยแล้วก็ให้บริหารตนให้สมบูรณ์ เพื่อส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข เพื่อส่งเสริมความประพฤติดีประพฤติกอทั้งกาย สุจริต คือทำสิ่งดีงาม ถูกต้อง ประพฤติชอบด้วยกาย วชิสุจริต พุคสิ่งที่ดีงามถูกต้องประพฤติชอบด้วยวาจา มโนสุจริต คิดสิ่งที่ดีงามถูกต้องประพฤติชอบด้วยใจ^๗ เมื่อบุคคลประพฤติปฏิบัติอยู่ในศีล ๕ ส่งผลให้ผู้คนเป็นคนดี เป็นคนที่สะอาดทั้งทางกาย วาจา ใจ ซึ่งตามหลักศีล ๕ ประการ กล่าวคือ ศีลข้อที่ ๑ การไม่ฆ่าสัตว์ตัดชีวิต ตลอดถึงการไม่คิดพยาบาท ศีลข้อที่ ๒ การไม่ลักทรัพย์หรือล่วงละเมิดในสิ่งของที่ไม่ใช่ทรัพย์สินของ ตัวเอง ศีลข้อที่ ๓ การไม่ประพฤติดมหรือล่วงละเมิดในบุตรภรรยาของ

^๔ เตือน คำดี, ศาสนศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๓), หน้า ๑๘๑.

^๕ อานันท์ กาญจนพันธ์, พหุวัฒนธรรมในบริบทของการเปลี่ยนผ่านทางสังคมและวัฒนธรรม, (กรุงเทพมหานคร: กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, ๒๕๕๖), หน้า ๖๒.

^๖ ช.ธ. (ไทย) ๒๕/๓๕/๖๖.

^๗ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๒๘/๒๒๗.

บุคคลอื่น ศีลข้อที่ ๔ การงดเว้นจากการพูดคำที่ไม่จริง ศีลข้อที่ ๕ การงดเว้นการเสพสุราของมีนเมาที่จะทำให้เป็นผู้ประมาทขาดสติสัมปชัญญะทุกชนิด นอกจากนั้น ชุมชนชาวพุทธมีศาสนสถานสำคัญคือ วัด โดยเจ้าอาวาสเป็นผู้ปกครองวัด ในวัดมีโบสถ์ วิหาร เจดีย์ ศาลาการเปรียญ กุฏิ เมารุ หอสวดมนต์ โรงเรียนพระปริยัติธรรม และสถูปเป็นต้น เป็นสถานที่ใช้ประกอบพิธีทางศาสนา เป็นที่พำนักของพระภิกษุ และเป็นอนุสรณ์ให้ระลึกถึงคุณพระรัตนตรัย ซึ่งพุทธศาสนิกชนนิยมไปกราบไหว้บูชา และร่วมกิจกรรมต่างๆ

การบูรณาการศีลธรรมเพื่อสังคมตามแนวพระพุทธศาสนา คือพระพุทธเจ้า ทรงบัญญัติการไม่ทำอกุศลกรรมที่ทำให้ตนเองและบุคคลอื่นเดือดร้อนเรียกว่าศีล ๕ เพื่อส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข เพื่อให้ศาสนิกชนปฏิบัติตาม เพื่อบรรลุประโยชน์สุขในปัจจุบัน ซึ่งมีอยู่ทั้งความสุขทางกายและความสุขทางใจ^{๘๘}

นอกจากนั้นแล้ว มหาเถรสมาคมและสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ได้ส่งเสริมการปฏิบัติธรรมตามโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ อย่างบริบูรณ์^{๘๙} โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อถวายเป็นพระราชกุศลแก่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เพื่อเสริมสร้างความปรองดองสมานฉันท์ของคนในชาติ ลดความคิดเห็นขัดแย้งกัน

อนึ่ง พระพุทธศาสนายังสอนให้ผู้ครองเรือนดำรงชีวิตอย่างมีความสุขได้โดยหลักศีลธรรมของคฤหัสถ์^{๙๐} ที่ปรากฏในพระสูตรต้นตปิฎก กล่าวคือ อตถิสุข ความสุขที่เกิดจากการมีทรัพย์ โภคสุข ความสุขที่เกิดจากการบริโภครทรัพย์ อนนสุข ความสุขที่เกิดจากการไม่มีหนี้สิน และ อนวัชชสุข ความสุขที่เกิดจากการประกอบภาระงานไม่มีโทษ ทั้งนี้เพื่อให้ประชาชนได้นำหลักศีลธรรมมาปรับใช้ในชีวิตประจำวัน สร้างความมั่นคงความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขในสังคมพหุวัฒนธรรม

การสร้างชุมชนสันติสุขนั้นมีทั้งองค์ประกอบที่เป็นปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก เพราะฉะนั้นผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเรื่อง “ศึกษาปัจจัยที่มีส่วนในการสร้างสันติสุขชุมชนท่ามกลางพหุวัฒนธรรมในอีสานใต้” เพื่อศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมพหุวัฒนธรรม เพื่อศึกษาหลักการที่เกี่ยวข้องกับการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมพหุวัฒนธรรม และเพื่อนำเสนอการสร้างชุมชนสันติสุขในอีสานใต้ท่ามกลางพหุวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม นอกจากนั้นแล้ว องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ บุคลากรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปบูรณาการเพื่อส่งเสริมชุมชนต่างๆ ในประเทศไทย ในการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขท่ามกลางพหุวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมตลอดไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาสภาพบริบททางสังคมในสังคมพหุวัฒนธรรม

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีส่วนในการสร้างชุมชนสันติสุขในสังคมพหุวัฒนธรรม

^{๘๘} อ.ทก. (ไทย) ๒๐/๗๑/๑๐๓.

^{๘๙} กองพุทธศาสนศึกษา, คู่มือโครงการรักษาศีล ๕, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๖), หน้า ๒๖.

^{๙๐} อ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๖๒/๙๐.

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคในการสร้างชุมชนสันติสุขในสังคมพหุวัฒนธรรม

๑.๓ ปัญหาการวิจัย

- ๑.๓.๑ สภาพบริบททางสังคมในสังคมพหุวัฒนธรรมของชุมชนในอีสานใต้เป็นอย่างไร
- ๑.๓.๒ ปัจจัยที่มีส่วนในการสร้างชุมชนสันติสุขในพหุวัฒนธรรมในอีสานใต้มีอะไรบ้าง
- ๑.๓.๓ ปัญหาและอุปสรรคในการสร้างชุมชนสันติสุขในสังคมพหุวัฒนธรรมมีอะไรบ้าง

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาเรื่องนี้จะครอบคลุมปัจจัยที่มีผลต่อการสร้างชุมชนสันติสุขในอีสานใต้ท่ามกลางพหุวัฒนธรรมด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ในด้านการสร้างชุมชนสันติสุข การปรองดอง รวมทั้งชุมชนคุณธรรม ๙ ดี โดยศึกษาสภาพบริบททางสังคมท่ามกลางการแวดล้อมด้วยพหุวัฒนธรรมของชุมชนในจังหวัดเขตพื้นที่อีสานใต้ โดยศึกษาปัจจัยที่มีส่วนในการสร้างสันติสุขในชุมชนพหุวัฒนธรรม มี ๓ ส่วน ประกอบด้วย

- ๑) ปัจจัยส่วนบุคคล เช่น ความหลากหลายตามหลักสิทธิมนุษยชน
- ๒) ปัจจัยภายในชุมชน เช่น กิจกรรม ประเพณี และวัฒนธรรม เป็นต้น
- ๓) ปัจจัยภายนอกชุมชน เช่น การดำเนินชีวิต ความยั่งยืนทางสังคม

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านพื้นที่

สำหรับการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พื้นที่ศึกษาเขตอีสานใต้ ประกอบด้วย

- ๑) ชุมชนบ้านยาง ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์
- ๒) ชุมชนบ้านอ้ออุดมสิน ตำบลไพล อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา
- ๓) ชุมชนบ้านเทนมีย์ ตำบลเทนมีย์ อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์
- ๔) ชุมชนบ้านทง ตำบลปราสาททง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์

๑.๔.๓ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ประชากรศึกษาเป็นกลุ่มพระภิกษุสงฆ์หรือผู้นำศาสนา ผู้บริหารภาครัฐ ส่วนท้องถิ่น และ ตัวแทนชุมชน ที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่เป้าหมาย โดยใช้วิธีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างที่มีความรู้ที่จะสามารถให้ข้อมูลที่สำคัญแบบเจาะจง (Purposive Sampling) คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive sampling) โดยกำหนดเกณฑ์ คือ เป็นผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในประเด็นที่ศึกษา และเป็นผู้ที่ยินดีจะให้ข้อมูลเชิงลึกถึงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นตามบริบทของพื้นที่ กำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ดังนี้

๑) กลุ่มพระสงฆ์หรือผู้นำทางศาสนา	จำนวน	๑๐ รูป
๒) กลุ่มผู้นำชุมชน	จำนวน	๑๐ คน
๓) กลุ่มตัวแทนชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน/นักวิชาการ	จำนวน	๑๐ คน
๔) กลุ่มนิสิตนักศึกษาและกลุ่มคนที่ร่วมกิจกรรม	หมู่บ้านละ	๓๐ คน
	รวม	๖๐ รูป/คน

๑.๕ นิยามศัพท์ในการวิจัย

ชุมชนสันติสุข หมายถึง การใช้ชีวิตร่วมกันในสังคมอย่างสงบ ยอมรับสถานะศักดิ์ศรีของกันและกัน มีการทำที่นำไปสู่ความสมดุลของการอยู่ร่วมกัน ทั้งกาย จิต สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยมีแนวทางจัดการ ความขัดแย้งได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

พหุวัฒนธรรม หมายถึง การสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับสังคม การเมือง เศรษฐกิจ การศึกษา และประวัติศาสตร์โดยใช้โครงสร้างของ กลุ่มชน(ethnicity) เชื้อชาติ(race) สถานะของครอบครัว(socioeconomic status) เพศ(gender) ความสามารถพิเศษ(exceptionalities) ภาษา(language) ศาสนา(religion) บทบาททางเพศ(sexual orientation) และพื้นที่ทางภูมิศาสตร์(geographical area)” สอดคล้องกับ Mitchell and Salsbury (1999) ซึ่งอธิบายว่า “การจัดการศึกษาตามแนวทางพหุวัฒนธรรม หมายถึง การศึกษาที่พยายามแนวความคิดค่านิยมเชิงบวกเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันของมนุษย์และนำไปสู่การปรับปรุงความสามารถในการเรียนรู้ของผู้เรียนทุกคน” นอกจากนี้ Banks and Banks (2003) ได้อธิบายเกี่ยวกับการจัดการศึกษาตามแนวทางพหุวัฒนธรรมไว้ว่า “คือแนวทางในการปฏิรูปที่ออกแบบมาเพื่อเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทางการศึกษาในองค์กรวมเพื่อนักเรียนที่มาจากความหลากหลายของ เชื้อชาติ กลุ่มชน เพศ ความสามารถพิเศษของนักเรียน และชนชั้นทางสังคม โดยจัดประสบการณ์ในเกิดความเท่าเทียมกันทางการศึกษาทั้งในโรงเรียน วิทยาลัย และมหาวิทยาลัย” จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการศึกษาตามแนวทางพหุวัฒนธรรมได้ ๓ ประเด็นคือ

๑) การจัดการศึกษาตามแนวทางพหุวัฒนธรรม ไม่ใช่จำกัดเฉพาะ กลุ่มชน ภาษา ศาสนา เท่านั้น แต่ยังรวมถึง ความแตกต่างทางชนชั้นของสังคม บทบาททางเพศ และความสามารถพิเศษของผู้เรียนอีกด้วย

๒) การจัดการศึกษาตามแนวทางพหุวัฒนธรรม มุ่งให้เห็นคุณค่าในความแตกต่างอย่างมากของกลุ่มต่าง ๆ ในระบบสังคมของสถานศึกษา

การจัดการศึกษาตามแนวทางพหุวัฒนธรรมมุ่งที่ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของผู้เรียนทุกคน

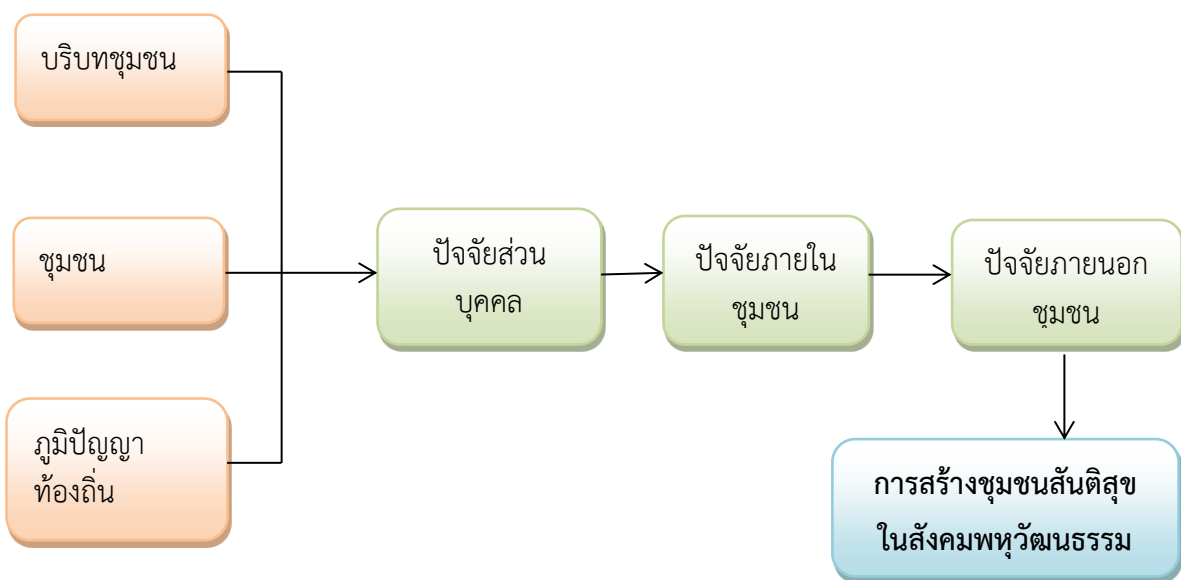
สังคมพหุวัฒนธรรม หมายถึง กลุ่มคนที่มีความหลากหลายทั้งเชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ วิถี ชีวิต ความเชื่อ ศาสนา และประเพณีปฏิบัติที่มีความแตกต่างกัน เนื่องมาจากกระบวนการคิดและสัญลักษณ์ที่เกิดจากการสร้างของวัฒนธรรม ปัจจัยทางศาสนา เชื้อชาติ อายุ เพศ ชนชั้นทางสังคม และการศึกษาซึ่งเป็นตัวกำหนดให้บุคคลมีความคิดความเชื่อ ความรู้สึก และการกระทำในลักษณะที่แตกต่างกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในโอกาสที่ประเทศไทยจะก้าวเข้าสู่การร่วมมือกันในประเทศอาเซียน ที่จะมีการปฏิสัมพันธ์กันระหว่างประเทศสมาชิกมากขึ้น จึงมีความจำเป็นที่สมาชิกในสังคมต้องเรียนรู้ถึงระเบียบแบบแผนที่ควรประพฤติปฏิบัติหรือควรละเว้นตามมารยาทของกันและกันในแต่ละสังคม เพื่อหลีกเลี่ยงความขัดแย้งที่จะเกิดขึ้นและนำมาซึ่งความสงบเรียบร้อยของการอยู่ร่วมกัน

สภาพบริบททางสังคม หมายถึง สภาพแวดล้อมทางสังคมซึ่งประกอบด้วยโครงสร้างและองค์กร ทางสังคม สภาพความเป็นอยู่ของคนในสังคม การรวมกลุ่มคนในสังคม การจัดการศึกษา การสาธารณสุข อนามัยและสิ่งแวดล้อมอื่นๆ ที่มีอิทธิพลและส่งผลกระทบต่อข้อกำหนดนโยบายและแผนทางการศึกษาการนำนโยบายและแผนการศึกษาไปสู่การปฏิบัติของชุมชนในเขตอีสานใต้

ความปรองดอง หมายถึง การที่สมาชิกในกลุ่มหรือในสังคมสามารถที่จะทำให้เกิดความสมัค สมนานสามัคคีประนีประนอมกัน พุดจาตกลงกันด้วยไมตรีจิต โดยแนวทางในการสร้างความปรองดอง ได้แก่ การสานเสวนา การจัดการอารมณ์ความรู้สึกของคน การใช้ศาสนา และการใช้แนวทางอื่น ๆ ในการสร้างความ ปรองดอง

๑.๖ กรอบแนวคิดการวิจัย

ในการวิจัยเรื่อง “ศึกษาปัจจัยที่มีส่วนในการสร้างสันติสุขชุมชนท่ามกลางพหุวัฒนธรรมในอีสานใต้” ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดจากหลักคิดที่สำคัญ ไว้ดังต่อไปนี้

แผนภาพที่ ๑.๑ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- ๑.๗.๑ ได้ศึกษาสภาพบริบททางสังคมในสังคมพหุวัฒนธรรมของชุมชนในอีสานใต้
- ๑.๗.๒ ได้ศึกษาปัจจัยที่มีส่วนในการสร้างชุมชนสันติสุขในสังคมพหุวัฒนธรรม
- ๑.๗.๓ ได้ศึกษาปัญหาอุปสรรคในการสร้างชุมชนสันติสุขในสังคมพหุวัฒนธรรม

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่องศึกษาปัจจัยที่มีส่วนในการสร้างสันติสุขชุมชนท่ามกลางพหุวัฒนธรรมในอีสานใต้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพบริบททางสังคมในสังคมพหุวัฒนธรรม เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีส่วนในการสร้างชุมชนสันติสุขในสังคมพหุวัฒนธรรม และเพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคในการสร้างชุมชนสันติสุขในสังคมพหุวัฒนธรรม โดยผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

- ๒.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับพหุวัฒนธรรม
- ๒.๒ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับสันติภาพ
- ๒.๓ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับสันติวิธีวิถีพุทธ
- ๒.๔ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้างเครือข่าย
- ๒.๕ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม
- ๒.๖ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน
- ๒.๗ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

โดยมีรายละเอียดดังนี้

๒.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับพหุวัฒนธรรม

๒.๑.๑ ที่มาของแนวคิด

เรื่องของวัฒนธรรมเป็นเรื่องของวิถีชีวิตของมนุษย์ในแต่ละแห่งหรือแต่ละชุมชนหรือแต่ละสังคมที่มีการปฏิบัติ เลือกรับ ปรับเปลี่ยน ประยุกต์ และถ่ายทอดสืบๆ ต่อๆ กันมา ดังนั้นในแต่ละกลุ่มหรือแต่ละสังคมจึงมีวัฒนธรรมย่อย

โลกปัจจุบันอยู่ในศตวรรษที่ ๒๑ ที่มีประชากรหลายพันล้านคนอาศัยอยู่ในหลายร้อยประเทศ จึงมีความหลากหลาย (พหุ) ทางชาติพันธุ์และความหลากหลายทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะวัฒนธรรมที่ปรากฏอยู่บนโลกนี้มีทั้งความแตกต่างและคล้ายคลึงกัน

สำหรับในประเทศไทยนั้น เรามีวัฒนธรรมไทยเป็นหลักของประเทศ แต่ในวัฒนธรรมไทยนั้น ก็อยู่บนความหลากหลายและความแตกต่างของวัฒนธรรม ประกอบด้วยกลุ่มคนไทยเชื้อสายไทย จีน ญวน ลาว เขมร ไทยทรงดำ ไทยพวน มลายู ฯลฯ ประชากรไทยจึงประกอบด้วยกลุ่มคนที่มีความหลากหลายวัฒนธรรม หลากหลายภาษา หลากหลายขนบธรรมเนียมประเพณี รวมทั้งมีปัญหาเรื่องผลประโยชน์และเป้าหมายต่างๆ กันไป ส่งผลให้ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมประเทศหนึ่งของโลก แต่ทุกวัฒนธรรมของกลุ่มต่างๆ ย่อมมีคุณค่าในตัวเอง

ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่า สังคมไทยมีสภาพความเป็นพหุวัฒนธรรมตลอดมา ผู้คนที่อาศัยอยู่ร่วมกันในสังคมไทยอย่างมีความสุขนั้น มีความหลากหลายหรือมีความเป็นพหุ ทั้งในด้านชาติพันธุ์

ศาสนา และวัฒนธรรม การเข้าใจถึงวัฒนธรรมที่หลากหลายจึงเป็นสิ่งจำเป็นของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

กล่าวโดยสรุป ความหมายของพหุวัฒนธรรม คือความหลากหลายทางวัฒนธรรม ซึ่งได้แก่ การดำเนินวิถีชีวิตประจำวัน ที่มีความเหมือนและความต่างจากวัฒนธรรมอื่น ๆ โดยเน้นการยอมรับซึ่งกันและกัน ในสังคมปัจจุบันคือโลกในศตวรรษที่ ๒๑ นั้น แนสบิตต (Naisbitt)^๑ ไตรระบุแนวโน้มไว้ในหนังสือ “Megatrend 2000” ว่า “การมีวิถีชีวิตคล้ายกันทั่วโลกและการมีชาตินิยมทางวัฒนธรรม” (Global Life Style and Cultural Nationalism) ซึ่งหมายถึง การมีวิถีดำเนินชีวิตและรสนิยมคล้ายๆ กันทั่วโลก แต่บางส่วนของประเทศก็ยังมีลักษณะติดยึดแน่นอยู่กับขนบธรรมเนียมประเพณีเดิมของตนอย่างแนบแน่น แนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม อันได้แก่ “การมีวิถีชีวิตที่คล้ายกันทั่วโลก” นั้น น่าจะเป็นสิ่งที่มานุษยวิทยาวัฒนธรรมเรียกว่า “วัฒนธรรมสากล” ซึ่งเป็นความเหมือนทางวัฒนธรรมของทุกสังคมในโลก และ “การมีชาตินิยมทางวัฒนธรรม” นั้น หมายถึง “วัฒนธรรมเฉพาะ” ซึ่งเป็นความต่างทางวัฒนธรรมของทุกสังคมโลก นอกจากวัฒนธรรมสากลและวัฒนธรรมเฉพาะแล้ว นักมานุษยวิทยายังได้อธิบายเกี่ยวกับพหุวัฒนธรรมในระดับประเทศ และระดับท้องถิ่น ซึ่งจัดเป็นวัฒนธรรมทั่วไปและวัฒนธรรมย่อย

๒.๑.๒ ความหมายของพหุวัฒนธรรม

คำว่า “วัฒนธรรม” พลตรี พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิพงค์ประพันธ์^๒ ทรงบัญญัติขึ้นใหม่โดยอธิบายในสารานุกรมไทย เล่ม ๒๖ ว่า “คำว่า วัฒนธรรมนี้ได้ผูกขึ้นเพื่อให้มีความหมายตรงกับคำว่า Culture คำว่า Culture ตรงมูลศัพท์หมายความว่า เพาะปลูกในห้วงอกงาม เป็นการแสดงถึงความเจริญงอกงามซึ่งเปรียบได้กับการเพาะปลูกพันธุ์ไม้ในห้วงอกงาม ผลิดอกออกผลเพื่อประโยชน์แก่มนุษย์ในอันจะใช้ให้เป็นประโยชน์แก่ตนได้ ไม่ว่าในร่างกาย เช่น การใช้บริโภคหรือใช้ประกอบทำสิ่งของเครื่องใช้ที่มนุษย์จะใช้ได้ หรือทางใจ เช่น การชมในฐานที่เปนนสิ่งเจริญตาเจริญใจ เปนตน และการเพาะเลี้ยงสัตว์ให้เจริญงอกงามก็มีลักษณะคล้ายคลึงกัน จึงรวมอยู่ในภาคความคิดของคำว่า Culture นี้ด้วยเหมือนกัน วัฒนธรรม หมายความว่า ความเจริญงอกงามดังที่กล่าวมานี้”

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ให้ความหมายของคำว่า “พหุ” คือมาก^๓ และให้ความหมายของ “วัฒนธรรม” ว่า หมายถึงสิ่งที่ทำความเจริญงอกงามให้แก่หมู่คณะ เช่น วัฒนธรรมไทย วัฒนธรรมในการแต่งกาย วิถีชีวิตของหมู่คณะ เช่น วัฒนธรรมพื้นบ้าน วัฒนธรรมชาวเขา^๔

นักการศึกษาโดยทั่วไปจะไม่ได้นิยามคำว่าพหุวัฒนธรรมไว้เป็นการเฉพาะเจาะจง แต่มักจะใช้สลับกันกับคำว่า “ต่างวัฒนธรรม” (Cross-cultural) หรือคำว่า “วัฒนธรรมระหว่างกัน” (Inter-cultural) ซึ่งการใช้คำที่แตกต่างกันนั้นสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อ หรือพื้นฐานทางจิตด้านประเพณีในแต่ละพื้นที่ แต่นักการศึกษาต่างมีความเชื่อว่าไม่ว่าจะใช้คำใดก็มีความหมายเดียวกันหรือมี

^๑ จีโรซค วีระสัย, รัฐศาสตร์ทั่วไป, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๖), หน้า ๗.

^๒ ราชบัณฑิตยสถาน, สารานุกรมไทย เล่ม ๒๖, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทานสุทธาคารพิมพ์, ๒๕๔๙), หน้า ๕๒๕.

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๗๕.

^๔ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๕๘.

ความหมายที่ใกล้เคียงกัน (Miralis, 2006 American Psychological Association (2002) กล่าวว่า คาวา พหุวัฒนธรรมและความหลากหลายทางวัฒนธรรมนั้นจะมีการใช้สลับกันเมื่อกล่าวถึงลักษณะของอัตลักษณ์ที่มีความแตกต่างกันโดยเฉพาะบทบาททางเพศ สถานะทางสังคม อายุ หรือความรู้ สรรถณะ อย่างไรก็ตามพหุวัฒนธรรมจะสะท้อนมุมมองที่กว้างกว่าเกี่ยวกับมิติของเชื้อชาติ ชาติพันธุ์ ภาษา วิถีทางเพศ บทบาททางเพศ อายุ สถานะทางสังคม การศึกษา และพื้นฐานอื่น ๆ ทางด้าน วัฒนธรรม ทั้งนี้คำวาพหุวัฒนธรรมถูกนำไปใช้อย่างหลากหลายในสาขาที่แตกต่างกัน เช่น พหุ วัฒนธรรมศึกษา (Multicultural education) หลักสูตรพหุวัฒนธรรม (Multicultural curriculum) ดนตรีแนวพหุวัฒนธรรม (Multicultural music) หรือพหุวัฒนธรรมนิยม (Multiculturalism) เป็นต้น ทั้งนี้ Dolce (๑๙๗๓) ได้กล่าวไว้ว่าไม่มีคำนิยามที่เด่นชัดของคำวาพหุวัฒนธรรมที่จะสะท้อน ให้เห็นถึงความเป้นจริงของสรรพสิ่งที่สัมพันธ์กันในโลกใบนี้ หากแต่จะมีการใช้อย่างกว้างๆ เพื่อ หมายถึงสิ่งต่าง ๆ ที่แตกต่างกันตามความเชื่อของผู้คน วิถีปฏิบัติของกลุ่มคนที่มีความแตกต่างกัน Sleeter and Grant (1987), Elliott (1995) อธิบายวาพหุวัฒนธรรม หมายถึง การอยู่ร่วมกันของ กลุ่มคนที่มีความแตกต่างกันในสังคม ซึ่งขยายความรวมถึงอุดมคติทางสังคมที่ผู้คนจากต่างกลุ่ม ต่าง สังคมมีความเคารพซึ่งกันและกัน ตลอดจนยึดมั่นถือมั่นในคุณงามความดี สวน Canen and Canen (2002) มีความเห็นวาพหุวัฒนธรรมเป้นทฤษฎีและแนวปฏิบัติที่ให้ความสำคัญกับความหลากหลาย ทางวัฒนธรรม แนวคิดดังกล่าวมุ่งเน้นแสดงให้เห็นคุณค่าทางวัฒนธรรม และจัดการกับความท้าทาย เกี่ยวกับอคติที่มีต่อวัฒนธรรม ชาติพันธุ์ เชื้อชาติ เพศ ศาสนาและลักษณะเฉพาะอื่น ๆ

พหุวัฒนธรรม^๕ มักมีการให้นิยามในมุมมองที่จำกัดโดยเฉพาะการมุ่งเน้นเฉพาะใน เรื่องของวัฒนธรรมเป็นหลักซึ่งเป็นมุมมองที่แคบ แต่แท้จริงแล้วพหุวัฒนธรรมจะครอบคลุมประเด็น อื่นๆ ที่กว้างกว่ามิติทางด้านวัฒนธรรม ซึ่งจะเห็นได้จากในปัจจุบันสังคมและวัฒนธรรมได้เปลี่ยนผ่าน เข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์มากขึ้น ผู้คนก็ได้เคลื่อนย้ายข้ามพรมแดนมากขึ้น จนทำให้สังคมต่าง ๆ รวมทั้ง สังคมไทยเต็มไปด้วยความหลากหลายของชาติพันธุ์ต่าง ๆ ทำให้มีการตั้งคำถามกันมากขึ้นตามว่า กลุ่มคนต่างชาติพันธุ์เหล่านี้จะดำรงอยู่ร่วมกันอย่างไรในสังคมพหุวัฒนธรรม เพื่อไม่ให้เกิดความ ขัดแย้งนำไปสู่ความรุนแรงจนควบคุมไม่ได้ ซึ่งในสังคมตะวันตกได้มีการถกเถียงเกี่ยวกับคำถามนี้กัน อย่างมาก โดยมีความแตกต่างกันเป็นสองแนวคิดหลักๆ ในทฤษฎีการเมือง คือ แนวคิดเสรีนิยม และ แนวคิดหลังสมัยใหม่

สังคมพหุวัฒนธรรมหมายถึงการอยู่ร่วมกันของกลุ่มคนที่มีความหลากหลายทางเชื้อ ชาติ ศาสนา และประเพณีปฏิบัติที่มีความแตกต่างกันก่อให้เกิดประเพณีและวิถีชีวิตที่มีความแตกต่าง กันในสังคมทั้งความคิด ความเชื่อ และวิถีชีวิต

พหุวัฒนธรรม (Multicultural) คือ การสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับสังคม การเมือง เศรษฐกิจ การศึกษา และประวัติศาสตร์โดยใช้โครงสร้างของกลุ่มชน (Ethnicity) เชื้อชาติ (Race) สถานะของครอบครัว (Socioeconomic status) เพศ (Gender) ความสามารถพิเศษ

^๕ อานันท์ กาญจนพันธุ์, “พหุวัฒนธรรมในบริบทของการการเปลี่ยนผ่านทางสังคมและวัฒนธรรม” ใน **แนวคิดชาตินิยมกับพหุวัฒนธรรม**, (เชียงใหม่: ศูนย์ภูมิภาคด้านสังคมศาสตร์และการพัฒนาอย่างยั่งยืน คณะ สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๑), หน้า ๑๑๗.

(Exceptionalities) ภาษา (Language) ศาสนา (Religion) บทบาททางเพศ (Sexual orientation) และพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ (Geographical area)

กล่าวโดยสรุป พหุวัฒนธรรม เป็นแนวคิดและแนวปฏิบัติที่มุ่งเน้นและให้ความสำคัญกับความหลากหลายและความแตกต่างทางวัฒนธรรมของผู้คนในสังคม มุ่งเน้นให้เกิดความตระหนักและเห็นคุณค่าทางวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน สามารถอยู่รวมกันได้ในท่ามกลางความแตกต่างได้โดยสันติและเคารพซึ่งกันและกัน ตลอดจนถึงยึดมั่นถือมั่นในคุณงามความดี รวมถึงแนวทางในการจัดการกับความหลากหลายทางวัฒนธรรม ชาติพันธุ์ เชื้อชาติ เพศ ศาสนา และลักษณะเฉพาะอื่น ๆ

๒.๑.๓ หลักการสำคัญ/ความสำคัญของพหุวัฒนธรรม

๑) เป็นการถ่ายทอดทางภูมิปัญญาชั้นสูงของคนในสังคม ในการดำเนินชีวิต ของแต่ละสังคมที่มีวิถีปฏิบัติที่บ่งชี้ไว้ชัดเจนแสดงถึงภูมิปัญญาของบรรพชนที่ต้องการถ่ายทอดปลูกฝังสิ่งต่างๆ กลายเป็นธรรมเนียมประเพณีให้ปฏิบัติ

๒) เป็นการรักษาริธีและประเพณี การปฏิบัติตามวิธีที่บรรพชนคิดไว้แล้ว เป็นการสืบต่อถ่ายทอดไปยังลูกหลานถือเป็นการรักษาริธีประเพณีของสังคมให้คงอยู่ต่อไป

๓) เป็นเครื่องแสดงออกถึงความเป็ผู้มีวัฒนธรรม การดำรงชีวิตของคน แต่ละสังคม เป็นเครื่องบอกถึงความเจริญของสังคมนั้นๆ

ธรรมชาติของพหุวัฒนธรรม

Banks and Banks^๖ กล่าวว่า บุคคลแต่ละคนจะเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มซึ่งมีลักษณะวัฒนธรรมที่เป็นของตนเอง และหลาย ๆ กลุ่มจะรวมตัวกันเป็นสังคมใหญ่ การอยู่รอดของกลุ่มเกิดจากการเห็นคุณค่าของกระบวนการคิดและสัญลักษณ์ที่เกิดจากการสร้างของวัฒนธรรม ปัจจัยทางศาสนา เชื้อชาติ อายุ เพศ ชนชั้นทางสังคม และการศึกษา จะเป็นตัวสำคัญที่กำหนดเกี่ยวกับความเชื่อ ความรู้สึก และการกระทำของบุคคล ในลักษณะของการรวมกลุ่มต่าง ๆ ของสังคมใหญ่ ย่อมมีการประสานของกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม บุคคลแต่ละคนนอกจากจะเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มหนึ่งแล้ว ยังเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มอื่นๆ ในขณะเดียวกันด้วย ซึ่งอาจมีลักษณะที่ชัดเจนในกลุ่มหนึ่งและมีลักษณะที่น้อยหรือไม่มีเลยในอีกกลุ่มหนึ่ง ในระบบสังคม (Social System) จะประกอบด้วยกลุ่มต่าง ๆ ที่แบ่งลักษณะของกลุ่มตามโครงสร้างของสัญชาติ กลุ่มชน ศาสนา ความสามารถพิเศษ ชนชั้นทางสังคม และเพศ ซึ่งบุคคลสามารถเป็นสมาชิกที่มีลักษณะเฉพาะของกลุ่มหนึ่งและอาจเป็นสมาชิกของหลายกลุ่มที่แตกต่างกันในเวลาเดียวกัน ดังนั้น การจัดการศึกษาตามแนวทางพหุวัฒนธรรม จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องคำนึงถึงความแตกต่างของแต่ละกลุ่ม และการจัดการศึกษาของแต่ละสถาบันจะต้องตอบสนองต่อความแตกต่างดังกล่าว

ในทางมานุษยวิทยาได้ให้ความหมายวัฒนธรรม ซึ่งในความหมายที่ได้รับการยอมรับและเชื่อถือเป็นอย่างมากในแวดวงวิชาการ ที่มองความหมายวัฒนธรรมที่มีลักษณะสัมพันธ์ (Cultural Relative) ซึ่งหมายความว่า ต่างคนต่างมีวัฒนธรรมเป็นของตนเองที่แตกต่างกัน ซึ่งความคิดเช่นนี้ช่วยให้เราลดความมีอคติต่อกัน ดูถูกดูแคลนระหว่างวัฒนธรรมลงไปไต่บาง^๗

^๖ อานันท์ กาญจนพันธุ์, “พหุวัฒนธรรมในบริบทของการเปลี่ยนผ่านทางสังคมและวัฒนธรรม” ใน *แนวคิดชาตินิยมกับพหุวัฒนธรรม*, หน้า ๑๔.

^๗ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๒๔.

อานันท์กล่าวว่า แนวความคิดต่างๆ ไม่ไดลอยอยู่ในอากาศ แต่มักถูกนิยามขึ้นมา ทั้งนี้ ฉะนั้นต้องเข้าใจในการให้ความหมายของการนิยาม โดยเฉพาะเรื่องที่ศึกษาเกี่ยวกับพหุวัฒนธรรม ที่ผู้คนส่วนใหญ่มักมองว่า ความเปราะบางของวัฒนธรรมนั้นดีเป็นเรื่องดี แต่เราต้องพิจารณาว่ามันดีตรงไหน ดีอย่างไร ซึ่งมีเรื่องหลาย ๆ อย่าง ที่เราควรนำมาพิจารณาศึกษา อันดับแรกที่เราต้องสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับพื้นฐานทางทฤษฎีและแนวคิดที่ว่าด้วยพหุวัฒนธรรม ได้อย่างยอมรับและถูกพูดกันอย่างมากในวงวิชาการ และสังคมการเมือง โดยเฉพาะสังคมตะวันตก ที่ได้ถูกเอียงเกี่ยวกับพหุวัฒนธรรมในแนวความคิดเสรีนิยมและแนวคิดหลังสมัยใหม่ ซึ่งอธิบายได้ ดังนี้

ความคิดแบบเสรีนิยม จะเชื่อว่า ปัจเจกทำคนเท่าเทียมกันหมด โดยไม่คำนึงถึงชาติพันธุ์ เพศและศาสนา แต่อย่างไรก็ตาม ก็ได้ยอมรับความแตกต่างทางศาสนาและวัฒนธรรม บนพื้นฐานอิสรภาพเสรีภาพ นักคิดในแนวนี้เห็นว่ามีควมซับซ้อนของพหุวัฒนธรรม ที่มีมุมมองเรื่องลักษณะลูกผสมทางวัฒนธรรม และอัตลักษณ์เชิงซ้อน ดังนั้นแนวความคิดนี้ จึงมองวัฒนธรรมที่มีความหลากหลายและเลื่อนไหลได้

ความคิดแนวหลังสมัยใหม่ จะเน้นลักษณะลูกผสมทางวัฒนธรรม โดยชี้ให้เห็นว่า อัตลักษณ์สามารถซ้อนทับกันได้ ซึ่งทำให้คนสามารถเป็นสมาชิกหลาย ๆ ชุมชนได้ ไม่ต้องผูกติดกับความแตกต่างทางวัฒนธรรมที่ตายตัว ดังที่ พอล กิลรอย (Paul Gilroy) ได้เสนอว่าความเป็นชาติพันธุ์เป็นกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ที่ไม่มีวันจบสิ้น^๙

๒.๑.๔ ประเภท/องค์ประกอบ

พหุวัฒนธรรมในแนวความคิดเสรีนิยม

โดยทั่วไปแล้วความคิดแบบเสรีนิยมจะเชื่อว่า ปัจเจกชนทุกคนเท่าเทียมกันโดยไม่คำนึงถึงชาติพันธุ์ เพศ และศาสนา แต่แนวความคิดแบบเสรีนิยมเกี่ยวกับพหุวัฒนธรรมกลับให้ความสำคัญกับ “การเมืองของความแตกต่าง” เพราะไม่เชื่อว่าสมมุติฐานของความกลมกลืนจะเป็นจริงได้ โดยอธิบายการเมืองของความแตกต่างนี้ แตกต่างกันไปหลายแนวทาง ดังจะเห็นได้จากความคิดของนักเสรีนิยม ดังนี้

Charles Taylor^๙ ที่เสนอให้เคารพสิทธิชุมชนในการที่จะดำรงวิถีชีวิตทางวัฒนธรรมที่แตกต่างได้ ด้วยการพยายามผลักดันให้เกิดการเมืองของการยอมรับความแตกต่างทางวัฒนธรรมและศาสนา (Politics of Recognition) บนพหุวัฒนธรรมของอิสรภาพและเสรีภาพในการเลือก

Will Kymlicka^{๑๐} ได้สนับสนุนความคิดว่าด้วยการเมืองของความเป็นพลเมืองด้วยการยืนยันในสิทธิของความเป็นพลเมืองของชนกลุ่มน้อย และปกป้องสิทธิชุมชนของชนกลุ่มน้อยให้สามารถดำรงความแตกต่างของตนอยู่ได้ ซึ่งคล้ายกันกับเทย์เลอร์ ทั้งนี้เขาเห็นว่าเสรีภาพและวัฒนธรรมเกี่ยวข้องกันเพราะปัจเจกชนมักจะเลือกตามวัฒนธรรมของตน ในฐานะที่วัฒนธรรมเป็น

^๙ อานันท์ กาญจนพันธุ์, “พหุวัฒนธรรมในบริบทของการเปลี่ยนผ่านทางสังคมและวัฒนธรรม” ใน *บทความแนวคิด ชาตินิยมกับพหุวัฒนธรรม*, หน้า ๒๖๔-๒๖๕.

^๙ Taylor, Charles, *Multiculturalism and The Politics of Recognition*. (Princeton: Princeton University Press, 1992), p.134.

^{๑๐} Kymlicka, W. *Multicultural citizenship: A liberal theory of minority rights*. (Oxford University Press, 1995), p.89.

บริบทที่ให้ความหมายในการเลือก ดังนั้นปัจเจกชนจึงไม่ต้องการเพียงแค่อำนาจที่จะเลือกเท่านั้น แต่ยังต้องการวัฒนธรรมเพื่อที่จะเรียนรู้ถึงความหมายและคุณค่าของการเลือกนั้นด้วย นอกจากนี้เขายังเชื่ออีกว่าการเป็นสมาชิกในชุมชนทางวัฒนธรรมจะส่งเสริมอัตลักษณ์ของตนเอง ศักดิ์ศรี การเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน และความรับผิดชอบร่วมกัน เพราะวัฒนธรรมเป็นบริบทที่สำคัญอย่างยิ่งสำหรับการเลือก ในฐานะที่วัฒนธรรมเป็นสำนึกรวมกันของกลุ่มชน

Bhikhu Parekh ได้เสนอว่า^{๑๑} สังคมพหุวัฒนธรรมจะไม่สามารถดำรงอยู่อย่างมั่นคงได้หากไม่ได้พัฒนาสำนึกร่วมกันว่าพลเมืองทุกคนจะต้องมีส่วนร่วม สำนึกดังกล่าวไม่สามารถวางอยู่บนวัฒนธรรมหรือชาติพันธุ์ใด เพราะมีความแตกต่างหลากหลายมาก แต่จะต้องมีลักษณะเป็นการเมือง ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความรับผิดชอบต่อชุมชนการเมืองนั้นร่วมกัน ซึ่งจะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยการส่งเสริมให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจทุกระดับ

จะเห็นได้ว่า แม้นักคิดเสรีนิยมแต่ละคนจะมีมุมมองในเรื่อง “การเมืองของความแตกต่าง” ผิดแผกแตกต่างกันไปบ้าง แต่ทั้งหมดก็พยายามวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ กลุ่ม และปัจเจกชนว่าจะดำรงอยู่อย่างมีคุณภาพอย่างไรบนสมมติฐานที่ว่ากลุ่มทางวัฒนธรรมเป็นหน่วยการวิเคราะห์ที่กลมกลืน ซึ่งทำให้มองชาติพันธุ์ในเชิงแกนสารนิยมที่ดำรงอยู่ในลักษณะดั้งเดิม (Primordialism) ซึ่งไม่สอดคล้องกับความจริงที่กำลังเกิดขึ้นในช่วงของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในปัจจุบัน เพราะพรมแดนทางวัฒนธรรมเริ่มพร่ามัวและสั่นไหวมากขึ้นจนไม่อาจแยกแยะกลุ่มได้อย่างชัดเจนอีกต่อไป ขอเสนอทั้งหลายของนักคิดแนวเสรีนิยมจึงอาจจะไม่สอดคล้องกับบริบทของสังคมพหุวัฒนธรรมในปัจจุบัน

พหุวัฒนธรรมในแนวคิดหลังสมัยใหม่

จากข้อจำกัดของนักคิดแนวเสรีนิยมในประเด็นข้อเสนอของความเป็นพหุวัฒนธรรมที่อาจจะไม่สอดคล้องกับบริบทของสังคมพหุวัฒนธรรมในปัจจุบัน ทำให้นักคิดพหุวัฒนธรรมในแนวคิดหลังสมัยใหม่พยายามที่จะนำเสนอแนวคิดที่จะช่วยให้เขาใจปัญหาในมิติที่แตกต่างออกไป ซึ่งจะหันมาเน้นที่ความซับซ้อนของพหุวัฒนธรรมจากมุมมองของความคิดใน ๒ เรื่องได้แก่ “ลักษณะลูกผสมทางวัฒนธรรม” (Cultural Hybridity) และ “อัตลักษณ์เชิงซ้อน” (Multiple Identity) ซึ่งมุมมองนี้จะช่วยให้เห็นพลวัตของพหุวัฒนธรรมในความหมายเชิงสัมพัทธ์ที่ไม่รวมศูนย์ หรือเป็นหน่วยที่ตายตัวของกลุ่มชาติพันธุ์ใดกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่ง แต่จะมองว่าวัฒนธรรมมีความหลากหลายและสั่นไหว โดยโต้แย้งว่าการเน้นพรมแดนทางวัฒนธรรมจะเท่ากับสร้างความขัดแย้ง ดังจะเห็นได้จากความคิดของนักคิดแนวหลังสมัยใหม่ ดังนี้

Homi Bhabha^{๑๒} ได้เสนอความคิดที่เน้นลักษณะลูกผสมทางวัฒนธรรมหรือวัฒนธรรมพันธุ์ทาง ด้วยการวิเคราะห์ให้เห็นว่าอัตลักษณ์นั้นสามารถซ้อนทับกันได้ซึ่งทำให้คนสามารถเป็นสมาชิกของหลายชุมชนได้ และไม่จำเป็นต้องผูกติดอยู่กับความแตกต่างทางวัฒนธรรมที่ตายตัว

^{๑๑} Bhikhu Parekh, *Rethinking Multiculturalism: Cultural Diversity and Political Theory*. (Basingstoke: Macmillan., 2000), p.119.

^{๑๒} Homi Bhabha, *Nation and Narration*. (London: Routledge, 1990), p. 6.

Paul Gilroy^{๑๓} ได้เสนอแนวคิดที่ต่อยอดจาก โฮม บาบ่า จากการศึกษาการสร้างอัตลักษณ์ของคนผิวดำในยุโรป ทำให้พบปัญหาของการมองวัฒนธรรมแบบแก่นสารนิยม เขาจึงเสนอว่าความเป็นชาติพันธุ์นั้นเป็นกระบวนการในการสร้างอัตลักษณ์ที่ไม่มีวันจบสิ้น ซึ่งจะทำให้การกำหนดพรมแดนของวัฒนธรรมใดๆ ก็ตามจะเท่ากับไปยึดเยียดรูปแบบที่ไม่อาจจะยอมรับได้ลงไปเป็นกระบวนการนั้น

Li-Jung Wang^{๑๔} ได้เสนอแนวคิดที่ไม่สมควรมองวัฒนธรรมลูกผสมอย่างตายตัว ทั้งนี้เนื่องจากวัฒนธรรมลูกผสมน่าจะมีฐานะเป็นพื้นที่สำคัญของการต่อรองอัตลักษณ์นั่นเอง

ในภาพรวมแล้วจะเห็นว่า นักคิดแนวพหุวัฒนธรรมหลังสมัยใหม่จะมุ่งศึกษาว่าทฤษฎีของการชวงซึ่งความหมายของอัตลักษณ์ข้ามพรมแดน ซึ่งสามารถชอนทับกันทั้งเพศและชนชั้น จึงนำไปสู่การเน้นลักษณะแตกต่าง กระจัดกระจาย ลักษณะลูกผสม และความคลุมเครือของการแสดงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ในขณะที่การสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์จะพยายามระบุลักษณะเฉพาะทางชาติพันธุ์ ทั้งนี้เพราะนักคิดกลุ่มนี้มองเห็นว่าวัฒนธรรมลูกผสมน่าจะมีฐานะเป็นพื้นที่สำคัญของการต่อรองอัตลักษณ์ซึ่งไม่ว่าจะมองอย่างไรก็ตาม

จะเห็นว่า ความคิดจากทฤษฎีในแนวพหุวัฒนธรรมหลังสมัยใหม่ จะช่วยอธิบายปัญหาของสังคมพหุวัฒนธรรมในปัจจุบันได้เพิ่มมากขึ้น เช่น กรณีของการศึกษาชาวจีนแคะอพยพที่อาศัยอยู่ในไต้หวัน ซึ่งได้ปรับตัวต่องบับนโยบายพหุวัฒนธรรมของรัฐอย่างต่อเนื่อง ในความพยายามที่จะนิยามตัวตนและความเป็นพลเมืองของพวกเขาอย่างหลากหลายและลื่นไหลอยู่ตลอดเวลา เพื่อให้รัฐยอมรับในสังคมพหุวัฒนธรรมที่หลากหลายและซับซ้อนมากขึ้น โดยไม่ติดอยู่กับการนิยามชาติพันธุ์อย่างตายตัวที่รัฐพยายามยึดเยียดให้ สำหรับในสังคมไทยได้เริ่มหันมาให้ความสำคัญกับอัตลักษณ์เชิงซ้อนดังกล่าวมากขึ้น เช่น การมองความเป็นไทยว่าไม่ตายตัว แต่เป็นอัตลักษณ์ที่แปรผันไปได้ตามสถานการณ์ เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป จะเห็นว่าแนวคิดเสรีนิยมนี้ส่วนหนึ่งจะเน้นสิทธิชุมชนด้วยการแสวงหาดุลยภาพระหว่างความแตกต่างและความเท่าเทียมกัน และระหว่างเสรีภาพกับวัฒนธรรม บางส่วนก็จะเน้นสิทธิทางวัฒนธรรม ในฐานะที่เป็นสถานภาพทางสังคมของความแตกต่าง ด้วยการเคารพสิทธิของความเป็นปัจเจกที่เท่าเทียมกันโดยไม่คำนึงถึงชาติพันธุ์ เพศ และศาสนา ซึ่งมักเกี่ยวข้องกับสิทธิในความเป็นพลเมืองด้วย ส่วนความคิดหลังสมัยใหม่ จะเน้นความเป็นไปได้ทั้งหลายในการดำรงความแตกต่างและการปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนและอัตลักษณ์และวัฒนธรรมของตน ซึ่งบางครั้งก็ยากที่จะปรับใช้เป็นนโยบายได้

จากการศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับความเปนมมา ความหมายของพหุวัฒนธรรม ตลอดจนพหุวัฒนธรรมในแนวคิดเสรีนิยม และในแนวคิดหลังสมัยใหม่ ดังที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าพหุ

^{๑๓} Paul Gilroy, *The Black Atlantic: Modernity and Double Consciousness*. (London: Verso, 1993), p.38.

^{๑๔} Li-Jung Wang (2004) "Multiculturalism in Taiwan: Contradictions and Challenges in Cultural Policy" *International Journal of Cultural Policy*, 10(3): 301-318. อ้างใน นิต ภัวรัตน์, "บางครั้งเป็นคนไทย บางครั้งไม่ใช่ อัตลักษณ์แห่งตัวตนที่ผันแปรได้", *รัฐศาสตร์สาร* ๒๐, ๓ (มีนาคม ๒๕๕๑) : ๒๑๕-๒๒๐.

วัฒนธรรมไม่ได้มีมุมมองถึงความแตกต่างเฉพาะในเรื่องของวัฒนธรรมเท่านั้น หากแต่จะสะท้อนมุมมองที่กว้างกว่าเกี่ยวกับมิติของเชื้อชาติ ชาติพันธุ์ ภาษา วิถีทางเพศ บทบาททางเพศ อายุ สถานะทางสังคม การศึกษา และลักษณะเฉพาะอื่น ๆ ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า พหุวัฒนธรรม เป็นแนวคิดและแนวปฏิบัติที่มุ่งเน้นและให้ความสำคัญกับความหลากหลายและความแตกต่างทางวัฒนธรรมของทุกคนในสังคม รวมถึงแนวทางในการจัดการกับความหลากหลายทางวัฒนธรรม ชาติพันธุ์ เชื้อชาติ เพศ ศาสนา และลักษณะเฉพาะอื่น ๆ มุ่งเน้นให้เกิดความตระหนักและเห็นคุณค่าทางวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน สามารถอยู่ร่วมกันในท่ามกลางความแตกต่างได้โดยสันติและเคารพซึ่งกันและกัน ตลอดจนยึดมั่นถือมั่นในคุณงามความดี คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม ตลอดจนไขว่คว้าหาหนทางในการแก้ไขปัญหาท่ามกลางความหลากหลายในสังคมอย่างสันติ ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้จะใช้ลักษณะความเป็นพหุวัฒนธรรมไปเป็นกรอบกำหนดพฤติกรรมบ่งชี้ที่แสดงถึงพฤติกรรมประชาธิปไตยต่อไป

๒.๒ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับสันติภาพ

๒.๒.๑ ที่มาของแนวคิด

แง่มุมของสันติภาพที่น่าสนใจแง่มุมหนึ่งก็คือสันติภาพในมุมมองของสังคมศาสตร์ที่มีการวิเคราะห์สภาพของสันติภาพและแนวทางในการทำให้บุคคลในสังคมได้ตระหนักถึงแนวทางและเป้าหมายร่วมกันอันจะนำไปสู่สังคมที่มีความสงบสุขและสันตินั้นย่อมจะเป็นวิธีที่พึงประสงค์นักสังคมวิทยาถือว่าการศึกษารวมชาติของมนุษย์และธรรมชาติของสังคมมนุษย์ที่มีความโน้มเอียงไปในการเกื้อกูลกัน พึ่งพากัน พร้อมทั้งจะยอมรับซึ่งกันและกัน รวมถึงการอยู่ร่วมกันของมนุษย์โดยปราศจากความรุนแรงในทุกรูปแบบ ซึ่งเราจะเรียกลักษณะของสังคมดังกล่าวมานี้ว่าเป็นสังคมที่มีความสันติสุข นักวิชาการชาวตะวันตกหลายท่านพยายามจะอธิบายปรัชญาของทฤษฎีสันติภาพ

ศาสตราจารย์ วิเซนต์ มาติเนส กุสมัน (Vicent Martinez Guzman) ผู้ซึ่งนับได้ว่าเป็นนักปรัชญา สันติภาพที่มีชื่อเสียงท่านหนึ่งในโลกแห่งวิชาสันติศึกษาได้มองสันติภาพในเชิงสร้างสรรค์ได้บรรยายเกี่ยวกับปรัชญาสันติภาพไว้ในหนังสือ “ปรัชญาเพื่อการสร้างสันติภาพ (ที่หลากหลาย)” โดยมีการวิเคราะห์เกี่ยวกับสันติภาพและการพัฒนา โดยเนื้อหาอันจะรวมถึงวิวัฒนาการของสันติศึกษาในโลกตะวันตก ไปจนถึงการเชื่อมโยงการใช้สันติวิธีและการพัฒนาสังคมในบริบทของโลกที่พัฒนาแล้ว กำลังพัฒนา และด้อยพัฒนา

กุสมันให้นิยามของสันติภาพไว้ว่า “สันติภาพนั้นเกิดจากการตื่นตัวของผู้คนในแต่ละชุมชนที่จะสร้าง สังคมแห่งสันติสุขในบริบทของแต่ละชุมชนเอง” ในภาษาสเปน คำว่า สันติภาพ (Paz) สามารถใช้ในรูปแบบของพหูพจน์ได้ เพราะฉะนั้นความหมาย ของคำว่า “Paces” นั้นก็คือความหลากหลายของสันติภาพ สันติภาพในหลากหลายบริบท และรูปแบบของสันติภาพที่สร้างขึ้นและดำรงอยู่โดยผู้คนในแต่ละกลุ่มชน ได้เชื่อมโยงแนวคิดของสันติศึกษาในแง่มุมและมุมมองต่างๆ เข้าด้วยกันที่เชื่อว่าจะเป็นแนวทางที่จะสร้างสรรค์ สภาพแวดล้อมทางสังคมอันสันติสุขตั้งแต่ชุมชนขนาดเล็กจนถึงระดับชุมชนโลก

หลักความคิดทางสันติศึกษาเหล่านี้ตั้งอยู่บนรากฐานที่ว่ามนุษย์นั้นมีศักยภาพในการสร้างสรรค์และทำลาย ทฤษฎีและแนวทางการปฏิบัติทางสันติวิธีที่สร้างสรรค์จะช่วยนำพาให้มนุษย์คิดและทำในสิ่งที่เป็นคุณประโยชน์ต่อตนเองและสิ่งแวดล้อมรอบตัว และคุณประโยชน์ที่เกิดขึ้นนั้นก็

จะส่งผลให้มีวิวัฒนาการของ สันติวัฒนธรรมขึ้นในสังคมมนุษย์กุสมันได้รับอิทธิพลทางความคิดด้านปรัชญาสันติภาพ สิทธิมนุษยชน และการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์จากแนวคิดและปรัชญาของ เอมมานูเอล คานท์ (Immanuel Kant) ผู้ซึ่งได้รับ การยอมรับว่าเป็นนักปรัชญาที่นิยามความหมายของสันติภาพในเชิงสร้างสรรค์เป็นคนแรกๆ

ทฤษฎีสำคัญของนักปรัชญาท่านนี้ที่ถูกหยิบยกขึ้นมาอ้างอิงในงานเขียนของ กุสมัน คือ “สันติภาพอันสถาพร” (Perpetual Peace) และ “เป้าประสงค์แห่งกฎที่เป็นสากล” (Cosmopolitan intent) ซึ่งแนว ปรัชญาทั้งสองนี้ได้ให้นิยามของความสามารถของมนุษย์ในการที่จะทำการใดๆ ที่จะเป็นคุณแก่ผู้อื่น กิจกรรม ใดๆ ที่ทำโดยบุคคลใดๆก็ตามต่างก็อยู่ภายใต้เจตจำนง และผลแห่งการกระทำที่ผู้อื่นนั้นรับรู้ เข้าใจ และนับว่า กิจกรรมนั้นๆเป็นคุณด้วยจึงจะนับว่ากิจกรรมนั้นๆเป็นคุณธรรม^{๑๕}

๒.๒.๒ ความหมายของสันติภาพ

ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิต^{๑๖} คำว่า สันติหรือ สันติภาพ หมายถึง ความสงบ ความหมายของสันติภาพที่ให้ไว้โดยราชบัณฑิตนี้เป็นความหมายในเชิงลบ เพราะเมื่อพูดว่า “สงบ” ย่อมบ่งนัยว่าสงบจากสิ่งที่ไม่พึงประสงค์คือ ปราศจากสิ่งที่ตรงข้ามกับสันติภาพ เช่น เมื่อพูดว่าทะเลสงบ ย่อมหมายถึง สงบจากคลื่น ดังนั้น เมื่อกล่าวว่าสันติภาพ คือ ความสงบ ย่อมหมายถึงสงบจากสิ่งที่ไม่ใช่สันติภาพ

สันติภาพ หมายถึง ความสงบ เป็นสภาพการแก้ปัญหาโดยไม่ใช้กำลัง สภาวะที่ปราศจากความรุนแรง ไม่ว่าจะเป็นความรุนแรงเชิงโครงสร้าง หรือความรุนแรงในมิติต่างๆ ที่เกิดขึ้นแล้วทำให้สังคมปราศจากสันติสุข สันติภาพมีอาจเกิดขึ้นได้ด้วยความบังเอิญ แต่เกิดขึ้นได้จากกระบวนการหรือวิธีการที่เป็นระบบและรูปแบบชัดเจนและพิสูจน์ได้ กล่าวคือ สันติภาพเกิดขึ้นได้ต้องใช้สันติวิธี นอกจากนี้สันติภาพยังหมายรวมถึงหนทางหรือแนวทางที่จะกระทำ วิธีที่จะก่อให้เกิดความสงบ เช่น เจริญสงบศึกโดยสันติวิธี สันติวิธีมีหลายความหมาย ได้แก่ “วิธีการที่ไม่ใช้ความรุนแรง วิธีการปฏิบัติที่ไม่รุนแรงในการแก้ปัญหาหรือดำเนินชีวิต” “สันติวิธีเป็นวิธีที่กลุ่มบุคคลหรือมวลชนใช้ต่อสู้เพื่อให้ได้มาในสิ่งที่ต้องการ”^{๑๗}

ดังนั้น สันติวิธีจึงหมายถึงวิธีการที่ไม่ใช้ความรุนแรงทั้งทางตรงและทางอ้อมในการบริหารจัดการชีวิตของตนเองและสังคม เป็นเครื่องมือในการจัดการกับความขัดแย้งได้ด้วยความสงบและไม่ใช้ความรุนแรง รวมไปถึงการใช้ชีวิตด้วยสันติวิธี โดยสันติวิธีจำแนกออกเป็น ๓ ประเภท คือ

๑) สันติวิธีในการต่อสู้และเรียกร้อง (Peaceful Demonstrate/Protest) การเรียกร้องจากผู้มีอำนาจอย่างสงบ โดยสันติ ไม่มีอาวุธ และไม่ใช้ความรุนแรงทั้งต่อตนเองและผู้อื่น

^{๑๕} เอกพันธ์ ปิณฑวนิช, เอกสารประกอบการอบรมวิทยากรสันติวิธี, ๒๑-๒๔ มกราคม ๒๕๕๑, หน้า ๒.

^{๑๖} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๔ เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคล เฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔, (กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๕๖), หน้า ๑๒๖๐.

^{๑๗} พระโสภณคณาภรณ์, “ความขัดแย้งในจิตมนุษย์หน้า”, ใน สันติศึกษากับการแก้ปัญหาความขัดแย้ง, วลัย อนุธิ บรรณาธิการ, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๐), หน้า ๓๘.

๒) สันติวิธีในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง (Peaceful Conflict Resolution) ความพยายามยุติความขัดแย้งโดยใช้สันติ เพื่อระงับยับยั้งไม่ให้ความขัดแย้งขยายไปสู่ความรุนแรงต่อไป โดยใช้การเจรจา การไกล่เกลี่ย การประนีประนอม เป็นต้น

๓) สันติวิธีในการดำเนินชีวิต หมายถึง การดำเนินชีวิตที่ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น การปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ทางสังคม

สังคมมนุษย์เรียกร้องหาสันติภาพและให้ร่วมมือกันสร้างสันติภาพ สันติภาพในสังคมจะเกิดขึ้นได้ ถ้ามนุษย์ในสังคมทุกระดับ รู้จักสันติภาพที่แท้จริง สันติภาพที่มนุษย์เข้าใจกันนั้นมีหลายนัยยะ กล่าวคือ สันติภาพ คือ ความสงบเรียบร้อย การไม่รบราฆ่าฟันกัน ไม่มีสงคราม อยู่กันโดยไม่เบียดเบียนกัน ความอยู่ดีมีสุขของประชาชน ไม่กระทบกระทั่งกันและกัน ไร้ความขัดแย้ง ภาวะไร้สงครามและความมีจิตใจสูง คือ รู้จักทำตนให้อยู่เหนือปัญหา และความทุกข์ทั้งปวง การปลอดสงคราม มิใช่ความรุนแรง การแก้ปัญหาด้วยสันติวิธี แต่อย่างไรก็ตาม สันติภาพนั้นมีหลายสำนักซึ่งมีขอบเขตและการนิยามที่อาจจะแตกต่างกันไปตามบทบาทหน้าที่ของแต่ละสำนัก กล่าวคือ การนิยามความหมายของ “สันติภาพ” อาจสรุปแบ่งออกเป็น ๔ กลุ่มคือ ๑. สันติภาพคือสภาวะที่ปราศจากสงคราม ๒. สันติภาพคือสภาวะที่ปราศจากความรุนแรง ๓. สันติภาพคือสภาวะที่ปราศจากความรุนแรงและความขัดแย้ง ๔. สันติภาพคือสภาวะที่ปราศจากความรุนแรงและเกิดความขัดแย้งได้^{๑๘}

นอกจากนี้ แนวคิดสันติภาพยังสามารถกล่าวโดยสรุปเป็นภาพกว้าง ๆ ก็คือ ภาวะการไม่ใช้ความรุนแรง สามารถแบ่งแยกออกได้เป็น ๒ ลักษณะใหญ่ๆ คือ สันติภาพเชิงลบและสันติภาพเชิงบวก

๑) สันติภาพเชิงลบ (negative peace)

สันติภาพเชิงลบ คือ สภาวะที่ปราศจากความรุนแรงทั้งทางตรง และทางอ้อม ไม่มี การกระทำรุนแรงทางร่างกายหรือการทำสงคราม สังคมมีความสงบ ซึ่งเราสามารถเรียกได้ว่าสังคมมีความปกติสุข ซึ่งการตีความของนักสันตินิยมแต่ละกลุ่มนั้น มีอาจที่จะตัดสินได้ว่า การตีความของกลุ่มใดถูกต้องหรือไม่ มองได้หลายมิติ

๒) สันติภาพเชิงบวก (positive peace)

สันติภาพเชิงบวก สันติภาพเชิงบวก คือ การเคารพมีสิทธิเสรีภาพ มีความยุติธรรม เคารพในสิทธิมนุษยชน การยอมรับความหลากหลายทางชาติพันธุ์และทัศนคติที่แตกต่าง

นอกจากนี้ สันติภาพยังจำแนกประเภทออกเป็น ๒ ประเภท หรือที่เรียกว่า สันติภาพเชิงทวิภาวะ คือ สันติภายใน (Inner Peace) และสันติภายนอก (Outer Peace)

๑. สันติภาพภายใน (Inner Peace) หมายถึง สภาวะที่จิตหลุดจิตพ้น จากพันธนาการของกิเลส หรือจากการครอบงำของสิ่งต่างๆ อันเป็นสภาพจิตที่ไร้ความขัดแย้ง ไร้ความรุนแรงทุกชนิด ซึ่งพระพุทธศาสนาเรียกภาวะนี้ว่า “นิพพาน”^{๑๙}

^{๑๘} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), *วิถีสู่สันติภาพ*, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, ๒๕๔๖), หน้า ๑๒.

^{๑๙} พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, “ศึกษารูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติ: ศึกษาวิเคราะห์กรณีลุ่มน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงใหม่”, *วิทยานิพนธ์*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘), หน้า ๑๒.

๒. สันติภาพภายนอก หมายถึง สภาวะที่บุคคล สังคม หรือโลก ไม่มีการเบียดเบียนซึ่งกันและกัน มีความรัก และความสามัคคีประสมกลมกลืนระหว่างมนุษย์ด้วยกัน มีเสรีภาพ และเคารพในสิทธิมนุษยชน เป็นการหาทางออกเพื่อยุติปัญหาความขัดแย้งเพื่อไม่ให้รุกรามไปสู่ความรุนแรง หรือเมื่อเกิดความรุนแรงแล้วก็พยายามหาทางออกด้วยสันติวิธี

๑. สันติภาพในมิติของนักวิชาการ

การสร้างสันติภาพให้เกิดขึ้นในสังคมนั้น นักวิชาการส่วนใหญ่เชื่อว่าสันติภาพเกิดจากความรู้ความตั้งใจในการที่จะสร้างให้มีขึ้น กล่าวคือ การสร้างสันติภาพเป็นทฤษฎีที่มีหลักการหรือขั้นตอนวิธีการ เป็นกระบวนการและแนวทางที่แน่นอนและหลากหลาย ดังที่ปรากฏให้เห็นในสังคมโลก ๓ แนวทาง หรือ ๑๖ วิธีการได้แก่^{๒๐}

๑) การจัดการความขัดแย้งโดยวิธีทางการทูต หรือ การปรึกษาหารือ (Peaceful Diplomatic Means, Consultation) มี ๔ วิธี คือ ๑. การเจรจาต่อรอง (Negotiation) ๒. การไต่สวน (Inquiry) ๓. การไกล่เกลี่ย Reconciliation คือ การไกล่เกลี่ยโดยคนกลาง (Mediation) การประนีประนอมตกลง และการไกล่เกลี่ยโดยคนกลางเป็นเพียงผู้ช่วยติดต่อ (Good Officers or Facilitator) ๔. การประนีประนอม (Compromising)

๒) การจัดการความขัดแย้งโดยวิธีทางกฎหมาย (Peaceful Legal Means) มี ๓ วิธี คือ ๑. อนุญาโตตุลาการ (Arbitration) ๒. กระบวนการตัดสินทางศาลยุติธรรม (Judicial Approach) หรือ การดำเนินคดี (litigation) ๓. กระบวนการออกกฎหมายบังคับโดยรัฐ (Legislative Approach)

๓) ทางเลือกเชิงสันติอื่น ๆ (Peaceful Alternative Means) มี ๙ วิธีการ คือ

(๑) การหลีกเลี่ยง หรือการถอนตัว (Avoiding or withdrawing)

(๒) การเผชิญหน้า ไม่หนีปัญหาหรือยื้อรอเวลา (Confrontation)

(๓) การโน้มน้าว การชักชวน การรบเร้า (Persuasion)

(๔) การสนับสนุน การให้ออกาส ช่วยให้การตัดสินใจง่ายว่าจะทำอะไร (Supporting)

(๕) การบังคับ ผลักดัน เพื่อบรรลุจุดมุ่งหมายมากกว่าความสัมพันธ์ (Competing, Forcing and compelling)

(๖) การโอนอ่อนผ่อนตาม การเอื้อประโยชน์ (Accommodating or smoothing)

(๗) การร่วมมือกัน การแบ่งปันปันส่วน สร้างความสัมพันธ์และเป้าหมาย (Collaborating, integrating, or problem solving) หรือ การมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นกระบวนการสื่อสารในระบบเปิด

(๘) การมีส่วนร่วม (Participation)

(๙) ลงมติ หรือการลงคะแนนเสียง (Voting)

^{๒๐} ประชุมสุข อาชาวาร์จ, ประมวลความรู้เรื่องสันติภาพ, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๐), หน้า ๑๓๓.

นอกจากนี้ยังมีตัวอย่างแนวคิดสันติวิธีที่ปรากฏในตำราเรียน ซึ่งเป็นวิธีการที่นักสันติภาพได้เสนอไว้ ตัวอย่างเช่น ยีน ชาร์ป ได้นำเสนอวิธีการสร้างสันติวิธีเพื่อต่อสู้กับกลุ่มอำนาจนิยมที่สามารถสรุปย่อๆ ได้ ๓ ประเภท และภายหลังได้มีการประยุกต์ได้ถึงร้อยกว่าวิธีการ ดังนี้

๑) การประท้วง หรือชกแจงโดยไม่ใช้ความรุนแรง เป็นวิธีการในเชิงสัญลักษณ์เพื่อแสดงให้เห็นถึงความไม่พอใจของกลุ่ม เช่น การชุมนุมเดินขบวน การเสียดสี ล้อเลียน การส่งจดหมายฉุนิก

๒) การไม่ให้ความร่วมมือ วิธีการนี้อาจแบ่งเป็นกลุ่มใหญ่ๆ ได้ ๓กลุ่มคือการไม่ให้ความร่วมมือทางสังคม การไม่ให้ความร่วมมือทางเศรษฐกิจ และการไม่ให้ความร่วมมือทางการเมือง

๓) การแทรกแซงโดยไร้ความรุนแรง เช่น การอดอาหารประท้วง การนั่งยึดเอื้อ การขวางกั้นพาหนะกีดขวางทางเดิน การยึดพื้นที่ก่อสร้าง การแสดงมหรสพล้อการเมืองเผด็จการ การทุบ ลินค้าตีตลาด การตั้งองค์การเศรษฐกิจแบบใหม่ขึ้นมา การตั้งรัฐบาลหรือสถาบันชئون

มหาตมะ คานธีก็เป็นนักสันติภาพคนหนึ่งที่ได้นำเสนอวิธีการเพื่อการสร้างสันติภาพในรูปแบบ ๓ แนวคิดหลักๆ กล่าวคือ สัตย์ (Satya) อหิงสา (Ahimsa) และสัตยาเคราะห์ (Satyagraha) หรือพลังแห่งสัจจะซึ่งมีนัยยะเพื่อการปฏิบัติ ดังนี้^{๒๑}

๑. สัตย์ หรือ สัจจะ คือ พระเป็นเจ้าคานธีได้ให้ความสำคัญกับสัจจะอย่างสูงส่ง โดยมีความพยายามอย่างยิ่งในการที่จะรักษาสัจจะ

๒. อหิงสา คือ แนวทางที่จะทำให้มนุษย์เข้าถึง “สัจจะ” อหิงสาเป็นการฝึกและบังคับใจไม่ยอมให้มีการทำร้ายหรือแก้แค้นผู้ใด อหิงสามีใช่เป็นการยอมจำนนหรือสิโรราบ หากจะมีการยอมจำนนหรือสิโรราบแล้วไซ้ การใช้หิงสาหรือกำลังจะดีกว่า ฉะนั้น เงื่อนไขที่สำคัญของอหิงสาหรือการไม่ใช้ความรุนแรงก็คือ การสร้างความเป็นธรรมให้แก่ชีวิตทุกชนิด และทุกระดับ สรุปว่า การไม่ใช้ความรุนแรงหรืออหิงสา ที่ใดมีอหิงสา ที่นั่นย่อมมีสัจจะ และสัจจะก็คือพระเป็นเจ้า

๓. สัตยาเคราะห์ คือ การตื้อเพ่ง กล่าวคือ ไม่มีความเกลียดชัง มีความอดทน มีการสวดภาวนาเป็นลักษณะสำคัญของสัตยาเคราะห์^{๒๒}

ความเป็นจริงทางสังคมย่อมเป็นไปไม่ได้ที่จะทำให้คนในสังคมไม่มีความขัดแย้งกัน เพราะความขัดแย้งทำให้เกิดการปรับตัวและเปลี่ยนแปลง หากเปลี่ยนแปลงในทางสร้างสรรค์เรียกว่าเป็นการพัฒนา แต่หากเปลี่ยนแปลงในทางร้ายก็จะทำให้เกิดความรุนแรง ดังนั้นสันติวิธีจึงเป็นทางเลือกที่ให้แต่ละสังคมได้เรียนรู้และนำไปปรับใช้ให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมของตนเอง

๒. สันติภาพในมิติของศาสนา

เราเห็นข้อเสนอแนะในมิติทั้งแนวคิดและวิธีการในการสร้างสันติภาพของเหล่านักวิชาการ ยังมีแนวคิดสันติภาพอีกมิติหนึ่งที่น่าสนใจ คือ สันติภาพในมุมมองของศาสนา ศาสนาเป็นความเชื่อถือของมนุษย์ เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจและเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตอันประเสริฐ ทุกศาสนาล้วนมุ่งสอนให้คนเป็นคนดีสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุขอุดมการณ์ของการก่อตั้ง

^{๒๑} พระเทพวิสุทธิเมธี (ปัญญานันทภิกขุ), มงสันติภาพของโลก, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๓๖), หน้า ๑๐๖.

^{๒๒} คณะครุศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, เอกสารมนุษย์กับสันติภาพ, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๒), หน้า ๒๓.

ศาสนาเป็นไปเพื่อให้โลกสงบร่มเย็น อุดมการณ์ของศาสนาไม่ใช่เพื่อทำลายล้าง แต่เป็นการสร้างสัมพันธภาพระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสัตว์ หรือระหว่างมนุษย์กับสิ่งที่อยู่รอบตัว คุณค่าของศาสนาย่อมมีบทบาทสำคัญเป็นอย่างมากในอันที่จะเข้าไปช่วยฟื้นฟู และเชื่อมสมานสังคมโลกให้สามารถปรับวิถีคิด^{๒๓} และท่าทีของการอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข สามารถยอมรับ และอดทนต่อความแตกต่างทางวัฒนธรรม ศาสนา ภาษา อุดมการณ์และความเชื่ออย่างมีสติ

ในสถานการณ์สังคมโลกปัจจุบันกำลังเป็นสิ่งที่ท้าทายการทำหน้าที่ของศาสนาว่าจะช่วยสร้างสันติสุขหรือแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งในสังคมโลกได้อย่างไร ศาสนาจะเป็นส่วนหนึ่งของการร่วมนำเสนอทางรอด และร่วมแก้ปัญหาให้มวลมนุษย์ได้จริงหรือ หรือว่าศาสนาจะกลายเป็นส่วนหนึ่งของปัญหาหรือสร้างความขัดแย้งเสียเอง แต่โดยหลักการและเป้าหมายของศาสนาก็เพื่อสอนให้คนเป็นคนดีมีศีลธรรม ดังนั้น ทุกศาสนาจะต้องมีหลักการหรือแนวคิดและวิธีการสร้างสันติภาพไม่อย่างใดก็อย่างหนึ่ง เพราะหน้าที่หลักของศาสนาต่างๆ ในโลกนี้ คือ การทำให้ผู้นับถือมีความสุข มั่นคง และปลอดภัยในการใช้ชีวิตอย่างยั่งยืน อยู่ร่วมกับคนอื่น สัตว์อื่น และสิ่งอื่นอย่างสงบ ศาสนามีคุณค่าสำหรับทำหน้าที่ในการสร้างความมั่นใจ และเชื่อมั่นในศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ของกันและกัน ดังนั้น หลักสันติวิธีในมิติของศาสนาย่อมเป็นทางเลือกอีกทางเลือกหนึ่ง ในการสนับสนุนและส่งเสริมให้เกิดสันติภาพในสังคม กล่าวคือ ควรเน้นย้ำให้นำหลักคำสอนในแต่ละศาสนาไปปฏิบัติเพื่อให้เกิดความปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สินทั้งในเชิงปัจเจก และสังคม เป็นการหันกลับมาสู่เป้าหมายของศาสนาที่แท้จริง เพราะการเกิดขึ้นของศาสนามีเป้าหมายสำคัญสูงสุดคือการอยู่ร่วมกันอย่างร่มเย็น และเป็นสันติสุขของมวลมนุษยชาติการสร้างสันติภาพที่ยั่งยืน เราควรใช้ศาสนาเป็นสะพานเชื่อมสู่สันติภาพ ดังนั้น ในการวิจัยนี้จึงเป็นการค้นหาแนวคิด หลักการ รูปแบบ และวิธีการการสร้างสันติภาพในมิติของศาสนา ๕ ศาสนา กล่าวคือ ศาสนาพุทธ คริสต์ อิสลาม ซิกข์ ฮินดู เพื่อเป็นทางเลือกและทางรอดของสังคมโลกในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข^{๒๔} เพราะแม้ว่าโลกจะก้าวไกลไปขนาดไหน ศาสนาก็ยังเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อชีวิตมนุษย์ชนิดที่ไม่อาจมองข้ามได้ ดังนั้น สันติวิธี ในมิติของศาสนาจะเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตประจำวัน และจะเป็นพื้นฐานแห่งสันติภาพที่ยั่งยืน

๓. สันติภาพในพระพุทธศาสนา

สันติภาพพื้นฐานในทางพระพุทธศาสนา หมายถึง สังคมแห่งสันติ สภาวะที่ปราศจากความรุนแรง สันติภาพในบริบทนี้ อาจจะมีความขัดแย้งกันได้ トラบเท่าที่ความขัดแย้งมิได้นำไปสู่ความรุนแรงในมิติต่าง ๆ ซึ่งจัดว่าเป็นสังคมสันติเชิงโลกียะ หรือ สมมติสันติ คือ บุคคลหรือกลุ่มบุคคลอาจมีความขัดแย้งกันทางการกระทำ การพูด และความคิดเห็นได้ トラบเท่าที่การคิด การพูด หรือการกระทำนั้นไม่พัฒนาตัวเองไปสู่ความรุนแรงทั้งทางตรงและทางอ้อม การไม่ใช้ความรุนแรงในการแก้ไขปัญหา เครื่องมือวิธีการในการจัดการความขัดแย้งโดยไม่ใช้ความรุนแรง หรือปราศจากความรุนแรงทั้งทางตรงและทางอ้อมและเป็นวิธีที่ประกอบไปด้วยความรัก ความสงสาร ความเป็นธรรม เช่น ความโปร่งใส บริสุทธิยุติธรรม และเที่ยงธรรม สันติภาพในพระพุทธศาสนาเป้าหมาย

^{๒๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), การศึกษาเพื่อสันติภาพ, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙), หน้า ๕.

^{๒๔} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๖, (กรุงเทพมหานคร: เอส.อาร์.พริ้นติ้ง แมส โปรดักส์, ๒๕๕๑), หน้า ๖๖.

สูงสุด คือ สภาวะแห่งสันติภาพกับสภาวะแห่งนิพพานว่าเป็นสิ่งเดียวกัน เพราะสันติ แปลว่า ความสงบ เป็นชื่อหนึ่งของพระนิพพาน คือ คำที่ใช้แทนกันได้ สรุปว่า สันติ คือ นิพพานนั่นเอง เป็นสภาวะที่รู้แจ้งโลกและชีวิต เข้าใจสภาพความเป็นจริง ปราศจากภาวะของความขัดแย้งและความรุนแรงทั้งภายในและภายนอก “เป็นอิสรภาพ คือ หลุดพ้นจากความบีบคั้น ทำให้เกิดความสงบสุข สันติภาพที่ปราศจากความขัดแย้งและความรุนแรงจึงมีความหมายกินความไปถึงสันติภาพภายในคือ การที่จิตสงบระงับดับกิเลสและกองทุกข์ ภาวะที่เป็นสุขสูงสุด เพราะไร้กิเลสไร้ทุกข์ เป็นอิสรภาพสมบูรณ์

๒.๒.๓ หลักการสำคัญ/ความสำคัญของสันติภาพ

หลักการพื้นฐานแห่งสันติภาพ

สังคมโลกจะสงบสุข เจริญหรือเสื่อมได้ก็ด้วยการกระทำของมนุษย์ (กรรม) มนุษย์เป็นผู้สร้างสรรค์ พัฒนา และสร้างวิถีชีวิตของตนเอง ชีวิตของมนุษย์ขึ้นอยู่กับตัวของมนุษย์เอง พระพุทธศาสนาได้มีชุดคำสอนที่เป็นหัวใจพื้นฐาน หรือเป็นแนวปฏิบัติหรือเป็นกรอบและทิศทางในการดำเนินชีวิต หลักโอวาทปาฏิโมกข์ยังจัดได้ว่าเป็นกรอบและทิศทางในการเผยแผ่ศาสนา และได้กลายมาเป็นอัตลักษณ์ที่สะท้อนบริบทสันติภาพของพระพุทธศาสนา โดยทรงวางหลักการ ๓ ข้อ อุดมการณ์ ๔ ข้อ และ วิธีการ ๖ ข้อ ดังนี้

หลักการ ๓ คือ

๑. สัพพะปาปัสสะ อะกะระณัง การไม่ทำบาปทั้งปวง
๒. กุสลัสสูปะสัมปะทา การทำกุศลให้ถึงพร้อม
๓. สะจิตตะปะริโยทะปะนัง การชำระจิตของตนให้ขาวรอบ

อุดมการณ์ ๔ คือ

๑. ชันตี ประระมัง ตะโป ตีติกขา ความอดทน ได้แก่ ความอดกลั้น ไม่ทำบาปทั้งทางกาย วาจาใจ
๒. นิพพานัง ประระมัง วัชันทิ พุทธา นิพพาน ได้แก่ การดับทุกข์เป็นเป้าหมายพระพุทธศาสนา
๓. นะ หิ ปัพพะชิตโต ปะรุปะฆาตี ความไม่เบียดเบียน ไม่ทำร้าย รบกวน หรือเบียดเบียนผู้อื่น^{๒๕}
๔. สะมะโณ โหติ ประรัง วิหะฐะยันโต ความสงบทั้งทางกายทางวาจาและทางใจ

วิธีการ ๖ คือ

๑. อะนุปะวาโท การไม่ว่าร้าย ได้แก่ ไม่กล่าวให้ร้ายหรือกล่าวโจมตีใคร
๒. อะนุปะฆาโต การไม่ทำร้าย
๓. ปาฏิโมกเข จะ สังวะโร สำรวมในปาติโมกข์ ได้แก่ ความเคารพระเบียบวินัย กฎกติกา กฎหมาย
๔. มัตตัญญูตา จะ ภัตตัสมิัง รุจักประมาณ ได้แก่ รู้จักความพอดีในการบริโภคอาหารหรือการใช้สอย

^{๒๕} Phra MedhiDhammaporn (Prayoon mererok), **Buddhist Morality**, (Bangkok: Mahachulalongkonrajavidyalaya University Press, 1994), p.19, p.60.

๕. ปันตัณจะ สะยะนาสะนัง อยู่ในสถานที่ที่สงัด ได้แก่ อยู่ในสถานที่สงบมีสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม

๖. อะธิจิตเต จะ อาโยโค ฝึกหัดจิตใจให้สงบได้แก่ฝึกหัดชำระจิตให้สงบมีสุขภาพคุณภาพ

หลักโอวาทปาฏิโมกข์ คือ หลักการที่สะท้อนสันติภาพสูงสุดหรือเป้าหมายสูงสุดทางพระพุทธศาสนา คือ พระนิพพาน จากหลักการดังกล่าว ทำให้นักวิชาการทางศาสนามองสันติภาพของพระพุทธศาสนาแตกต่างกันไปหลายระดับหรือปรากฏได้หลาย ๒ มิติ กล่าวคือ

๑. สันติภาพ คือ สภาวะที่ปราศจากความรุนแรงและปราศจากความขัดแย้ง โดยพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) พระเทพโสภณ (ประยูร มีฤกษ์) พระไพศาล วิสาโล และดิช นัท ฮันท์ สันติภาพสูงสุดภายในพระพุทธศาสนา คือ สันติภาพเชิงโลกุตระ คือ “นิพพาน” อันเป็น “สภาวะที่ปราศจากความรุนแรง และความขัดแย้งภายในจิต เป็นศาสนาที่ปฏิเสธความขัดแย้งที่นำไปสู่การใช้ความรุนแรงทั้งทางตรงและทางอ้อมทุกรูปแบบนั้น

๒. สันติภาพคือสภาวะที่ปราศจากความรุนแรง แต่ขัดแย้งกันได้ โดยท่านพุทธทาสภิกขุ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) พระไพศาล วิสาโล และกัลตุง มองว่าพระพุทธศาสนาในเชิงสังคมเชิงเป็นโลกียะนั้นสามารถที่จะขัดแย้งกันได้ แต่ปัญหาก็คือ “ขัดแย้งอย่างไร ให้ได้ประโยชน์” หรือ ขัดแย้งอย่างไร จึงจะไม่นำไปสู่ความรุนแรง ^{๒๖}

๒.๒.๔ ประเภท/องค์ประกอบ

สันติภาพในทางพระพุทธศาสนานั้น สามารถแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือสันติภาพภายนอกและสันติภาพภายใน หรือสันติภาพระดับโลกียะ และสันติภาพระดับโลกุตระ คือในเชิงกายภาพไม่ใช้ความรุนแรงในการแก้ไขปัญหา และในเชิงตัวบุคคลคือภาวะของความสงบร่มเย็น ไม่ถูกบีบบังคับจากรอบข้างจากกิเลสต่างๆ ดังจะเห็นได้จากแนวคิดของนักวิชาการทางศาสนาที่กล่าวไว้ ดังนี้

องค์ทะไลลามะ มองว่า “สันติภาพจึงเริ่มต้นที่เราแต่ละคน เมื่อเรามีความสุขสงบภายใน เราจะมีความสุขต่อทุกคนรอบตัวเราเอง เมื่อสังคมของเรามีความสุข ก็จะแบ่งปันความสุขแก่สังคมใกล้เคียงเรื่อยไป” “สันติภาพที่แท้จริงต่อตัวเราเอง และโลกรอบตัวเรา เป็นสิ่งที่จะเข้าถึงได้ด้วยการพัฒนาสันติสุขทางใจ” ดังนั้น “สันติภาพในที่นี้ไม่ได้หมายถึงการไม่มีสงครามเท่านั้น... สันติภาพจะคงอยู่ก็ต่อเมื่อเราได้ให้ความเคารพในสิทธิมนุษยชน เมื่อประชาชนได้รับการดูแลอย่างดี”

สันติภาพคือถ้อยคำที่ตรงกันข้ามกับวิกฤติการณ์ ซึ่งคำว่า “วิกฤติการณ์” หมายถึง “มันผิดปกติ” ผิดปกติหรือไม่สงบ” ท่านชี้ว่า “วัตถุวิกฤติซึ่งวัตถุหมายถึงโลก ธรรมชาติ บุคคล และจิตวิกฤติท่านอุปมาว่า สิ่งเหล่านั้น ถูกตี ถูกเผา ถูกมัด และถูกกดให้จมน้ำ” ดังนั้น สันติภาพในความหมายของท่านก็คือ “สันติภาพมีอาการไม่กระทบกระทั่งกันและกัน และสันติภาพมีปรากฏการณ์ คือ ทุกคนยิ้มกันได้” ซึ่งการมองในลักษณะนี้เป็นการใช้ให้เห็นว่า สังคมใด หรือกลุ่มใดก็

^{๒๖} พระไพศาล วิสาโล, “องค์รวมแห่งสันติภาพ”, ใน *สู่ศานติเสรี: ๕๐ ปี สันติภาพไทย*, (กรุงเทพฯ: เรือนแก้วการพิมพ์, ๒๕๓๘), หน้า ๒๔-๒๗.

ตาม ไม่กระทบกระทั่งกัน มีความสงบสุข อยู่ร่วมกันด้วยความยิ้มแย้มแจ่มใส ลักษณะเช่นนี้ก็มีนัยที่สื่อแสดงให้เห็นถึง “สันติเชิงสังคม” อันเป็นสันติเชิงโลกิยะ^{๒๗}

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) มองว่า แม้ว่าจะไม่ได้มีการรบราฆ่าฟันกันก็ตาม เช่น สังคมที่มีการแก่งแย่งแข่งขันกัน ต่างคนต่างมุ่งหาผลประโยชน์ เอารัดเอาเปรียบข่มเหงกัน ไม่มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน จึงจัดได้ว่าเป็นสันติภาพไม่ได้ เพราะไม่มีความสงบและความสุขที่แท้จริง” ดังนั้น “ภาวะขาดสันติภาพในโลกนี้จึงมีหลายแบบ”^{๒๘}

พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร มีฤกษ์) สันติภาพเชิงสังคมนั้น หมายถึง ความเป็นเอกภาพ ความประสานสอดคล้อง หรือประสมกลมเกลียว เสรีภาพ และความยุติธรรมของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลในสังคม และสังคมจะสามารถเต็มไปด้วยสันติภาพ トラบเท่าที่สมาชิกในสังคมมีจิตใจที่เต็มไปด้วยสันติภาพเช่นเดียวกัน^{๒๙}

พระไพศาล วิสาโล มองว่า “เมื่อพูดถึงสันติภาพ เรามักนึกถึงสิ่งที่ตรงกันข้ามกับสงคราม ภาวะที่ปลอดพ้นจากการรบราฆ่าฟันกัน และความโกลาหลอลหม่าน แต่ถึงอย่างนั้นเราต้องมองความหมายในเชิงบวกด้วย กล่าวคือภาวะที่สงบ ร่าเริง ผู้คนดำรงชีวิตเป็นสุข และมีสมานฉันท์ต่อกัน”^{๓๐}

สรุปได้ว่า สันติภาพในพระพุทธศาสนา มีสันติภาพที่ปราศจากความรุนแรงและปราศจากความขัดแย้ง และสันติภาพภายนอก หรือสันติภาพเชิงสังคม สังคมเชิงโลกิยะ พร้อมทั้งสันติภาพภายใน หรือ สันติภาพสูงสุด หรือ สันติภาพเชิงโลกุตระ ก็คือ นิพพาน อันเป็นสภาวะที่ปราศจากความรุนแรง และความขัดแย้งภายในจิต

ความหมายของสันติภาพเชิงบวกไม่ค่อยมีปัญหาในการทำความเข้าใจเพราะเมื่อกล่าวว่ามีสุขก็เป็นที่ยอมรับได้ว่าหมายถึงความสบายกายความสบายใจหรือการปราศจากสิ่งบีบคั้นทางกายและทางใจ ในขณะที่ความหมายของสันติภาพเชิงลบบมีคา ถามมาว่าที่กล่าวว่าสงบหรือ ปราศจากสิ่งที่ไม่พึงประสงค์นั้น สิ่งที่ไม่พึงประสงค์ซึ่งเป็นสิ่งตรงข้ามสันติภาพคืออะไร

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส^{๓๑} ได้ประมวลสันติภาพเชิง ลบว่าคือสภาวะที่ปราศจากสิ่ง ที่ตรงข้ามกับสันติภาพ ๔ ชนิด ได้แก่ ปราศจากสงคราม ปราศจาก ความรุนแรง ปราศจากความรุนแรงแต่มีความขัดแย้ง และปราศจากความรุนแรงและความขัดแย้ง โดยสันติภาพ ๓ ชนิดแรกจัดเป็นสันติภาพภายนอก ส่วนชนิดสุดท้ายจัดเป็นสันติภาพภายใน ดังนี้

๑. สันติภาพภายนอก

^{๒๗} ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์, แปล, *อัตชีวประวัติขององค์ทะไลลามะ: อิสรภาพในการลี้ภัย*, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ประพันธ์สาส์น, ๒๕๓๘), หน้า ๓๑๗-๓๑๙.

^{๒๘} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), *การศึกษาเพื่อสันติภาพ*, หน้า ๕.

^{๒๙} พระเมธีธรรมาภรณ์. *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*, พิมพ์ครั้งที่ ๑๖, (กรุงเทพมหานคร: เอส.อาร์.พรินต์ติ้ง แมส โปรดักส์, ๒๕๕๑), หน้า ๖๖.

^{๓๐} พระไพศาล วิสาโล, *สันติภาพโดยสันติวิธี*, (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๐), หน้า ๒๓.

^{๓๑} พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิตินุญยากร), *พุทธสันติวิธี : การบูรณาการหลักการและเครื่องมือจัดการความขัดแย้ง*, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพฯ : ๒๑ เซ็นจูรี่, ๒๕๕๔), หน้า ๙๘-๑๐๙.

สันติภาพภายนอก คือ สันติภาพที่หมายถึงสภาพที่ปราศจากสงคราม ปราศจากความรุนแรงและปราศจากความรุนแรงแต่มีความขัดแย้ง ดังนี้

๑.๑ สันติภาพ คือ สภาพที่ปราศจากสงคราม

นักคิดหรือนักสันติภาพ เช่น ตอลสตอย (Leo Tolstoy) ทอฟฟ์เลอร์ (Alvin Toffler) อิเคดะ (Daisaku Ikeda) พระราหุล (Walpola Sri Rahula) และ บุญยง ว่องวาณิช เป็นต้น เห็นว่าสันติภาพ คือ สภาพที่ปราศจากสงครามโดยนำเสนอสงครามและสันติภาพในเชิงทวิลักษณ์ ประดุจดั่งกับขาว หรือ ดิบกับช้ำ ซึ่งแนวคิดดังกล่าวนี้ต้องอยู่บนพื้นฐานของปรากฏการณ์ 1 ใน 2 ของปรากฏการณ์หลัก คือ สภาพที่สังคม รัฐ ประเทศ หรือโลกไม่มีสงคราม และ หลังจากที่ สงครามได้ผ่านพ้นไปแล้ว จึงเรียกสถานการณ์ทั้ง ๒ นี้ว่า สันติภาพ

๑.๒ สันติภาพ คือ สภาพที่ปราศจากความรุนแรง

นักคิดอีกกลุ่มหนึ่ง เช่น กัล ตุง (Johan Galtung) ทะไล ลามะ (Dalai Lama) พุทธทาสภิกขุ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) พระเมธีธรรมมาภรณ์ (ประยูร ธรรมจิตโต) ประเวศ วะสี และโคทม อาริยา เป็นต้น เห็นว่าสันติภาพไม่ใช่เพียงสภาพที่ปราศจากสงครามแต่คือสภาพ ที่ปราศจากความรุนแรง เพราะหากสันติภาพหมายถึงเพียงสภาพที่ปราศจากสงครามก็มีค่าเพียงเล็กน้อยสำหรับคนที่กำลังจะตายด้วยความอดอยากหรือหนาวเย็น สันติภาพจึงหมายถึงสภาพที่ตรงข้ามกับวิกฤติการณ์หรือความผิดปกติที่ทำให้ต้องกระทบกระทั่งกันและกันทำให้ผู้คน ดำรงชีวิตเป็นสุขและมีสมานฉันท์ต่อกันไม่มีความบีบคั้น ๔ ด้าน ได้แก่ความบีบคั้นทางกายหรือ วัตถุความบีบคั้นทางสังคม ความบีบคั้นทางจิต และความบีบคั้นทางปัญญา

๑.๓ สันติภาพ คือ สภาพที่ปราศจากความรุนแรงแต่มีความขัดแย้ง

พุทททาสภิกขุ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) พระไพศาล วิสาโล กัล ตุง สายหยุด เกิดผล และ ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ เป็นต้น เป็นนักสันติภาพที่มีแนวคิดสอดคล้องกันบนพื้นฐานของพระพุทธศาสนาว่าในสังคมเชิงโลกียะนั้น สามารถที่จะขัดแย้งกันได้แต่ขัดแย้งอย่างไร ให้ได้ประโยชน์หรือไม่นำไปสู่ความรุนแรง ดังนั้น สันติภาพ คือ สภาพที่ไม่มีความรุนแรงไม่ใช่ ไม่มีความขัดแย้ง เพราะธรรมชาติหรือมนุษย์ขัดแย้งกันได้นอกจากนี้ความขัดแย้งยังมีประโยชน์ อีก ๓ อย่างคือ ๑) เป็นลิ้นชักนิรภัย (safety value) ซึ่งช่วยผ่อนคลายเป็นศัตรูกันและกันให้เบาบางลงได้ ๒) ย้ำเอกลักษณ์ของกลุ่มให้ชัดเจนขึ้นในกรณีที่เกิดความขัดแย้งกับกลุ่มอื่น ๆ ซึ่งช่วยลดความตึงเครียดภายในกลุ่มและเสริมสร้างความเป็นเอกภาพและดุลยภาพ และ ๓) เป็นสัญญาณเตือนสังคมว่า ปัญหา กำลังคุกรุ่นอยู่อันจะนำไปสู่กระบวนการในการหาช่องทางในการแก้ไข หรือ จัดการหรือแปรสภาพความขัดแย้งให้กลายเป็นบวกในลำดับต่อไป

๒. สันติภาพภายใน

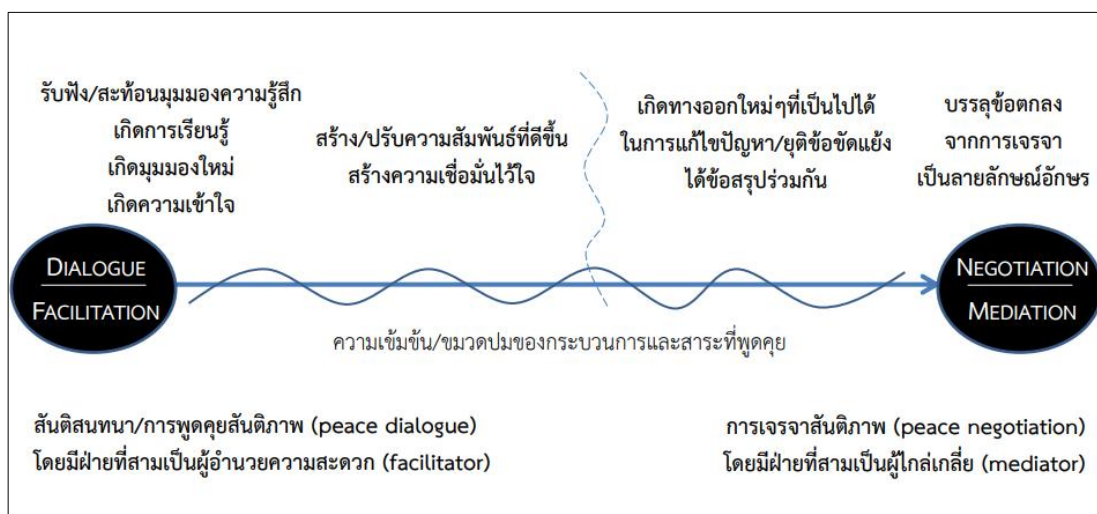
นอกจากสันติภาพภายนอก หรือ สันติภาพเชิงสังคม หรือ สันติภาพเชิงโลกียะ อันหมายถึง สภาพที่ปราศจากสงคราม สภาพที่ปราศจากความรุนแรง และสภาพที่ปราศจากความรุนแรงแต่มีความขัดแย้งดังกล่าวข้างต้นแล้วยังมีสันติภาพภายใน หรือ สันติภาพเชิงจิตวิญญาณ หรือ สันติภาพเชิงโลกุตระด้วย ได้แก่สภาพที่ปราศจากความรุนแรงและความขัดแย้ง ดังนี้

สันติภาพ คือ สภาพที่ปราศจากความรุนแรงและปราศจากความขัดแย้ง

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร มีฤกษ์) พระไพศาล วิสาโล พระดิช นัท ฮันห์ (Thich Nhat Hanh) และ วิจิตร ศรีสอ้าน เป็นต้น ได้ชี้ให้เห็นว่า นอกจากสันติภาพภายนอก หรือ สันติภาพเชิงสังคมแล้วยังมีสันติภาพภายใน หรือ สันติภาพสูงสุด หรือ สันติภาพเชิงโลกุตระ คือ นิพพาน อันเป็นสภาวะที่ปราศจากความรุนแรงและความขัดแย้ง ภายในจิต

๒.๒.๕ กระบวนการ/วิธีการ

ก่อนถึงขั้นกระบวนการสันติภาพอย่างเป็นทางการต้องผ่านขั้นตอนการติดต่อ การจัดเตรียมข้อมูล การพูดคุย และการเจรจา อย่างเป็นทางการ และ ไม่เป็นทางการ เป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการสันติภาพด้วยเช่นกัน กระบวนการสันติภาพสามารถกล่าวได้ว่า เป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยเวลาในการดำเนินสูงมาก อีกทั้งเป็นสิ่งที่พิสูจน์ความสำเร็จไม่ได้ในเวลาอันสั้น โดยขั้นตอนที่ใช้เวลามากที่สุดคือการเจรจาสันติภาพอย่างเป็นทางการ^{๓๒} ในการเจรจาสันติภาพระดับทางการส่วนใหญ่ จะเป็นกระบวนการที่ตัวแสดงที่ขัดแย้งกันทั้งสองฝ่ายเจรจาท่องเพื่อหาข้อสรุปในจุดร่วมระหว่างกัน และ ข้อสรุปจากการเจรจาจะกลายเป็นข้อตกลงสันติภาพที่ทั้งคู่ขัดแย้งต้องปฏิบัติตามหลังจากลงนามยอมรับในข้อตกลงแล้ว^{๓๓}

ภาพที่ ๒.๑ แสดงกระบวนการสันติภาพ^{๓๔}

หลังการลงนามในข้อตกลงสันติภาพแล้ว เราสามารถกล่าวได้ว่า เมื่อกระบวนการสันติภาพอย่างเป็นทางการได้เริ่มต้นขึ้น การหนุนเสริมกระบวนการสันติภาพ (Peace Support) จึง

^{๓๒} Fisas, (2014 : 7), อ้างใน กษมา จิตรภิรมย์ศรี, "สันติภาพศึกษา: บทบาท และกระบวนการมีส่วนร่วมในการแปรเปลี่ยนความขัดแย้ง". วารสารนวัตกรรมการเรียนรู้ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑ เดือนมกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๘, หน้า ๕๓-๗๖.

^{๓๓} อ้างแล้ว, วารสารนวัตกรรมการเรียนรู้ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์, หน้า ๕๓-๗๖.

^{๓๔} เมธัส อนุวัตรอุดม, สำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://deepsouthwatch.org/sites/default/files/archives/docs/peaceprocess_mathus.pdf>, สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๕ พฤษภาคม ๒๕๖๓.

เป็นสิ่งที่สำคัญต้นที่จะช่วยประคับประคองกระบวนการสันติภาพอย่างเป็นทางการไม่ให้ล้มลงไป การเสริมสร้างขีดความสามารถในความรู้ และความเข้าใจต่อกระบวนการสันติภาพของเยาวชน และประชาชนทั่วไป ด้วยการเรียนการสอนสันติภาพศึกษาจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นต่อการหนุนเสริมสันติภาพ^{๓๕} การเรียนการสอนสันติภาพศึกษามีวัตถุประสงค์ที่ลดการใช้ความรุนแรงที่จะเกิดขึ้นจากความขัดแย้ง หนุนเสริมการเปลี่ยนแปลงความขัดแย้งโดยสันติวิธี และ เป็นการเสริมสร้างขีดความสามารถของบุคคล กลุ่มเคลื่อนไหว สังคม สถาบันต่างๆ ในความเข้าใจเรื่องกระบวนการสันติภาพ รวมไปถึงการพัฒนาทักษะ ค่านิยม และ ความรู้ในการเสริมสร้างสังคม และวัฒนธรรมที่เป็นสันติภาพอย่างยั่งยืน^{๓๖} ได้

การเรียนการสอนสันติภาพศึกษาในหลักสูตรการเรียนในระดับโรงเรียน หรือสถาบันอุดมศึกษา เป็นวิธีการที่จะสร้างกระบวนการแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ให้แก่เยาวชน เพื่อเสริมสร้างทักษะให้เยาวชนรู้จักการเห็นอกเห็นใจ และ เข้าใจในความแตกต่างระหว่างกันของบุคคลที่อยู่ร่วมกันในสังคม รวมไปถึงรู้จักทักษะในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นด้วยการเคารพความแตกต่างในสังคม พหุวัฒนธรรม อีกทั้งเป็นการหนุนเสริมกระบวนการสันติภาพในกรณีสถานศึกษาอยู่ในพื้นที่ความขัดแย้ง ดังนั้นในบทความฉบับนี้เป็นการตั้งคำถามถึงบทบาทในการเรียนการสอนสันติภาพศึกษา (Peace Education) ในการมีส่วนในการแปรเปลี่ยนความขัดแย้งของพื้นที่ที่มีความขัดแย้ง โดยเริ่มศึกษาสาขาของทฤษฎีการเรียนการสอนสันติภาพศึกษา รวมไปถึงการนำประสบการณ์ในการเรียนการสอนสันติภาพศึกษาจากกรณีศึกษาจากประเทศต่างๆ ที่มีความขัดแย้ง อาทิ อาร์เมเนีย และ อินเดีย ที่สามารถนำมาเป็นพื้นฐานในการเสริมสร้างการเรียนการสอนสันติภาพในประเทศไทย และ บทสุดท้ายของบทความจะกล่าวถึงทำไมการเรียนการสอนสันติภาพศึกษาจึงเป็นเรื่องสำคัญของการเรียนการสอนในประเทศไทย

๒.๒.๖ การประยุกต์ใช้

การนำแนวคิดของสันติภาพไปประยุกต์ใช้นั้นควรคำนึงถึงหลักการดังนี้

๒.๒.๖.๑ สาเหตุของความขัดแย้ง

พระพุทธศาสนามองความขัดแย้งมีมูลเหตุมาจากตัณหา มานะ ทิฐิที่คอยลิดรอนสันติภาพหรือทำลายสันติ และเนื่องจากกิเลส ๓ ตัวนี้ก่อตัวขึ้นในจิตใจของมนุษย์ กล่าวคือ

๑. ตัณหา คือ ความอยาก ก่อให้เกิด ความอยาก การแสวงหา การได้มา การพินิจพิเคราะห์ ความกำหนดด้วยอำนาจแห่งความพอใจ ความหมกมุ่นฝังใจ การยึดถือครอบครอง ความตระหนี่ ความหวงกั้น สู่การถือท่อนไม้ การถือคัสตรา การทะเลาะ การแก่งแย่ง การวิวาท ความอยากแยกเป็น ๒ ประเด็นใหญ่ ๆ ด้วยกัน กล่าวคือ^{๓๗}

^{๓๕} กษมา จิตรภิมย์ศรี, "สันติภาพศึกษา: บทบาท และกระบวนการมีส่วนร่วม ในการแปรเปลี่ยนความขัดแย้ง". วารสารนวัตกรรมการเรียนรู้ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑ เดือนมกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๘, หน้า ๕๓-๗๖.

^{๓๖} อ่างแล้ว, วารสารนวัตกรรมการเรียนรู้ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์, หน้า ๕๓-๗๖.

^{๓๗} พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, ศึกษารูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติ: ศึกษาวิเคราะห์กรณีลุ่มน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงใหม่, หน้า ๕๘.

๑) ความอยากในวัตถุ (วัตถุภาม) ได้แก่ (๑) ความอยากได้ส่วนที่ดีหรือส่วนที่
อ่อย ที่เรียกว่า กามคุณ คือ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ (๒) ความอยากได้ทรัพย์ทั้งส่วนที่เรียกว่า
สวัญญานทรัพย์ (ทรัพย์ที่มีชีวิต) และอวิญญานทรัพย์ (ทรัพย์ที่ไม่มีชีวิต) ที่น่าใคร่ปรารถนา

๒) ความอยากได้ที่เป็นตัวกิเลส (กิเลสภาม) ได้แก่ ความกำหนัด ความพอใจ
หรือความปรารถนา กามคุณ เป็นต้น

๒. ทิฐิ คือ การยึดมั่นจุดยืน เมื่อมนุษย์เกิดยึดถือในทิฐิทั้งหลายว่ายอดเยียม
มองเห็นว่าทิฐิอื่นทุกอย่างนอกจากทิฐินั้นว่า ‘เลว’ มนุษย์เหล่านั้นจึงไม่ล่วงพ้นการวิวาทไปได้ ทิฐิ
ในบริบทนี้ได้แก่ทิฐิในแง่ “ลบ” ประกอบไปด้วยสัทธิกัฏฐิ ๒๐ มิจฉาทิฐิ ๑๐ อันตคาหิกทิฐิมี
วัตถุ ๑๐ จนถึงทิฐิ ๖๒ การที่มนุษย์ยึดมั่นถือมั่นในทิฐิ (ทิฐูปาทาน) อย่างใดอย่างหนึ่งดังที่ได้
กล่าวแล้ว จึงทำให้เกิดการทะเลาะวิวาทกัน

๓. มานะ คือ การถือตัว กิริยา ลำพอง ทะนงตน มานะการถือตัวในสถานะของ
ความเป็นชาติ โคตร ความเป็นบุตรของผู้มีตระกูล ความเป็นผู้มีรูปร่าง ทรัพย์ การศึกษา หน้าที่การ
งาน หลักแห่งศิลปวิทยา วิद्यฐานะ ความคงแก่เรียน ปฏิภาณว่า เราเลิศกว่าเขา ประเด็นจึงอยู่
ตรงที่ว่า “การถือตัว ความลำพอง หรือความทะนงตน” นั้น ทำให้เกิด การทะเลาะวิวาทจนนำไปสู่
การฆ่ากัน หรือการทำสงครามฆ่าล้างเผ่าพันธุ์กันได้^{๓๘}

กิเลส ๓ ตัว กล่าวคือ ตัณหา มานะ และทิฐิจะเป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์ขาดแคลน
สันติภาพทั้งภายในและภายนอก เป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดความเนิ่นช้าในการพัฒนาศักยภาพมนุษย์ และ
เหนี่ยวรั้งการพัฒนาองค์กรและสังคมด้วย ทำให้สังคมทะเลาะวิวาทจนนำไปสู่การฆ่ากัน หรือทำลาย
กัน

๒.๒.๖.๒ รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี

เมื่อเกิดความขัดแย้งแล้ว พระพุทธศาสนาได้นำเสนอทางออก หรือจัดการความ
ขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธีด้วยการมุ่งประเด็นที่ว่าด้วยความจริงชั้นโลกิยะ แต่ก็ส่งผลสืบเนื่องถึงการ
แก้ไขปัญหาล้นโลกุตตระด้วย สันติในลักษณะดังกล่าว คือ ความสงบที่เกิดขึ้นจากการไม่ทะเลาะ
วิวาทกันด้วยทิฐิหรือยึดมั่นในความคิดเห็นของตนเอง จนนำไปสู่ความรุนแรงในมิติต่าง ๆ เช่น การ
การทะเลาะ แก่งแย่ง บาดหมาง วิวาท และมุ่งร้ายต่อกัน เป็นต้น ซึ่งสันติในลักษณะนี้เราสามารถที่
จะเรียกได้ว่าเป็นสันติภายนอก เป็นสันติเชิงสังคม คือ ไม่มีสงครามหรือว่าไม่มีความขัดแย้ง หรือว่า
ไม่มีความรุนแรงทั้งทางตรงและทางอ้อม หรือว่า มีความขัดแย้งได้ แต่ปราศจากความรุนแรงทั้ง
ทางตรงและทางอ้อม

แนวทางปฏิบัติเพื่อการป้องกัน แก้ไขความขัดแย้งและเสริมสร้างสันติภาพทาง
พระพุทธศาสนานั้นจะตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักศีลธรรม คือ ทั้งศีลและธรรมเป็นเครื่องมือสำคัญใน
การพัฒนาความเป็นมนุษย์ เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาจิตใจมนุษย์ แก้ปัญหาแบบมนุษย์ด้วยตัว
มนุษย์เอง พระพุทธเจ้าทรงใช้ชุดของแนวคิด “แนวคิดเชิงรับ” “แนวคิดเชิงรุก” และ “แนวคิดแบบ
คู่ขนาน” มาเป็นแบบในการจัดการความขัดแย้ง ดังนี้

๑. แนวคิดพื้นฐาน “เชิงรับ” หมายถึง แนวคิดที่มุ่งเน้นพัฒนา หรือกล่อมเกลา
คุณภาพจิตของมนุษย์ให้มี “ภูมิदानทาน” ๒ ประการ คือ

^{๓๘} ขุ.จ. (ไทย) ๓๐/๑๐๓/๓๕๑-๓๕๓. ดูเทียบใน ขุ.ม. (ไทย) ๒๙/๑๗๘/๕๐๘-๕๑๐.

อธิปไตยธรรม แนวคิดเชิงรับ คือ การพยายามรักษาสิ่งที่ดีและมีคุณค่าในสังคม ไม่ว่าจะเป็นชนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีของท้องถิ่นอันเป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน เป็นการแสดงออกซึ่งการให้เกียรติและเคารพ

๓.๓. สาราณียธรรม หมายถึง “ธรรมเป็นเหตุ หรือเป็นที่ตั้งแห่งการระลึกถึงกัน” เป็น “กำแพง” หรือ “ภูมิคุ้มกัน” สำหรับ “ป้องกัน” ความขัดแย้ง กล่าวคือ (๑) ตั้งเมตตาทายกรรมในเพื่อนพรหมจารีทั้งหลายทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ ช่วยชวนชวยกิจธุระของเพื่อนด้วยกาย เช่น พยาบาลภิกษุที่เป็นไข้ เป็นต้นด้วยจิตที่เมตตา (๒) ตั้งเมตตาวจีกรรมในเพื่อนพรหมจารีทั้งหลายทั้งต่อหน้า และลับหลัง คือ ช่วยชวนชวยในกิจธุระของเพื่อนด้วยวาจา เช่น กล่าวตักเตือน เป็นต้น ด้วยจิตเมตตา (๓) ตั้งเมตตาโมกรรมในเพื่อนพรหมจารีทั้งหลายทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ คิดแต่สิ่งทีก่อให้เกิดประโยชน์แก่เพื่อน (๔) แบ่งปันลาภที่ตนได้มาแล้วโดยชอบธรรม ให้แก่เพื่อนพรหมจารีทั้งหลาย ไม่หวั่นเอาไว้บริโภคนผู้เดียว (๕) รักษาศีลของตนเองให้บริสุทธิ์เหมือนกับเพื่อนพรหมจารีอื่นๆ และไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจ หรือตำหนิจากผู้อื่นในแง่ของศีลาจารวัตร (๖) เมื่อเกิดปัญหาได้ บทสรุปไปในทิศทางเดียวกันกับเพื่อนพรหมจารี ไม่วิวาทกับใครๆ จนนำไปสู่ความรุนแรง^{๕๐}

สาราณียธรรมเป็น “แนวคิดเชิงรุก” ประกอบไปด้วยการเข้าไปส่วนร่วมเพื่อช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ทางร่างกาย วาจา และใจในกิจกรรมต่างๆ หรือแม้กระทั่งการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ “วัตถุ” เป็นการป้องกันความขัดแย้งเชิงรุก ช่วยสร้างความสัมพันธ์ (Relationship) และเป็นกระบวนการ ปรับทัศนคติ ปรับท่าทีเกี่ยวกับกระบวนการที่ศึนให้ “ยืดหยุ่น” (Flexibility) และไม่แข็งตัวจนเกินไป ช่วยสร้างบรรยากาศของความ “สมานฉันท์” ให้เกิดขึ้น

๓.๔. สังคหวัตถุธรรม หมายถึง “คุณเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจของผู้อื่นไว้ได้” หรือ “หลักการสงเคราะห์ คือ ช่วยเหลือกัน ยึดเหนี่ยวใจกันไว้” กล่าวคือ

ก. การให้ (ทาน) การให้วัตถุ” (วัตถุทาน) “การให้ความรู้” (ธรรมทาน) และ “การให้อภัย” (อภัยทาน) คือ

ข. วาจาเป็นที่รัก คือ การพยายามหลีกเลี่ยงถ้อยคำที่ขัดแย้งกันอันนำไปสู่การทะเลาะวิวาทกัน ต่อกันและเสียตสี มีหลักเกณฑ์ ดังนี้

(๑) ตลาคตรู้วาจาที่ไม่จริง ไม่แท้ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ และวาจานั้นไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่ชอบใจของคนอื่น ตลาคดไม่กล่าวค่านัน

(๒) ตลาคดคนรู้วาจาที่จริง ที่แท้แต่ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ และวาจานั้นไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่ชอบใจของคนอื่น ตลาคดไม่กล่าวค่านัน^{๕๑}

(๓) ตลาคตรู้วาจาที่จริง ที่แท้ และประกอบด้วยประโยชน์ แต่วาจานั้นไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่ชอบใจของคนอื่น ในข้อนี้ ตลาคตรู้กาลทีจะกล่าววาจานั้น

(๔) ตลาคตรู้วาจาที่ไม่จริง ไม่แท้ ไม่ประกอบไปด้วยประโยชน์ แต่วาจานั้นเป็นที่รัก เป็นที่ชอบใจของคนอื่น ตลาคดไม่กล่าววาจานั้น

^{๕๐} ข.อุ. (บาลี) ๒๕/๔๑/๑๕๙, ข.อุ. (ไทย) ๒๕/๔๑/๒๕๕, ส.ส. (บาลี) ๑๕/๑๑๙/๙๑, ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑๑๙/๑๓๗.

^{๕๑} พระครูวาปีวชิโรภาส, สงครามศาสนาคริสต์-อิสลาม, เอกสารประกอบวิชาประวัติและพัฒนาการ ความขัดแย้งและสันติภาพในโลกยุคใหม่, สาขาวิชาสันติศึกษา, ๒๕๕๘, หน้า ๓.

(๕) ตถาคตรู้วาทาที่จริง ที่แท้ ที่ประกอบด้วยประโยชน์ และวาทานั้นเป็นที่รักเป็นที่ชอบใจของคนอื่น ตถาคตไม่กล่าววาทานั้น

(๖) ตถาคตรู้วาทาที่จริง ที่แท้ ที่ประกอบด้วยประโยชน์ และวาทานั้น เป็นที่รักเป็นที่ชอบใจของคนอื่น ในข้อนั้น ตถาคตรู้กาลที่จะกล่าววาทานั้น ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะตถาคตมีความเอ็นดูในหมู่สัตว์ทั้งหลาย

กล่าวโดยสรุป สิ่งที่เราเรียกว่าเป็น “วาทาสุภาสิต” ของพระพุทธเจ้านั้น ต้องประกอบไปด้วยคำที่ “จริง ไพเราะ เหมาะกาล ประสานสามัคคี มีประโยชน์ และประกอบไปด้วยเมตตาธรรม”

ค. การประพฤติประโยชน์ (อตัลจิริยา) การประพฤติสิ่งที่เป็นประโยชน์ ๓ ข้อ คือ การสร้างสรรค์ประโยชน์ให้เกิดแก่ตน แก่หมู่ญาติ และชาวโลก การทนนิ่งอยู่ไม่ได้ เมื่อเพื่อนมนุษย์กำลังประสบกับปัญหาความขัดแย้งในลักษณะต่าง ๆ

๓.๕ หลักศีลธรรม คือ ข้อปฏิบัติ เพื่อการจัดระเบียบสังคม

ศีลข้อที่ ๑ คือ เว้นจากการฆ่าสัตว์ตัดชีวิต การเข้าไปเบียดเบียนทาง ทั้งทางตรงและทางอ้อม การเคารพและให้เกียรติ สัตว์เหล่าอื่นรักตน เหมือนกัน เพราะฉะนั้น ผู้รักตนจึงไม่ควรเบียดเบียนผู้อื่น

ศีลข้อที่ ๒ การงดเว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้ การเคารพในทรัพย์สิน และสิทธิทางธรรมชาติสิ่งแวดล้อมของคนอื่น ไม่เข้าไปแย่งชิง ฉกฉวยผลประโยชน์

ศีลข้อที่ ๓ การงดเว้นจากการประพฤติผิดในกาม เคารพในสิทธิคุ้มครองของผู้อื่น

ศีลข้อที่ ๔ การงดเว้นจากการพูดเท็จ

ศีลข้อที่ ๕ การงดเว้นจากการดื่มสุรา และเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท การดื่มสุราเมรัย และสิ่งเสพติดอื่นๆ นั้น จะเป็นที่มาของการขาดสติ ทำให้เสียทรัพย์ เกิดโรค เสียชื่อเสียง ไม่รู้จักกาย และทอนกำลังสติปัญญาของตนเองแล้ว ยังเป็นที่มาของการทะเลาะวิวาทด้วย^{๔๒}

กล่าวโดยสรุปหลักการดังกล่าว จัดได้ว่าเป็นเกณฑ์มาตรฐานของศาสนาพุทธ ซึ่งส่งผลให้เกิดรูปแบบหรือแนวทางปฏิบัติที่เรียกว่า พุทธสันติวิธี พร้อมทั้งยังเป็นแนวทางให้เหล่าสาวกของพระองค์ได้ใช้เป็นเครื่องมือในการจัดการความขัดแย้งอย่างสันติ โดยไม่ใช่ความรุนแรง หรือปราศจากความรุนแรงทั้งทางตรงและทางอ้อม เป็นคำสอนหรือหลักธรรมที่เป็นแนวปฏิบัติที่นำไปสู่การสร้างสันติสุขในชีวิตและสังคม เป็นชุดหลักธรรมที่สะท้อนแนวทางการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข เป็นกรอบในการคุ้มครองสิทธิ และให้เกียรติ ตลอดถึงเกิดความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ช่วยเหลือซึ่งกันและกันได้

๒.๓ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับสันติวิธีวิถีพุทธ

๒.๓.๑ ที่มาของแนวคิด

^{๔๒} ฌรณงค์ เสี่ยงประชา, มนุษย์กับสังคม, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๘), หน้า ๑๑๘ - ๑๑๙.

คนมีศีลธรรม ได้แก่ มีมนุษยธรรม ซึ่งจัดเป็นอารยชน พึงตั้งอยู่ในคุณสมบัติ กล่าวคือ อย่างต่ำมีศีล ๕ ได้แก่ หลักความประพฤติ ๑๐ ข้างต้น เป็นธรรมจริยา และเป็นอารยธรรมที่ครบถ้วน สมบูรณ์ ทำคนให้เจริญขึ้นพร้อม ทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ แต่ผู้ใดยังไม่มั่นคงในอารยธรรม ผู้ นั้นควรควบคุมตนให้ได้ในทางกาย และทางวาจาก่อนเป็นอย่างน้อย^{๕๓} ด้วยการประพฤติตาม หลักศีล ๕ ที่เป็นส่วนเบื้องต้นของธรรมจริยาที่กล่าวแล้วนั้น ก็ยังจัดได้ชื่อว่าเป็นคนมีศีลธรรม ได้แก่ ละเว้นจากการฆ่า การสังหาร ไม่ประทุษร้ายต่อชีวิตและร่างกาย (เว้นปาณาติบาต) ละเว้นจากการลัก ขโมยเบียดบังแย่งชิง ไม่ประทุษร้ายต่อทรัพย์สิน (เว้นอทินนาทาน) ละเว้นการประพฤติผิดในกาม ไม่ ประทุษร้ายต่อของรักของหวงแหน อันเป็นการทำลายเกียรติภูมิและจิตใจ ตลอดจนทำวงศ์ตระกูล ของเขาให้สับสน (เว้นกามสุมิจฉาจาร) ละเว้นการพูดเท็จโกหกหลอกลวง ไม่ประทุษร้ายเขาหรือ ประโยชน์สุขเขาด้วยวาจา (เว้นมุสาวาท) และไม่เสพเครื่องดองของมีเมาสิ่งเสพติด อันเป็นเหตุให้ เกิดความประมาทหมัวเมา ก่อความเสียหายผิดพลาดเพราะขาดสติ เช่น ทำให้เกิดอุบัติเหตุ แม้อย่าง น้อยก็เป็นผู้คุกคามต่อความรู้สึกมั่นคงปลอดภัยของผู้ร่วมสังคม (เว้นจากสุราเมรัย)^{๕๔} ฉะนั้น ศีล จึง ทำให้สังคมประสบกับความสงบสุข มีความเกื้อกูลกัน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

๑. มีศีลก็เย็นใจขาดศีลก็ร้อนใจ เมื่อบุคคลพัฒนาตนให้ดำรงอยู่ในศีล ๕ ประการแล้ว ย่อมได้อานิสงส์เป็นอนก มีความไม่เดือดร้อนใจ ไม่ทุกข์ใจ เกิดความสงบสุขแก่สังคม เป็นต้น ดังนี้ พิจารณาให้ดี คนที่มีศีลอยู่ในตัว ไม่เบียดเบียนรังแกใคร ไม่ล้างผลาญชีวิตของผู้อื่น ไปที่ไหน ๆ ก็ ได้รับความปลอดภัย ไม่มีเวร ไม่มีผู้ประทุษร้าย ไม่มีผู้มุ่งทำลาย ย่อมดำรงชีพอยู่ได้อย่างสงบสุข คนที่ ไม่ลักทรัพย์ ไม่ปล้น ไม่ฉ้อราษฎร์บังหลวง ก็ไม่ต้องเดือดร้อนหรือหวั่นวิตกว่า จะถูกจับกุมคุมขัง หรือ ถูกลงโทษ คนที่ไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น ไม่ทำให้เกิดความเสียหายทางเพศทางประเวณี ก็ไม่ต้อง หวาดหวั่นขวัญหาย เพราะเกรงจะถูกล้างแค้น เนื่องจากไม่ได้ก่อกรรมทำเข็ญไว้กับผู้ใด ผู้ที่ไม่พูดเท็จ ไม่ได้หลอกลวงคนอื่น ก็อยู่ได้อย่างสงบ ไม่ต้องกังวลว่าจะถูกผู้ใดใครผู้หนึ่งมาฆ่าปิดปาก หรือ ชำระ หนี้แค้น คนที่มีปกติสำรวมระวังตน ไม่ทำชั่วทางกาย ไม่พูดชั่วทางวาจา เนื่องจากมีสติระวางตนอยู่เป็น นิตย์ ความผิดความชั่วที่จะเกิดจากตัวก็ไม่มี ปัญหาความทะเลาะวิวาทกับบุคคลอื่นก็ไม่เกิดขึ้นได้ มี ธรรมภาษิตบทหนึ่งว่า “ผู้สำรวมระวังอยู่ เหวงก็เกิดไม่ได้”^{๕๕}

๒. คนมีศีลเป็นคนมีเมตตา บุคคลพึงรักษากาย วาจาของตนให้ดำรง มั่นในศีล แล้ว บำเพ็ญตนให้ประกอบด้วยจิตอันเมตตาต่อมวลมนุษยและสรรพสัตว์ทั้งหลายในโลก ให้อยู่กันอย่าง สันติสุข ปราศจากความรุนแรง ประทุษร้ายต่อกัน โลกจึงจะถาวรมั่นคงอยู่ได้ยาวนาน ดังความตอน หนึ่งว่า ผู้มีธรรมประจำใจ เช่น เมตตา ความปรารถนาดีรักใคร่ต่อคนอื่น ยืนไม่ตรีจตเป็นมิตรกับคน ทุกคน กับสัตว์ทุกชนิด แม้แต่ความคิดล้างผลาญที่จะเกิดขึ้นในใจก็ไม่มี ย่อมประกันได้เลยว่า จะหาผู้ มุ่งทำลายได้ยาก ท่านจึงสอนว่า เมตตา เป็นธรรมค้ำจุนโลก^{๕๖} นั้นหมายความว่า โลกจะยั่งยืนอยู่ได้

^{๕๓} อ.ปญจก. (บาลี) ๒๒/๑๓๒/๒๒๗.

^{๕๔} พระธรรมปิฎก, (ป.อ.ปยุตฺโต), ธรรมนุญชีวิต: พุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่ดีงาม, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๑), หน้า ๙.

^{๕๕} พระเทพวรคุณ, (สมาน สุเมโธ), ปีใหม่สุขใจด้วยธรรมะ, (ขอนแก่น: ขอนแก่นการพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๘-๙.

^{๕๖} ขุ.อิติ. (ไทย) ๒๕/๒๗/๓๗๒ - ๓๗๔.

และวัฒนาถาวรมั่นคงตลอดไป ก็เพราะทุกฝ่ายได้มีเมตตาต่อกัน และข้อเกี่ยวเนื่อง คือ การดำรงชีวิตจะต้องมีได้ก็ด้วยการประกอบอาชีพ คือ การทำงานเพื่อเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง ถ้าการงานเป็นสัมมาชีพ คือ ไม่ทุจริต ไม่คดโกง ไม่หลอกลวง ไม่เป็นไปเพื่อทำลายตนและทำลายคนอื่น ก็นับว่าเป็นอาชีพที่ดีส่งเสริมให้การดำรงชีวิตดำเนินไปอย่างสะดวกและปลอดภัย^{๔๗}

๓. ศิลมมีความสำคัญและจำเป็นต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต ทำให้มนุษย์แตกต่างไปจากสัตว์โลกชนิดอื่น เพราะกฎเกณฑ์ทางสังคมต้องมีศิลปะเป็นพื้นฐานจึงดำรงอยู่ได้ ดังความตอนหนึ่งว่า แต่ในสังคมของมวลมนุษย์มีขนบธรรมเนียมประเพณีที่งดงาม คือ การให้เกิดเกียรติให้ศักดิ์ศรี ไม่ละเมิดสิทธิของกันและกัน แตกต่างจากสัตว์ดิรัจฉานที่ไม่ได้พัฒนาการในส่วนนี้ เห็นได้จากการสืบพันธุ์ การใช้พลังกำลังเป็นเครื่องตัดสิน ไม่ได้คำนึงถึงกฎถึงเกณฑ์ คือ ระเบียบ ไม่ต้องคำนึงถึงศีลธรรม ดำเนินตามความชอบใจ ความจริงใจต่อกัน ย่อมหาไม่ได้ เกิดปัญหาขึ้นมาไม่ต้องใช้สติปัญญาเข้ามาแก้ไข การสร้างกฎสร้างระเบียบ ไม่ต้องพูดถึง เมื่อเป็นเช่นนี้ จึงได้ชื่อว่า สัตว์ดิรัจฉาน คือ ผู้ขวางโลก^{๔๘}

๔. ศิลทำให้เกิดความเจริญก้าวหน้า และเกิดความสุข ทั้งในระดับส่วนตนเองและระดับส่วนรวม ครอบครัว ประเทศชาติบ้านเมือง แม้คฤหัสถ์หรือบรรพชิตก็ต้องมี ศิลเป็นหลักสำคัญเป็นหลักประกันการบรรพชา อุปสมบทของตน ถ้าขาดศิลป์ไร้ความดีและไม่เป็นผลดีต่อพระพุทธศาสนาอีกด้วย ดังความตอนหนึ่งว่า ในสังคมของมนุษย์ผู้มีความเจริญแล้ว ยังรักษาสิ่งจจะที่ไว้ไว้แก่กันและกันไว้ มีระเบียบข้อตกลงให้ไว้ เพื่อรักษาผลประโยชน์ของแต่ละฝ่ายหรือร่วมกัน แต่ผลสุดท้าย ก็คือ อยู่อย่างสงบสุขร่วมกัน ในขณะที่เดียวกันก็อบรมเสริมแต่งให้สติปัญญา ได้รับการพัฒนา ยิ่งขึ้นตามลำดับ เนื่องจากโลกมีความเปลี่ยนแปลงไปตามกาล ตามเวลา ไม่หยุดนิ่งอยู่กับที่ ทำให้มวลมนุษย์มีความรู้ความฉลาด สามารถประคับประคองประชากรของโลกให้อยู่เย็นเป็นสุขได้ โดยปราศจากการเบียดเบียนข่มเหงรังแกกัน แต่ถ้อยที่ถ้อยอาศัยกันไป เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้น ก็ช่วยกันหาวิธีแก้ไขให้ลุล่วงผ่านไปด้วยดี แต่ทั้งนี้ ทุกสังคมจะต้องยึดในหลักศีลธรรมของศาสนา หากละเว้น คือ ละเมิดศีลธรรมแล้ว ประเทศชาติ และมวลมนุษย์ในโลกนี้ ก็จะมีพบกับความวิบัติฉิบหายในที่สุด ดังท่านผู้รู้ประพันธ์ไว้ว่า

“คนลืมพระละศีลก็สิ้นศักดิ์ ไม่มีหลักยึดติดผิตวิสัย
ขาดทั้งศีลสิ้นทั้งธรรมประจำใจ ย่อมเดินไปสู่อบายตายทั้งเป็น
คนจะดีมีใช้ดีด้วยมีทรัพย์ มีเงินบงศ์พันธุ์และชันษา
คนดีนี้ดีด้วยการงานนานา อภิวิชาศีลธรรมนำให้ดี
อันสตรีไม่มีศีลก็สิ้นสวย บุรุษด้วยไม่มีศีลก็สิ้นศรี
อีกพระสงฆ์ศีลไม่มีก็สิ้นดี ข้าราชการศีลไม่มีก็เลวทราม”^{๔๙}

๕. ศิลช่วยให้เกิดคุณความดีอย่างอื่น เมื่อดำรงตนอยู่ในศีลประพฤติตนตามแนวทางทางพระพุทธศาสนา ไม่ล่วงเกินชีวิต ทรัพย์สิน คนรัก ไม่หลอกลวง ไม่ดื่มสิ่งเสพติดให้โทษเว้นกรรมชั่วทั้งปวงได้ ย่อมเพียงพอสำหรับการพัฒนาคุณภาพชีวิตขั้นพื้นฐานในระดับชาวบ้าน ดังความตอนหนึ่งว่า สำหรับประชาชนทั่วไป ทุกชาติ ทุกศาสนาในโลกนี้ ก็ต้องรักษา ศิล ปฏิบัติธรรมอยู่โดยปกติ

^{๔๗} พระเทพวรคุณ, (สมาน สุเมธ), ปีใหม่สุขใจด้วยธรรมะ, หน้า ๙.

^{๔๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙-๑๐.

^{๔๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙-๑๐.

แล้ว นับตั้งแต่เวลาที่ตื่นขึ้นมา ทำการงานด้วยกาย พุดด้วยวาจา และคิดด้วยใจ ก็ต้องใช้สติใช้ปัญญา มากบ้างน้อยบ้าง ตามความสามารถของตนอยู่แล้ว แม้แต่การงดเว้นจากการทำความชั่ว สำรวมระวัง ไม่พูดโกหก หลอกลวงข่มจิตใจไม่ให้นึกคิดในทางละโมภโลภมาก ไม่คิดเบียดเบียน มุ่งร้ายคนอื่น ก็จัดว่า เป็นผู้ที่มีศีล มีธรรมในระดับชาวบ้าน แบบนี้ ไม่มีพิธีรีตองอะไร และถือว่าเป็นศีลเป็นธรรมที่บริสุทธิ์ สะอาด ไม่ต้องปรุงแต่งเพิ่มรสชาติอะไรมากมาย แต่ข้อสำคัญจะเป็นศีลเป็นธรรมอย่างแท้จริง จะต้องรู้บาปบุญคุณโทษ เห็นโทษ เพราะการประพฤติชั่ว เห็นอานิสงส์เพราะการประพฤติกำกับอยู่ด้วย จึงจะถูกต้อง^{๕๐}

๒.๓.๒ ความหมาย

คำว่า “peace” ในภาษาอังกฤษ คำว่า “paix” ในภาษาฝรั่งเศส คำว่า “pace” ในภาษา อิตาลี และคำว่า “paz” ในภาษาโปรตุเกสและสเปน ล้วนมาจากรากศัพท์ภาษาละตินว่า “pax” หรือ “paics” ตาม ความเห็นของนักประวัติศาสตร์คำว่า “pax” ถือกำเนิดขึ้นในจักรวรรดิโรมัน คำคำนี้หมายถึง ช่วงเวลาที่ไม่มี สงครามหรือสงครามกลางเมือง หรือถ้าจะใช้ให้ถูกคำว่า “Pax Romana” น่าจะเหมาะสมที่สุด ชาวโรมันยัง เชื่อมโยงความหมายของคำว่า “pax” กับนามธรรมอื่นๆ เช่น การสอดคล้องกัน, เกียรติยศ, และคุณธรรม เป็น ต้น Santo Agostinho ซึ่งเป็นบิชอปในนิกายแคทอลิกในศตวรรษที่ ๔ ได้ให้นิยามคำว่า “Paz” ไว้ว่าหมายถึง ความสงบเรียบร้อย

สันติภาพ เป็นภาษาบาลี มาจากคำว่า “สันติ” กับ “ภาวะ” แปลว่า ภาวะของความสงบ ใน ความหมายแท้จริงของคำนี้สอดคล้องกับเป้าหมายของพระพุทธศาสนาคือการบรรลุพระนิพพานซึ่งเป็นภาวะ สันติหรือสงบสุขที่สุดโดยไม่มีปัจจัยปรุงแต่ง พระพุทธเจ้าทรงตรัสว่า นตถิ สันติปร สุข (สุขอื่นยิ่งกว่าความ สงบไม่มี) ดังนั้นหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาจึงให้ความสำคัญต่อการพัฒนาคนไปสู่เป้าหมายคือความสงบ สุขที่แท้จริงคือการเข้าถึงพระนิพพาน คำสอนของพระพุทธศาสนาจึงมีความสอดคล้องกับกระบวนการและ แนวคิดเรื่องสันติภาพในโลกปัจจุบัน นักสันติภาพทั่วไปมุ่งความสนใจไปที่สันติภาพในระดับพื้นฐานคือ ความ ชัดแย้งทางผลประโยชน์ เชื้อชาติ เผ่าพันธุ์หรือความเชื่อซึ่งทำให้เกิดกรอบความคิดแบบจำกัดจึงนำไปสู่ความ ชัดแย้งที่ปรากฏในปัจจุบันแต่หลักสันติภาพของพระพุทธศาสนามุ่งไปที่รากเหง้าของความขัดแย้งคือความไม่รู้ สภาพที่เป็นจริง มุ่งทำลายตัวอวิชชาซึ่งเป็นสิ่งที่สังเกตเช่นปรากฏการณ์อื่นไม่ได้^{๕๑}

๒.๓.๓ หลักการสำคัญ

สันติวิธีเป็นกระบวนการแก้ไขความรุนแรงและความขัดแย้ง การดำเนินชีวิตอยู่บนหนทางของสันติวิธีจำต้องมีสัมมาทิฐิ คือ ทศนคติที่ถูกต้อง ซึ่งเป็นผลจากการพิจารณาโทษและเหตุของความรุนแรงจนเกิดปัญญา เข้าใจโทษของความรุนแรงอย่างลึกซึ้ง เห็นคุณประโยชน์ของสันติวิธี จนกระทั่งสามารถดำรงชีวิตอยู่ด้วยความมีสติรู้อยู่ทุกขณะเพื่อหลีกเลี่ยงความรุนแรง

^{๕๐} พระเทพวรคุณ, (สมาน สุเมธ), **หลักธรรมสำหรับเยาวชน**, (ขอนแก่น: ขอนแก่นการพิมพ์, ๒๕๔๒) หน้า ๑๘ - ๑๙.

^{๕๑} chaichan kevalanyu. **พระพุทธศาสนากับสันติภาพ**. หน้า ๕, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://elearning.mcu.ac.th/pluginfile.php/10703/mod_resource/content/1/บทที่%201%20แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับสันติภาพ.pdf>, สืบค้นเมื่อวันที่ ๓ เมษายน ๒๕๖๓.

ก้าวแรกของการสร้างความเข้าใจเรื่องสันติวิธีจึงเริ่มจากการทำความรู้จักความรุนแรง
 ต่อด้วยเหตุแห่งความรุนแรง และการแก้ไขความรุนแรงด้วยสันติวิธี

ความรุนแรงคือภาวะบีบคั้น ประกอบด้วยความอยุติธรรม นอกเหนือจากความรุนแรง
 ในรูปแบบของการใช้กำลังแล้ว ยังมีความรุนแรงเชิงโครงสร้างซึ่งเป็นความรุนแรงในรูปแบบที่มองเห็น
 ได้ยากและก่อให้เกิดโทษมากที่สุด

ตัวอย่างความรุนแรงทั่วไป ได้แก่ การทำสงคราม การก่อการร้าย การยกพวกตีกันของ
 เด็กนักเรียน การทะเลาะเบาะแว้งในครอบครัว เป็นต้น

เมื่อพิจารณาดูในกรณีของการทำสงคราม นอกจากจะก่อให้เกิดความสูญเสียเลือดเนื้อ
 ชีวิต และทรัพย์สินแล้ว ยังก่อให้เกิดภาวะข้าวยากหามาแพง อดอยาก หิวโหย สภาพครอบครัวแตก
 สลาย ญาติพี่น้องจากพราก ตั้งในสงครามเวียดนาม ซึ่งมีการทิ้งระเบิดเป็นจำนวนมากกว่าที่ใช้ไปใน
 สงครามโลกครั้งที่สองทั้งหมดด้วยซ้ำ และแม้ในปัจจุบันซากระเบิดยังเหลือตกค้างอีกเป็นจำนวนมาก
 แม้ผ่านยุคสงครามไปแล้ว ก็ยังมีเหยื่อระเบิด ร่างกายพิการ แขนขาด ขาขาด จากซากระเบิด
 ตกค้างเหล่านี้ นอกจากจำนวนคนเจ็บและตายจำนวนมากแล้ว ผู้หญิงเวียดนามก็ถูกกระทำไม่ต่างกับ
 ผู้หญิงในสมรภูมิอื่น ๆ คือถูกกระทำชำเรา แม้แต่พระภิกษุสงฆ์และพระภิกษุณีก็ถูกเพ่งเล็งและถูกฆ่า
 มีความหวาดกลัวและหวาดระแวงอยู่ทั่วไป แม้ฝ่ายทหารอเมริกันที่รอดชีวิตกลับไปบ้านเกิดของตน ก็
 ประสบปัญหาทางจิต ฆ่าตัวตายไปไม่น้อย หลังสงคราม ประเทศเวียดนามต้องใช้เวลาในการฟื้นฟู
 อย่างมาก ไม่เพียงแต่ในทางบูรณะบ้านเมือง จิตวิญญาณและขวัญของผู้คนก็ยังคงกอบกู้ให้คืนมา
 สภาพเช่นนี้ย่อมไม่ต่างจากบ้านเมืองที่ประสบภัยสงครามอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นสงครามในอัฟกานิสถาน
 สงครามระหว่างอิสราเอลและปาเลสไตน์ หรือสงครามอิรัก หรือหากมองใกล้ตัวเข้ามา สงคราม
 ระหว่างราชอาณาจักรพม่าและอยุธยาเมื่อหลายร้อยปีที่แล้ว ก็ยังก่อให้เกิดความไม่ไว้วางใจระหว่าง
 ประชาชนพม่าและไทยมาจนถึงปัจจุบัน

ดูเผินๆ แล้ว ความรุนแรงในครอบครัวดูเล็กน้อยกว่าการทำสงครามระหว่างประเทศ
 แต่การเลี้ยงดูย่อมมีผลในการหล่อหลอมพฤติกรรมของมนุษย์เสียยิ่งกว่าพันธุกรรม เด็กที่เติบโตใน
 สิ่งแวดล้อมที่มีการใช้ความรุนแรง เห็นการทะเลาะเบาะแว้ง โต้เถียงด่าทอ และถูกทุบตี ย่อมเกิด
 ความคุ้นชินกับความรุนแรง เมื่อเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ย่อมมีความโน้มเอียงที่จะใช้ความรุนแรงในการ
 จัดการกับปัญหา จากผลงานวิจัย ผู้ประกอบอาชญากรรมเกือบทั้งหมดต่างเคยเป็นเหยื่อของความ
 รุนแรงในวัยเด็กทั้งสิ้น

๒.๓.๔ ประเภท/องค์ประกอบ

การพัฒนาการศึกษาเพื่อสันติภาพมีหลายรูปแบบและหลายวิธีมี ๔ แนวทางที่สำคัญ
 ดังต่อไปนี้^{๕๒}

๑. แนวการศึกษาเปรียบเทียบ (comparative education) แนวนี้เปรียบเทียบชีวิต
 ความเป็นอยู่ ทางภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจ และการเมืองประเทศต่างๆ

๒. แนวการศึกษาสหวัฒนธรรม (inter-cultural studies) การศึกษาลักษณะนี้เน้น
 วัฒนธรรมของ ชนชาติต่างๆ รวมไปถึงชนกลุ่มน้อย เข้าใจวัฒนธรรมต่างๆ เพื่อให้ผู้ศึกษาเห็นคุณค่า
 เข้าใจความแตกต่างและ ความคล้ายคลึงของวัฒนธรรมต่างๆ

^{๕๒} chaichan kevalanyu, พระพุทธศาสนากับสันติภาพ, หน้า ๕.

๓. แนวสกลทัศน์ศึกษา (global education) เป็นแนวทางการศึกษาที่สอนในชาวโลก ตระหนักใน ความรับผิดชอบร่วมกัน ในการสงวนรักษาทรัพยากรและสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ของโลก และตระหนัก ในความจริงที่ว่า โลกเรานี้ผูกพันกันทางระบบเศรษฐกิจ

๔. แนวพัฒนาศึกษา (development education) การศึกษาแนวนี้วิวัฒนาการการ มาจาก กระบวนการพัฒนาประเทศต่างๆ ประยุกต์จากทฤษฎีการพัฒนาต่างๆ เช่น การเมือง เศรษฐกิจ สังคม การ บริหาร เป็นต้น นอกจากจะเน้นการศึกษาเพื่อการพัฒนาแล้วยังเน้นการกระตุ้นโนธรรมใน การเข้าไปมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาเหล่านี้ โดยใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือ แนวการจัดการศึกษาเพื่อ ความเข้าใจอันดี ระหว่างชาติ ระหว่างวัฒนธรรม มีเป้าหมายใน การเสริมสร้างความรักความเข้าใจอัน ดีต่อกัน อันจะนำไปสู่ การสร้างสรรค์สันติภาพร่วมกัน

๒.๓.๕ กระบวนการ/วิธีการ

ส่วนตัวอย่างของความรุนแรงเชิงโครงสร้าง ได้แก่ ปัญหาความยากจน โสเภณี ยาเสพติด การพนัน อาชญากรรม การทุจริตฉ้อฉล เป็นต้น โดยเหตุที่ความรุนแรงเหล่านี้ผู้คนไม่ค่อยรู้ว่าเป็น ความรุนแรง จึงเรียกได้ว่าเป็นความรุนแรงที่มองไม่เห็น

ปัญหาเชิงโครงสร้างเหล่านี้เกิดจากโครงสร้างอันซับซ้อน อยุติธรรม มิได้เกิดจากการ กระทำของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง หากแต่ทั้งโลก ทั้งสังคม และทุกคนล้วนมีส่วนเกี่ยวข้องกับปัญหาไม่ว่า ทางใดทางหนึ่ง ดังเช่น การที่ประชากรในประเทศร่ำรวยมีพฤติกรรมในการบริโภคเนื้อมาก ก็จะมี ผลักดันให้มีการทำปศุสัตว์มากขึ้น พื้นที่เกษตรกรรมก็จะลดลงไป พื้นที่ป่าก็จะถูกบุกรุกถากถางมาก ขึ้น และเนื่องจากที่ดินและค่าแรงในประเทศร่ำรวยมีราคาสูง การบุกรุกป่าและการทำลาย ทรัพยากรธรรมชาติก็ย่อมเกิดขึ้นมากในประเทศยากจน ประชากรของประเทศยากจนก็จะถูกผลักดัน ทางอ้อมให้ประกอบอาชีพเลี้ยงสัตว์ เศรษฐกิจของประเทศยากจนก็จะขึ้นกับการส่งออก เมื่อมีเหตุโรค ระบาดในปศุสัตว์ ผู้คนที่ยากจนก็ยิ่งจะยากจนลงยิ่งขึ้น โดยเหตุที่ขาดหลักประกันและอำนาจต่อรอง ในการประกอบอาชีพ สถานการณ์เช่นนี้ไม่ต่างกับหลายประเทศในโลก ที่ปลูกข้าว กล้วย ชา ใบบายูบ ฯลฯ เพื่อส่งออก

ความยากจนมิใช่เรื่องของความขาดแคลนวัตถุ ทั้งยังมีใช่เรื่องของเวรกรรมแต่ชาติปาง ก่อนของคนจน หากแต่เกิดจากโครงสร้างที่ก่อให้เกิดความไม่เท่าเทียมกัน ในการเข้าถึงโอกาสและ ทรัพยากร ความหมายของความยากจน ก็คือ การขาดแคลนโอกาส ต้องคอยพึ่งพาผู้อื่น การแก้ไข ปัญหาความยากจนหรือปัญหาโครงสร้างจึงไม่สามารถแก้ได้ด้วยการบริจาคทาน ให้วัตถุสิ่งของ แต่ ต้องจัดโครงสร้างสังคมให้เกิดความเท่าเทียมกัน

เรื่องราวการต่อสู้ ๒๗ ปี ของแม่เฒ่าโฮ ชันจันทา เป็นตัวอย่างอันดีของความรุนแรง ของโครงสร้างสังคมและอำนาจรัฐ บางคนว่าการที่แม่เฒ่าโฮไปทูปเขื่อนเป็นเรื่องผิดกฎหมาย เพราะ ไปทำลายทรัพย์สินของแผ่นดิน และเป็นการใช้ความรุนแรง แต่หากเทียบกับการที่รัฐได้อื้อฉ้อเอาที่ดิน ของแม่เฒ่าโฮไปโดยมิชอบ มีการปลอมแปลงเอกสาร ครอบครองแม่เฒ่าต้องสูญเสียที่ดิน สูญเสียอาชีพ เกษตรกร ลูกหลานต้องไปทำงานรับจ้าง ต้องทิ้งหมู่บ้าน เดินทางเข้ามาหางานในเมือง การเรียกร้อง ตามลำดับขั้นตอนที่ใช้เวลาสี่สิบเจ็ดปี ตามกติการัฐที่เขียนไว้ในรูปกฎหมาย เป็นพยานสำคัญของ ความรุนแรงที่มีอำนาจร้ายแรงต่อชีวิตของมนุษย์เสียยิ่งกว่าการไปนั่งทูปเขื่อนตามมีตามเกิดเสียอีก

ความเฉยชาต่อปัญหาสังคมก็เป็นความรุนแรงอีกรูปแบบหนึ่ง การไม่ทำอะไร ก็เป็นการปฏิเสธความเกี่ยวข้อง คิดว่าไม่ใช่เรื่องของตน และนำพามาซึ่งความรุนแรงยิ่งขึ้น ดังเช่น การใช้ไฟฟ้าอย่างฟุ่มเฟือยของคนเมือง เพราะคิดว่ามีความสามารถพอที่จะจ่าย ทั้งที่บ้าน หรือผ่านพฤติกรรมบริโภคอย่างการเดินห้างสรรพสินค้า ซึ่งเป็นตัวการในการใช้พลังงานและสร้างขยะปริมาณมาก โดยมีได้คำนึงถึงว่า น้ำหรือไฟฟ้านั้นมาจากไหน ขยะจะไปอยู่ที่ใด ต้องใช้พื้นที่ป่าหรือเบียดบังทรัพยากรจากคนต่างจังหวัดมาเพียงไร จะมีผู้ที่ได้รับผลกระทบเช่นเดียวกับครอบครัวของแม่เห่าไฮอีกจำนวนเท่าใด และหากคนในเมืองซึ่งมีโอกาสได้รับการศึกษาสูงกลับไม่อาจตระหนักถึงสายโซ่แห่งความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันกับคนต่างจังหวัดหรือธรรมชาติ การศึกษาที่หลอหลอมผู้คนเหล่านี้ขึ้นมาก็ย่อมเป็นส่วนหนึ่งของความรุนแรงเช่นเดียวกัน

ความรุนแรงที่มองไม่เห็นเหล่านี้ เป็นรูปแบบของการเบียดเบียนอย่างหนึ่ง การเบียดเบียนนั้นก่อให้เกิดทุกข์ เมื่อผู้คนไม่รู้ว่าการดำเนินชีวิตของตนเบียดเบียนใครหรือโลกอย่างไรบ้าง ก็ย่อมจะแก้ปัญหาคายาก และยิ่งก่อให้เกิดการเบียดเบียนมากยิ่งขึ้นไปอีก

เหตุที่แท้ของความรุนแรงนั้นก็คือ อวิชชา นั่นเอง ได้แก่ ความไม่รู้จักความรุนแรง มองไม่เห็นโทษ ไม่รู้เหตุหรือสายโซ่ของการเบียดเบียน ไม่รู้วิธีแก้ไข หรือไม่ยินดีที่จะแก้ไข อำนาจของอวิชชาจึงก่อให้เกิด โลภะ โทสะ และโมหะ

สงครามอิรักเป็นสงครามผลประโยชน์ การเข้ายึดครองอิรักทำให้อเมริกาเป็นเจ้าของบ่อน้ำมันปริมาณเกินครึ่งหนึ่งของโลก รองประธานาธิบดีก็มีหุ้นส่วนทางธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับน้ำมันและการค้าอาวุธ การทำสงครามจึงเกิดจากอำนาจของความโลภ อยู่บนพื้นฐานของความเห็นแก่ตนเป็นหลัก แม้อเมริกาจะได้ชื่อว่าชนะสงคราม แต่ปัจจุบันก็ยังมีเหตุความไม่สงบเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทหารอเมริกันที่ประจำการในอิรักเสียชีวิตเป็นจำนวนมากเสียยิ่งกว่าก่อนยึดอิรักได้ ประชาชนอเมริกันเองก็ตกอยู่ในความหวาดผวาของการตกเป็นเป้าหมายของการก่อการร้ายในบ้านเมืองของตน แม้สถานทูตหรือธุรกิจของชาวอเมริกันในต่างประเทศก็ตกเป็นเป้าหมายการโจมตี บ้านเมืองที่ตกอยู่ในความหวาดกลัวจึงไม่อาจนับว่ามีความผาสุกอย่างแท้จริง

เมื่อชาวเฉลยชาวอิรักที่ถูกทรมาณในค่ายทหารอเมริกันเผยแพร่ออกไปผ่านสื่อมวลชน กลุ่มกบฏหัวรุนแรงชาวอิรักก็ตอบโต้ด้วยการจับตัวประกันชาวต่างชาติมาตัดศีรษะ แคมป์ที่กภาพวีดีโอถ่ายทอดทางอินเทอร์เน็ตเสียอีก อำนาจของโทสะ หรือความโกรธนี้ ย่อมไม่อาจแก้ปัญหาสงครามให้หมดสิ้นลงไปได้ เช่นเดียวกับกับความโกรธของรัฐสภาอเมริกันที่แสดงออกมาทันทีหลังจากเหตุการณ์วันที่ ๑๑ กันยายน และก่อให้เกิดการทำสงครามในอัฟกานิสถานและอิรักในที่สุด จักเห็นได้ว่า แม้ผู้ที่ได้รับการยกย่องว่ามีปัญญาในสังคม เมื่อความโกรธจุใจเข้ามาถึงตัว ก็บดบังสติปัญญานั้นไปเสียสิ้น

โมหะ หรือความหลง ก็คือความหลงผิด ดังที่มีผู้หลงผิดคิดว่าความรุนแรงจะใช้แก้ปัญหาได้ โดย มองไม่เห็นสายโซ่แห่งการเกิดของเหตุปัจจัยที่ต่อเนื่องกัน มองไม่เห็นว่าจะยอมก่อให้เกิดเวร ความรุนแรงย่อมก่อให้เกิดความรุนแรงต่อเนื่อง ดังเช่น ความขัดแย้งระหว่างอิสราเอลและปาเลสไตน์ ซึ่งก่อให้เกิดการเสียชีวิตของพลเมืองทั้งสองประเทศแบบรายวัน ก่อให้เกิดความเกลียดชังกันระหว่างคนทั้งสองชนชาติเป็นกระแสต่อเนื่องไม่มีที่สิ้นสุด

เมื่อเห็นโทษภัยอันร้ายกาจของความรุนแรง มองเห็นเหตุแห่งความรุนแรงว่าเกิดจาก โลภะ โทสะ โมหะ ทำให้เกิดสายโซ่แห่งความรุนแรงต่อเนื่องกัน การแก้ไขความรุนแรงจึงต้องรังับ ความรุนแรงนั้นให้หมดสิ้นไป ในที่นี้ก็คือหลักใหญ่ใจความของสันติวิธีนั่นเอง

ในขณะที่ภาวะสงครามกลางเมืองนั้น ท่านดิช นัท ฮันท์ พระภิกษุชาวเวียดนาม ต้อง ประสบกับความพลัดพรากสูญเสียของพี่น้องชาวเวียดนามทั้งสองฝ่าย หัวใจท่านก็โศกเศร้า เช่นเดียวกับชาวเวียดนามทั่วไป แต่ท่านก็พยายามที่จะเตือนสติผู้คนที่ตระหนักรู้ว่า ศัตรูที่แท้จริงของ มนุษย์มิใช่มนุษย์ด้วยกันเอง หากเป็นความโกรธความเกลียดภายในใจ ชัยชนะที่แท้ก็คือการชนะความ โกรธความเกลียดในใจของตนนั่นเอง ท่านเป็นผู้มีบทบาทอย่างยิ่งในการนำสันติภาพกลับมาสู่ เวียดนาม แม้ท่านจะสูญเสียภรรยาและมิตรจำนวนมากในระหว่างสงคราม โดยเหตุที่ทางการเวียดนาม ทั้งสองฝ่ายไม่เข้าใจคำสอนว่าด้วยสันติภาพของท่าน และได้ทำการปราบปรามภิกษุและภิกษุณีที่ ดำเนินกิจกรรมช่วยเหลือผู้ประสบภัยสงครามและเรียกร้องสันติภาพ จนเป็นเหตุให้ภิกษุและภิกษุณี ดังกล่าวเสียชีวิตเป็นจำนวนมาก ท่านก็ยังคงดำรงความหนักแน่นมั่นคง และมีเมตตาแม้แต่ผู้ที่ ประกาศตนเป็นศัตรู

ท่านทะเล ลามะ ก่อนจะลี้ภัยออกมาจากทิเบต ได้ประสบกับเหตุการณ์ที่จีนส่งกองทัพ เข้ามายึดครองทิเบต แทรกแซงการปกครองในรัฐบาล และกระทำทารุณกรรมต่อประชาชนชาวทิเบต หลายประการ แต่ท่านก็ยังประกอบด้วยเมตตาอย่างยิ่ง มีความเข้าใจในการกระทำด้วยความไม่รู้ของ รัฐบาลจีน และตระหนักว่าวิถีแห่งความรุนแรงไม่อาจจะช่วยเหลือให้ประชากรชาวทิเบตพ้นจากความ ทุกข์ยากได้ ดังนั้น แม้จะมีกองกำลังทิเบตรวมตัวกันต่อสู้กับกองทัพจีน ท่านก็ยังขอร้องให้วางอาวุธ ด้วยเหตุที่เป็นการต่อสู้ที่ไม่อาจจะชนะได้ และรังแต่จะก่อให้เกิดการกดขี่พลเมืองทิเบตรุนแรงขึ้น ท่าน ยอมรับว่าไม่ใช่เรื่องง่ายในการควบคุมความโกรธความเกลียดชัง แต่ท่านก็เชื่อมั่นในอหิงสธรรมอย่าง ยิ่ง ทั้งยังถือว่าศัตรูก็เป็นครูที่ดี ดังนั้น ภายหลังจากลี้ภัย แม้จะได้ข่าวคราวความกดขี่ที่จีนกระทำต่อ พลเมืองของท่าน ไม่ว่าจะเป็นการตัดหัวคนทิเบตที่ต่อต้านรัฐบาลจีนประจานในที่สาธารณะ การ จับกุมภิกษุและภิกษุณีด้วยเหตุที่คอมมิวนิสต์จีนเชื่อว่าศาสนาเป็นยาพิษ และบังคับให้ละเมิด พรหมจรรย์ซึ่งกันและกัน การบุกกรุกวัดต่าง ๆ ยึดและเปลี่ยนไปทำโรงงาน โรงเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น ท่านก็ ยังดำรงอยู่บนหนทางของอหิงสธรรมอย่างหนักแน่น มิได้กล่าวประนามรัฐบาลจีน แต่เรียกร้องให้มีการตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชนในทิเบตจากนานาชาติ ทำที่เช่นนี้ทำให้ประชาคมโลกให้ การยอมรับนับถือ และให้ความช่วยเหลือต่อทิเบตนานับประการ

ปี พ.ศ. ๒๕๔๗ นี้ แอฟริกาใต้เพิ่งฉลองทศวรรษแห่งอิสรภาพไป เนลสัน แมนเดลา ผู้นำในการเรียกร้องเอกราชนั้นมีอายุแปดสิบกว่าปี เขาเคยถูกขังคุกนานถึง ๒๗ ปี แต่ก็มีได้พักผ่อนใน การต่อสู้ ทั้งยังหนักแน่นกับหนทางแห่งสันติวิธี มิได้เลือกหนทางของการจับอาวุธขึ้นต่อสู้กับผู้มี อำนาจในขณะนั้น ผลของการต่อสู้อันยาวนาน ภายหลังจากได้รับอิสรภาพ เขาได้รับการเลือกตั้งให้เป็น ประธานาธิบดีของแอฟริกาใต้ด้วยคะแนนเสียงท่วมท้น ทั้งยังกลายเป็นรัฐบุรุษ ศูนย์รวมจิตใจของ พลเมืองแอฟริกาใต้ และสัญลักษณ์แห่งการต่อสู้ทางสันติภาพมาถึงบัดนี้ ในอีกแปดปีข้างหน้า แอฟริกาใต้จะได้เป็นสถานที่จัดการแข่งขันฟุตบอลโลก เพื่อแสดงความพร้อมและประกาศศักดิ์ศรีของ ทวีปแอฟริกาต่อประชาคมโลก จะเห็นได้ว่าสันติหรือความอดทนอดกลั้น ต่อความทุกข์ยากอัน

ยาวนานนั้น ต้องอาศัยความเข้มแข็งอย่างยิ่ง กล่าวหาอย่างยิ่ง แต่ทำให้ได้รับดอกผลอันงดงามและยั่งยืนอย่างยิ่ง

จะเห็นได้ว่าสันตวิธีไม่ได้แปลว่า การอยู่เฉย ๆ ไม่ทำอะไร หากแต่เป็นการปฏิบัติต่อสิ่งต่าง ๆ อย่างถูกต้อง ให้เกิดการเบียดเบียนหรือความรุนแรงน้อยที่สุด ด้วยอำนาจของปัญญา คือเข้าใจโทษภัยของความรุนแรง อันเกิดจากการมองเห็นความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างตนกับโลก

การปฏิบัติต่อสิ่งต่าง ๆ อย่างถูกต้องก็คือเมตตาภาวนานั่นเอง คำว่าภาวนาในที่นี้หมายถึงการทำให้เกิดขึ้นเป็นจริง มิได้หมายถึงการท่องมนต์ เมตตาภาวนาจึงมิได้หมายถึงการสวดแผ่เมตตา หากแต่หมายถึงการทำให้เกิดความเมตตาขึ้นภายในจิตใจ ประกอบอยู่ในความคิด คำพูด และการกระทำ อยู่ในวิถีชีวิตทุกลมหายใจ ความเมตตาไม่อาจจะเกิดขึ้นด้วยการคิด จำเป็นต้องลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง โดยอาจจะถือตามแนวทางปฏิบัติในมรรคแปดก็ได้ หรือตามหลักไตรสิกขาก็ได้

ปัญญานั้นทำให้มีทัศนคติและความคิดที่ถูกต้อง มองเห็นโทษของความรุนแรง เข้าใจเหตุที่มาของความรุนแรง รู้วิธีระงับความรุนแรง เนื่องจากมองเห็นความเชื่อมโยงของสิ่งต่าง ๆ ไม่มองตนเองแยกจากโลกหรือสังคม

ความมีศีลทำให้การพูด การกระทำ และการประกอบอาชีพเป็นไปในทิศทางที่ถูกต้อง คือพูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์ ไม่ก่อให้เกิดความแตกแยก ร้าวฉาน มีความเป็นอยู่ง่าย บริโภคตามความจำเป็น ลดภาวะการทำลายสิ่งแวดล้อม หรือส่งเสริมการเบียดเบียนวิถีชีวิตผู้อื่น ไม่ประกอบอาชญากรรม ไม่ทุจริตฉ้อฉล มีความซื่อสัตย์และจริงใจต่อคู่สมรส เป็นต้น

ส่วนหลักสมาธิ ประกอบด้วย ความพากเพียร ความมีสติรู้ทั่ว และภาวะจิตใจที่เหมาะสมกับการประกอบภาระงาน คือการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ให้ประสบผลสำเร็จจุลลงไปด้วยอำนาจของความบากบั่น มีจิตใจเบิกบาน เป็นสุข

๒.๓.๖ การประยุกต์ใช้

จะเห็นได้ว่า สันตวิธีวิถีพุทธหรือเมตตาภาวนาก็คือการดำเนินชีวิตอันประกอบด้วย ความมีศีล สมาธิ และปัญญา จะขาดสิ่งใดสิ่งหนึ่งไปไม่ได้ ปัญญาทำให้มองเห็นความรุนแรงทั้งแบบทั่วไปที่เป็นการใช้กำลัง และความรุนแรงเชิงโครงสร้าง อันเกิดจากการมองสิ่งต่าง ๆ เชื่อมโยงต่อเนื่องกัน และโดยเหตุที่พวกเราเป็นส่วนหนึ่งของระบบ จึงไม่อาจจะหลีกเลี่ยงการเป็นส่วนหนึ่งของความรุนแรงขึ้นได้ไม่ว่าทางใดก็ทางหนึ่ง หลักของศีลจึงเป็นแนวปฏิบัติที่ให้ลดละความรุนแรง มีการเบียดเบียนน้อยลงมากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ทั้งนี้ การดำเนินชีวิตตามหลักของศีล มิใช่การปฏิบัติตามสิ่งที่ถูกสอนตามกันมา หากแต่เป็นผลอันเกิดจากวิปัสสนา หรือการพิจารณาอย่างลึกซึ้ง จนเกิดปัญญานั่นเอง ส่วนพลังสมาธิก็เป็นเครื่องสนับสนุนให้ความตั้งใจในดำรงชีวิตที่หลีกเลี่ยงความรุนแรง ประกอบด้วยความแน่วแน่ และประสบผลสำเร็จในที่สุด

ธรรมชาติประกอบด้วยความแตกต่างหลากหลาย มนุษย์นั้นมีความแตกต่างหลากหลายในเรื่องของความเชื่อ ความคิด ดังนั้น ความขัดแย้งจึงเป็นเรื่องปรกติธรรมดา แต่เราย่อมสามารถเลือกจัดการกับความขัดแย้งได้โดยไม่จำเป็นต้องใช้ความรุนแรง โดยการพิจารณาว่าแม้มนุษย์มีความแตกต่างกัน แต่ก็ยังดำรงความเป็นมนุษย์เหมือนเรา คือล้วนไม่อยากจะเจ็บทุกข์ และอยากจะเป็นสุข เมื่อมองเห็นความเป็นมนุษย์ที่เหมือนกันนี้ได้ ก็ย่อมบังเกิดความเห็นอกเห็นใจ ทำให้ปฏิบัติกับผู้ที่คิดต่างจากเราได้อย่างถูกต้องด้วยความเมตตา

ในภาวะที่โลกเต็มไปด้วยสงครามและความขัดแย้งรุนแรง แม้เราไม่เห็นด้วยกับความรุนแรง เราย่อมต้องเฝ้าระวังความรุนแรงภายในจิตใจของเรา ไม่ให้ความโกรธหรือความเกลียดชังต่อความรุนแรงหรือผู้ใช้ความรุนแรงเกิดขึ้นมาได้ ดังเช่น ในกรณีของความไม่สงบในสี่จังหวัดภาคใต้ของไทย หากเราไม่เห็นด้วยกับความรุนแรง ก็ต้องตระหนักว่าหมายถึงความรุนแรงในนัยยะของพฤติกรรมหรือโครงสร้าง ไม่ได้หมายถึงมนุษย์ ฉะนั้น แม้เราจะไม่เห็นด้วยกับการใช้กำลังรุนแรงเข้าปราบปรามของฝ่ายรัฐ และไม่เห็นด้วยกับการก่อความไม่สงบ ไม่ว่าจะเป็นการลอบทำร้ายพระสงฆ์ ข้าราชการหรือบุคคลทั่วไป เราย่อมไม่โกรธเกลียดทั้งเจ้าหน้าที่รัฐหรือผู้ก่อความไม่สงบ เพราะประกอบด้วยความเข้าใจถึงเหตุที่มาของความรุนแรงเหล่านั้น นั่นคือ เราต้องเฝ้าระวังเมล็ดพันธุ์แห่งความโกรธความเกลียดภายในจิตใจ โดยนัยยะเช่นนี้ ความเมตตาหรือสันติวิธีได้ถือกำเนิดขึ้นแล้วภายใน และถือได้ว่ามีท่าทีที่ถูกต้องต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

ความคิด การพูด และการกระทำของผู้ที่ประกอบด้วยเมตตาธรรมนั้นไม่อาจจะประกอบด้วยความรุนแรงขึ้นมาได้อีก ดังเช่น การเรียกร้องเอกราชอินเดียจากอังกฤษของมหาตมาคานธี การเรียกร้องสิทธิมนุษยชนคนผิวสีในอเมริกาของมาร์ติน ลูเทอร์ คิง จูเนียร์ และมัลคอล์ม เอ็กซ์ การดำเนินการหยุดยั้งสงครามในเวียดนามของท่านดิซ นัท ฮันท์ การเรียกร้องอิสรภาพทิเบตของท่านทะไล ลามะ การเรียกร้องอิสรภาพแอฟริกาใต้ของเนลสัน แมนเดลา แม้ใกล้ตัวขึ้นมา ก็คือการเรียกร้องขอสิทธิที่ดินของตนเองคืนมาของแม่เต๋อไฮ การเรียกร้องให้เปิดประตูเรือนของชาวบ้านปากมูล การประท้วงโครงการท่อทอของชาวบ้านชุมชนจะนะ สงขลา การเรียกร้องให้ใช้สันติวิธีในการแก้ไขปัญหาภาคใต้ของคณาจารย์ นักวิชาการ และนักศึกษาไทยในต่างประเทศ เป็นต้น

เมื่อในหมู่เพื่อนหรือคนทำงานมีความคิดเห็นไม่ตรงกัน ก็สามารถพูดคุยเจรจาหาข้อตกลงร่วมกันได้ ไม่ใช่แบ่งพรรคแบ่งพวกออกเป็นฝักฝ่าย ไม่ยอมพูดจากัน เพราะคิดว่าอีกฝ่ายเป็นศัตรู และหากอีกฝ่ายหนึ่งตะโกน อีกฝ่ายก็ควรจะนั่งฟัง เพราะถ้าตะโกนทั้งสองฝ่าย ก็จะไม่มีการฟังเลย นั่นคือ เมื่อทั้งสองฝ่ายมีสัมมาทิฐิร่วมกันว่าความขัดแย้งไม่อาจจะแก้ไขด้วยความรุนแรง ตกลงกันว่าจะแลกเปลี่ยนรับฟังความคิดเห็นกัน ก็ทำไปด้วยอำนาจของปัญญา โดยมีศีลและสมาธิประกอบการพูดจาเยอมนั้นไปด้วยความราบรื่น เพราะประกอบด้วยความจริงใจในการแก้ไขความขัดแย้ง ไม่เกิดการพูดจาถกเถียง โต้แย้ง ถากถาง มุ่งเอาชนะคะคานกัน มีการพิจารณาไตร่ตรองความเห็นที่แตกต่างกันได้ด้วยความเป็นเหตุเป็นผลและด้วยใจที่เป็นธรรม เช่นนี้แล้ว ความขัดแย้งใด ๆ ก็ย่อมถูกแก้ไขให้ลุล่วงไปได้

ความเจริญของมนุษยชาตินั้นมิได้อยู่ที่ความเจริญทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ปัจจุบันยาแก้ปวดหัวเป็นยาที่ขายดีที่สุดในโลก ความเครียดของมนุษย์เพิ่มมากขึ้น แม้มนุษย์ได้รับการศึกษามากขึ้น รู้มากขึ้น แต่กลับเป็นทุกข์ และเจ็บป่วยทางจิตวิญญาณมากขึ้น ยาแก้ปวดอาจจะเยียวยาความปวดทางกายได้ แต่ไม่อาจจะเยียวยาอาการเจ็บป่วยของจิตวิญญาณด้านใน ดังนั้น หากเราสามารถประยุกต์ใช้ศาสนธรรมในการดำเนินชีวิต พิจารณาจนเห็นโทษของความรุนแรง เข้าใจคุณค่าของสันติวิธี และด้วยเมตตาภาวนา จักนำมาซึ่งสันติภายในของปัจเจกบุคคลและสันติภาพของสังคมโดยรวมได้

ความรู้เรื่องสันติวิธีดังที่กล่าวมาล้วนได้มาจากความกรุณาของท่านอาจารย์ทางฝ่ายพุทธศาสนาเสียมาก จึงถือได้ว่าตั้งอยู่บนพื้นฐานทางพุทธศาสนาเป็นหลัก ถึงกระนั้น ข้าพเจ้าก็มี

ความเห็นที่ว่า ศาสนิกชนในศาสนาอื่นก็ย่อมอาจจะเรียนรู้หลักของศาสนาอื่นได้เช่นกัน หรือแม้แต่ผู้ไม่มีศาสนา และมีความปรารถนาซึ่งสังคมอันประกอบด้วยสันติสุข หากพบว่าสันติวิธีตามวิถีพุทธเป็นประโยชน์ จะนำไปปรับใช้เป็นเครื่องมือเพื่อนำไปสร้างวัฒนธรรมสันติภาพให้เกิดขึ้นในสังคมก็ย่อมเป็นเรื่องน่ายินดี^{๕๓}

๒.๔ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้างเครือข่าย

๒.๔.๑ ที่มาของแนวคิด

คำว่า “เครือข่าย” หมายถึง รูปแบบหนึ่งของการประสานงานของบุคคล กลุ่ม หรือองค์กรหลาย ๆ องค์กร ที่ต่างก็มีทรัพยากรของตนเอง มีเป้าหมาย มีวิธีการทำงานและกลุ่มเป้าหมายของตัวเอง บุคคลหรือกลุ่มเหล่านี้ได้เข้ามาประสานงานกันอย่างมีระยะเวลายาวนานพอสมควร แม้อาจจะไม่มีกิจกรรมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอก็ตาม แต่ก็ได้มีการวางรากฐานเอาไว้ เมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีความต้องการที่จะขอความช่วยเหลือจากกลุ่มอื่น ๆ เพื่อแก้ปัญหา ก็สามารถติดต่อไปได้ ในการเข้าร่วมเป็นองค์กรเครือข่าย แม้ว่าองค์กรเหล่านี้จะมีบางสิ่งบางอย่างร่วมกัน เช่น มีเป้าหมายการทำงานร่วมกัน มีผลประโยชน์ร่วมกัน องค์กรเหล่านี้ก็ยังคงเป็นเอกเทศอยู่เพราะการเข้าร่วมเป็นเครือข่ายเป็นการเข้าร่วมเป็นบางส่วนขององค์กรเท่านั้น

๒.๔.๒ ความหมายของการสร้างเครือข่าย

กาญจนา แก้วเทพ ได้ให้ความหมายว่า “เครือข่าย” หมายถึง รูปแบบหนึ่งของการประสานงานของบุคคล กลุ่ม หรือองค์กรหลาย ๆ องค์กรที่ต่างมีทรัพยากรของตนเอง มีเป้าหมาย มีวิธีการทำงานและกลุ่มเป้าหมายของตัวเอง บุคคลหรือกลุ่มเหล่านี้ได้มาประสานงานกันมีระยะเวลายาวนานพอสมควร แม้อาจจะไม่มีกิจกรรมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอก็ตาม แต่ก็มีการวางรากฐานเอาไว้ (เปรียบเสมือนมีการต่อสายโทรศัพท์เอาไว้) เมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีความต้องการที่จะขอความช่วยเหลือหรือขอความร่วมมือจากกลุ่มอื่น ๆ เพื่อแก้ปัญหา ก็สามารถติดต่อไปได้ในการเข้าร่วมเป็นองค์กรเครือข่าย แม้ว่าองค์กรเหล่านี้จะมีบางอย่างร่วมกัน เช่น มีเป้าหมายร่วมกัน มีประโยชน์ร่วมกัน องค์กรเหล่านี้ก็ยังคงความเป็นเอกเทศอยู่ เพราะการเข้าร่วมเป็นเครือข่ายเป็นการเข้าร่วมเพียงบางส่วนขององค์กรเท่านั้น^{๕๔}

เสรี พงษ์พิศ ได้กล่าวถึงเครือข่าย (Net Working) ในอีกความหมายหนึ่งกล่าวคือ ขบวนการทางสังคมอันเกิดจากการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กลุ่มองค์กร สถาบัน โดยมีเป้าหมาย วัตถุประสงค์ และความต้องการบางอย่างร่วมกันและร่วมกันดำเนินกิจกรรมบางอย่างโดยที่สมาชิกของเครือข่ายยังคงความเป็นเอกเทศไม่ขึ้นต่อกัน อีกทั้งยังหมายถึงวัฒนธรรมองค์กรเป็นกระบวนทัศน์ใหม่ที่ทำให้มีการจัดความสัมพันธ์ภายในองค์กรหนึ่งระหว่างคนในองค์กรและระหว่าง

^{๕๓} ชลนภา อนุกุล, “สันติวิธีตามวิถีพุทธ”, ใน จุลสารเพื่อนไทย, ปีที่ ๓๗ ฉบับที่ ๓ เดือนกันยายน ๒๕๔๗, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.oocities.org/siamintellect/writings/a_peace.htm>, สืบค้นเมื่อวันที่ ๓ เมษายน ๒๕๖๓.

^{๕๔} กาญจนา แก้วเทพ, การสังเคราะห์องค์ความรู้เรื่องการใช้และการเสริมความเข้มแข็งแก่การสื่อสารเพื่อพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพฯ: คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๒๕.

องค์กรนั้นกับองค์กรอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องโดยเปลี่ยนจากการจัดลำดับชั้น (hierarchical) มาเป็นการสร้างเครือข่าย (networking)

ชาติชาย ณ เชียงใหม่ เครือข่ายสังคม หมายถึง ความสัมพันธ์ทางสังคมทั้งหมดของคนในสังคมที่กลุ่มบุคคลมีต่อกัน โดยคุณลักษณะของความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นสามารถนำมาใช้อธิบายพฤติกรรมของบุคคลเหล่านี้ เครือข่ายสังคมนี้นี้ประกอบขึ้นด้วยความสัมพันธ์ทางสังคมทั้งหมด การเรียนรู้ของบุคคล หรือกลุ่มองค์กรใดก็ตาม ย่อมสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับเครือข่ายสังคมนี้นี้แบบต่าง ๆ

Alter Hage กล่าวว่า เครือข่าย เป็นรูปแบบทางสังคมที่เปิดโอกาสให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างองค์กร เพื่อแลกเปลี่ยนการสร้างความสัมพันธ์อันหนึ่งอันเดียวกันและร่วมกันทำงาน เครือข่ายประกอบด้วยองค์กรจำนวนหนึ่ง ซึ่งมีอาณาเขตแน่นอนหรือไม่ก็ได้ องค์กรเหล่านี้มีฐานะเท่าเทียมกันวารสารสังคมและมนุษยศาสตร์ มก. ให้คำจำกัดความ เครือข่าย หมายถึง การรวมตัวของกลุ่มที่มีการประสานงานหรือทำงานร่วมกันอย่างต่อเนื่อง มีระยะเวลาอันพอสมควร มีวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายร่วมกันและหากบรรลุวัตถุประสงค์หนึ่งแล้ว อาจมีการเปลี่ยนแปลงหรือเพิ่มวัตถุประสงค์ใหม่ได้^{๕๕}

สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ ให้คำจำกัดความ เครือข่าย หมายถึง กลุ่มของคนหรือกลุ่มที่มีการประสานงานหรือทำงานร่วมกัน หรือลงมือทำกิจกรรม มีความสัมพันธ์ระหว่างกันหลายด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและอื่น ๆ โดยมีการจัดรูปแบบการจัดการให้เป็นกลไกขับเคลื่อนเชื่อมโยงกิจกรรมร่วมกัน กิจกรรมเครือข่ายต้องมีลักษณะเท่าเทียมกัน และเห็นความตระหนักร่วมกันในเป้าหมายและแผนงานที่จะทำ

เครือข่าย หมายถึง การที่ปัจเจกบุคคล องค์กร หน่วยงาน หรือสถาบันใด ได้ตกลงที่จะประสาน เชื่อมโยงเข้าหากัน ภายใต้วัตถุประสงค์หรือข้อตกลงอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกันอย่างเป็นระบบ

เครือข่าย จึงหมายถึงรูปแบบหรือกระบวนการการจัดขึ้นอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหาหรือพัฒนาประเด็นใดประเด็นหนึ่ง โดยมีหลายหน่วยงานหรือองค์กรเข้าเพราะเห็นว่าเป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับองค์กรของตนเองด้วยการสร้างความสัมพันธ์กับองค์กรอื่น ๆ เพื่อตอบโจทย์ประเด็นที่เห็นร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพและคุณภาพ

พรรณงาม เก้าธรรมสาร ได้ให้ความหมายของเครือข่ายไว้ว่า “เครือข่าย” หมายถึง การเป็นพวกกันหลายๆ องค์กร ชุมชน เพื่อทำงานร่วมกันอย่างต่อเนื่อง และมีเป้าหมายร่วมกันบางอย่างร่วมกัน เช่น เครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์^{๕๖} เกิดจากการที่กลุ่มออมทรัพย์ในชุมชนต่างๆ มารวมกันเพื่อแก้ปัญหาที่เกิดจากการทำกลุ่มออมทรัพย์ ฯลฯ

จากความหมายและคำนิยามที่มีผู้ให้ความหมาย พอจะสรุปได้ว่า “เครือข่าย” คือ การเชื่อมโยงของกลุ่มคนหรือกลุ่มองค์กรเข้าด้วยกันด้วยความสมัครใจ ที่จะแลกเปลี่ยนข่าวสารร่วมกัน

^{๕๕} เสรี พงษ์พิศ, คินสุรากลัก : ทางเลือกและทัศนะวิจารณ์ว่าด้วยภูมิปัญญาชาวบ้าน, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพฯ: เทียนวรรณ, ๒๕๒๙), หน้า ๒๕-๓๐.

^{๕๖} พรรณงาม เก้าธรรมสาร. การปกครองหัวเมืองภาคใต้ทั้ง ๗ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, บัณฑิตวิทยาลัย, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <<http://cuir.car.chula.ac.th/handle/123456789/24598>>, สืบค้นเมื่อวันที่ ๓ มีนาคม ๒๕๖๓.

หรือทำกิจกรรมร่วมกัน โดยมีการจัดระเบียบโครงสร้างของคนในเครือข่ายด้วยความเป็นอิสระ เท่าเทียมกันภายใต้พื้นฐานของความเคารพสิทธิ เชื่อถือ เอื้ออาทรซึ่งกันและกัน^{๕๗}

๒.๔.๓ ความสำคัญของการสร้างเครือข่าย

สภาพการปฏิบัติงานในหน่วยงานต่างๆ พบว่า การทำงานจำเป็นต้องอาศัยการเชื่อมประสานงานกันระหว่างบุคคลหรือหน่วยงาน หากต่างหน่วยงานต่างทำงานกันไม่สัมพันธ์หรือเกี่ยวข้องกัน ก็อาจจะมีการทำงานซ้ำซ้อนในพื้นที่เดียวกัน มีการทำงานคล้ายคลึงกัน ยุ่งอยู่กับการแก้ปัญหาเฉพาะเรื่องไปแบบวันต่อวัน เพื่อให้หน่วยงานของตนอยู่รอด แต่ละหน่วยงานก็มีการส่งข่าวข้อมูลไหลเวียนกันอยู่ภายในหน่วยงานของตน และข้อมูลข่าวสารก็ค่อนข้างจำกัด การทำงานใช้กรอบความคิดหรือหลักการเฉพาะที่เคยใช้ไม่เกิดการพัฒนา รับรู้สิ่งใหม่ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ต่าง ๆ ไม่มีคนมาช่วยชี้แนะเมื่อเดินหลงทางหรือกำลังจะก้าวไปสู่หนทางที่เกิดความเสี่ยง เกิดความเสียหายกับคนในครอบครัว หน่วยงานหรือองค์กรการทำงานในปัจจุบันซึ่งต้องการความรวดเร็ว ครบถ้วน ถูกต้องและมีความเป็นมืออาชีพที่เชื่อถือได้ สามารถตัดสินใจผลงานได้จากการทำงานที่มีลักษณะ “เข้ามาคนเดียว” กับ “ทีมเวิร์ค” ได้เป็นอย่างดีในกระบวนการทำงานของเครือข่ายนั้น สิ่งหนึ่งที่ได้รับนอกจากผลสำเร็จตามที่ต้องการคือ ความร่วมมือ และความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน โดยการทำงานแบบเครือข่ายมีความสำคัญ ดังนี้

๑. เกิดกระบวนการเรียนรู้ บุคคลและผู้ที่เกี่ยวข้องเข้ามาดำเนินงานร่วมกันในเครือข่ายจะเกิดกระบวนการเรียนรู้แลกเปลี่ยนความคิด ความรู้ วิธีการทำงาน และประสบการณ์ความเชี่ยวชาญซึ่งเป็นทุนภายในตนเอง ดังนั้น สมาชิกทุกคนในเครือข่ายจะมีการพัฒนาทั้งความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ โดยกระบวนการเรียนรู้นั้นสามารถช่วยให้บุคคล และองค์กรเครือข่ายมีการปรับตัวพัฒนาการในด้านต่าง ๆ ทั้งในการแสวงหาความรู้ใหม่ วิธีการใหม่ รวมทั้ง การขยายแนวร่วมใหม่อย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้การทำงานเกิดผลสำเร็จมากขึ้น หรือมีเกิดการเรียนรู้เทคนิค วิธีการ หรือกลไกจากเครือข่ายที่เป็นพันธมิตร ซึ่งเปิดเผยข้อมูลให้กันอย่างไม่ปิดบัง เช่น การเรียนรู้วิธีการเพิ่มผลผลิตหรือการควบคุมแมลงรบกวนโดยใช้วัสดุในท้องถิ่น และมีความปลอดภัยสูง หรือ การได้รับคำแนะนำด้านเทคนิควิธีการใหม่ๆ ที่ใช้ในการลดต้นทุนการผลิตให้ต่ำลงเพื่อให้ผลผลิตสามารถแข่งขันในตลาดได้ เป็นต้น

๒. การเพิ่มโอกาสในการจัดการปัญหา การรวมกลุ่มและการประสานงานอย่างต่อเนื่องกับภาคีที่เกี่ยวข้องเป็นการสร้างสรรค์โอกาสในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม องค์กร และเครือข่าย เนื่องจากการพบปะและมีกิจกรรมเกี่ยวข้องระหว่างกัน มีการติดต่อ ไปมาหาสู่กันอย่างสม่ำเสมอ ทำให้เกิดการปรับตัวเพื่อลดจุดอ่อน และแก้ไขข้อบกพร่องของตนเอง รวมทั้งมีข้อมูลที่ช่วยให้เครือข่ายของตนมีการพัฒนาตนเองได้อย่างรวดเร็ว ทันท่วงทีสามารถจัดการปัญหาต่างๆ ได้ล่วงหน้า หรือแก้ไขสถานการณ์เฉพาะหน้าได้เป็นอย่างดี เช่น การส่งข่าวสารข้อมูลให้แก่กันกรณีเกิดการแพร่ระบาดของโรคบางอย่าง หรือการแพร่ขยายพันธุ์ของแมลงมีศัตรูพืช รวมทั้งการวางแผนร่วมกันในการผลิตให้ตรงกับความต้องการของตลาด เป็นต้น

^{๕๗} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๔ เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคล เฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔, หน้า ๑๒๖๐.

๓. เกิดการพึ่งพาตนเอง เครือข่ายมีการทำงานอย่างมีระบบ มีกระบวนการทำงานที่อาศัยการมีส่วนร่วม ผ่านประสบการณ์อย่างต่อเนื่อง เป็นการสะสมทุนทางสังคมในด้านทรัพยากรบุคคลที่มีคุณภาพ ซึ่งช่วยสร้างวินัยและวัฒนธรรมของสมาชิกในเครือข่ายหรือของชุมชน ทำให้มีศักยภาพในการเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ เกิดการพึ่งพาตนเองได้ เช่น เมื่อเกิดปัญหาราคาสินค้าเกษตรมีราคาแพง หรือเกิดการขาดแคลน ก็สามารถเพาะปลูกขึ้นทดแทนได้เอง หรือหากเกิดกรณีฝนแล้งขาดแคลนน้ำก็สามารถจัดระบบการใช้น้ำให้ช่วยบรรเทาความเดือดร้อนได้ เป็นต้น

๔. เกิดการจัดการทรัพยากรในท้องถิ่น ปัญหาพื้นฐานของสังคมไทยเป็นเรื่องการจัดการทรัพยากร ไม่ว่าจะเป็นแหล่งน้ำ ป่า พื้นที่ลุ่มน้ำ ซึ่งหากขาดการรวมกลุ่มกันก็มักเกิดการขัดแย้งทะเลาะเบาะแว้ง เกิดกรณีพิพาททำให้คนในชุมชนแตกความสามัคคี การรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายมีส่วนช่วยในการจัดการกับทรัพยากรท้องถิ่นในหลาย ๆ พื้นที่ เช่น เครือข่ายสิ่งแวดล้อมในอำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง หรือของชาวตำบลสาน อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ ที่รวมตัวกันจัดตั้งกลุ่มเลี้ยงโคกันขึ้น มีการนำวัวควายมาหลบร้อนตามทุ่งนาของสมาชิกเครือข่าย เพื่อใช้ชีวิตร่วมกันเป็นปึกแผ่น เป็นต้น

๕. เกิดกระบวนการผลักดันเชิงนโยบาย ในการจัดการปัญหาของประชาชนในปัจจุบันมีความต้องการให้เกิดการแก้ปัญหาเชิงระบบ และมีความต่อเนื่อง จึงจำเป็นต้องมีการผลักดันให้เกิดมาตรการ หรือเป็นนโยบายที่มีการประกาศใช้เป็นกฎหมายต่าง ๆ อาทิ พระราชบัญญัติ หรือกฎกระทรวง เพื่อให้รัฐบาลดูแล และมีการดำเนินการ ทั้งนี้ เพราะกระบวนการนโยบายสาธารณะเน้นการมีส่วนร่วมเรียนรู้ของทุกฝ่าย จนเกิดเป็นความเข้าใจของสังคม เป็นคุณค่าของสังคม (social value) และเป็นการปฏิบัติโดยสังคม (social practice) ซึ่งการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติ (interactive learning through action) คือหัวใจของความสำเร็จในเรื่องต่างๆ เช่น การเคลื่อนไหวในเรื่องที่วิสาหกิจ พระราชบัญญัติเกษตรอินทรีย์ หรือพระราชบัญญัติป่าชุมชน เป็นต้น

๖. เกิดอำนาจหรือพลัง คนจำนวนมากที่รวมตัวกันโดยมีจุดมุ่งหมายร่วมกันที่ชัดเจนย่อมทำให้เกิดพลังในการรับฟัง กระบวนการทำงานของเครือข่ายกล่าวได้ว่า เป็นพลังของภาคประชาชนอย่างแท้จริงโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม เครือข่ายที่มีความแตกแยก มีความขัดแย้งและขาดความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันจะอ่อนแอ ขาดการร่วมมือผลักดัน เนื่องจากประเด็นปัญหาเชิงนโยบาย ต้องอาศัยการเชื่อมประสานกับเครือข่ายและภาคีอื่น ๆ เพื่อให้เครือข่ายมีพลังและมีอำนาจในการต่อรองที่สูงขึ้น พลังอำนาจของการรวมกลุ่มนี้บางครั้งอาจไม่ส่งผลที่เป็นรูปธรรมโดยตรง แต่เป็นพลังหรือประโยชน์ในทางอ้อมที่บรรดากลุ่มหรือเครือข่ายอื่น ๆ ให้ความเกรงใจและสามารถนำมาเป็นการต่อรองในด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองได้^{๕๔}

ดังนั้นเครือข่ายทางสังคมและเครือข่ายในเชิงพื้นที่จึงเป็นรูปแบบการทำงานในลักษณะสร้างความร่วมมือประสานงานกันในแนวราบระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องด้วยการระดมสรรพกำลังอันรวมถึง

^{๕๔} คณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, **ธรรมนูญชีวิต ๙ ประการ ตามรอยพระยุคลบาท**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นท์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๕๒), หน้า ๑๐๘.

^{๕๕} ประเวศ วะสี, “ความสำคัญของสันติวิธีในเชิงยุทธศาสตร์”, ใน **สันติวิธี: ยุทธศาสตร์ชาติเพื่อความมั่นคง**, สถาบันยุทธศาสตร์ สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ (รวบรวม), (กรุงเทพมหานคร: สถาบันยุทธศาสตร์ สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ, ๒๕๕๒), หน้า ๒๒.

คนสติปัญญา ความสามารถ และทรัพยากรในการทำงานเพื่อเอาชนะปัญหาในเชิงพื้นที่ และเป็นแนวทางที่ตรงกันกับแนวคิดของการพัฒนาปัจจุบันที่ให้อิทธิพลที่ประสานภารกิจและร่วมทรัพยากร (Area, Function, Participation) เป็นกลยุทธ์ในการพัฒนาสังคมให้เข้มแข็ง ในขณะที่เครือข่ายเป็นการเริ่มต้นด้วยการสร้างเป้าหมายร่วมกันของภาคีสมาชิก ซึ่งแม้ว่า สมาชิกที่เกี่ยวข้องจะมีบทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบ หรือความถนัดต่างๆ กัน แต่เมื่อทุกคนได้เข้ามารับรู้ในเป้าหมายหรือปัญหา ร่วมกันแล้ว มีเป้าหมายร่วมกัน สมาชิกแต่ละส่วนก็จะได้แสดงบทบาทตามศักยภาพ ความถนัดของตน เพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาที่สนองต่อกลุ่มเป้าหมายได้อย่างแท้จริงโดยเครือข่ายทางสังคมในเชิงพื้นที่มีเข้าใจในสภาพปัญหาและเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้โดยง่าย

๒.๕ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

๒.๕.๑ ที่มาของแนวคิด

สันติภาพจะเกิดขึ้นไม่ได้ถ้าขาดกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน (Public Participation) ที่หมายถึง กระบวนการซึ่งสาธารณชนมีความห่วงกังวล มีความต้องการ และมีทัศนคติที่จะมีส่วนร่วมกับรัฐในการตัดสินใจ เป็นกระบวนการสื่อสารสองทางที่มีเป้าหมายโดยรวมเพื่อให้เกิดการตัดสินใจที่ดีขึ้น และได้รับการสนับสนุนจากสาธารณชน”^{๖๐} วันชัย วัฒนศัพท์ กล่าวว่า กระบวนการที่ประชาชนมีส่วนร่วมตั้งแต่น้อยที่สุด คือ การได้รับทราบข้อมูลข่าวสารว่ารัฐจะทำอะไร หลังจากได้ตัดสินใจเรียบร้อยแล้วแจ้งให้ประชาชนทราบ ถัดขึ้นมาคือ การที่รัฐรับฟังความคิดเห็นของประชาชน หลังจากได้ข้อมูลไปแล้วก่อนตัดสินใจ คือ ประชาพิจารณ์ สูงขึ้นมาอีกคือ ประชาชนได้มีโอกาสมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในเรื่อง หรือในโครงการนั้น เพื่อให้เกิดข้อยุติโดยฉันทาคติ และสูงที่สุด คือ การสามารถลงมติแต่ละคนทีละคนว่า “เอาหรือไม่เอา” ในการบวนการประชาชาติ”^{๖๑} การมีส่วนร่วมมีความสำคัญในฐานะ (๑) เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันต่อความรู้สึกสูญเสียอำนาจ (๒) เป็นช่องทางที่จะนำประชาชนมาร่วมกัน เพื่อแก้ปัญหาของส่วนรวม โดยสร้างความรู้สึกร่วมกันว่าเป็นปัญหาของทุกคน (๓) เป็นช่องทางที่จะสร้างให้เกิดการสื่อสารระหว่างกลุ่มในชุมชนเพื่อที่เขาจะได้มาทำความเข้าใจถึงความต้องการของแต่ละกลุ่มและสร้างความสัมพันธ์ที่ดีจะยับยั้งการกระทำที่สุ่มเสี่ยง (๔) เป็นช่องทางอีกทางหนึ่งในการสร้างชุมชนชนิดต่างๆ สิ่งแรกคือ ฝึกอบรมผู้ที่จะเป็นผู้นำในอนาคต ในขณะที่ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในโครงการ เขาจะได้เรียนรู้วิธีที่จะมีอิทธิพลเหนือคนอื่นได้อย่างไร และร่วมกันสร้างความร่วมมือได้อย่างไร (๕) สามารถสร้างให้เห็นสภาพของชุมชนว่าเป็นอย่างไร มันยังบ่งชี้ถึงการเป็นชุมชนที่สร้างสรรค์ จากการทำงานร่วมกันเพื่อที่จะแก้ปัญหา มันบอกถึงความเป็นชุมชนที่เปิดเผย จากการตัดสินใจอย่างโปร่งใส บอกถึงความเป็นชุมชนที่ไว้วางใจกัน^{๖๒}

^{๖๐} เจมส์ แอล เครตัน, วันชัย วัฒนศัพท์ (ผู้แปล), การมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจของชุมชน, (กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๔๓), หน้า ๑.

^{๖๑} วันชัย วัฒนศัพท์, ความขัดแย้ง: หลักการและเครื่องมือแก้ปัญหา, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๐), หน้า ๑๔๔.

^{๖๒} เจมส์ แอล เครตัน, วันชัย วัฒนศัพท์ (ผู้แปล), การมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจของชุมชน, หน้า ๖-๗.

๒.๕.๒ ความหมาย

ความสำคัญและความหมายของการมีส่วนร่วม

วันชัย วัฒนศัพท์^{๖๓} การทำงานแบบมีส่วนร่วมนั้นไม่ว่าจะเป็นระดับครอบครัว ระดับโรงเรียน ระดับชุมชน ระดับองค์กร หรือระดับประเทศนั้น มีความสำคัญอย่างยิ่งในกระบวนการทัศน์ปัจจุบัน เพราะจะช่วยให้ผู้มีส่วนร่วมเกิดความรู้สึกความเป็นเจ้าของ (Ownership) และจะทำให้ผู้มีส่วนร่วม หรือผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียนั้น ยินยอมปฏิบัติตาม (Compliance) และรวมถึงตกลงยอมรับ (Commitment) ได้อย่างสมัครใจ เต็มใจ และสบายใจ

เฉลียว บุรีภักดีและคณะ^{๖๔} กล่าวถึงการมีส่วนร่วมหมายถึง การเข้าร่วมอย่างแข็งขันของกลุ่มบุคคล ที่มีส่วนได้ส่วนเสียในทุกขั้นตอนของโครงการพัฒนา การมีส่วนร่วมต้องเป็นไปในรูปที่ผู้รับการพัฒนา เข้ามามีส่วนร่วมทำให้เกิดการพัฒนา มิใช่เป็นผู้รับการพัฒนาตลอดไป ทั้งนี้เป็นการเกื้อหนุนให้เกิดการพัฒนาที่แท้จริงและถาวร การมีส่วนร่วมของประชาชนไม่ใช่หมายความเพียงการดึงประชาชนเข้ามาทำกิจกรรมตามที่ผู้นำท้องถิ่นคิด หรือจัดทำขึ้น เพราะแท้จริงแล้วในหมู่บ้านหรือชุมชนต่างๆมีกิจกรรม และวิธีดำเนินงานของตนอยู่แล้ว ประชาชนมีศักยภาพที่จะพัฒนาหมู่บ้านของตนได้ แต่ผู้บริหารการพัฒนามักไม่สนใจสิ่งที่มีอยู่แล้ว โดยพยายามสร้างสิ่งใหม่ๆขึ้นมาเพื่อให้ได้ชื่อว่าเป็นความคิด หรือโครงการของตน

องค์การอนามัยโลก (ม.ป.ป.อ้างถึงใน วันดี โภคะกุล และ อุบลพรรณ จุฑาสมิต, ๒๕๔๕)^{๖๕} ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของชุมชนว่า หมายถึงกระบวนการซึ่งบุคคลและครอบครัวมีส่วนร่วมรับผิดชอบในเรื่องสุขภาพอนามัย และสวัสดิการ รวมทั้งชุมชนที่อาศัยอยู่ โดยเน้นเรื่องการพัฒนาความรู้ ความสามารถของประชาชน ในการพัฒนาชุมชนของตนเอง ซึ่งการมีส่วนร่วมของชุมชน มีความสำคัญต่อการพัฒนาสุขภาพอนามัยดังนี้

การนำเทคโนโลยีทางการแพทย์เพียงอย่างเดียวมาใช้ ไม่สามารถแก้ปัญหาสุขภาพในชุมชนได้เท่ากับการดูแลตนเอง

การจัดบริการทางการแพทย์ และสาธารณสุข ไม่สอดคล้อง หรือไม่เป็นที่ยอมรับในชุมชน ก่อให้เกิดการสูญเสียเปล่าเนื่องจากประชาชนไม่มารับบริการ

ชุมชนมีทรัพยากรมากมาย ทั้งด้านวัสดุ อุปกรณ์ กำลังคน สามารถนำมาใช้ซึ่งจะทำให้ชุมชนยอมรับและเข้าถึงการบริการ

ประชาชนมีสิทธิและหน้าที่ที่จะมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ เกี่ยวกับกิจกรรมที่จะส่งผลต่อสุขภาพและความเป็นอยู่ของตนเอง

^{๖๓} วันชัย วัฒนศัพท์, ระบบทวิภาคีกับการแก้ไขปัญหาแรงงานในรัฐวิสาหกิจ ศูนย์สันติวิจัยและธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า, (กรุงเทพฯ : กองรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์ กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน กระทรวงแรงงาน, ๒๕๔๙), หน้า ๑๑๕.

^{๖๔} เฉลียว บุรีภักดี และคณะ, ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง, (กรุงเทพฯ: ทบวงมหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๗๖.

^{๖๕} สาคร มหาหิงค์, เทคนิคการมีส่วนร่วม, [ออนไลน์] แหล่งที่มา: <https://m.facebook.com/techniques/posts/765832483430524?locale2=it_IT>, สืบค้นเมื่อวันที่ ๔ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๓.

สุริยา วีรวงศ์^{๖๖} ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วม คือการที่ประชาชนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนาตั้งแต่จุดเริ่มต้น กล่าวคือ ตั้งแต่การสร้างแนวคิดไปจนถึงสิ้นสุดการทำกิจกรรมการพัฒนาาร่วมกัน กล่าวคือมุ่งเน้นถึงการให้ความสำคัญกับกระบวนการมีส่วนร่วมในกิจกรรมหรือโครงการพัฒนาที่จักต้องมาจากการเริ่มต้นกำหนด และวิเคราะห์ปัญหาโดยประชาชนเป็นหลัก

จุฬารัตน์ โสตะ^{๖๗} กล่าวถึงการมีส่วนร่วมหมายถึง การที่บุคคล หรือคณะบุคคลเข้ามาช่วยเหลือ สนับสนุนทำประโยชน์ต่างๆหรือกิจกรรมต่างๆ อาจเป็นการมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ หรือกระบวนการบริหาร ประสิทธิภาพขององค์การขึ้นอยู่กับการรวมพลังของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับองค์การนั้นในการปฏิบัติการกิจให้บรรลุเป้าหมาย วิธีการหนึ่งในการรวมพลังความคิดสติปัญญา ก็คือ การให้มีส่วนร่วม การให้บุคคลมีส่วนร่วมในองค์การนั้น บุคคลจะต้องมีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินการหรือปฏิบัติการกิจต่างๆ เป็นผลให้บุคคลนั้นมีความผูกพัน (Commitment) ต่อภารกิจและองค์การ

ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ^{๖๘} การมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา เป็นการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา ตั้งแต่เริ่มต้นจนสิ้นสุดโครงการ ได้แก่ การร่วมค้นหาปัญหา การวางแผน การตัดสินใจ การระดมทรัพยากร และเทคโนโลยีในท้องถิ่น การบริหารจัดการ การติดตามผล รวมทั้งการรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการ โดยโครงการจะต้องมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน

องค์การสหประชาชาติ^{๖๙} ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า เป็นกระบวนการเกี่ยวกับการกระทำ และเกี่ยวข้องกับมวลชนในระดับต่างๆ คือในกระบวนการตัดสินใจเกี่ยวกับจุดประสงค์ทางสังคม และการจัดสรรทรัพยากร และในการกระทำโดยสมัครใจต่อกิจกรรมและต่อโครงการ

สมทรง รักษ์เฒ่า และ สรวงศ์ภรณ์ ดวงคำสวัสดิ์^{๗๐} การที่จะพัฒนาหรือปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพของบุคคล ครอบครัว และชุมชนให้ได้ยั่งยืนนั้น จะต้องช่วยให้ประชาชนและชุมชนมีศักยภาพ และความสามารถที่จะดำเนินการพัฒนา และปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพของชุมชนได้ด้วยตนเอง ให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินงาน เพื่อจะช่วยให้ชุมชนได้พัฒนาในเรื่องต่างๆคือ จะ

^{๖๖} สุริยา วีรวงศ์, (๒๕๔๔), อ้างใน สาคร มหาหิงค์, **เทคนิคการมีส่วนร่วม**, [ออนไลน์] แหล่งที่มา: <https://m.facebook.com/techniques/posts/765832483430524?locale2=it_IT>, สืบค้นเมื่อวันที่ ๔ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๓.

^{๖๗} จุฬารัตน์ โสตะ, **พฤติกรรมมนุษย์และการพัฒนาตนเอง**, (ขอนแก่น: ภาควิชาสุศึกษา คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๓), หน้า ๘๘.

^{๖๘} ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ, **กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา**, (กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๓), หน้า ๗๑.

^{๖๙} ปรีดา ปูนพันธ์ฉาย, (๒๕๔๐) อ้างใน สาคร มหาหิงค์, **เทคนิคการมีส่วนร่วม**, [ออนไลน์] แหล่งที่มา: <https://m.facebook.com/techniques/posts/765832483430524?locale2=it_IT>, สืบค้นเมื่อวันที่ ๔ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๓.

^{๗๐} สมทรง รักษ์เฒ่า และ สรวงศ์ภรณ์ ดวงคำสวัสดิ์, **กระบวนการดำเนินงานสุศึกษาเพื่อพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพ**, (กรุงเทพฯ: โครงการสวัสดิการวิชาการ สถาบันพระบรมราชชนก สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข, ๒๕๔๐), หน้า ๑๒๕.

ช่วยให้แผนงานต่างๆ ที่วางไว้นำไปสู่การปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม กับความสนใจ ความต้องการ และค่านิยมของประชาชน หรือชุมชน จะได้แนวคิดใหม่ ๆ และ ภูมิปัญญาของชุมชนมาช่วยแก้ปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพ ช่วยให้เกิดการไว้วางใจ และสนับสนุนในการดำเนินงาน ช่วยให้ชุมชนตระหนักถึงปัญหา หรือให้ความสนใจปัญหา และพัฒนาความสามารถที่จะนำไปสู่การรับผิดชอบในการดำเนินงานด้วยตนเอง จะช่วยให้เกิดการประสานงานภายในชุมชนจะช่วยพัฒนาให้เกิดแนวคิดที่เป็นสังคมประชาธิปไตย

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การที่ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรม หรือโครงการตั้งแต่ต้น กล่าวคือ มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น และตัดสินใจในเรื่องที่จะพัฒนา พร้อมทั้งเข้าร่วมปฏิบัติในกิจกรรมของโครงการพัฒนา และมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลรวมทั้งรับผลประโยชน์ที่เกิดจากการพัฒนานั้นๆ ด้วย

๒.๕.๓ หลักการสำคัญของการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมนั้นเกิดจากกระบวนการเรียนรู้ของนักพัฒนาตนเองและการเรียนรู้ร่วมกับองค์กรชุมชน หลักการสำคัญในการปฏิบัติกร่วมกับประชาชนที่สำคัญๆ มีดังนี้^{๗๑}

๑) การจัดความสัมพันธ์ที่เสมอภาคเท่าเทียมกัน การจัดความสัมพันธ์ด้านบทบาทระหว่างนักพัฒนากับชุมชนที่เท่าเทียมกัน เป็นหลักการสำคัญของกระบวนการมีส่วนร่วม โดยต่างฝ่ายควรมีความตระหนัก ความต้องการของตนเอง และสิ่งทีตนเองสามารถทำได้ รวมทั้งองค์กรชุมชนควรตระหนัก ในความเป็นเจ้าของ ต้องการคิดเอง ทำเอง กำหนดเอง ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะเป็นส่วนที่คอยกำกับกำหนดให้เกิดบทบาทการทำงานที่เหมาะสม ตามศักยภาพ และเป็นทีพอใจร่วมกันทั้งสองฝ่าย

๒) การมีอิสระไม่ครอบงำ ความเชื่อมั่นในความเป็นมนุษย์ ควรอยู่บนฐานของการ ไม่ครอบงำ การให้อิสระภาพในการคิด และการแสดงออกโดยไม่มีอคติ และไม่นำความคิดความเชื่อของตนมาวัด หรือตีคุณค่า หรือชักจูงครอบงำให้เปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะความเชื่อมั่น ในศักยภาพ ฐานความรู้ ภูมิปัญญา และประวัติศาสตร์วัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชน ที่จะเป็นฐานพลังสำคัญในการแก้ไขปัญหาด้วยตนเองต่อไป โดยที่นักพัฒนาต้องมีวิสัยทัศน์ที่เปิดกว้างพร้อมจะยอมรับฟังความแตกต่าง ความเคารพในความเป็นคนของทุกคน

๓) การมีส่วนร่วมของทุกกลุ่มในสังคม ในชุมชนหนึ่งๆ ย่อมประกอบด้วยความแตกต่างหลากหลาย ทั้งด้านฐานะ เพศ วัย สถานะทางสังคม ฯลฯ การสร้างโอกาสเปิดพื้นที่ทางสังคมอย่างเท่าเทียม ในการให้ทุกส่วนได้มีส่วนร่วมในการแสดงออกทางความคิด ศักยภาพ ความรู้ และร่วมมีบทบาทดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะทำให้งานที่ดำเนินไปนั้นไม่กระจุกตัวอยู่ที่กลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง และส่งผลกระทบไปสู่คนทุกส่วนในชุมชน ในสังคมอย่างทั่วถึง และเป็นธรรม

๔) การมีส่วนร่วมในทุกกระบวนการ ทุกขั้นตอน การดำเนินงานพัฒนาตามโครงการพัฒนาหนึ่งๆนั้น มีกระบวนการขั้นตอนที่ต่อเนื่องเชื่อมโยงกัน หลายครั้งที่เราพบว่า โครงการพัฒนาต่างๆที่ส่งผลกระทบต่อชุมชน ขาดการมีส่วนร่วมของชุมชนตั้งแต่ขั้นตอนการศึกษาข้อมูล และการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ซึ่งเมื่อถึงขั้นดำเนินการแล้ว มักเกิดปัญหาความขัดแย้ง และสร้างผลกระทบต่อชุมชนมากมายตามมา รวมทั้งการให้ความหมายของการมีส่วนร่วมที่ขาดความเข้าใจอย่างแท้จริง ซึ่ง

^{๗๑} บัณฑิต อ่อนดำ, สามารถ ศรีจางค์, การจัดการกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม, (เชียงใหม่: สถาบันส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน มูลนิธิพัฒนาภาคเหนือ, ๒๕๔๔), หน้า ๑๓๑.

หน่วยงานทั้งหลายที่เข้ามาดำเนินงานร่วมกับชุมชน มักอ้างเสมอว่า ได้เปิดโอกาสการมีส่วนร่วมของชุมชนแล้ว โดยการเชิญตัวแทนของชุมชนเข้าร่วมประชุม และร่วมกิจกรรม ในขณะที่โครงการที่ดำเนินการไปนั้นผ่านการวางแผน และตัดสินใจมาแล้ว โดยที่ชุมชนไม่มีโอกาสรับรู้มาก่อน แต่เป็นเพียงผู้ร่วมในบางส่วนที่กำหนดโดยเจ้าของโครงการนั้น ๆ

การมีส่วนร่วมที่แท้จริง จึงควรให้องค์กรชุมชนมีส่วนร่วม ตั้งแต่การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร การวิเคราะห์ปัญหา การวางแผนกำหนดเป้าหมาย การตัดสินใจ การปฏิบัติ การตรวจสอบ ติดตาม ประเมินผล การสรุปบทเรียน แก้ไขปรับปรุง และรวมทั้งการขยายผล และเผยแพร่ผลสู่สาธารณะ

เงื่อนไขของการมีส่วนร่วม การที่ประชาชนจะเข้าร่วมในกิจกรรมพัฒนาชุมชนนั้น จะต้องมีเงื่อนไขอย่างน้อย 3 ประการดังนี้

- ๑) ประชาชนจะต้องมีอิสระที่จะมีส่วนร่วม (Freedom to participate)
- ๒) ประชาชนต้องสามารถที่จะมีส่วนร่วม (Ability to participate)
- ๓) ประชาชนต้องเต็มใจที่จะมีส่วนร่วม (Willingness to participate)

หากไม่มีอิสระที่จะเข้าร่วมหรือไม่สามารถเข้าร่วมได้ และไม่มี ความเต็มใจแล้ว การมีส่วนร่วมของประชาชนจะไม่เกิดขึ้นเลย นอกจากเงื่อนไข 3 ประการดังกล่าวแล้ว ความสำเร็จของการมีส่วนร่วม ยังขึ้นอยู่กับเงื่อนไขต่อไปนี้

๑) ประชาชนต้องมีเวลาที่จะมีส่วนร่วมก่อนเริ่มกิจกรรม การมีส่วนร่วมไม่เหมาะสมในสถานการณ์ฉุกเฉิน

๒) ประชาชนต้องไม่เสียเงินเสียทอง ค่าใช้จ่ายในการมีส่วนร่วม มากเกินกว่าที่เขาประเมินผลตอบแทนที่จะได้รับ

๓) ประชาชนต้องมีความสนใจ ที่สัมพันธ์สอดคล้องกับการมีส่วนร่วมนั้น

๔) ประชาชนต้องสามารถสื่อสารรู้เรื่องกันทั้ง 2 ฝ่าย

๕) ประชาชนต้องไม่รู้สึกกระตือรือร้น ต่อตำแหน่งหน้าที่ หรือสถานภาพทางสังคมหากมีส่วนร่วม

อนึ่ง การที่จะทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนานั้น จะต้องมีวิธีการ หรือเทคนิควิธีดังนี้

๑) ต้องให้สมาชิกมีความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน

๒) สร้างกลุ่มให้เป็นที่ดึงดูดใจของสมาชิก

๓) เปลี่ยนแปลงทัศนคติ ค่านิยมและพฤติกรรมตรงกับพื้นฐานแห่งความดึงดูดใจของกลุ่ม

๔) ความมีชื่อเสียงและเกียรติยศของสมาชิกในกลุ่ม

๕) ไม่เปลี่ยนแปลงปัจเจกบุคคล หรือส่วนย่อยของกลุ่มที่เบี่ยงเบนไปจากปทัสถานของกลุ่ม

๖) ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามแรงกดดันจากกลุ่มโดยการสร้างปัญญาร่วมของสมาชิกผู้ต้องการเปลี่ยนแปลง

๗) การเสนอข่าว การวางแผน และผลของการเปลี่ยนแปลงจะต้องให้สมาชิกทุกคนในกลุ่มมีส่วนร่วม

๘) จัดกำลังตั้ง (ส่วนที่ไม่ต้องการให้เปลี่ยนแปลง) โดยเริ่มต้นปรับปรุงส่วนที่เกี่ยวข้องใหม่

สรุปได้ว่า หลักสำคัญของการมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา คือ การมีความเสมอภาคเท่าเทียมกัน การเปิดโอกาสให้มีความเป็นอิสระไม่ครอบงำ การมีส่วนร่วมของทุกกลุ่มที่เกี่ยวข้อง รวมถึงมีส่วนร่วมในทุกกระบวนการอย่างแท้จริง

๒.๕.๔ ประเภท/องค์ประกอบ

องค์ประกอบของการมีส่วนร่วม ได้มีผู้กล่าวไว้หลายท่าน ดังนี้

พัชรี สีโรรส^{๗๒} ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของการมีส่วนร่วมของประชาชน ไว้ดังนี้

๑. การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการที่มีความต่อเนื่อง มีการเรียนรู้ร่วมกันของผู้เกี่ยวข้องทั้งฝ่ายรัฐ องค์กรเอกชน และประชาชนทั่วไป โดยเน้นการสื่อสารสองทาง ทั้งช่องทางที่เป็นทางการ และไม่เป็นทางการ ไม่ใช่การทำครั้งเดียวจบ และควรเกิดขึ้นตลอดโครงการ

๒. เป้าหมายของการมีส่วนร่วมไม่ใช่เพียงการจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็น ตามกฎหมายหรือการทำให้ไม่มีความขัดแย้ง หากแต่กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนควรมุ่งให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างกว้างขวาง และเป็นวิธีการเพื่อทำให้การตัดสินใจของรัฐดีขึ้น และเป็นที่ยอมรับร่วมกัน

ถวิลวดี บุรีกุล^{๗๓} องค์ประกอบของการมีส่วนร่วมของประชาชน ไว้ดังนี้

๑. ต้องมีวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายชัดเจน การให้ประชาชนเข้าร่วมในกิจกรรมหนึ่งๆ จะต้องมีความชัดเจนและเป้าหมายที่ชัดเจนว่าเป็นไปเพื่ออะไร ผู้เข้าร่วมจะได้ตัดสินใจดีกว่าว่าควรเข้าร่วมหรือไม่

๒. ต้องมีกิจกรรมเป้าหมาย การให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมต้องระบุลักษณะของกิจกรรมว่ามีรูปแบบและลักษณะอย่างไร เพื่อที่ประชาชนจะได้ตัดสินใจว่าควรเข้าร่วมหรือไม่

๓. ต้องมีบุคคลหรือกลุ่มเป้าหมาย การให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมจะต้องระบุกลุ่มเป้าหมาย อย่างไรก็ตาม โดยทั่วไปกลุ่มบุคคลเป้าหมายมักถูกจำกัดโดยกิจกรรมและวัตถุประสงค์ของการมีส่วนร่วมอยู่แล้วโดยพื้นฐาน

ทั้งนี้ มักพิจารณาผู้เข้าร่วมจากกลุ่มผู้มีส่วนได้เสีย (Stakeholders) ซึ่งเป็นกลุ่มผู้อาจได้รับผลกระทบทั้งทางบวก และลบ เป็นผู้ได้รับผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อม ตลอดจนผู้สนใจอีกด้วย

จากองค์ประกอบของการมีส่วนร่วม เป็นกระบวนการให้ประชาชนมีการเรียนรู้ร่วมกัน มีการสื่อสารกันทั้งฝ่ายรัฐ องค์กรเอกชน และประชาชนทั่วไป มีวัตถุประสงค์ จุดมุ่งหมาย มีรูปแบบกิจกรรมเป้าหมายและลักษณะที่ชัดเจน มุ่งให้มีการมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวาง เป็นวิธีการเพื่อให้ตัดสินใจของรัฐดีขึ้น และเป็นที่ยอมรับร่วมกัน

๒.๕.๕ กระบวนการ/วิธีการ

^{๗๒} พัชรี สีโรรส, การมีส่วนร่วมของประชาชน, (กรุงเทพฯ: คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๖), หน้า ๒-๓.

^{๗๓} ถวิลวดี บุรีกุล, การมีส่วนร่วม แนวคิด ทฤษฎีและกระบวนการ, พิมพ์ครั้งที่ ๔ (กรุงเทพฯ: ส.เจริญการพิมพ์, ๒๕๒๗), หน้า ๗.

ขั้นตอน / กระบวนการของการมีส่วนร่วมของประชาชน การมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจของชุมชน (Creighton^{๗๔}, 2005: 25) กล่าวถึง กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการซึ่ง สาธารณชนมีความห่วงกังวล มีความต้องการ และมีทัศนคติที่จะมีส่วนร่วมกับรัฐในการตัดสินใจ กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการสื่อสารสองทาง ที่มีเป้าหมายโดยรวมเพื่อที่จะให้เกิดการตัดสินใจที่ดีขึ้น และได้รับการสนับสนุนจากสาธารณชน ประชาชนไม่สามารถที่จะมีส่วนร่วมได้อย่างมีประสิทธิภาพในการตัดสินใจ ถ้าหากว่าเขาไม่ได้มีการรับรู้ข้อมูลอย่างเพียงพอถึง ทางเลือกและผลที่ตามมา นอกจากนี้สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ^{๗๕} ได้กล่าวถึงกระบวนการและขั้นตอนการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ ๔ ขั้นตอน ได้แก่ ๑) การร่วม ในการวางแผน คือ การมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา ลำดับความสำคัญ ตั้งเป้าหมาย กำหนด แนวทางดำเนินการติดตาม ประเมินผลและตัดสินใจ ๒) การร่วมในการดำเนินกิจกรรม ประกอบ ด้วยการสนับสนุนด้านทรัพยากร และการประสานความร่วมมือ ๓) การร่วมในการใช้ประโยชน์คือ การนำเอากิจกรรมมาใช้ให้เกิดประโยชน์ การได้รับประโยชน์คือ การแจกจ่ายผลประโยชน์ที่ได้จาก การพัฒนาอย่างยุติธรรม และ ๔) การร่วมในการประเมินผลเพื่อประชาชนในชุมชนจะได้ทราบถึง ปัญหาอุปสรรคต่างๆ เพื่อร่วมกันดำเนินการหาทางแก้ไขต่อไป

เงื่อนไขพื้นฐานของการมีส่วนร่วม สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ^{๗๖} ได้กล่าวถึง การกำหนดเงื่อนไขพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้รวม ๓ ได้แก่ ๑) ต้องมี อิสรภาพ หมายถึงมีอิสระที่จะเข้าร่วมหรือไม่ก็ได้ การเข้าร่วมต้องเป็นไปด้วยความสมัครใจ ๒) ต้องมีความเสมอภาค โดยประชาชนเข้าร่วมในกิจกรรมใด จะต้องมีสิทธิเท่าเทียมกับผู้เข้าร่วมคน อื่นๆ ๓) ต้องมีความสามารถ ประชาชนและกลุ่มเป้าหมายจะต้องมีความสามารถพอที่จะเข้าร่วม ในกิจกรรมนั้นๆ

๒.๖ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน

๒.๖.๑ ที่มาของแนวคิด

ภายหลังการก่อตั้งองค์การสหประชาชาติแล้วในวันที่ ๑๕ เมษายน ๒๔๘๘ ได้มีการรับรองกฎบัตรสหประชาชาติ (UN Charter) โดยมติที่ประชุมใหญ่ ในกฎบัตรนี้มีข้อความหลายตอนที่แสดงถึงความมุ่งมั่นของสหประชาชาติในการทำหน้าที่ส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน

เดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๔๘๙ สหประชาชาติได้ตั้งคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน (The Commission on Human Rights) ให้อยู่ภายใต้คณะมนตรีเศรษฐกิจและสังคม (Economic and Social Council หรือ ECOSOC)

^{๗๔} Creighton, James L. *The Public Participation Handbook: Making Better Decisions through Citizen Involvement*. (San Francisco: Jossey Bass. 2005), p.25.

^{๗๕} สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, *การพัฒนาประเทศเพื่อมุ่งสู่ความยั่งยืน*, รายงานประจำปี ๒๕๔๖, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์บริษัท ๒๑ เซ็นจูรี จำกัด. ๒๕๔๓), หน้า ๒-๑๖.

^{๗๖} อ่างแล้ว, *การพัฒนาประเทศเพื่อมุ่งสู่ความยั่งยืน*, หน้า ๒-๑๖.

เดือนมกราคม พ.ศ. ๒๕๙๐ คณะกรรมาธิการสิทธิมนุษยชนได้เรียกประชุมเป็นครั้งแรก และได้แต่งตั้งคณะกรรมการร่างเอกสารสหประชาชาติเพื่อการคุ้มครองและส่งเสริมมนุษยชน โดยแบ่งออกเป็น ๓ ชุด ชุดแรกจัดทำร่างปฏิญญา (Declaration) ชุดที่สองจัดทำอนุสัญญา (Convention) และชุดที่สามศึกษาปัญหาทางการเมืองระหว่างประเทศ

คณะกรรมการร่างปฏิญญา ได้มีการประชุมหลายครั้งและได้นำเสนอร่างปฏิญญาให้ สมัชชาใหญ่สหประชาชาติลงมติยอมรับและประกาศปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน เมื่อวันที่ ๑๐ ธันวาคม ๒๕๔๑ ด้วยคะแนนเสียง ๔๘ เสียง ไม่มีเสียงคัดค้าน และประเทศกลุ่ม คอมมิวนิสต์ทั้งหมด ชาอดิอาระเบียและแอฟริกาใต้งดออกเสียง สำหรับประเทศไทยเป็นหนึ่งใน ประเทศที่ให้การรับรอง

พัฒนาการการต่อสู้เพื่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์/สิทธิมนุษยชนในสังคมนั้นมียาวนาน สถานการณ์สำคัญของสังคมไทยที่ถือว่าเป็นมิติการต่อสู้เพื่อสิทธิเสรีภาพ ตั้งแต่ในยุคเริ่มเปิดประเทศภายหลังสนธิสัญญาเบาริ่ง, เหตุการณ์ ร.ศ.๑๐๓ ที่ชนชั้นสูงบางกลุ่มเรียกร้องให้เปลี่ยนแปลงการปกครอง เหตุการณ์ ร.ศ.๑๓๐ ที่คณะทหารหนุ่มก่อการกบฏเมื่อเปลี่ยนแปลงการปกครอง^{๗๗}

การปฏิวัติ ๒๔๗๕ ที่ปรากฏพร้อมหลัก ๖ ประการของปรีดี พนมยงค์ ซึ่งกล่าวถึงหลักสิทธิเสมอภาคและความเป็นอิสระเสรีภาพ, การต่อสู้ในยุคเผด็จการทหารนับหลังจากรัฐประหาร ๒๔๙๐ จนถึงยุคของระบบปฏิวัติของจอมพลสฤษดิ์ นับตั้งแต่ปี ๒๕๐๑ เรื่อยมา^{๗๘} ซึ่งเป็นที่น่าสังเกตว่าแม้ไทยจะให้การรับรองปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนตั้งแต่ปี ๒๕๔๑ แต่แนวคิดสิทธิมนุษยชนแบบอุดมการณ์เสรีนิยมตะวันตกก็เติบโตอย่างแข็งแกร่งในสังคมไทย ท่ามกลางบริบททางการเมืองที่ล่าหลังเป็นเผด็จการ แม้จะมีการต่อสู้และเรียกร้องสิทธิและเสรีภาพอย่างเข้มข้น เช่น ในช่วง หลังเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ หลังเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๕๑๙ ซึ่งต่อมาเรื่องของมนุษยชนเป็นปรากฏการณ์ความสนใจและมีการถกเถียงกันอย่างมาก จนกระทั่งมีการก่อตั้ง คณะกรรมาธิการยุติธรรมและสิทธิมนุษยชนขึ้นเพื่อศึกษากฎหมายหรือร่าง พ.ร.บ.ที่แย้งต่อรัฐธรรมนูญหรือขัดต่อสิทธิมนุษยชน ทั้งปัญหาภายในและภายนอกประเทศ ในสมัยของรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ แต่ก็ล้มเหลวเพราะความไม่ต่อเนื่องของอายุของสภาผู้แทนราษฎร และความเป็นอิสระและความเป็นกลางในการทำงาน รวมทั้งเรื่องผลประโยชน์ทางการเมืองและแม้ภายหลังเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ ๒๕๓๕ ที่ถือได้ว่าเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างรุนแรงครั้งสำคัญของไทย ซึ่งชัยชนะของประชาชนมีผลผลักดันสร้างสำนึกสิทธิมนุษยชนที่จริงจังในสังคมไทย และการสร้างกลไกต่างๆเพื่อป้องกันอำนาจเผด็จการทางทหาร และรัฐบาลของนายอานันท์ ปันยารชุน ได้บริหารประเทศได้นำประเทศเข้าสู่สมาชิกของกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและการเมือง จนถึงการจัดตั้งคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติขึ้นภายใต้รัฐธรรมนูญฉบับปี ๒๕๔๐ ที่ดูจะเป็นความหวังของผู้ด้อยโอกาสหรือผู้ไร้อำนาจที่ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน เป็นหนึ่งกลไกสำคัญของรัฐที่มี

^{๗๗} สิทธิมนุษยชน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <<https://sites.google.com/site/may00may00may/siththi-mnusy-chn/reuxng-thi1khvam-hmay-khxng-siththi-mnusy-chn>>, สืบค้นเมื่อวันที่ ๔ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๓.

^{๗๘} จรัญ โฆษณานันท์, สิทธิมนุษยชนไร้พรมแดน ปรัชญากฎหมายและความเป็นจริงทางสังคม, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพฯ: นิติธรรม, ๒๕๔๕), หน้า ๕๑๙.

บทบาทในระดับหนึ่งในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในสังคมไทย ซึ่งยังมีอาชีพอื่นอีกที่ทำหน้าที่นี้ เช่น ศาลรัฐธรรมนูญ ศาลปกครอง ศาลยุติธรรม ผู้ตรวจการแผ่นดินรัฐสภา เป็นต้น แต่ดูเหมือน รากเหง้าและปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนก็ยังดำรงอยู่ในสังคมไทย อันเป็นผลมาจากหลายสาเหตุ เช่น ระบบเศรษฐกิจการเมืองแบบเผด็จการ อำนาจนิยม ระบบทุนนิยม หรือวิถีพัฒนาที่มีได้เอาความเป็นมนุษย์และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นที่ตั้ง วัฒนธรรมความเชื่อที่ล้าหลังจนก่อมาายาคติผิดๆที่ไม่ศรัทธาคูณค่าความเป็นมนุษย์และความเท่าเทียม เป็นผลให้เกิดความรุนแรงและสนับสนุนการละเมิดต่อสิทธิมนุษยชนจนฝังรากลึกมาถึงปัจจุบัน^{๗๙}

สังคมไทยปัจจุบันเน้นความสำคัญของภาคเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งเป็นเศรษฐกิจแบบทุนนิยมหรือระบบตลาดได้ครอบงำเศรษฐกิจโลก และภายใต้ระบบตลาดเศรษฐกิจทุนนิยมดังกล่าว ได้ทำให้เกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่มาพร้อมกับเศรษฐกิจในระบบตลาด ภายใต้เงื่อนไขของกติกา ระหว่างประเทศว่าด้วยเรื่องเศรษฐกิจ ทำให้เกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชนขึ้นโดยในที่นี่จะขอกกล่าวถึงสิทธิมนุษยชนซึ่งเป็นผลมาจากการพยายามก้าวไปสู่ความทันสมัย รัฐบาลได้ใช้กฎหมายโดยไม่คำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดกับชุมชน เห็นได้จากการจัดการทรัพยากรในภาคอีสาน เช่น การประกาศเขตวนอุทยานกับที่ดินทำกินของชาวบ้าน การให้สัมปทานป่าแก่กลุ่มอิทธิพลภายนอกชุมชน ด้วยการส่งเสริมการปลูกพืชพาณิชย์และการพัฒนาอุตสาหกรรม^{๘๐}

๒.๖.๒ ความหมาย

มีผู้ให้คำนิยาม "สิทธิมนุษยชน" ไว้หลายความหมาย เช่น

จากปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights หรือ UDHR) ข้อ ๑ ที่ระบุไว้ว่า บุคคลชอบที่จะมีสิทธิและเสรีภาพประดามีที่ระบุไว้ในปฏิญญานี้ ทั้งนี้โดยไม่มีการจำแนกความแตกต่างในเรื่องใดๆ เช่น เชื้อชาติ สีผิว เพศ ภาษา ศาสนา ความเห็นทางการเมือง หรือทางอื่นใด ชาติหรือสังคมอันเป็นที่มาเดิม ทรัพย์สิน กำเนิด หรือสถานะอื่นใด นอกจากนี้การจำแนกข้อแตกต่างโดยอาศัยมูลฐานแห่งสถานะทางการเมืองทางตุลาณาหรือทางเรื่องระหว่างประเทศของประเทศ หรือดินแดนซึ่งบุคคลสังกัดจะทำมิได้ ทั้งนี้ไม่ว่าดินแดนดังกล่าวจะเป็นเอกราชอยู่ในความพิทักษ์ มิได้ปกครองตนเองหรืออยู่ภายใต้การจำกัดแห่งอธิปไตยอื่นใด

สิทธิมนุษยชน (Human Right) หมายถึง สิทธิที่มนุษย์ทุกคนมีความเท่าเทียมกันมีศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลที่ได้รับการรับรอง ทั้งความคิดและการกระทำ ที่ไม่มีการล่วงละเมิดได้ โดยได้รับการคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยและสนธิสัญญาระหว่างประเทศ

สิทธิมนุษยชนคือสิทธิขั้นพื้นฐานในความเป็นมนุษย์ซึ่งประกอบไปด้วยสิทธิตามธรรมชาติและสิทธิที่มีกฎหมายรับรอง

สิทธิมนุษยชนที่มีกฎหมายรับรองนั้น ประเทศไทยได้เข้าร่วมรับรอง "ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน" ของสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติ ซึ่งเป็นองค์กระระหว่าง ประเทศ ดังนั้น

^{๗๙} จริญญา โฆษณานันท์, สิทธิมนุษยชนไร้พรมแดน ปรัชญากฎหมายและความเป็นจริงทางสังคม, หน้า ๕๒๒-๕๒๖.

^{๘๐} เสน่ห์ จามริก, สิทธิชุมชนในมุมมองระดับโลก, (กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน, ๒๕๔๗), หน้า ๓๕-๔๐.

บทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย จึงได้กำหนดเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนไว้อย่างชัดเจน เพื่อให้ทุกคนตระหนักในความสัมพันธ์ของสิทธิมนุษยชน และเป็นแนวทางปฏิบัติต่อกันในฐานะเพื่อนมนุษย์อย่างเท่าเทียมกัน โดยตระหนักว่าทุก คนมีสิทธิในชีวิต มีสิทธิในการยอมรับนับถือ และมีสิทธิในการดำรงชีวิตและพัฒนาตนเอง ตามแนวทางที่ถูกต้องนั่นเอง

๒.๖.๓ หลักการสำคัญ

หลักการสำคัญ ของสิทธิมนุษยชนประกอบด้วย

๑. เป็นสิทธิธรรมชาติติดตัวมนุษย์มาแต่เกิด (Natural Rights) หมายความว่า มนุษย์ทุกคนมีศักดิ์ศรีประจำตัว ตั้งแต่เกิดมาเป็นมนุษย์ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Human Dignity) นี้ ไม่มีใครมอบให้ เป็นสิ่งที่ธรรมชาติได้กำหนดขึ้นในมนุษย์ทุกคน ความหมายของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หมายถึง

(๑) ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์คือ คุณค่าของคนในฐานะที่เขาเป็นมนุษย์

(๒) การให้คุณค่าของมนุษย์แบ่งเป็น 2 ประเภท

(๒.๑) คุณค่าของมนุษย์ในฐานะการดำรงตำแหน่งทางสังคม ซึ่งมีความแตกต่างกันขึ้นอยู่กับการมีอำนาจหรือการยึดครองทรัพยากรของสังคม

(๒.๒) คุณค่าของมนุษย์ในฐานะที่เป็นมนุษย์ซึ่งมีความเท่าเทียมกัน ไม่แบ่งแยก

(๓) การกำหนดคุณค่าที่แตกต่างกันนำมาซึ่งการลดทอนคุณค่าความเป็นมนุษย์ผู้คนใน สังคมโดยทั่วไปมักให้คุณค่าของฐานะตำแหน่งหรือเงินตรามากกว่า ซึ่งการให้คุณค่าแบบนี้ นำมา ซึ่งการเลือกปฏิบัติจึงต้องปรับวิธีคิดและเน้นให้มีการปฏิบัติโดยการให้คุณค่าของความเป็นคน ในฐานะความเป็นมนุษย์ไม่ใช่ให้คุณค่าคนตามสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม

๒. หลักสิทธิมนุษยชนเป็นสากลและไม่สามารถถ่ายโอนกันได้ (Universality & Inalienability) หมายความว่า สิทธิมนุษยชนนั้นเป็นของคนทุกคน ไม่มีพรมแดน คนทุกคนย่อม ถือว่าเป็นคน ไม่ว่าจะอยู่ที่ไหนในโลก ไม่ว่าจะมีความเชื่อชาติสัญชาติเหล่ากำเนิดใดก็ตาม ย่อมมีสิทธิ มนุษยชนประจำตัวทุกคนไป จึงเรียกได้ว่าสิทธิมนุษยชนเป็นของคนทุกคน ไม่ว่าจะคนๆ นั้น จะ ยากจนหรือร่ำรวย เป็นคนพิการ เป็นเด็ก เป็นผู้หญิง

ส่วนที่กล่าวว่าสิทธิมนุษยชนไม่สามารถถ่ายโอนให้แก่กันได้หมายความว่า ในเมื่อสิทธิมนุษยชนเป็นสิทธิประจำตัวของมนุษย์แต่ละคนย่อมไม่สามารถมอบอำนาจ หรือสิทธิ มนุษยชนของตนให้แก่ผู้ใดได้ไม่มีการครอบครองสิทธิแทนกัน แตกต่างจากการครอบครองที่ดิน หรือทรัพย์สิน เพราะสิทธิมนุษยชนเป็นเรื่องที่ธรรมชาติกำหนดขึ้น เป็นหลักการที่ทุกคนต้อง ปฏิบัติแต่หากจะถามว่าในเมื่อสิทธิมนุษยชนเป็นของคนทุกคนเช่นนี้แล้ว สามารถมีสิทธิมนุษยชนเฉพาะกลุ่มได้หรือไม่ ในทางสากลได้มีการจัดหมวดหมู่และกลุ่มของสิทธิมนุษยชนเป็น สิทธิของกลุ่มเฉพาะและสิทธิตามประเด็นปัญหา เช่น สิทธิสตรีสิทธิเด็ก สิทธิในกระบวนการ ยุติธรรม สิทธิผู้ติดเชื้อ HIV/เอดส์สิทธิของผู้ลี้ภัย เป็นต้น

๓. สิทธิมนุษยชนไม่สามารถแยกเป็นส่วนๆ ว่าสิทธิใดมีความสำคัญกว่าอีกสิทธิหนึ่ง (Indivisibility) กล่าวคือ สิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ไม่สามารถแบ่งแยกกว่ามี ความสำคัญกว่า สิทธิทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม สิทธิทั้งสองประการนี้ต่างมีความสำคัญ เท่าเทียมกัน ดังนั้น

รัฐบาลใดจะมาอ้างว่าต้องพัฒนาประเทศให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ทาง เศรษฐกิจ หรือต้องแก้ปัญหาปากท้องก่อน แล้วจึงค่อยให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมือง ย่อมขัดต่อหลักการนี้

๔. ความเสมอภาคและห้ามการเลือกปฏิบัติ (Equality and Non-Discrimination) การเลือกปฏิบัติเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นมานานในทุกสังคม และถือเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน เพราะเหตุว่าในฐานะที่เราเกิดมาเป็นคน ต้องได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกัน ไม่ว่าจะเป็นคน จน คนรวย คนพิการ เด็ก หรือผู้สูงอายุคนป่วยหรือมีสุขภาพดี

แต่สังคมไทยมีการเลือกปฏิบัติมาโดยตลอด ซึ่งเรามักได้ยินคำกล่าวที่ว่า “ฝนตกไม่ทั่วฟ้า” หรือ “เลือกที่รักมักที่ชัง” “รักลูกไม่เท่ากัน”

การจะทำความเข้าใจว่า เรื่องใดเป็นเรื่องการเลือกปฏิบัติหรือไม่คงต้องเข้าใจเรื่องความเสมอภาคด้วย

ความเสมอภาค ไม่ใช่การได้รับเท่ากัน เช่น การที่นักเรียนทุกคนที่ทำผิดระเบียบจะต้องถูกเขียน ๓ ทีเท่าๆ กัน อย่างนี้ไม่ถือว่าเป็นความเสมอภาค

ความเสมอภาค คือ การที่ทุกคนควรได้รับจากส่วนที่ควรได้ในฐานะเป็นคน เช่น การแจกของสำหรับผู้ประสบภัยน้ำท่วม ทุกคนจะได้รับของแจกชิ้นพื้นฐาน เช่น ได้รับข้าวสาร อาหารแห้ง ยา ป้องกันเท้าเปื่อย แต่หากมีครอบครัวหนึ่ง มีคนป่วยที่ต้องการยาเป็นพิเศษ หรือบางครอบครัว มีเด็กอ่อน ต้องได้รับนมผงเพิ่มสำหรับเด็ก ทางราชการสามารถเพิ่มยา และนมผงให้แก่ ครอบครัวเหล่านั้น นี่คือการเสมอภาคที่ได้รับ เพราะทุกคนในครอบครัวได้รับแจกสิ่งจำเป็น เพื่อการยังชีพแล้ว หลักความเสมอภาคคือต้องมีการเปรียบเทียบกับของ ๒ สิ่ง หรือ ๒ เรื่อง และดูว่าอะไรคือสาระสำคัญของเรื่องนั้น หากสาระสำคัญของประเด็นได้รับการพิจารณาแล้ว ถือว่ามีความเสมอภาคกัน เช่น การที่รัฐจัดเก็บภาษีเงินได้บุคคลไม่เท่ากัน คนที่มีรายได้มากก็ เสียภาษีมาก คนที่มีรายได้น้อยก็เสียภาษีน้อย คนที่มีรายได้ไม่ถึงเกณฑ์ที่กำหนดก็ไม่ต้องเสีย ภาษีแต่การมีรายได้มากหรือน้อยเป็นสาระสำคัญของการเก็บภาษีซึ่งเป็นธรรมสำหรับประชาชน การเลือกปฏิบัตินั้น เป็นเหตุให้เกิดความไม่เสมอภาค เช่น การรักษาพยาบาล หรือ การเข้าถึงบริการสาธารณะของรัฐเป็นไปไม่ทั่วถึง และไม่เท่าเทียมกัน เพราะมีความแตกต่าง ของบุคคลในเรื่องเชื้อชาติเช่น หากมีแรงงานข้ามชาติชาวกัมพูชา หรือพม่า มารักษาเจ้าหน้าที่ มักไม่ยอมให้บริการที่ดีหรือไม่ยอมรับรักษาผู้มีเชื้อเอชไอวีหรือผู้ป่วยเอดส์ เป็นต้น

๕. การมีส่วนร่วมและการเป็นส่วนหนึ่งของสิทธินั้น (Participation & Inclusion) หมายความว่าประชาชนแต่ละคนและกลุ่มของประชาชนหรือประชาสังคมย่อมมีส่วนร่วมอย่าง ชึ่งขันในการเข้าถึงและได้รับประโยชน์จากสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง และสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม

๖. ตรวจสอบได้และใช้หลักนิติธรรม (Accountability & The Rule of Law) หมายถึง รัฐและองค์กรที่มีหน้าที่ในการก่อให้เกิดสิทธิมนุษยชน ต้องมีหน้าที่ตอบคำถามให้ได้ว่าสิทธิมนุษยชนได้รับการปฏิบัติให้เกิดผลจริงในประเทศของตน ส่วนสิทธิโดยยังไม่ได้ดำเนินการให้ เป็นไปตามหลักการสากลก็ต้องอธิบายต่อสังคมได้ว่าจะมีขั้นตอนดำเนินการอย่างไร โดยเฉพาะ รัฐต้องมีมาตรการปกครองประเทศโดยใช้หลักนิติธรรม หรือปกครองโดยอาศัยหลักการที่ใช้ กฎหมายอย่างเที่ยงธรรม ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยง่าย มีกระบวนการไม่ ซับซ้อนเป็นไปตามหลักกฎหมายและมีความเท่าเทียมกันเมื่ออยู่ต่อหน้ากฎหมาย ไม่มีใครอยู่ เหนือกฎหมายได้

สิทธิมนุษยชนมีความสำคัญในฐานะที่เป็นอารยธรรมโลก (World Civilization) ของมนุษย์ที่พยายามวางระบบความคิดเพื่อให้คนทั่วโลกเกิดความตระลึกรู้ คำนึงถึงคุณค่าของความเป็นมนุษย์ ตั้งแต่ยอมรับความเป็นมนุษย์ ศักดิ์ศรี ชาติกำเนิด สิทธิต่างๆที่มีพื้นฐานมาจากความชอบธรรม ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งสิทธิตั้งแต่กำเนิด โดยให้ความสำคัญกับคำว่าชีวิต (Life)^{๕๑} นอกจากนี้แล้วสิทธิมนุษยชนยังมีความสำคัญในแง่ของการเป็นหลักประกันของความเป็นมนุษย์สิทธิและ เสรีภาพ และสถานะโลกปัจจุบันเรื่องของสิทธิมนุษยชนก็ไม่ใช่เรื่องประเทศใดประเทศหนึ่งเท่านั้น หากแต่เป็นเรื่องที่สังคมทั่วโลกต้องให้ความสำคัญ เพราะประเทศไทยในฐานะที่เป็นสมาชิกขององค์การสหประชาชาติ ผู้กพัฒนาพันธกรณีแห่งกฎบัตรสหประชาชาติ และที่สำคัญเรื่องของสิทธิมนุษยชนยังได้ถูกนำไปใช้ในทางการเมือง เศรษฐกิจระหว่างประเทศ เช่น การละเมิดสิทธิมนุษยชนในพม่าทำให้สหรัฐอเมริกา และสหภาพยุโรปคว่ำบาตรทางการทูต การงดการทำการค้าด้วย หรือกรณีการส่งกองกำลังทหารของสหประชาชาติเพื่อเข้าไปยุติการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ ในบอสเนีย เฮอร์เซโกวีนา และในโคโซโว ของอดีตประเทศยูโกสลาเวีย เป็นต้น^{๕๒} ด้วยสาเหตุและความสำคัญดังกล่าวมาข้างต้น เราจึงจำเป็นต้องให้ความสำคัญในการศึกษาเรื่องสิทธิมนุษยชน เพราะมีความสำคัญทั้งในด้านสังคมโลกและการสร้างประชาธิปไตยในสังคมไทย

๒.๖.๔ ประเภท/องค์ประกอบ

ประกอบด้วยสิ่งต่อไปนี้ คือ

๑. สิทธิพื้นฐานของมนุษย์ทุกคน (Primary Right) มนุษย์ที่เกิดมาในโลก ต่างมีความเท่าเทียมกันในศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์
๒. สิทธิส่วนบุคคล(Personal Right) เป็นสิทธิส่วนตัวของบุคคลที่ผู้อื่นจะล่วงละเมิดมิได้ เป็นพื้นที่ส่วนตัวของแต่ละบุคคล
๓. สิทธิของพลเมือง (Civil Right) เป็นสิทธิของประชาชนในฐานะที่เป็นพลเมืองแห่งรัฐ เป็นสิทธิที่เกี่ยวข้องตามกฎหมายของรัฐ ซึ่งสิทธิพลเมืองได้แก่
 - ๓.๑ สิทธิทางสังคม (Social Right) เป็นสิทธิของประชาชนทางสังคมที่จะได้รับบริการจากสังคม ในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคม เช่น สิทธิการเข้าถึงการบริการสาธารณสุข เป็นต้น
 - ๓.๒ สิทธิทางสวัสดิการสังคม (Social Welfare Right) เป็นสิทธิของประชาชนทุกคนที่จะได้รับสวัสดิการทางสังคม เช่น สิทธิการได้รับการศึกษา ฯลฯ
 - ๓.๓ สิทธิทางวัฒนธรรม (Cultural Right) ได้แก่สิทธิเข้าร่วมในพิธีกรรม ประเพณี วัฒนธรรม ของประชาคมในด้านศิลปะต่างๆ^๕

๒.๖.๕ กระบวนการ/วิธีการ

ในที่นี้จะเน้นเฉพาะสิทธิเสรีภาพตามที่รัฐธรรมนูญมีบทบัญญัติรับรองไว้ ซึ่งมีขอบเขตครอบคลุมถึงผลประโยชน์จากโอกาสและทางเลือกอันพึงมี พึงกระทำ และพึงได้ โดยที่สิ่งนั้นไม่ถูกโต้แย้งและขัดขวางโดยกฎหมาย องค์การรัฐเจ้าหน้าที่รัฐ และคนอื่น ทั้งนี้โดยที่ประชาชนมีอิสระตามเสรีภาพในการใช้สิทธินั้นได้ตามเจตจำนงอิสระของตนเองหรือตามความสามารถในการตกลงใจของ

^{๕๑} ชะวัชชัย ภาคินธุ, กระบวนการเรียนรู้และปฏิบัติการสิทธิมนุษยชน, (กรุงเทพฯ: โอ.เอส. พรินต์ติ้งเฮ้าส์, ๒๕๔๘), หน้า ๓.

^{๕๒} กุลพล พลวัน, สิทธิมนุษยชนในสังคมโลก, (กรุงเทพฯ: นิติธรรม, ๒๕๔๗), หน้า ๒-๓.

ตนเองได้ด้วย ไม่อยู่ภายใต้การบังคับกะเกณฑ์โดยอิทธิพลอย่างอื่น ทั้งนี้สามารถจำแนกสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญของประชาชน ออกได้เป็น 3 ส่วนดังนี้ คือ สาระสำคัญของสิทธิ พันธะของรัฐที่มีต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชน และการใช้ประโยชน์จากสิทธิเสรีภาพของประชาชน สาระสำคัญของสิทธิ ได้แก่

๑) **สิทธิ เสรีภาพในความเป็นมนุษย์** เป็นสิทธิ เสรีภาพ เกี่ยวกับชีวิต ร่างกาย ความคิด จิตใจ และความเป็นอยู่ของประชาชน ซึ่งถือเป็นสิทธิจะอยู่ จะเป็น หรือเป็นสิทธิที่ติดมากับตัวของประชาชนทั้งหลาย ตั้งแต่เกิดมาเป็นคน โดยที่รัฐไม่อาจปฏิเสธความเป็นคน และศักดิ์ศรีความเป็นคนของประชาชนด้วยการกระทำที่เป็นการล่วงล้ำเกิน คุกคาม หรือละเมิดได้ เช่น การไม่ถูกลงโทษด้วยวิธีโหดร้าย ไร้มนุษยธรรม การมีเสรีภาพในเคหสถานส่วนตัว เสรีภาพการเดินทาง การนับถือศาสนา การสื่อสาร คมนาคม การแสดงความคิดเห็น การมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน และการเลือกถิ่นที่อยู่ เป็นต้น (ตามมาตรา ๔ มาตรา ๒๖ และมาตรา ๒๘) ที่กล่าวว่า เป็นสิทธิที่จะอยู่ จะเป็น หรือเป็นสิทธิที่ติดมากับตัวประชาชน ก็เพราะเป็นสิทธิที่เป็นส่วนควบติดอยู่กับความเป็นคนตามธรรมชาติ โดยที่ทุกคนมีอยู่เหมือนกัน รัฐไม่อาจเข้าไปแทรกแซงให้เกิดความแตกต่าง หรือ สูญสิ้นสิทธิอันเป็นเสมือนองค์ประกอบของชีวิต จิตใจ และร่างกายนั้นได้ ดังนั้น สิทธิ เสรีภาพในความเป็นมนุษย์จึงเป็นสิทธิของคนที่ไม่ให้รัฐกระทำซึ่งอาจเรียกสิทธิแบบนี้ได้ว่าเป็นสิทธิที่เป็นปฏิปักษ์กับรัฐ

๒) **สิทธิ เสรีภาพในความเป็นพลเมือง** เป็นสิทธิ เสรีภาพเกี่ยวกับการที่สามารถเรียกร้องความต้องการขั้นพื้นฐานจากรัฐในฐานะที่เป็นราษฎรของรัฐได้ ซึ่งรัฐมีหน้าที่ให้การสนองตอบในรูปของบริการสาธารณะ ถือเป็นสิทธิที่จะเรียกขอได้ จะรับเอาได้ หรือเป็นสิทธิที่ตามมา กับตัวโดยที่งอกขึ้นมาจากความเป็นพลเมืองหรือเป็นราษฎรของรัฐ โดยที่รัฐไม่อาจจะปฏิเสธความรับผิดชอบหรือความช่วยเหลือด้วยการเพิกเฉยไม่กระทำการตอบสนองตามความเรียกร้องต้องการของประชาชนซึ่งรัฐมีหน้าที่ให้ความคุ้มครองได้ เช่น

- สิทธิในการรับการศึกษา (ตามมาตรา ๔๓)
- สิทธิของผู้บริโภค
- เสรีภาพในการชุมนุม
- เสรีภาพในการรวมตัวเป็นหมู่คณะ
- สิทธิการรับข้อมูลข่าวสารจากรัฐ
- เสรีภาพการจัดตั้งพรรคการเมือง
- สิทธิการรับบริการสาธารณสุข
- สิทธิการฟ้องหน่วยราชการ
- สิทธิมีส่วนร่วมกับรัฐ
- สิทธิคัดค้านการเลือกตั้ง
- สิทธิในการเข้าชื่อเสนอกฎหมายและข้อบัญญัติท้องถิ่น
- สิทธิการเข้าชื่อถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองทั้งระดับชาติและท้องถิ่น

ทั้งนี้ ในการใช้สิทธิเสนอกฎหมายนั้นมีขอบเขตจำกัดเฉพาะกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพตามหมวด ๓ และเกี่ยวกับนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐตามหมวด ๕ เท่านั้น เป็นต้น

ที่กล่าวว่าเป็นสิทธิที่จะเรียกขอได้ หรือจะรับเอาได้ หรือเป็นสิทธิที่ตามมากับตัวโดยที่
งอกขึ้นมาจากความเป็นพลเมืองของรัฐ เพราะเป็นสิทธิที่ขึ้นอยู่กับความเป็นพลเมืองของรัฐ โดยที่การ
ได้รับความยุติธรรมจากการใช้สิทธิสำคัญกว่าการได้รับประโยชน์จากสิทธิที่เท่ากัน เช่น พลเมืองที่เด็ก
ได้รับสิทธิการศึกษาภาคบังคับฟรี แต่พลเมืองที่เป็นผู้ใหญ่ได้รับสิทธิในการออกเสียงเลือกตั้ง และ
สมัครรับเลือกตั้ง ขณะที่พลเมืองที่ด้อยโอกาสจะได้รับสิทธิการสงเคราะห์จากรัฐ ทั้งที่คนปกติทั่วไป
ไม่ได้รับสิทธิดังกล่าว

ดังนั้นสิทธิเสรีภาพในความเป็นพลเมืองจึงเป็นสิทธิของพลเมืองที่ไม่จำเป็นว่าทุกคน
จะต้องได้รับประโยชน์เท่ากัน แต่หากเป็นสิทธิอะไรของใครก็เป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องรับผิดชอบใน
การสนองตอบต่อการใช้สิทธินั้น กล่าวคือ พลเมืองที่เป็นเด็กย่อมสามารถเรียกร้องการศึกษาฟรีใน
ภาคบังคับจากรัฐได้เช่นเดียวกับผู้ใหญ่ก็ย่อมสามารถเรียกร้องการใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งได้ ดังนั้น
สิทธิเสรีภาพของพลเมืองจึงเป็นสิทธิที่สงวนไว้ให้เป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องจัดหาให้ประชาชน หรือ
บังคับให้รัฐจะต้องกระทำซึ่งอาจเรียกสิทธิแบบนี้ได้ว่าเป็นสิทธิที่เป็นปฏิฐานกับรัฐ

๓) สิทธิในความเสมอภาค เป็นสิทธิ เสรีภาพเกี่ยวกับการได้รับการปฏิบัติที่เท่าเทียม
กันจากรัฐ หรือการไม่เลือกปฏิบัติ เว้นแต่การเลือกปฏิบัติเพื่อช่วยเหลือให้ผู้เสียเปรียบ ผู้ด้อยโอกาส
ได้รับสิทธิโอกาสเท่าเทียมกับคนอื่นได้ ซึ่งถือเป็นสิทธิที่จะมีจะเหมือนหรือเป็นสิทธิ เสรีภาพที่ดำรงอยู่
นอกตัวของประชาชน (มาตรา ๓๐) โดยที่รัฐไม่อาจปฏิเสธความเป็นกลาง หรือความเป็นธรรมด้วย
การละเลยเพิกเฉยไม่ยื่นมือเข้าไปช่วย หรือ หยิบยื่นโอกาสอันพึงมีพึงได้ให้กับประชาชนได้รับอย่าง
เสมอภาคเท่าเทียมกัน โดยที่ไม่มีใครได้เปรียบเสียเปรียบ เพราะความแตกต่างตามธรรมชาติ และ
เพราะการกระทำหรือละเว้นการกระทำของรัฐที่ไม่เท่าเทียมกัน เช่น

- การเสมอกันในกฎหมาย
- การไม่ถูกเกณฑ์แรงงาน
- การได้รับสิ่งอำนวยความสะดวกอันเป็นสาธารณะ
- การได้รับความคุ้มครองโดยรัฐ และ
- สิทธิได้รับความช่วยเหลือจากรัฐ เป็นต้น

ที่กล่าวว่าเป็นสิทธิที่จะมีจะเหมือนหรือเป็นสิทธิ เสรีภาพที่ดำรงอยู่นอกตัวของ
ประชาชน ก็เพราะเป็นสิทธิที่ช่วยชดเชย ความแตกต่างตามธรรมชาติของคนให้ได้รับโอกาสและ
ศักยภาพใหม่เพิ่มขึ้น โดยที่รัฐเป็นฝ่ายช่วยเสริมสร้างหรือเกื้อหนุนให้มีความเสมอเหมือนกัน โดยที่ไม่
จำเป็นว่าทุกคนจะต้องได้รับประโยชน์ที่เท่ากันจากการได้รับสิทธินั้น เช่น คนทั่วไปย่อมได้รับความ
คุ้มครองจากกฎหมายเท่าเทียมกันในการขอแจ้งจดทะเบียนเป็นนิติบุคคลเพื่อประกอบธุรกิจ แต่ไม่
จำเป็นว่าทุกคนจะประสบความสำเร็จหรือร่ำรวยได้เท่าเทียมกันจากการประกอบธุรกิจนั้น

ดังนั้นสิทธิในความเสมอภาคจึงเป็นสิทธิที่รัฐให้หลักประกันในการได้รับที่เท่าเทียมกัน
แต่รัฐไม่ต้องผูกพันว่าทุกคนจะต้องเก็บเกี่ยวผลประโยชน์จากการใช้สิทธินั้นให้ได้เท่ากันเสมอไป

ดังนั้นสิทธิในความเสมอภาคจึงเป็นสิทธิที่กำหนดให้รัฐดำรงฐานะของความเป็นคนกลาง
ในการถือดุลย์ระหว่างความแตกต่างกันตามธรรมชาติของคนกับความเท่าเทียมกันตามกฎหมายและ
การปฏิบัติของรัฐเพื่ออุดช่องว่างไม่ให้ความแตกต่างนั้นเป็นเหตุให้เกิดเงื่อนไขของความไม่ยุติธรรมขึ้น
ในสังคม แต่ประโยชน์จากความยุติธรรมนั้นเป็นสิ่งที่แต่ละคนต้องสร้างต่อขึ้นมาให้ตัวเองในภายหลัง

หรือไปหาเอาได้ข้างหน้า เมื่อรัฐได้ช่วยสร้างหลักประกันความยุติธรรมให้แล้ว ซึ่งอาจเรียกสิทธิแบบนี้ได้ว่าเป็นสิทธิที่เป็นพันธะของรัฐ

๒.๖.๖ การประยุกต์ใช้

เพื่อนำไปใช้ให้มีชีวิตที่ดีในสังคม ประกอบด้วย

๑) สิทธิในชีวิต ถือเป็นสิทธิขั้นพื้นฐาน มนุษย์สามารถมีชีวิตอยู่ได้และได้รับการคุ้มครองให้ปลอดภัยได้รับการตอบสนองตามความต้องการขั้นพื้นฐานของชีวิต ได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค และที่อยู่อาศัย ทุกชีวิตล้วนมีคุณค่าด้วยกันทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นบุคคลที่ต้องการความช่วยเหลือเพื่อการดำรงชีวิตอยู่เป็นพิเศษจากผู้อื่น เช่น คนพิการ คนชรา ฯลฯ ดังนั้นทุกคนควรปฏิบัติต่อบุคคลด้อยโอกาส ให้มีความสำคัญ ให้โอกาสและให้ความช่วยเหลือตามสมควร เพื่อให้ทุกชีวิตมีความเท่าเทียมกันมากที่สุด

๒) สิทธิในการดำเนินชีวิตและพัฒนาตนเองตามแนวทางที่ถูกต้อง คนในสังคมต้องให้โอกาสกับคนที่เคยกระทำไม่ถูกต้อง ให้โอกาสคนเหล่านี้ได้รับการอบรมแก้ไขและพัฒนาตนเองใหม่ให้สามารถมีชีวิตที่ดีขึ้น มีคุณภาพชีวิตที่สูงขึ้น

๓) สิทธิในการยอมรับนับถือ หมายถึง การที่บุคคลพึงปฏิบัติต่อกันด้วยการยอมรับซึ่งกันและกัน ให้มีความสำคัญกับศักดิ์ศรีและคุณค่าของชีวิตด้วยความเท่าเทียมกัน^{๘๓}

๒.๗ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาเกี่ยวกับการสร้างชุมชนสันติสุขในอีสานใต้ท่ามกลางพหุวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม ผู้วิจัยสามารถนำเสนอผลของการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

๒.๗.๑ งานวิจัยในประเทศ

Tipparat และคณะ^{๘๔} ที่ทำการศึกษาความหมายหลายเกี่ยวกับวัฒนธรรมสำหรับประเทศไทย (Multicultural education for Thailand) ซึ่งงานวิจัยดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่ช่วยส่งเสริมและ/หรือขัดขวางความปรองดองและความสามัคคีของประชาชนที่อาศัยอยู่ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยระประชาชน ๙๐๐ คน และนักเรียน ๕๔๐ คน จากจังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามและแบบวัดความรู้สึกต่อตนเอง ซึ่งผลการวิจัยสรุปได้ว่าประชาชนและนักเรียนมีความกลัวในระดับต่ำในการอาศัยอยู่ในพื้นที่ดังกล่าว ความสามัคคีและความไว้วางใจของประชาชนและนักเรียนโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เจตคติของประชาชนที่มีต่อข้าราชการและครูอยู่ในลักษณะที่ไม่แน่ใจ นักเรียนมีความไว้วางใจครูต่างศาสนาน้อยกว่าครูที่นับถือศาสนาเดียวกัน แต่มีความเห็นว่าครูปฏิบัติต่อนักเรียนทุกคนเท่าเทียมกัน ความเห็นของนักเรียนในประเด็นที่โรงเรียนยอมรับความแตกต่างทางความเชื่อ

^{๘๓} สิทธิมนุษยชน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <<https://sites.google.com/site/may00may00may/siththi-mnusy-chn/reuxng-thi1khwam-hmay-khxng-siththi-mnusy-chn>>, สืบค้นเมื่อวันที่ ๔ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๓.

^{๘๔} Tipparat, A., Kaenin, T., Damcha-om, M., Vanitsupavong, P., Vanitsupavong, T., Suntivaranon, S., Birch, I., & Lally, M. (2004, October 21). "Multicultural education for Thailand". *Songklanakarin Journal of Social Sciences & Humanities*. 6(2), 17-183.

ประเพณีและวัฒนธรรมแตกต่างจากประชาชน ประชาชนและนักเรียนเห็นว่าผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนา และครูยอมรับความแตกต่างทางความเชื่อในทางศาสนา ความกลัว ความสามัคคีและความไว้วางใจของประชาชนและนักเรียนมีความแตกต่างกันตามตัวแปรส่วนใหญ่ที่นำมาศึกษา นอกจากนี้งานวิจัยดังกล่าวยังชี้ให้เห็นผลการเปรียบเทียบความรู้สึกที่มีต่อตนเองของนักเรียนแสดงให้เห็นว่าความรู้สึกที่มีต่อตนเองของนักเรียนที่มีเพศ ศาสนา ระดับการศึกษาและประเภทของโรงเรียนที่ต่างกันมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ งานวิจัยดังกล่าวให้ข้อคิดที่สำคัญเกี่ยวกับภาวะการณ์ทางด้านการจัด พหุวัฒนธรรมศึกษา ซึ่งบ่งชี้ให้เห็นว่ามีความละเอียดอ่อนในแง่ของบริบท ทางวัฒนธรรม และเชื้อชาติ ศาสนา ถึงแม้ว่างานวิจัยดังกล่าวไม่ได้ศึกษาถึงภาวะผู้นำของสถานศึกษาในส่วนของงานจัด พหุวัฒนธรรมศึกษา แต่ผลของการศึกษาดังกล่าวบ่งชี้ให้เห็นถึงความท้าทายของผู้ดำเนินการสร้างให้เกิด ความปรองดองและตระหนักในหน้าที่ในการจัดการเรียนการสอนที่สอดคล้องกัน อัตลักษณ์ ประเพณี และวิถีชีวิตของผู้คนโดยเฉพาะบทบาทของผู้นำในการสร้างให้เกิดความสัมพันธ์ที่ตระหว่างโรงเรียนและ ชุมชน

บรรจง ฟำรุ่งแสง ไช่มุก อุทยาวลี และเอกรินทร์ สังข์ทอง^{๕๕} ทำการศึกษาประมวลองค์ ความรู้ในพหุวัฒนธรรมในจังหวัดชายแดนภาคใต้โดยอาศัยกรอบแนวคิดทางพหุวัฒนธรรมที่ศึกษาโดย ชาติตะวันตัก ทั้งนี้เพื่อประมวลเป็นนิยาม ความหมายของพหุวัฒนธรรมของจังหวัดชายแดนภาคใต้ องค์ความรู้ที่ได้นำไปสู่กรอบแนวคิดในการจัดการศึกษาตามแนวพหุวัฒนธรรมโดยเฉพาะการพัฒนา หลักสูตรพหุวัฒนธรรมระดับมัธยมศึกษาและอุดมศึกษา งานวิจัยดังกล่าวเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยทำการวิจัยเอกสาร นโยบายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ตั้งแต่ช่วง พ.ศ. ๒๕๐๐-๒๕๕๐ นอกจากนี้ยังใช้วิธีการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (PAR) โดยการทำการ สัมภาษณ์เชิงลึกกับครูผู้สอน นักเรียน นักศึกษาในจังหวัดปัตตานี สตูล ยะลา และนราธิวาส ผลการวิจัยพบว่ารากฐานของสังคมหลากหลายวัฒนธรรมมีที่มาจากการพัฒนาของสังคมดั้งเดิมที่ เกิดขึ้นบนพื้นฐานของการสังสรรค์ระหว่างผู้คนหลากหลายเผ่าพันธุ์ นอกจากนี้งานวิจัยดังกล่าวยัง พบว่าระบบการศึกษาในชายแดนภาคใต้ได้รับผลกระทบจากกระแสวัฒนธรรมจากภายนอกท้องถิ่นทั้ง การศึกษาโดยนโยบายของรัฐ อิทธิพลจากต่างประเทศทำให้การเรียนรู้ของคนในสังคมเปลี่ยนแปลงไป จากการเรียนรู้แบบดั้งเดิมไปสู่การศึกษาแบบสากลโดยมีรัฐเข้ามาดูแลการจัดการศึกษา และโรงเรียน กลายเป็นสถานศึกษาที่ส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันของผู้คนหลากหลายวัฒนธรรม อย่างไรก็ตามผู้คนใน พื้นที่ยังคงความเป็นอัตลักษณ์ของวัฒนธรรม และชาติพันธุ์ถึงแม้ระบบโรงเรียน และนโยบายของรัฐ จะมีอิทธิพลต่อการจัดการศึกษาในพื้นที่

วิลาส โพธิสาร ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การปรับตัวของชาวกูยในบริบทพหุวัฒนธรรมในเขต อีสานใต้” รายงานการวิจัยพบว่า พื้นที่เขตอีสานใต้มีความหลากหลายทางกลุ่มชาติพันธุ์ ได้แก่ กลุ่ม ชาติพันธุ์กูย เขมรถิ่นไทย(ไทยเขมร) ไทยโคราช ไทยจีน และแขก ปาทาน(ชาวปากีสถาน) ส่วนกลุ่ม ชาติพันธุ์กูยเป็นกลุ่มที่น่าสนใจเพราะได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานไม่น้อยกว่า ๓๐๐ ปี และอาศัยอยู่หนาแน่น ในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์, ศรีสะเกษ และบุรีรัมย์ คุณลักษณะทั่วไป ได้แก่การทำนา ทำไร่ ทอผ้า เลี้ยง สัตว์ และหาของป่า พยายามเรียนรู้บริบทรอบตัว เช่น ความสัมพันธ์กับระบบนิเวศและกลุ่มชาติ

^{๕๕} บรรจง ฟำรุ่งแสง, ไช่มุก อุทยาวลี และเอกรินทร์ สังข์ทอง. “ประมวลองค์ความรู้ในพหุวัฒนธรรม ศึกษา”. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ปัตตานี. ๒๕๕๐, ๑๘(๒), ๑-๑๓.

พันธุ์ข้างเคียง อัตลักษณ์เด่นของชาวกูยในช่วงหลักสงครามโลกครั้งที่สอง พบว่า พอใจกับการยึดเหนี่ยวทางจิตใจระบบนิเวศน์กับอำนาจเหนือธรรมชาติ สร้างพิธีกรรมให้เป็นรูปธรรมความเชื่อสูงเกี่ยวกับผีบรรพบุรุษ ผสมผสานกับวัฒนธรรมพุทธและพราหมณ์ให้เป็นรูปแบบของชาวกูย เช่นผีปู่ตา ในยุคโลกาภิวัตน์ได้เกิดการไหลเวียนของข้อมูลข่าวสารและวัฒนธรรมจากภายนอกเข้าสู่ชุมชนอย่างรวดเร็ว ชาวกูยต้องเผชิญกับกระแสจากภายนอกเข้ามาครอบงำจากอำนาจรัฐและทุนนิยมส่งผลกระทบต่อการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดของชีวิต และการดำรงรักษาความเป็นชุมชนและรัฐชาติ ลักษณะบริบทของการปรับตัวได้แก่ ความสัมพันธ์กับระบบนิเวศน์ สังคมวัฒนธรรม เศรษฐกิจ ความเชื่อ ศาสนาและการแต่งกายให้ใกล้เคียงกับสังคมสมัยใหม่^{๕๖}

ณัฐินี ปิยะศิริพันธ์ ได้ศึกษาค้นคว้าวิจัยเรื่อง “ชุมชนพหุวัฒนธรรมท่ามกลางวาทกรรมชาตินิยมในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย” รายงานการวิจัยพบว่า การขับเคลื่อนสังคมพหุวัฒนธรรมท่ามกลางวาทกรรมชาตินิยมในพื้นที่ ๓ จังหวัดชาย สรปุได้ว่ามีองค์ประกอบที่สำคัญ ๓ ส่วนคือ ๑) การสร้างชุมชนศรัทธาตามหลักคำ สอนของศาสนา ๒) การสร้างกลไกของชุมชนทั้งกลไกหนุนเสริมการขับเคลื่อนชุมชนพหุวัฒนธรรม และกลไกที่ขัดความขัดแย้งในชุมชน และ ๓) การรณรงค์และกำหนดกิจกรรมพหุวัฒนธรรม^{๕๗}

มาร์ค ตามไท และคณะ ได้ศึกษาค้นคว้าวิจัยเรื่อง “มิติทางปรัชญาและวัฒนธรรมของการสร้างสันติภาพ” รายงานการวิจัยพบว่า อุปสรรคด้านญาณวิทยาเป็นอุปสรรคที่มักทำงานร่วมกับอุปสรรคด้านอื่นๆ ในกระบวนการสร้างสันติภาพ จุดมุ่งหมายในที่นี้เน้นเฉพาะที่อุปสรรคด้านญาณวิทยา ผู้วิจัยแยก “การรู้” ของผู้เกี่ยวข้องในสถานการณ์ความขัดแย้งรุนแรงออกเป็นสองประเภทด้วยกันได้แก่ ประเภทแรก การรู้ความจริงของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแล้วและการรู้ความจริงของเหตุการณ์ที่กำลังเกิดขึ้นที่อาจนำไปสู่ภาวะไร้สันติ และประเภทที่สอง การรู้ว่ามีทางเลือกอื่นที่ไม่ต้องใช้ความรุนแรงหรือนำไปสู่ความรุนแรง ในการพิจารณาการรู้ในแบบแรกควรเข้าใจว่าการที่ใครสักคนบอกได้ว่า “รู้” เขาควรมีความเชื่อที่จริงและมีเหตุผลสนับสนุนที่ดีโดยตัวแปรที่สำคัญที่สุดคือ การมีเหตุผลสนับสนุนที่ดี อุปสรรคของการมีเหตุผลสนับสนุนที่ดีได้แก่ จำนวนและคุณภาพของข้อมูล การมีข้อมูลไม่เท่ากันของผู้เกี่ยวข้อง อารมณ์ความรู้สึกในกระบวนการใช้เหตุผล สำหรับการรู้ในแบบที่สองเราอาจรู้ทางเลือกอื่นๆ ได้ด้วยวิธีเดียวกับที่นักวิทยาศาสตร์พบกระบวนการทัศน์ใหม่ตามทัศนะของทอมัส คูห์น หรือใช้การศึกษาประวัติศาสตร์ความขัดแย้งด้วยวิธีทดลองทางความคิดแบบตรงข้ามข้อเท็จจริง เมื่อมีบางคนพบทางเลือกใหม่ที่ดี เพื่อให้ผู้เกี่ยวข้องอื่นเห็นด้วยกับทางเลือกใหม่ก็จะพบกับอุปสรรคเช่นเดียวกับการรู้ในแบบแรกและเพิ่มเติมด้วยอุปสรรคของการทำใจไม่ได้กับทางเลือกใหม่และความต้องการการสูญเสีย^{๕๘}

๒.๗.๒ งานวิจัยต่างประเทศ

^{๕๖} วิลาส โพนีสาร์, การปรับตัวของชาวกูยในบริบทพหุวัฒนธรรมเขตอีสานใต้, รายงานการวิจัย, (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๔๘), บทคัดย่อ.

^{๕๗} ณัฐินี ปิยะศิริพันธ์, ชุมชนพหุวัฒนธรรมท่ามกลางวาทกรรมชาตินิยมในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย, วารสารรัฐศาสตร์ปริทัศน์, (ปีที่ ๖๐ (ฉบับที่ ๒), พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๖๑), บทคัดย่อ.

^{๕๘} มาร์ค ตามไทและคณะ, มิติทางปรัชญาและวัฒนธรรมของการสร้างสันติภาพ, รายงานการวิจัย, (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สำนักงานนายกรัฐมนตรี), ๒๕๕๕, บทคัดย่อ.

Yeung, Lee และ Yue^{๘๙} ทำการศึกษาภาวะผู้นำเชิงพหุวัฒนธรรมแบบยั่งยืนในบรรยากาศของการเรียนสองโรงเรียนที่ใช้นวัตกรรมทางเทคโนโลยีเข้าช่วยในการเรียนการสอน วิทยาลัยอ้อยองระหว่างปี ๒๐๐๔-๒๐๐๖ ข้อมูลเก็บโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้บริหาร และครู นอกจากนี้ยังใช้การสังเกต และการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร ทั้งสองโรงเรียนทำการติดตั้งระบบข้อมูลสารสนเทศ ผลจากการวิจัยพบว่าภาวะผู้นำเชิงพหุวัฒนธรรมของผู้บริหารโรงเรียนทั้งสองช่วยให้เกิดการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้แบบยั่งยืน (Sustainable learning) เนื่องจากผู้บริหารให้อิสระและให้ความเคารพแก่ครู นอกจากนี้ยังมีการแลกเปลี่ยนวิสัยทัศน์ระหว่างกันในการที่จะดูแลใส่ใจและสนับสนุนการเรียนรู้ของนักเรียน ครูผู้สอนมุ่งเน้นอยู่ที่การพัฒนาเนื้อหาที่เชื่อมโยงและเกี่ยวข้องกับประสบการณ์เรียนรู้ของนักเรียน งานวิจัยดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าภาวะผู้นำเชิงพหุวัฒนธรรมแบบยั่งยืนนั้นเริ่มต้นที่การมีเป้าหมายและคุณธรรม ให้ความเป็นอิสระส่วนบุคคลและสนับสนุนให้สมาชิกทุกคนสามารถแสดงออกถึงแนวคิดและความเชื่อส่วนบุคคล นอกจากนี้ยังพบว่าการพัฒนาเป้าหมายแบบร่วมมือการมีความรับผิดชอบร่วมกันจะช่วยสร้างให้เกิดความไว้วางใจต่อกัน

Gardiner และ Enomoto^{๙๐} ทำการศึกษาผู้อำนวยการโรงเรียนในเมืองและบทบาทในฐานะผู้นำเชิงพหุวัฒนธรรม (Multicultural leaders) งานวิจัยดังกล่าวเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพกลุ่มตัวอย่างเป็นครูสอนที่สอนบริเวณชานเมืองจำนวน 6 คน ในประเทศสหรัฐอเมริกา (สี่คนเป็นครูในโรงเรียนประถมศึกษาและสองคนมาจากโรงเรียนมัธยมศึกษา) สามคนเป็นเพศชาย และอีกสามคนที่เหลือเป็นเพศหญิง รูปแบบการวิจัยเป็นการวิจัยแบบกรณีศึกษา ผู้วิจัยเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพแบบดั้งเดิม (traditional methods of qualitative analysis) โดยอาศัยกระบวนการวิเคราะห์แบบสลับไปสลับมา (to-and-fro process) ระหว่างข้อมูลและแต่ละประสบการณ์ของกลุ่มตัวอย่าง รวมถึงแต่ละประเด็นหลัก ผลการวิจัยพบว่าถึงแม้ว่าผู้อำนวยการโรงเรียนที่เข้าร่วมวิจัยจะขาดการเตรียมความรู้ในส่วนของคุณรู้เชิงพหุวัฒนธรรม พวกเขาก็มีการส่งเสริมและสนับสนุนความหลากหลายในการจัดกิจกรรมของโรงเรียนในแต่ละวัน ผู้อำนวยการส่วนใหญ่ดำเนินการเกี่ยวกับประเด็นทางพหุวัฒนธรรมโดยมุ่งเน้นอยู่ที่นักเรียนในแต่ละคน รวมถึงโปรแกรมเฉพาะที่เอื้ออำนวยต่อนักเรียนที่มาจากครอบครัวที่อพยพมาอยู่ในสหรัฐอเมริกา งานวิจัยดังกล่าวพบว่าถึงแม้ผู้อำนวยการบางท่านจะมีความคาดหวังที่สูงต่อนักเรียนแต่ก็ยังมีบางคนที่ยังขาดความตระหนักในส่วนของการสร้างความเชื่อมโยงที่แนบแน่นโดยเฉพาะประเด็นของความหลากหลายทางวัฒนธรรมและความสำเร็จของนักเรียน

Canen และ Canen^{๙๑} ทำการศึกษาเรื่องภาวะผู้นำเชิงพหุวัฒนธรรม ส่วนที่ขาดหายไปในการจัดการความขัดแย้งขององค์กร งานวิจัยดังกล่าวเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพที่มุ่งศึกษาเพื่อ

^{๘๙} Yeung, A., Lee, Y., Yue, K. W. R. "Multicultural leadership for a sustainable total school environment. *Education Research Policy practice*. 5, (2006): 121-131.

^{๙๐} Gardiner, M. E. & Enomoto, E. K. "Urban school principals and their role as multicultural leaders". *Urban Education*. 41, (2006): 560-584.

^{๙๑} Canen, A. G. & Canen, A. "Innovation management education for multicultural organizations; challenges and a role for logistics". *European Journal of Innovation Management*. 5(2), (2002): 73-85.

เข้าใจเกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้งในองค์กรโดยใช้กรอบแนวคิดเชิงพหุวัฒนธรรม บริบท การศึกษาเป็นบริบทของอุดมศึกษาในประเทศบราซิล งานวิจัยดังกล่าวบ่งชี้ให้เห็นว่าแนวคิดเชิงพหุ วัฒนธรรมสามารถช่วยในการจัดการความขัดแย้งในองค์กรและสามารถเปลี่ยนสถาบันไปสู่องค์กรที่มี คุณธรรมและเป็นองค์กรที่มีบรรยากาศทางพหุวัฒนธรรม ผู้วิจัยเสนอว่าองค์กรแห่งพหุวัฒนธรรมไม่ได้ มีหน้าที่การพัฒนาหลักสูตรเชิงพหุวัฒนธรรมแต่ควรมีการทบทวนแนวปฏิบัติของสถาบันโดยเฉพาะ อย่างยิ่งภาวะผู้นำที่ส่งผลต่อการจัดการความขัดแย้งในองค์กร หากไม่มีการนำแนวคิดภาวะผู้นำเชิง พหุวัฒนธรรมไปใช้ องค์กรอาจได้รับผลกระทบและเกิดความขัดแย้งซึ่งส่งผลโดยตรงต่อการจัดการ องค์กร ทั้งนี้เนื่องจากธรรมชาติขององค์กรจะมีความแตกต่างกันในเรื่องของวัฒนธรรมที่ต่างกัน มี ช่องว่างทางวัฒนธรรมและภาษาที่ใช้ ผู้นำที่มีความสามารถเชิงพหุวัฒนธรรม (Multicultural competence) จะต้องไม่มองข้ามประเด็นของลักษณะเฉพาะของบุคคลและควรมีการสนับสนุนกลุ่ม สมาชิกอื่น (Otherness) ขององค์กรที่มีความแตกต่างจากสมาชิกส่วนใหญ่

งานวิจัยดังกล่าวข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่าการศึกษาปัจจัยการสร้างชุมชนสันติสุขท่ามกลาง พหุวัฒนธรรมในอีสานใต้ มีส่วนสำคัญต่อการสร้างบรรยากาศของชุมชนและการอยู่ร่วมกันของบุคคล ที่มีความแตกต่างกันทางวัฒนธรรม นอกจากนี้พหุวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมยังมีส่วนช่วยลดและขจัด ความขัดแย้งในบริบทของสังคมที่มีความแตกต่างกัน ทั้งนี้พหุวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมจะทำให้เข้าใจ ความแตกต่างของบุคคลตลอดจนเข้าใจบริบทของวัฒนธรรมที่ต่างกัน รวมถึงให้อิสระและความ เคารพต่อกัน อันเป็นการลดช่องว่างทางด้านวัฒนธรรมซึ่งจะส่งผลดีต่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข เกิดความเข้าใจกันและยอมรับในความแตกต่าง

บทที่ ๓ ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง ศึกษาปัจจัยที่มีส่วนในการสร้างสันติสุขชุมชนท่ามกลางพหุวัฒนธรรมในอีสานใต้ เพื่อให้ได้ข้อมูลในประเด็นที่ต้องการศึกษาผู้วิจัยจึงได้กำหนดวิธีการดำเนินการวิจัยตามลำดับขั้นตอนดังต่อไปนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ พื้นที่การวิจัย
- ๓.๓ ประชากร / กลุ่มตัวอย่าง / ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
- ๓.๔ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- ๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล
- ๓.๖ สรุปกระบวนการวิจัย

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action research) รวบรวมข้อมูลจากเอกสาร และเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม โดยการสำรวจ การสังเกต การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม การประชุมเชิงปฏิบัติการ และนำข้อมูลมาวิเคราะห์โดยวิธีพรรณนาตามลำดับขั้นตอนต่อไปนี้

๓.๑.๑ การศึกษาในเชิงเอกสาร (Documentary study)

การศึกษาในเชิงเอกสาร ผู้วิจัยทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูล จากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้องจากหนังสือ รายงานการวิจัย รายงานการประชุม เอกสารแสดงความสัมพันธ์ที่แสดงให้เห็นถึงแนวคิด หลักการ รูปแบบ ความสัมพันธ์ ศึกษาปัจจัยที่มีส่วนในการสร้างสันติสุขชุมชนท่ามกลางพหุวัฒนธรรมในอีสานใต้ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๑) ศึกษาค้นคว้า และรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้อง ทั้งหนังสือ รายงานการวิจัย รายงานการประชุม และเอกสารอื่นๆ โดยอาศัยแนวคิดที่เกี่ยวกับปัจจัยที่มีส่วนในการสร้างสันติสุขชุมชนท่ามกลางพหุวัฒนธรรมในอีสานใต้

๒) การศึกษาวิเคราะห์กระบวนการสร้างองค์ประกอบและเกณฑ์ชี้วัดในการส่งเสริมสังคมสันติสุขของชุมชนในอีสานใต้ท่ามกลางพหุวัฒนธรรมในอีสานใต้

๓) ศึกษาวิเคราะห์รูปแบบ กระบวนการ ในการสร้างสังคมในรูปแบบต่างๆ เพื่อนำไปสู่สังคมสันติสุขในอีสานใต้ท่ามกลางพหุวัฒนธรรมในอีสานใต้

๔) สรุปผลการศึกษาที่แสดงให้เห็นถึงแนวคิด หลักการ ความเป็นมา องค์ประกอบของสังคมสันติสุขในอีสานใต้ท่ามกลางพหุวัฒนธรรมในอีสานใต้

๓.๑.๒ การศึกษาภาคสนาม (Field Study)

ในกระบวนการเก็บข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือหลายวิธีผนวกกัน ได้แก่ ใช้

วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม สอบถาม และสัมภาษณ์ทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ

๑) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) เป็นการเฝ้าสังเกตปรากฏการณ์หรือพฤติกรรมของคนในชุมชน กล่าวคือผู้วิจัยเข้าไปร่วมทำกิจกรรมกับสมาชิกในชุมชน และมีการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation)

๒) การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) ใช้วิธีสัมภาษณ์ทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ สัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างโดยผู้วิจัยไม่ได้ตั้งคำถามไว้ล่วงหน้า มีแต่ประเด็นที่สนใจศึกษา ใช้เวลาในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลแต่ละรายนั้นจะถามเกี่ยวกับเรื่องที่ผู้ให้ข้อมูลถนัดทำหรือมีความรู้ในเรื่องนั้นๆ พร้อมทั้งดำเนินการสัมภาษณ์เหมือนกับการพูดคุยแบบปกติ โดยปล่อยบรรยากาศให้เป็นไปอย่างเรียบง่ายและเป็นธรรมชาติที่สุด รวมทั้งไม่เคร่งครัดเกี่ยวกับขั้นตอนและลำดับของคำถาม ด้านเวลาการสัมภาษณ์จะเน้นความสะดวกของผู้ให้ข้อมูลเป็นหลัก ซึ่งการสัมภาษณ์เป็นข้อมูลที่ได้รับรายละเอียดเพิ่มเติมจากที่ไม่สามารถเก็บได้จากการสังเกต

ในการศึกษาภาคสนามทั้งหมดจะให้การจดบันทึกภาคสนาม การบันทึกประจำวัน การบันทึกภาพ และการบันทึกเสียง เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งหมดมาเรียบเรียงและทำการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

๓.๒ พื้นที่การวิจัย

การศึกษาในภาคสนาม ผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้มีทั้งหมด ๓ จังหวัด ๔ ชุมชน ได้แก่ ชุมชนบ้านยาง ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ ชุมชนบ้านเทนมีย์ ตำบลเทนมีย์ อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ ชุมชนบ้านทง ตำบลปราสาททง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ และชุมชนบ้านอ้ออุดมสิน ตำบลไพล อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการทำข้อมูลและสัมภาษณ์ ๖๐ รูป/คน ใช้ภาษาประจำถิ่นซึ่งผลที่ได้จากการศึกษาในครั้งนี้ เป็นส่วนหนึ่งที่เป็นข้อค้นพบจากปรากฏการณ์ในพื้นที่เขตชนบทซึ่งมีพื้นที่ทำการวิจัย ดังนี้

๑) ทำการศึกษาและคัดเลือกชุมชน โดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามความสำคัญของเรื่อง คือ บริบทความมาของชุมชนของชาติพันธุ์ ที่นำไปสู่การสร้างชุมชนสันติสุขในอีสานใต้ท่ามกลางพหุวัฒนธรรม

๒) ศึกษาข้อมูลโดยการสัมภาษณ์และการประชุมกลุ่มย่อยกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key-informant) ประกอบด้วยกลุ่มประชากร จำนวน ๓ จังหวัดในกลุ่มตัวอย่าง โดยสัมภาษณ์เกี่ยวกับประเด็นหลักๆ คือ

๒.๑) บริบททางสังคมในชุมชน

๒.๒) ปัจจัยที่มีส่วนในการสร้างชุมชนสันติสุข

๒.๓) ปัญหาอุปสรรคในการสร้างชุมชนสันติสุข

๓) ดำเนินการศึกษาวิเคราะห์ โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนแต่ละจังหวัด

๔) สรุปและนำเสนอผลการศึกษาที่ได้ทั้งจากการศึกษาในเชิงเอกสารและภาคสนาม โดยนำมาวิเคราะห์ตามประเด็นที่สำคัญ คือ ประเพณี วัฒนธรรม ศาสนา และความเชื่อในมิติต่าง ๆ ทั้งนี้ เน้นการนำผลการศึกษาวิจัยมาเผยแพร่ให้ภาครัฐ ชุมชนและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้รับทราบ

๓.๓ ประชากร กลุ่มตัวอย่าง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ประชากรศึกษาเป็นกลุ่มพระภิกษุสงฆ์หรือผู้นำศาสนา ผู้บริหารภาครัฐ ส่วนท้องถิ่น และตัวแทนชุมชน ที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่อีสานใต้ ๓ จังหวัด โดยใช้วิธีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างที่มีความรู้ที่จะสามารถให้ข้อมูลที่สำคัญแบบเจาะจง (Purposive Sampling) คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive sampling) โดยกำหนดเกณฑ์ คือ เป็นผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในประเด็นที่ศึกษา และเป็นผู้ที่ยินดีจะให้ข้อมูลเชิงลึกถึงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นตามบริบทของพื้นที่ กำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ดังนี้

๑) กลุ่มพระสงฆ์หรือผู้นำทางศาสนา	จำนวน ๑๐ รูป
๒) กลุ่มผู้นำชุมชน	จำนวน ๑๐ คน
๓) กลุ่มตัวแทนชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน/นักวิชาการ	จำนวน ๑๐ คน
๔) กลุ่มนิสิตนักศึกษาและกลุ่มคนที่ร่วมกิจกรรม หมู่บ้านละ	๓๐ คน
รวม	๖๐ รูป/คน

๓.๔ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การดำเนินการตามโครงการวิจัยดังกล่าว เน้นการศึกษาการมีส่วนร่วมในการเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่ มีการสัมภาษณ์ การประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) เพื่อให้การดำเนินกิจกรรมระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์มีความกลมกลืนกันทางวัฒนธรรม โดยมีเครื่องมือที่สำคัญดังนี้

๑. แบบสัมภาษณ์ผู้วิจัย ใช้การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินชีวิต และผู้ให้ข้อมูลสำคัญในประเด็นต่างๆ ซึ่งการเข้าไปมีส่วนร่วมในสนามและดำเนินการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างนี้ จะทำให้ผู้วิจัยได้ข้อมูลที่เป็นความจริงเพิ่มมากขึ้น โดยผู้วิจัยจะเตรียมแนวคำถามอย่างกว้าง ๆ มาล่วงหน้า

๒. การอภิปรายกลุ่มย่อย เป็นการสนทนาที่เกิดขึ้นได้โดยทั่ว ๆ ไป โดยไม่เจาะจงเรื่องสถานที่ เช่น การอภิปรายกับกลุ่มชาวบ้านในศูนย์การเรียนรู้ การอภิปรายกับกลุ่มผู้นำด้านการปกครอง

๓. การสังเกตแบบมีส่วนร่วม โดยผู้วิจัยเข้าร่วมกิจกรรมที่จัดขึ้นในชุมชน เช่น กิจกรรมตามเทศกาลต่างๆ เช่น ประเพณีวันสงกรานต์ เป็นต้น ซึ่งเป็นการเข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นทั้งมีการนัดหมายล่วงหน้า และไม่ได้นัดหมายล่วงหน้า

๔. การใช้เครื่องมือการถ่ายภาพ โดยการใช้ภาพถ่ายเป็นภาพนิ่งเพื่อศึกษาเป็นแนวทางในการศึกษา

๕. เทปบันทึกเสียง ใช้สัมภาษณ์ผู้นำชุมชนและผู้เกี่ยวข้องเพื่อช่วยบันทึกการสนทนาที่เป็นประเด็นสำคัญๆ ตามวัตถุประสงค์ให้ได้ครบถ้วน

ขั้นตอนการสร้างและการตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

๑. การกำหนดเนื้อหาของแบบสัมภาษณ์ ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยการศึกษาข้อมูลจากแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อมากำหนดเนื้อหาของแบบสัมภาษณ์

๒. ร่างเครื่องมือการวิจัยตามประเด็นที่กำหนดให้ครบถ้วนทุกตอน

๓. นำเครื่องมือมาตรวจสอบ
๔. แก้ไขเครื่องมือการวิจัยตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิ
๕. ปรับปรุงเครื่องมือการวิจัยและจัดทำเครื่องมือการวิจัยฉบับสมบูรณ์

๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาคุณภาพผสมผสานการลงภาคสนาม ประกอบด้วย การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) เพื่อประมวลองค์ความรู้ ศึกษาแนวคิด หลักการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาปัจจัยในการสร้างชุมชนสันติสุขท่ามกลางพหุวัฒนธรรมในอีสานใต้ โดยศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนทั้งงานวิจัยที่มีผู้รู้ได้ศึกษาไว้ รวมถึงการเก็บข้อมูลเชิงปฏิบัติการ (Workshop) เช่น การสัมภาษณ์เชิงลึก การประชุมกลุ่มย่อย เป็นต้น

ในส่วนของการวิจัยในภาคสนามเพื่อพัฒนาองค์ความรู้การอยู่ร่วมกันของชุมชนให้สัมพันธ์กันช่วยเหลือแบ่งปันด้วยรักสามัคคีเกื้อกูลกัน ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาวิจัยในลักษณะของการวิจัยใน ภาคสนาม (Field Study) โดยดำเนินการใน ๗ ลักษณะ คือ

- (๑) ศึกษารวบรวมเอกสาร ชุดความรู้ และความเป็นมาเกี่ยวกับแนวคิด หลักการ การอยู่ร่วมกันของชุมชน สถานศึกษา และวัด
- (๒) การศึกษากระบวนการพัฒนากิจกรรม ปัจจัยเกื้อกูลต่อการเสริมสร้างการอยู่ร่วมกันของชุมชน สถานศึกษา และวัด โดยเสริมสร้างหลักธรรมที่ทำให้เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข
- (๓) การบูรณาการองค์ความรู้ด้านการอยู่ร่วมกันของชุมชนที่มีความแตกต่างทางด้าน ภาษาและวัฒนธรรม
- (๔) การพัฒนากระบวนการเกี่ยวกับปัจจัยเกื้อกูลต่อการอยู่ร่วมกันของชุมชนโดยใช้เครือข่ายเป็นตัวเชื่อมโยง โดยใช้การวิเคราะห์จากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในระดับชุมชน
- (๕) ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างจำนวน ๓ จังหวัด ซึ่งการสัมภาษณ์ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลตามกรอบวันและเวลาที่ กำหนดไว้
- (๖) จัดทำผลสรุปจากการวิจัยและประมวลองค์ความรู้และข้อคิดเกี่ยวกับการสร้างชุมชนสันติสุขในอีสานใต้ท่ามกลางพหุวัฒนธรรม
- (๗) จัดทำคู่มือเทคนิคการทำงานสร้างสันติสุขชุมชนให้ประสบผลสำเร็จ

๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล

จากการศึกษาทั้งในเชิงเอกสาร (Documentary Research) และข้อมูลเชิงประจักษ์จากการสัมภาษณ์ การประชุมกลุ่มย่อย เป็นกระบวนการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล โดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์ที่ได้จากการสรุปตามสาระสำคัญด้านเนื้อหาที่กำหนดไว้ โดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ตามประเด็นหัวข้อดังนี้

- ดำเนินการศึกษาริบทพื้นที่โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการวิจัย
- สรุปและนำเสนอผลการศึกษาที่ได้จากการศึกษาในเชิงเอกสารและภาคสนามจากการสัมภาษณ์ แล้วนำมาวิเคราะห์ตามประเด็นสำคัญ กล่าวคือ กิจกรรมการสร้างเครือข่าย รูปแบบและ

วัฒนธรรมที่เน้นการนำผลการวิเคราะห์มาเผยแพร่สู่สังคม ทั้งภาครัฐ และภาคเอกชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในระดับต่าง ๆ

- วิเคราะห์การสร้างชุมชนสันติสุขในอีสานใต้ท่ามกลางพหุวัฒนธรรม ใช้หลักทฤษฎีที่เกี่ยวข้องนำไปสู่การสร้างเกณฑ์ปฏิบัติให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชุมชน
- สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

๓.๗ สรุปกระบวนการวิจัย

การนำเสนอข้อมูลจะอยู่ในลักษณะการพรรณนาความ (Descriptive Presentation) ประกอบภาพถ่ายและการพรรณนาความประกอบการบรรยายเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างชุมชนสันติสุขในอีสานใต้ท่ามกลางพหุวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม เพื่อสร้างความสัมพันธ์ ทางมิติชุมชน วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมไปถึงการสร้างเกณฑ์ปฏิบัติให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพื่อให้เห็นรูปแบบ กระบวนการ เพื่อให้เกิดการสังคมนิสุขอย่างยั่งยืนต่อไป

บทที่ ๔

ศึกษาปัจจัยที่มีส่วนในการสร้างสันติสุขชุมชน

การวิจัยเรื่อง ศึกษาปัจจัยที่มีส่วนในการสร้างสันติสุขชุมชนท่ามกลางพหุวัฒนธรรมในอีสานใต้ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพบริบททางสังคมในสังคมพหุวัฒนธรรม เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีส่วนในการสร้างชุมชนสันติสุขในสังคมพหุวัฒนธรรม และเพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคในการสร้างชุมชนสันติสุขในสังคมพหุวัฒนธรรม ฉะนั้นเพื่อให้ได้ข้อมูลในประเด็นที่ต้องการศึกษา ผู้วิจัยจึงได้ดำเนินการวิจัยตามลำดับขั้นตอนดังต่อไปนี้

๔.๑ ศึกษาสภาพบริบททางสังคมในสังคมพหุวัฒนธรรม

ในการศึกษาสภาพบริบททางสังคมของชุมชนท่ามกลางพหุวัฒนธรรมในอีสานใต้ มีกลุ่มเป้าหมายประกอบด้วย ๑) ชุมชนบ้านยาง ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ ๒) ชุมชนบ้านเทนมีย์ ตำบลเทนมีย์ อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ ๓) ชุมชนบ้านท่ง ตำบลปราสาทท่ง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ และ ๔) ชุมชนบ้านอ้ออุดมสิน ตำบลไพล อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา

๔.๑.๑ ชุมชนบ้านยาง ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์

ชุมชนบ้านยาง เป็นชุมชนเก่าแก่ที่ยังคงปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีโบราณอย่างเคร่งครัด และยังได้มีการสืบทอดวัฒนธรรมอันดีงามมาโดยตลอด มีบริบทชุมชนพอสรุปได้ดังนี้

๑) ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม มีแหล่งน้ำที่ใช้ประโยชน์ร่วมกันจำนวน ๔ แหล่ง มีพื้นที่ทำการเกษตร ประมาณ ๔,๐๐๐ ไร่ มีป่าชุมชน ๑ แห่ง เนื้อจำนวน ๑๖๔ ไร่ และมีฝายน้ำจำนวน ๒ แห่ง ถือว่าเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่ใช้อย่างคุ้มค่า และมีการแบ่งปันผลประโยชน์กันอย่างเสมอภาค

๒) ทรัพยากรวัฒนธรรม มีวัด ๑ แห่ง คือวัดโพธิ์น้อย เป็นวัดโบราณไม่ปรากฏนามผู้สร้างแน่นอนที่ชัดเจนแต่สันนิษฐานตามประวัติบ้านยางน่าจะเป็นวัดที่ประชาชนที่มาตั้งหมู่บ้านยุคแรกซึ่งนำโดย ท้าวเพี้ยชัน ซึ่งชาวบ้านยางเชื่อว่า ท่านบรรพชนคนแรกของบ้านยางได้นำประชาชนร่วมกันสร้างขึ้นประมาณพุทธศักราช ๒๒๕๒ - ๒๓๐๑ และสร้างในสมัยเดียวกันกับหมู่บ้าน โดยให้ชื่อว่า “วัดโพธิ์น้อย” ตามลักษณะพื้นที่ที่มีต้นโพธิ์ขึ้นอยู่กระจายทั่วบริเวณวัด และบริเวณใกล้เคียง ตามหลักฐานที่ปรากฏในกองพุทธศาสนาสถาน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาตินั้น วัดโพธิ์น้อย ได้รับการประกาศตั้งวัดที่ปรากฏในเอกสารทางราชการเมื่อพุทธศักราช ๒๓๐๑ ในวัดยังมีโบราณวัตถุที่นับว่าเก่าแก่ที่สุดคือ พระพุทธรูปปางมารวิชัย เป็นพุทธศิลปะที่ไม่ค่อยประณีต ลักษณะร่างกายกำยำ เตี้ยล่ำน่าเกรงขาม ไม่มีลวดลาย เป็นพระพุทธรูปถือปูนปั้น และมีพระพุทธรูปเล็กๆ ทำจากไม้บ้าง เขาควายบ้าง จำนวนหนึ่งเป็นบริวาร ชาวบ้านเรียกพระพุทธรูปประธานในพระอุโบสถว่า “หลวงพ่อกว้าง” เรียกพระพุทธรูปเล็กๆว่า “พระน้อย” แต่พระพุทธรูปทั้งหมดนี้ เป็นศิลปะสมัยอยุธยาผสมศิลปะลาว

หรือลานช้าง เมืองจำปาศักดิ์ เพราะได้มีผู้คนบ้านยางเคยไปประเทศลาว และได้เห็นพระพุทธรูปลาว แล้ว มีลักษณะเหมือนกันและก็มีพระพุทธรูปในลักษณะนี้อยู่หลายวัดในจังหวัดบุรีรัมย์ และที่ประเทศลาว^๑ ในพื้นที่หมู่บ้านมีศาลปู่ตา ๒ แห่ง เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ ซึ่งชาวชุมชนให้ความเคารพนับถือ จะประกอบพิธีกรรมในเดือน ๖ ก่อนฤดูการทำนาของทุกปี เป็นการขอพรและพยากรณ์ทำนายฝนฟ้าอากาศในแต่ละปี นอกจากนี้ลูกหลานจะไปทำงานต่างถิ่น หรือจะไปสอบเข้าทำงาน ต้องมาขอพรและบนบานสานกล่าวเพื่อให้ประสบผลสำเร็จ เมื่อประสบผลสำเร็จแล้วจะมาแก้บนตามที่ได้บนเอาไว้^๒

ชาวชุมชนมีความเชื่อตามวัฒนธรรมท้องถิ่น ความเชื่อเป็นสิ่งที่มอิทธิพลอย่างมากต่อพฤติกรรมของชาวลาว โดยเฉพาะความเชื่อในรูปของศาสนาและอำนาจเร้นลับเหนือธรรมชาติหรือภูตผีวิญญานต่างๆ เป็นระบบความเชื่อพื้นฐานที่มีมานานในสังคมทุกแห่ง และยังถือเป็นระบบที่ใช้ในการ รักษากฎเกณฑ์ระเบียบสังคมด้วยวัฒนธรรมดั้งเดิมของกลุ่มคนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้นมีความ เชื่อในเรื่องการนับถือผีอยู่ก่อนที่วัฒนธรรมความเชื่อทางศาสนาแบบพราหมณ์และพุทธจะเข้ามอิทธิพลต่อผู้คนในดินแดนแถบนี้ และหลังจากการเข้ามาของศาสนาพราหมณ์และพุทธแล้ว การนับถือผียังมีสืบต่อมาจนถึงทุกวันนี้^๓

ภาพที่ ๔.๑ ราวสะพานทางเข้าสู่ศาลากลางน้ำที่ทำสัญลักษณ์เป็นพญานาค

จากความเชื่อดังกล่าวทำให้ผู้คนในสังคมได้มีประเพณี พิธีกรรมที่เป็นสัญลักษณ์สื่อถึงความเชื่อและถือปฏิบัติสืบทอดต่อกันมา ความเชื่อและแนวทางปฏิบัติในวิถีการดำเนินชีวิตไม่ได้แยกอย่างชัดเจนว่าพิธีใดเป็น ผี พราหมณ์หรือพุทธ ประเพณี และพิธีกรรมที่เกิดขึ้นล้วนมีวัตถุประสงค์ หรือเป้าหมายสำคัญก็คือเป็นการปฏิบัติเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติมีความสุข^๔ รวมทั้งมีความเชื่อและเคารพศรัทธาเรื่องพญานาคด้วย^๕

^๑ สัมภาษณ์ นายสมร เข็มขาว, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๗, ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^๒ สัมภาษณ์ นายศุภกิจ พินิจดั่ง, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๒, ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^๓ สัมภาษณ์ นายวิไล สุดสายเนตร, กำนันตำบลบ้านยาง, อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^๔ สัมภาษณ์ พระมหาสนอง นาควโร, ปช.๙ วัดโพธิ์น้อย, ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๖๓

ชาวลาวเวียงบ้านยางเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความเชื่อ พิธีกรรม และประเพณีที่สืบทอดต่อกันมาซึ่งพิธีกรรมเหล่านั้นสะท้อนให้เห็นถึงการผสมผสานความเชื่อทั้งพุทธ พราหมณ์ และผี เป็นพิธีกรรมที่สืบทอดมาตั้งแต่บรรพบุรุษ เช่นพิธีเบิกหอบ้านเป็นพิธีที่จัดขึ้นทุกปีเพื่อแสดงความเคารพสักการะผีบรรพบุรุษซึ่งเชื่อว่าผีบรรพบุรุษจะเป็นผีที่ให้ความคุ้มครองชาวบ้านให้อยู่เย็นเป็นสุข ทั้งชาวบ้านที่อยู่ในชุมชน และชาวบ้านที่เดินทางไปทำงานนอกชุมชน แต่เดิมนั้นจะเป็นพิธีเลี้ยงผีบรรพบุรุษโดยเฉพาะแต่ “ฮีดลีสอง” คำว่า “ฮีด” มาจากคำว่า “จารีตประเพณี” หรือสิ่งที่ยึดถือ ประพฤติปฏิบัติสืบทอดกันเป็นระยะเวลายาวนาน ส่วนคำว่า “ลีสอง” หมายถึง เดือนทั้ง ๑๒ เดือนในรอบหนึ่งปี ดังนั้นความหมายโดยรวมๆ จึงหมายถึง งานบุญประเพณีในแต่ละเดือนของกลุ่มชาติพันธุ์ลาว^๖ ซึ่งยึดถือปฏิบัติสืบทอดกันมาแต่ครั้งโบราณ จุดมุ่งหมายเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่บรรพบุรุษผู้ล่วงลับ ตอบแทนบุญคุณของธรรมชาติ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ที่ช่วยคลอบคลำให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี ในแต่ละเดือนจะจัดให้มีงานบุญที่แตกต่างกัน

นอกจากนี้ยังมีทรัพยากรวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนคือวัฒนธรรมการแต่งกาย ด้วยผ้าทอมือของชาวลาวเวียงชุมชนบ้านยางลาว เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตมาตั้งแต่โบราณ และถือเป็นคุณสมบัติสำคัญของผู้หญิงลาวเพราะการทอผ้าได้งดงามเป็นสิ่งสะท้อนว่า มีความพร้อมในการออกเรือนหรือการแต่งงาน^๗ โดยใช้ฝ้ายเป็นวัตถุดิบหลักในการทอ การเรียนรู้วิธีทอจะเป็นการเรียนรู้ โดยการปฏิบัติสืบทอดกันมาในครอบครัว หรือเครือข่ายใกล้เคียง^๘ ลวดลายบนผืนผ้าที่ผู้ทออาจเรียนรู้จากบรรพบุรุษและออกแบบลายของตนเองขึ้นมา ทำให้ผ้าแต่ละผืนมีความเฉพาะตัว กลุ่มชาติพันธุ์ลาวในบริเวณนี้ยังคงมีการสืบทอดวัฒนธรรมการทอผ้าแบบดั้งเดิมอยู่ โดยนำลายผ้าโบราณมาแกะลายแล้วทอตามลวดลายแต่ไม่ได้ปั่นเส้นด้ายสำหรับทอผ้าเองเนื่องจากเสียเวลามากเพื่อความสะดวก จึงใช้เส้นด้ายทอสำเร็จรูปจากโรงงาน การทอผ้าด้วยเทคนิคการจกซึ่งก็คือการทอลวดลายบนผืนผ้าด้วยการเพิ่มด้ายเส้นพุ่งพิเศษเข้าไปเป็นช่วงๆ^๙ การจกจะใช้ไม้หรือขนเม่น จกหรือควักเส้นด้ายสีเส้นต่าง ๆ ขึ้นมาบนเส้นยืนให้เกิดลวดลายตามที่ต้องการโดยมีเส้นยืนเป็นด้ายสีแดงซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของผ้าลาวเวียง แล้วนำมาเป็นส่วนประกอบของตีนผ้าชิ้น หรือที่เรียกว่า “ผ้าชิ้นตีนจก”^{๑๐} ปัจจุบันยังนิยมแต่งกายด้วยผ้าทอมือเหล่านี้ในชีวิตประจำวัน และจะมีวันในการแต่งกายแบบลาวเต็มรูปแบบใน

^๕ สัมภาษณ์ พระศรีปริยัติธาดา, เจ้าอาวาส/รองเจ้าคณะจังหวัดบุรีรัมย์, วัดโพธิ์น้อย, ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^๖ สัมภาษณ์ นายวิชัย สุดตาชาติ, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๗, ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^๗ สัมภาษณ์ นายสมร เข้มขาว ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๗, ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^๘ สัมภาษณ์ พระมหาสนอง นาคโว, ปธ.๙, วัดโพธิ์น้อย ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^๙ สัมภาษณ์ นายวิชัย สุดตาชาติ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๗, ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๑๐} สัมภาษณ์ นายคำแพง กลอนโพธิ์, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๑๐, ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๖๓.

เทศกาลสำคัญ แต่การทอผ้าเพื่อใช้นั้นได้มีการปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัย ผู้หญิงลาวที่ทอผ้าได้มีไม่มากนัก มีเพียงผู้เฒ่าผู้แก่ และเยาวชนผู้สนใจจำนวนหนึ่งที่พยายามสืบทอดการทอผ้าแบบผ้าขึ้น^{๑๑}

ชาวลาวเวียงผู้หญิงจะนุ่งซิ่นสองชั้นในชีวิตประจำวัน ริมเส้นรอบตัว และตะเข็บเส้นด้วยดุกงู ฆ้องตีนกา กาบ เอื้อด้วยด้ายสีแดงขาวควบคู่กัน จะไว้ผมยาวเกล้ามวยไว้ท้ายทอย ปักปิ่นไม้ใส่ตุ้มหูสร้างตกรหรือต่างหูหลาน กำไลเงินปิดเป็นเกลียว นุ่งเหน็บเดี่ยวมีผ้าปกหัวไปงานต่างๆ ต่อมาในช่วงหลังมีการเปลี่ยนแปลงการแต่งกาย ผู้ชายเริ่มมีการซื้อกางเกงแพรสีดำมานุ่งสองชั้นตีนแดง ใส่เสื้อสະພາຍຢ່າມໄປງານ^{๑๒} ปัจจุบันในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ผู้ชายจะแต่งกายด้วยการนุ่งผ้าโสร่ง ผู้หญิงจะนุ่งผ้าถุงเมื่อเข้าไปทำบุญในวัด

ภาพที่ ๔.๒ การแต่งกายของชาวชุมชนบ้านยาง เมื่อเวลาเข้าไปทำบุญที่วัด

ภาพที่ ๔.๓ แสดงการแต่งกายของผู้หญิงเมื่อเข้าวัดทำบุญ

^{๑๑} สัมภาษณ์ พระมหาสนอง นาควิโร, ป.ธ.๙, วัดโพธิ์น้อย ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๑๒} สัมภาษณ์ นายวิไล สุดสายเนตร, กำนันตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๖๓.

ภาพที่ ๔.๔ ทีมงานวิจัยเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนบ้านยาง

๓) ทรัพยากรบุคคลและองค์กร^{๑๓} วัดโพธิ์น้อย มีเจ้าอาวาสคือ พระศรีปริยัติธาดา ซึ่งมีตำแหน่งเป็นรองเจ้าคณะจังหวัดบุรีรัมย์ และเป็นผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ เป็นบุคลากรที่มีคุณภาพที่ชาวชุมชนให้ความเคารพศรัทธา และมีรองเจ้าอาวาสคือพระครูปิยะธรรมทัศน์ ซึ่งเป็นเจ้าคณะอำเภอลำปลายมาศ จะเห็นได้ว่าวัดแห่งนี้มีทรัพยากรบุคคลที่เป็นพระสงฆ์ถึง ๒ รูป คือรองเจ้าคณะจังหวัด ๑ รูป และเจ้าคณะอำเภอ ๑ รูป เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของชุมชนอย่างเหนียวแน่น จึงเป็นจุดแข็งในการสร้างชุมชนสันติสุข มีการบริหารไปในทิศทางเดียวกันของผู้นำชุมชน มีการพูดคุยปรึกษาหารือกันเป็นประจำ คือทั้งเจ้าอาวาส กำนัน ผู้ใหญ่ และนายกองค์การบริหารส่วนตำบล เมื่อมีกิจกรรมในหน่วยงานจะมีการช่วยเหลือซึ่งและกันตลอดมา และในชุมชนมีกลุ่มจิตอาสา มีสมาชิกจำนวน ๑๔๔ คน เป็นกลุ่มที่ช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนอีกกลุ่มหนึ่ง

๔) ทรัพยากรด้านเศรษฐกิจ-เทคโนโลยี^{๑๔} มีผลิตภัณฑ์เป็นสินค้าทางการเกษตรคือข้าวหอมมะลิ เป็นทรัพยากรหลักด้านเศรษฐกิจ และรองลงมาคือมันสำปะหลัง นอกจากนี้ยังสินค้าที่ผลิตโดยกลุ่มอาชีพและศูนย์การเรียนรู้ผ้าไหมวัดโพธิ์น้อย ประกอบด้วย ผ้าไหมหางกระรอกคู่ ผ้าไหมมัดหมี่ ผ้าคลุมไหล่ลายลูกแก้ว ผ้าขาวม้า และดอกไม้ประดิษฐ์จากดินไทย

๔.๑.๒ ชุมชนบ้านเทนมีย์ ตำบลเทนมีย์ อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์

บ้านเทนมีย์ เป็นชุมชนที่ชนะเลิศการประกวดหมู่บ้านอยู่เย็นระดับจังหวัด และเป็นหมู่บ้านชนะเลิศระดับภาค การประกวดหมู่บ้านเข้มแข็งตามแนวทาง “แผ่นดินธรรม แผ่นดินทอง” (หมู่บ้านอยู่เย็น) ประจำปี ๒๕๖๓ มีคำขวัญประจำชุมชนว่า “หมู่บ้านเทนมีย์ มีดีหม่อนไหม ชื่นสไบโฮล อันปรม เยี่ยมชมธารลำห้วย ข้าวสวย มะลิหอม น้อมนำเศรษฐกิจพอเพียง” มีทรัพยากรที่ใช้ประโยชน์ในการดำเนินวิถีชีวิตดังนี้^{๑๕}

^{๑๓} สัมภาษณ์ นายศุภกิจ พิณจิตต์วง, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๒, ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๑๔} สัมภาษณ์ นายวิไล สุดสายเนตร, กำนันตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๑๕} สัมภาษณ์ นางชลธิชา สมานโสร์, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๑, ตำบลเทนมีย์ อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์, เมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๖๓.

๑) ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม

มีพื้นที่ประมาณ ๓,๒๕๕ ไร่ แบ่งออกเป็น

๑. พื้นที่เพื่ออยู่อาศัย	รวม	๒๕๐ ไร่
๒. พื้นที่ทำการเกษตร	รวม	๒,๙๖๐ ไร่
๓. พื้นที่สาธารณะ	รวม	๔๕ ไร่ (ป่าช้าตาตروق)

แหล่งน้ำประกอบด้วย ๑) ประปาบาดาล และประปาหนองเกรียด ๒) ประปาส่วนภูมิภาค (อ่างอำปี้ล)

แหล่งน้ำตามธรรมชาติ ประกอบด้วย ๑) ลำห้วย ๑ แห่ง ๒) สระน้ำ ๑ แห่ง และ ๓) หนองน้ำ ๓ แห่ง

๒) ทรัพยากรวัฒนธรรม

วัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน คือการแต่งกายชุดผ้าไหม การฟังธรรมเทศนา ส่วนวัฒนธรรมประเพณีในรอบปีของชุมชนประกอบด้วย ๑) ทำบุญตักบาตรวันขึ้นปีใหม่ ๒) ฟังธรรมเทศนาวันมาฆบูชา ๓) ทำบุญตักบาตรวันสงกรานต์ ฟังเทศน์มหาชาติ รำตรุษ ๔) ฟังธรรมเทศนาวันวิสาขบูชา ๕) ฟังธรรมเทศนาวันอาสาฬหบูชา, แห่เทียนเข้าพรรษา ๖) ทำบุญตักบาตรวันแม่แห่งชาติ ๗) ทำบุญตักบาตรเทโว วันออกพรรษา ประเพณีแซนโฌนตา และ ๘) ทำบุญตักบาตรวันพ่อแห่งชาติ

วัฒนธรรมที่เป็นวิถีชีวิตของชุมชนคือการสาวไหมปั่นบ้าน การย้อมสีธรรมชาติ และการทอผ้าไหม วิถีชีวิตอีกอย่างหนึ่งของชุมชนบ้านเทนมีย์ที่สืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษ คือ วิถีการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมเกือบทุกหลังคาเรือน เพื่อให้ได้เส้นไหมปั่นบ้านในการนำมาทอผ้าเป็นเครื่องนุ่งห่มตัด เย็บสวมใส่ในชีวิตประจำวันและใส่ในเทศกาลงานประเพณีสำคัญของชุมชน^{๑๖}

ภาพที่ ๔.๕ ผ้าไหมทอมือของกลุ่มสัมมาชีพชุมชน บ้านเทนมีย์

ในบริหารพื้นที่หมู่บ้านเทนมีย์มีศาลปู่ตา ๔ แห่ง เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของชุมชนอีกแห่งหนึ่ง ศาลปู่ตาแต่ละแห่งมีประวัติการก่อตั้งที่แตกต่างกัน แต่เชื่อกันว่าเป็นสถานที่สถิตของวิญญาณบรรพบุรุษ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สามารถให้คุณและโทษต่อคนได้ ถ้าคนในชุมชน

^{๑๖} สัมภาษณ์ นางประยงค์ เจียมรัมย์, เภรณฤณิกคณะกรรมการหมู่บ้านเทนมีย์, อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์, เมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๖๓.

ประพุดิตนไม้ตีหรือมือคตีต่อศาลปูตาก็จะได้รับโทษที่แตกต่างกันไป พิธีบวงสรวงจะทำในช่วงเดือน ๖ เพื่อขอพรให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล ให้พืชพรรณทางการเกษตรอุดมสมบูรณ์ ซึ่งมีความเชื่อและการปฏิบัติต่อศาลปูตาเหมือนชาวอีสานทั่วไป^{๑๗}

๓) ทรัพยากรบุคคลและองค์กร

ทรัพยากรบุคคล มีพระครูสุเมธจันทศิริ เป็นเจ้าอาวาสวัดศิริจันทร์ ตำบลเทนมีย์ อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ ซึ่งเป็นผู้มีความรู้ความสามารถ ในการประสานงานและมีบทบาทอย่างมากในการพัฒนาหมู่บ้านทั้งการพัฒนาทางด้านจิตใจด้วยธรรมะและการช่วยเหลือปฏิบัติในการพัฒนาหมู่บ้านโดยการนำของเจ้าอาวาสวัดอย่างเข้มแข็ง ซึ่งหมู่บ้านมีฐานการเรียนรู้ต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์กับวัดคือ ฐานเรียนรู้วัดสี่ขาว และวัดมีฐานเรียนรู้เป็นวัดศีล๕ และเป็นวัดปลอดอบายมุข ซึ่งปฏิบัติงานควบคู่กับหมู่บ้านมาโดยตลอดสม่ำเสมอ^{๑๘}

ทรัพยากรบุคคลอีกท่านหนึ่ง คือผู้ใหญ่บ้าน ชื่อนางชลธิชา สมานโสร์ เป็นผู้นำที่มีบทบาทในชุมชนที่ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครอง สามารถติดต่อประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ ได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ยังมีนายกองค์การบริหารส่วนตำบลเทนมีย์ ชื่อนายชาติ ดอกแก้ว ซึ่งผู้นำทั้ง ๓ องค์กรนี้เป็นจักรสำคัญในการขับเคลื่อนให้ชุมชนประสบผลสำเร็จ “หมู่บ้านอยู่เย็น” นอกจากนี้ยังมีปราชญ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ประกอบด้วย ๑) นายบุญมี เพ็ชรมาก ด้านพิธีพราหมณ์ มงคล ๒) นายสมพงษ์ หุนารัตน์ ด้านพิธีพราหมณ์งานศพ ๓) นายพิน เครื่องวิชา ด้านดนตรีพื้นเมือง ๔) นายกรวน เรืองสุข ด้านก่อสร้าง ๕) นางวารุณี เพลินสุข ด้านบายศรี^{๑๙}

ทรัพยากรองค์กรในชุมชน^{๒๐} มีศูนย์บริการนักท่องเที่ยวบ้านเทนมีย์ โฮมสเตย์ อ่างอำปิล และชมแระย อทิตยา แหล่งเรียนรู้เรื่องการเกษตรแบบพอเพียงของจังหวัดสุรินทร์ ที่เกิดขึ้นมาจากความคิดริเริ่มของพระเจ้าหลานเธอพระองค์เจ้าอทิตยาทรกิติคุณซึ่งได้ทรงตั้งพระทัยว่าจะให้สถานที่แห่งนี้เป็นศูนย์การเรียนรู้ที่เน้นในเรื่องของการเกษตรตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงสอดคล้องกันกับพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชซึ่งในปัจจุบันที่นี้อยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของ “โครงการเกษตรอทิตยาทร” นักท่องเที่ยวสามารถชมทัศนียภาพของธรรมชาติที่สวยงาม ที่นี้ได้มีการจัดแบ่งพื้นที่ไว้เพื่อการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อถ่ายทอดวิชาการทางการเกษตรอีกด้วย

กลุ่มจิตอาสาต่างๆ ที่เป็น กลุ่มมวลชนจัดตั้งประกอบด้วย

๑. กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน	จำนวน ๑๔๑ คน
๒. กลุ่ม กข.คจ.	จำนวน ๔๑ คน

^{๑๗} สัมภาษณ์ นางชุตติกาญจน์ ขบวนดี, ประชาสัมพันธ์หมู่บ้านเทนมีย์, อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์, เมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๑๘} สัมภาษณ์ นางพัชรี แสนเมือง, กรรมการหมู่บ้านเทนมีย์, อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์, เมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๑๙} สัมภาษณ์ นายประถม วรรณตรง, กรรมการหมู่บ้านเทนมีย์ อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์, เมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๒๐} สัมภาษณ์ นายถาวร คำภานู, รองประธานกรรมการหมู่บ้านเทนมีย์ อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์, เมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๖๓.

๓. กลุ่ม อสม.	จำนวน ๑๒ คน
๔. กลุ่ม อป.พร.	จำนวน ๗ คน
๕. กลุ่มกรรมการพัฒนาสตรี	จำนวน ๙ คน
๖. กลุ่มสัมาชีพชุมชน	จำนวน ๙ คน

ภาพที่ ๔.๖ แสดงรางวัลพระราชทานที่ชุมชนได้รับ

๔) ทรัพยากรด้านเศรษฐกิจ หมู่บ้านเทนมีย์^{๒๑} มีทรัพยากรที่สามารถกระตุ้นหรือส่งเสริมด้านเศรษฐกิจ เช่น ศูนย์สาธิตเกษตรอินทรีย์ ชะร่วย สะเร็น โมเดล ภายในกระบอกด้วยการปลูกผักแบบเกษตรอินทรีย์ อาทิเช่น ผักกาด ผักบุ้ง ผักโหระพา ต้นหอม ผักชี ใบยี่หระ ตะไคร้ มะเขือ มะเขือเทศ ผักสลัด นอกจากนี้ยังปลูกกล้วยหอม เลี้ยงกบและปลา นอกจากนี้ยังมีการแปรรูปผ้าไหม หน้ากากอนามัย กล้องกระดาษทิชชู ผ้าไหม ผ้าเช็ดมือ ผ้าไหมลวดลายต่าง ๆ ผ้าพันคอ ผ้าคลุมไหล่ ปลอกหมอน ผ้าปูที่นอน กระเป๋า เป็นต้น เพื่อสืบสานภูมิปัญญาหัตถกรรมและวัฒนธรรมการทอผ้าพื้นบ้าน สืบเนื่องจากชุมชนแห่งนี้มีการทอผ้าไหมไว้สำหรับใช้ในครัวเรือนมาโดยตลอด ซึ่งลวดลายของผ้าไหมมีทั้งรูปแบบโบราณดั้งเดิมและพัฒนาผืนผ้าเปลี่ยนแปลงไปบ้างตามยุคสมัยนิยม ด้วยความเชี่ยวชาญและมีฝีมือที่ประณีตของปราชญ์ชุมชน ทำให้เกิด การพัฒนาผืนผ้าและการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากผ้า นอกจากนี้ที่กล่าวมาแล้วนั้นยังมีทรัพยากรด้านเศรษฐกิจอีก คือการทำขนมพื้นบ้าน อาทิเช่น ขนมเนยล ขนมโก๋ร้อยจ ขนมนางเล็ด ข้าวต้มมัด และขนมประการันเจ็ก เป็นขนมพื้นถิ่นของบ้านเทนมีย์และจังหวัดสุรินทร์ ขนมเหล่านี้มักนำไปประกอบพิธีทางศาสนา เช่นพิธีแซนโหมนตาบูชาบรรพบุรุษ ประเพณีท้องถิ่นของคนไทยเชื้อสายเขมร ตลอดทั้งชุมชนยังมีการแปรรูปอาหารและเครื่องดื่ม อาทิเช่น ปลาสาม ไข่ทอดสมุนไพร ไข่เค็มสมุนไพร น้ำพริกกากหมู หมูกระจก และกล้วยฉาบ

^{๒๑} สัมภาษณ์ นายสันติ ประดับ, รองประธานกรรมการหมู่บ้านเทนมีย์, อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์, เมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๖๓.

ภาพที่ ๔.๗ แสดงการดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

๕) ทรัพยากรด้านเทคโนโลยี ในชุมชนนี้มีการผลิตน้ำดื่มสะอาดเพื่อไว้ดื่มในชุมชนและสำหรับจำหน่ายให้หมู่บ้านและตำบลใกล้เคียง ส่วนการทำน้ำหมัก น้ำยาเอนกประสงค์นั้นมีการผลิตใช้เองควบคู่กับการใช้ปุ๋ยคอกซึ่งได้จากการเลี้ยงโค กระบือ เป็นประจำอยู่ตลอดเวลา และได้ประสานของงบประมาณสนับสนุนภัยแล้งโครงการพลังงานแสงอาทิตย์ ขณะนี้อยู่ระหว่างการพิจารณา และมีเกษตรกรบางส่วนที่ใช้พลังงานแสงอาทิตย์ในการสูบน้ำอุปโภคในครัวเรือนแล้ว มีจำนวน ๑๐ ครัวเรือน^{๒๒}

๔.๑.๓ ชุมชนบ้านทง ตำบลปราสาททง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์

ชุมชนบ้านทง สร้างชุมชนสันติสุขด้วยอาศัยความร่วมมือ คือพลังบวร องค์การของชุมชนก็คือพลังบวร ที่เป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อน เมื่อชุมชนประสบความสำเร็จ หน่วยงานภาครัฐจะเข้ามาให้การสนับสนุน ให้การอบรม ให้ความรู้ ให้แนวทาง ใ้งบประมาณ เพราะฉะนั้นต้องเริ่มจากชุมชนก่อน ทั้งบ้าน วัด โรงเรียน ต้องไปในทิศทางเดียวกัน มีความร่วมมือสามัคคีกันจึงสามารถพัฒนาไปได้ นี่คือนจุดเริ่มต้นชุมชนเข้มแข็ง ซึ่งสอดคล้องกับพันธกิจของชุมชนว่า “ชุมชนนำอยู่ เชิดชูคุณธรรม สร้างนวัตกรรม น้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง”^{๒๓} มีบริบทชุมชนพอสรุปได้ดังนี้

๑) ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ที่สำคัญของชุมชนคือ หนองน้ำทง มีพื้นที่ ๒๐ ไร่ หนองโคกจ๊ะ และป่าชุมชน ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ชุมชนให้ประโยชน์ร่วมกัน และได้มีการอนุรักษ์อย่างเป็นรูปธรรม โดยผู้นำหมู่บ้าน นักเรียน เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบล ร่วมกันสำรวจป่าชุมชน หมู่ที่ ๑ บ้านทง และบันทึกข้อมูลพันธุกรรมพืช สัตว์ สิ่งมีชีวิต และติดแท็กต้นไม้^{๒๔}

^{๒๒} สัมภาษณ์ นางพัชรี แสนเมือง, กรรมการหมู่บ้านเทนมีย์, อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์, เมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๒๓} สัมภาษณ์, พระปลัดวัชระ วชิรญาโณ, ผศ., เจ้าอาวาสวัดสว่างอารมณ์, ตำบลปราสาททง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์, เมื่อวันที่ ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

^{๒๔} สัมภาษณ์ นางประจวบ แก้วกลม, กำนันตำบลปราสาททง, อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์, เมื่อวันที่ ๒๘ มกราคม ๒๕๖๔.

ภาพที่ ๔.๘ ผู้นำชุมชนและเยาวชนร่วมกันสำรวจป่าชุมชนเพื่อการบันทึกข้อมูล

๒) ทรัพยากรวัฒนธรรม ซึ่งถือว่าเป็นทุนทางสังคมของชุมชนบ้านทง ประกอบด้วย ๑) ภาษาที่พูดส่วนใหญ่ คือ ภาษาไทย – เขมร ๒) นับถือศาสนาพุทธ ๓) วัฒนธรรมเอกลักษณ์ คือ กันตรึม รำตรุษ ๔) ประเพณีที่สำคัญ ได้แก่ เทศน์มหาชาติ แห่เทียนเข้าพรรษา ตักบาตรดอกไม้ ลอยกระทง และประเพณีบวงสรวงปราสาททง^{๒๕}

ชาวชุมชนมีวิธีการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยการอนุรักษ์วัฒนธรรมหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นจากรุ่นที่ ๑ ที่มีอายุมากกว่า ๕๐ ปี สอนให้รุ่นที่ ๒ ที่มีอายุน้อยหรือกลุ่มวัยรุ่น ในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การรำตรุษและกันตรึม ที่เป็นประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นต้น เวลาว่างหรือกิจกรรมในชุมชนก็จะเชิญกลุ่มนี้มาแสดงด้วย โดยไม่มีค่าตอบแทน เพียงแค่มีคนมาดูมาชมการแสดงของเขา เขาก็มีแรงจูงใจในการแสดงศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วยความภาคภูมิใจ ซึ่งผู้ชมที่เป็นตัวเสริมแรงหลักๆ คือผู้นำชุมชน เช่น พระ นายกองค้การบริหารส่วนตำบล สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เราต้องเชิญผู้นำเหล่านี้มาร่วมชมกิจกรรมการแสดงให้ได้ นักแสดงจะเกิดความภาคภูมิใจที่ได้เป็นตัวแทนของชุมชนในการแสดงศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น^{๒๖}

ภาพที่ ๔.๙ การอนุรักษ์ศิลปะการแสดงกันตรึมของกลุ่มชุมชนบ้านทง

^{๒๕} สัมภาษณ์ นางรัชวิภา กำจัดภัย, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๑, ตำบลปราสาททง อำเภอบางบาล จังหวัดสุรินทร์, เมื่อวันที่ ๒๘ มกราคม ๒๕๖๔.

^{๒๖} สัมภาษณ์ พระปลัดวัชร วชิรญาโณ, ผศ., เจ้าอาวาสวัดสว่างอารมณ์, ตำบลปราสาททง อำเภอบางบาล จังหวัดสุรินทร์, เมื่อวันที่ ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

๓) ทรัพยากรบุคคลและองค์กร

๓.๑) ทรัพยากรบุคคล ที่ช่วยส่งเสริมให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและสันติสุข ประกอบด้วย ๑) เจ้าอาวาสวัดสว่างอารมณ์ เป็นผู้มีความรู้ความสามารถในการประสานงานและนำพาชุมชนให้เกิดสันติสุข ๒) กำนันตำบลปราสาททอง เป็นผู้หญิงที่ประชาชนให้ความเคารพนับถือ ดำรงตำแหน่งตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๒ และได้รับรางวัลแทนบทองด้วย ๓) นายกองค้การบริหารส่วนตำบลปราสาททอง เป็นผู้หญิงที่ประชาชนให้ความเคารพศรัทธาในการปฏิบัติงาน ดำรงตำแหน่งมาแล้ว ๒ สมัย ๔) ผู้ใหญ่บ้าน เป็นผู้หญิงเช่นกัน ดำรงตำแหน่งตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๕๑ ผู้นำทั้ง ๔ หน่วยงานนี้จะทำงานไปในทิศทางเดียวกัน โดยอาศัยหลักธรรมาภิบาลในการบริหาร และมีการประชุมประจำเดือนร่วมกับหน่วยงานราชการในตำบลอย่างสม่ำเสมอ นอกจากนี้ยังมีปราชญ์ชาวบ้าน หรือผู้มีความรู้ความสามารถเฉพาะด้าน อีก ๒ ท่าน คือ ๑) นางบันท้าว โสณาพูน อายุ ๕๙ ปี เป็นบุคคลต้นแบบด้านเศรษฐกิจพอเพียง ๒) นายไกรวิทย์ ปะการัมย์ อายุ ๒๐ ปี มีภูมิปัญญาด้านผลิตเครื่องดนตรีไทย^{๒๗}

๓.๒) ทรัพยากรองค์กร ซึ่งถือว่าเป็นทุนทางกายภาพ คือ สิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น ที่โดดเด่นสามารถสร้างประโยชน์ให้กับชุมชนส่วนรวม ประกอบด้วย ๑) องค์กรบริหารส่วนตำบลปราสาททอง ๒) วัดสว่างอารมณ์ ๓) ศาลากลางหมู่บ้าน ๔) ประปาหมู่บ้าน ๕) โรงเรียนบ้านทอง (รัฐราษฎร์วิทยา) ๖) ลานกีฬาเอนกประสงค์ ๗) ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านทอง และมีกลุ่มหรือองค์กรที่มีความเข้มแข็งของชุมชน จำนวน ๖ กลุ่ม คือ^{๒๘}

๑) กองทุนหมู่บ้าน (ก.ท.บ.)	มีสมาชิกจำนวน ๒๒๐ คน
๒) กลุ่ม ก.ช.ค.จ.	มีสมาชิกจำนวน ๕๘ คน
๓) ศูนย์สาธิตการตลาด	มีสมาชิกจำนวน ๑๐๓ คน
๔) ธนาคารข้าว	มีสมาชิกจำนวน ๑๖ คน
๕) กลุ่มเลี้ยงสุกร	มีสมาชิกจำนวน ๔๒ คน
๖) กลุ่มคณะกรรมการกลุ่มส่งเสริมอาชีพตัดเย็บ	มีสมาชิกจำนวน ๑๕ คน

นอกจากนี้ยังมีกลุ่มจิตอาสาเป็นแกนนำในการจัดกิจกรรมจิตอาสาปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่องในทุกเดือนและในโอกาสวันสำคัญต่างๆ เช่น วันเฉลิมพระชนมพรรษา วันพ่อ วันแม่ วันชาติ วันบ็กคลินนิ่ง เป็นต้น อันก่อให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวมทั้งภายในหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ และสอดคล้องกับความต้องการของประชาชน เช่น ทำรั้ว ตัดหญ้า เก็บขยะ ลอกผักตบชวา พัฒนาบริบทและปรับภูมิทัศน์หมู่บ้านให้สะอาดเรียบร้อย เป็นต้น^{๒๙}

^{๒๗} สัมภาษณ์ นายยุทธ โสณาพูน, กรรมการหมู่บ้าน หมู่ที่ ๑, ตำบลปราสาททอง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์, เมื่อวันที่ ๒๘ มกราคม ๒๕๖๔.

^{๒๘} สัมภาษณ์ นายวีรวัฒน์ กำจัดภัย, สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลหมู่ที่ ๑, ตำบลปราสาททอง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์, เมื่อวันที่ ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

^{๒๙} การสนทนากลุ่ม คณะกรรมการหมู่บ้านชุมชนบ้านทอง, ตำบลปราสาททอง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์, เมื่อวันที่ ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

รางวัลที่วัดได้รับ คือ รางวัลวัดส่งเสริมสุขภาพเขต ๙, หมู่บ้านรักษาศีล ๕, วัดประชารัฐสร้างสุข ส่วนชุมชนได้รับรางวัล โครงการลดขยะต้นแบบ, บ้านน่าอยู่, บ้านน่ามอง, ชุมชนคุณธรรมพลังบวร เป็นต้น^{๓๐}

๔) ทรัพยากรด้านเศรษฐกิจ-เทคโนโลยี

การจัดสรรทรัพยากรด้านเศรษฐกิจ จะมีการแบ่งกันดูแลเป็นคุ้ม คุ้มที่ ๑ ทรัพย์สมบูรณ์ เป็นโซนเศรษฐกิจพอเพียง คุ้มที่ ๒ มั่งมีศรีสุข เป็นโซนเศรษฐกิจขายของ คุ้มที่ ๓ สามัคคีร่วมใจ เป็นโซนที่รับผิดชอบในการแสดงศิลปวัฒนธรรม คือรำตรุษ และกันตรึม การบริหารจัดการจะไม่ก้าวท้าวซึ่งกันและกัน โดยเฉพาะคุ้มมั่งมีศรีสุข จะเป็นคุ้มที่ทำเป็นตลาดร้านค้าขายสินค้าทางการเกษตรของชุมชนที่ปลูกกันเองในครัวเรือน นอกจากขายสินค้าทางการเกษตรแล้วชุมชนยังมีโครงการลดขยะต้นแบบ มีการจำแนกประเภทของขยะแล้วนำไปทำปุ๋ยชีวภาพ ส่วนขยะที่เป็นพลาสติก โลหะ ทองแดง จะนำไปขายเพื่อเอาเข้ากองทุน ถึงจะได้เงินจำนวนไม่มากแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนคือลดปริมาณขยะลง

ภาพที่ ๔.๑๐ จุดเรียนรู้ธนาคารน้ำใต้ดินระบบปิด ณ วัดสว่างอารมณ์ หมู่ที่ ๑ บ้านหนอง

ทรัพยากรด้านนวัตกรรมเทคโนโลยี สร้างนวัตกรรมคือเราทำอะไรใหม่ๆ เกิดขึ้นตลอดเวลา เช่นวิธีการกำจัดขยะ หน่วยกู้ชีพที่เกิดขึ้นในวัด ห้องสมุดบูรณาการระหว่างการศึกษาออกโรงเรียน บ้าน วัด โรงเรียน โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพชุมชน และองค์การบริหารส่วนตำบล นี่คือนวัตกรรมที่พวกเรากำลังสร้างขึ้น เพื่อให้ได้สิ่งใหม่ๆ เกิดขึ้น นอกจากนี้ยังมีการร่วมมือกันทำธนาคารน้ำใต้ดิน และธนาคารต้นไม้เพื่อเพิ่มพื้นที่สีเขียวไปพร้อมกับการเก็บออมเงิน จึงได้จัดตั้งวิสาหกิจชุมชนธนาคารต้นไม้ปราสาทหนองใต้ชักชวนประชาชนตำบลปราสาทหนองมาร่วมด้วย ได้รับความอนุเคราะห์วิทยากรจาก ธกส.และผู้เกี่ยวข้องมาให้ความรู้เกี่ยวกับธนาคารต้นไม้ มีการสมัครสมาชิกและ

^{๓๐} สัมภาษณ์ นายประสิทธิ์ชัย กำจัดภัย, กรรมการหมู่บ้าน หมู่ที่ ๑, ตำบลปราสาทหนอง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์, เมื่อวันที่ ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

ดำเนินการเพาะพันธุ์กล้าไม้เพื่อแจกจ่ายสมาชิกซึ่งบูรณาการร่วมกับโครงการคลังต้นไม้ของ อบต. ปราสาททองเพื่อเสริมพลังให้กลุ่มเข้มแข็งและยั่งยืน^{๓๑}

ภาพที่ ๔.๑๑ สมาชิกร่วมเพาะพันธุ์กล้าไม้สำหรับแจกจ่าย

๔.๑.๔ ชุมชนบ้านอ้ออุดมสิน ตำบลลำไพล อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา

๑) ทรพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม^{๓๒} มีแหล่งน้ำเท่าไร ๕ แหล่ง ใช้ประโยชน์ร่วมกันเพื่อการเกษตร และการประมง และการอุปโภคบริโภค

มีพื้นที่ดินทำกินประมาณเท่าไร ๓,๒๐๐ ไร่ ใช้ประโยชน์ในการเพาะปลูกข้าวและมันสำปะหลัง อ้อยเพื่อส่งขายโรงงาน เป็นต้น

มีป่าชุมชน ๑ แห่ง เนื้อที่ ๖๕ ไร่ ใช้ประโยชน์ร่วมในการเลี้ยงสัตว์ หาของป่า

มีสระน้ำสาธารณะ ๑ แห่ง เนื้อที่ ๔๐๕ ไร่ ใช้ประโยชน์ร่วมกันด้านการเกษตร และการประมง และการอุปโภคบริโภค โดยหน่วยงานภาครัฐได้สนับสนุนงบประมาณในการขุดลอก และทำเป็นคลองส่งน้ำเพื่อให้ประชาชนได้ใช้ประโยชน์ร่วมกันอย่างทั่วถึง

ภาพที่ ๔.๑๒ สระน้ำสาธารณะและคลองส่งน้ำเพื่อการเกษตร

^{๓๑} สัมภาษณ์ นางวิลาวัลย์ ปัญญาดี, นายกองค้การบริหารส่วนตำบลปราสาททอง, อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์, เมื่อวันที่ ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

^{๓๒} สัมภาษณ์ นายชวกร จงริตมะตัน, ผู้ใหญ่บ้านบ้านอ้อ หมู่ที่ ๒, ตำบลไพล อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา, เมื่อวันที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๓.

๒) ทรัพย์ากรวัฒนธรรม มีวัด ๑ แห่ง คือวัดศิริโพธิ์ทอง เป็นสถานที่ศูนย์รวมยึดเหนี่ยวจิตใจของชุมชน เป็นวัดโบราณมีอายุการก่อตั้งประมาณ ๑๕๐ ปี มีอดีตเจ้าอาวาสมาแล้ว ๙ รูป เนื่องจากมีต้นไม้โพธิ์เกิดขึ้นในบริเวณวัดเยอะจึงได้ตั้งชื่อวัดว่า “วัดศิริโพธิ์ทอง”

มีศาลปู่ตา ๑ แห่ง ซึ่งชาวชุมชนเคารพนับถืออย่างมาก ประเพณีการเลี้ยงศาลปู่ตาในพิธีกรรมนี้จะมีการทรงเจ้าหรือทำนายพยากรณ์ อาจจะเรียกว่าหมอดู หมอธรรม ซึ่งเป็นผู้ที่มีจิตวิหยา โดยจะพยากรณ์สภาพอากาศในหมู่บ้าน หรือพยากรณ์สภาพครอบครัวของชาวบ้านที่เอาไก่มาเช่นไหว้ พยากรณ์จากการดูคางไก่ที่เป็นของเช่นไหว้ เช่น ฝนจะดีไหม ข้าวปลาอาหารอุดมสมบูรณ์หรือไม่ ของเช่นไหว้อาจจะเป็น หัวหมู ไก่ อาหารคาว-หวาน เหล้า เบียร์ ที่ลูกหลานที่ไปทำงานอยู่ต่างถิ่นแล้วไม่ได้กลับมาทำบุญในเทศกาลนี้ ก็จะไม่สบายใจ หรืออาจจะป่วย ไม่สบายได้^{๓๓}

ประเพณีและความเชื่อ^{๓๔} ชาวชุมชนมีความเคารพศรัทธาต่อบรรพบุรุษ ยึดมั่นและปฏิบัติตามประเพณี ๑๒ เดือน และประเพณีที่ชุมชนจัดกิจกรรมอย่างยิ่งใหญ่คือ ๑) บุญกุ่มข้าวใหญ่ หรือบุญคุณลาน ทำหลังจากที่เก็บเกี่ยวผลผลิตและเอาข้าวขึ้นยุ้งแล้ว ๒) บุญพระเวสหรือเทศน์มหาชาติ จัดทุกปีเพื่อเป็นการอนุรักษ์ประเพณีดั้งเดิม ๓) บุญสงฆ์น้ำพระหรือประเพณีสงกรานต์ มีการรดน้ำดำหัว ก่อเจดีย์ทราย และมีการสงฆ์น้ำพระ ๓ วัน ๔) ประเพณีบุญเดือน ๗ หรือบุญซำชะ (บุญเบิกบ้าน) ทำบุญกลางบ้านจะมีการโยงด้ายสายสิญจน์รอบล้อมหมู่บ้าน จัดงาน ๓ วัน พระเจริญพระพุทธมนต์ ๓ ค่ำ ในวันที่ ๔ ตักบาตร จัดขึ้นทุกๆ ปี ๕) บุญเข้าพรรษา จะมีอุบาสก อุบาสิกา มารักษาศีลอุโบสถในวันพระตลอดพรรษา ๖) ประเพณีทอดเทียน ของชาวอีสานนี้ที่สืบทอดกันมายาวนานหลายชั่วคนที่สืบทอดมา โดยที่หมู่บ้านหนึ่งจะต้องนำต้นเทียนนำไปบูชาอู่กวดหนึ่ง ซึ่งอาจจะอยู่คนละหมู่บ้านแล้วก็ทำพิธีทางพุทธศาสนา ประเพณีนี้นิยมทำในช่วงเข้าพรรษาเมื่อมีการทำพิธีทางพุทธศาสนาเสร็จแล้วจะเป็นกิจกรรมของชาวบ้าน คือการร้องสารภัญญะ เพื่อต้อนรับแล้วก็จะเปลี่ยนกันร้องให้ครบทุกหมู่บ้านที่ได้ไปในครั้งนั้น การทอดเทียนยังเป็นอีกกิจกรรมหนึ่งที่สร้างความสามัคคีแก่ชาวบ้านและสร้างความสัมพันธ์ของแต่ละหมู่บ้านได้เป็นอย่างดี ๗) บุญออกพรรษา มีการตักบาตรเทโว ๘) บุญกฐิน

ภาพที่ ๔.๑๓ ชาวชุมชนร่วมกันทำบุญตักบาตรเนื่องในเทศกาลประจำปี

^{๓๓} สัมภาษณ์ พระครูวินัยธรสุริย์พันธ์ จกกวโร, เลขานุการเจ้าคณะอำเภอ, ตำบลไพล อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา, เมื่อวันที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๓๔} สัมภาษณ์ พระครูปัญญาสุวรรณโพธิ์, เจ้าอาวาสวัดศิริโพธิ์ทอง/เจ้าคณะตำบลไพล, อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา, เมื่อวันที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๓.

เอกลักษณ์เด่นๆ คือ ชาวบ้านเป็นกันเอง ไม่ถือตัว ใช้ภาษาโคราชและอีสาน ภาษาพูดถือว่าเป็นเอกลักษณ์ที่อนุรักษ์ไว้ได้อย่างดี ซึ่งในเขตอำเภอนี้ มีหมู่บ้านเดียวที่ยังคงอนุรักษ์ภาษาพูดเป็นภาษาไทยโคราช เช่น เอง, แก, เต็ง, ดา ยังคงจรรโลงไว้อยู่ หมู่บ้านนอกนั้นอาจจะเป็นภาษาอีสาน เขมร และส่วย

๓) ทรัพยากรบุคคลและองค์กร^{๓๕} มีทรัพยากรบุคคลที่ทรงคุณค่าที่อยู่ในองค์กร คือในวัด มีเจ้าอาวาส ชื่อพระครูปัญญาสุวรรณโพธิ์ และเป็นเจ้าคณะตำบลไพลด้วย ในสำนักงานเทศบาลตำบลไพล มีนายกเทศมนตรี เป็นผู้ที่มีจิตอาสาจะเข้าร่วมกิจกรรมในตำบลโดยตลอดหากติดธุระก็จะมอบตัวแทนเข้าร่วม นอกจากนี้ยังมีกำนันและผู้ใหญ่บ้านที่มีความสละและมีจิตอาสา จะมีการประสานกันงานอย่างต่อเนื่องในการเรื่องการบริหารพัฒนาชุมชน ทั้งเจ้าอาวาส/เจ้าคณะตำบลนายกเทศมนตรี กำนัน และผู้ใหญ่บ้าน จะปรึกษาหารือด้วยความเคารพและให้เกียรติซึ่งกันและกันตลอดมา

นอกจากนี้ยังมีกลุ่มจิตอาสาพระราชทานที่ผ่านการอบรมตามกระบวนการของโครงการ และกลุ่มจิตอาสาอื่นๆ มี ๓ กลุ่ม แต่ละกลุ่มมีสมาชิกจำนวน ๓๐ คน

ภาพที่ ๔.๑๔ สมาชิกกลุ่มจิตอาสาพระราชทาน

๔) ด้านเศรษฐกิจ-เทคโนโลยี

ในชุมชนมีโรงน้ำดื่มชุมชน ๓ ตู้ สำหรับให้บริการแก่ชุมชนโดยวิธีการหยอดเงินเหรียญ คิดค่าบริการถึง ๕ บาท หรือใครจะหยอดมากกว่านั้นก็ได้ มีตู้น้ำมันเชื้อเพลิงสำหรับเติมรถจักรยานยนต์หยอดเหรียญด้วย และยังมีการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวเพื่อจำหน่ายให้คนในชุมชนรวมทั้งคนนอกชุมชนที่สนใจด้วย นอกจากนี้มีการทำเกษตรยุคใหม่/เศรษฐกิจพอเพียง เช่นทำวิถีเกษตรโดยมีการเลี้ยงปลา เลี้ยงหมู เลี้ยงไก่ ปลูกหน่อไม้ ปลูกผักหวาน เป็นต้น^{๓๖}

^{๓๕} สัมภาษณ์ นายชวกร จงริตมะตัน, ผู้ใหญ่บ้านอุดมสิน หมู่ ๘, ตำบลไพล อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา, เมื่อวันที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๓๖} สัมภาษณ์ นางวาสนา โค้งอากาศ, กรรมการหมู่บ้าน หมู่ ๘, ตำบลไพล อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา, เมื่อวันที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๓.

ภาพที่ ๔.๑๕ ตู้น้ำดื่มชุมชนและตู้น้ำมันเชื้อเพลิง

จากการศึกษาบริบทชุมชนทั้ง ๔ แห่ง ข้างต้นสามารถสรุปได้ว่าการดำเนินชีวิตร่วมกันตามวิถีชุมชนที่นำไปสู่สันติสุขและมีความเข้มแข็งนั้นคือมีสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ เช่น ในวัดมีเจ้าอาวาสที่ภาวะผู้นำ ประพฤติปฏิบัติชอบ มีความรู้ความสามารถในการบริหารให้ชุมชนเกิดความสามัคคี ในหมู่บ้านจะมีกำนัน ผู้ใหญ่บ้านหรือผู้นำชุมชนที่มีความเสียสละ ปฏิบัติหน้าที่โดยอาศัยหลักธรรมภิบาล มีการบริหารทรัพยากรในชุมชนอย่างเหมาะสมด้วยพลังบวร นอกจากนี้ยังมีสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ประจำชุมชนแต่ละแห่ง นั่นคือศาลปู่ตา ซึ่งชุมชนมีความเชื่อ เคารพและศรัทธา นี่เป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งและสันติสุข ถึงแม้ว่าจะมีความแตกต่างทางพหุวัฒนธรรมของอีสานใต้ แต่ไม่มีความขัดแย้งกันเพราะว่ามีสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจเป็นอย่างเดียวกัน คือพระพุทธศาสนา และความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือวิญญาณบรรพบุรุษ องค์กรในท้องถิ่นก็ช่วยประสานและคนในชุมชนก็มีส่วนร่วมอย่างสม่ำเสมอ จึงนำมาสู่ความสันติสุขท่ามกลางพหุวัฒนธรรมในอีสานใต้

๔.๒ ศึกษาปัจจัยที่มีส่วนในการสร้างชุมชนสันติสุขในสังคมพหุวัฒนธรรม

จากการลงพื้นที่ศึกษาปัจจัยที่มีส่วนในการสร้างชุมชนสันติสุขในชุมชนทั้ง ๔ แห่ง พบปัจจัยที่มีส่วนในการสร้างชุมชนสันติสุขในสังคมพหุวัฒนธรรม ดังต่อไปนี้

๔.๒.๑ วิธีการบริหารความขัดแย้งของชุมชนในอดีต

๑) ระบบแบบเครือญาติ ชุมชนสมัยก่อนไม่ค่อยมีปัญหาความขัดแย้งเกิดขึ้นในชุมชน เนื่องจากการอยู่รวมแบบญาติพี่น้อง พี่งพาอาศัย ถ้อยทีถ้อยอาศัยซึ่งกันและกัน มีความเคารพในสิทธิ ไม่มีการเอารัดเอาเปรียบกัน ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นส่วนมากจะไม่รุนแรง ไม่มีการฟ้องร้องถึงขั้นต้องถึงศาล และเรื่องจะไม่ค่อยมีการร้องเรียนถึงผู้ใหญ่บ้าน^{๓๗} ปัญหาความขัดแย้งที่เคยมาขอให้ผู้ใหญ่บ้านตัดสินในอดีต เช่น หนุ่มสาววัยรุ่นประพฤติผิดธรรมเนียมประเพณี หรือชายหนุ่มไปถูกเนื้อต้องตัวหญิงสาว ผู้เสียหายซึ่งเป็นฝ่ายหญิงหรือผู้ปกครองของฝ่ายหญิงก็จะมาเรียกร้องค่าสินไหมให้ผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ไกล่เกลี่ยให้ โดยผู้ใหญ่บ้านจะเรียกทั้งสองฝ่ายมาพูดคุยตกลงร่วมกัน เป็นวิธีการพูดคุยสืบหา

^{๓๗} สัมภาษณ์ พระศรีปริยัติธาดา, ป.ธ.๙, เจ้าอาวาส/รองเจ้าคณะจังหวัดบุรีรัมย์, วัดโพธิ์น้อย ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๖๓.

ข้อเท็จจริงก่อนว่ามีความเสียหายเล็กน้อยเพียงใด ผู้เสียหายจะเรียกร้องค่าเสียหายเท่าใด และผู้กระทำผิดจะสามารถทดแทนค่าเสียหายตามที่เรียกร้องได้หรือไม่^{๓๘} ความขัดแย้งที่มาถึงผู้ใหญ่บ้านภาษาชาวบ้านเรียกว่า “ขึ้นบ้านผู้ใหญ่” จะไกล่เกลี่ยตกลงกันได้ด้วยดี บางกรณีถ้าหนุ่มสาวรักกันก็จะตกลงยินยอมแต่งงานอยู่ด้วยกัน บางกรณีถ้าไม่รักกันหรือฝ่ายหญิงสาวไม่ยินยอม ฝ่ายชายต้องจ่ายค่าเสียหายเป็นจำนวนเงินตามที่ตกลงกัน การที่มีเรื่องความขัดแย้งแล้วทั้งสองฝ่ายไปขึ้นบ้านผู้ใหญ่ในสมัยอดีตถือว่าเป็นเรื่องใหญ่สำหรับชุมชน ลำดับต่อมาที่ขึ้นบ้านผู้ใหญ่คือเรื่องเล็กน้อย ถ้าคู่กรณีไม่สามารถไกล่เกลี่ยกันได้ก็จะนำเรื่องมาขึ้นบ้านผู้ใหญ่ การไกล่เกลี่ยวิธีการให้ทั้งสองฝ่ายมาเผชิญหน้ากันเพื่อหาข้อยุติร่วมกัน และมีผู้ใหญ่บ้านเป็นคนกลางในการไกล่เกลี่ย หากตกลงกันได้ก็จะมีการชดใช้ค่าเสียหาย หากตกลงกันไม่ได้หรือผู้ถูกกล่าวหาไม่ยินยอม หรือผู้ถูกกล่าวหาไม่ได้กระทำผิด จะมีการแสดงความบริสุทธิ์ใจด้วยการตักน้ำสาบานกัน จะไม่มีการฟ้องร้องถึงชั้นกระบวนการของศาล การบริหารความขัดแย้งแบบนี้ถือว่าเป็นระบบแบบเครือญาติ^{๓๙}

๒) การมีกฎกติการ่วมกัน การเคารพกฎเกณฑ์เป็นหลักการพื้นฐานของการอยู่ร่วมกันของผู้คนในชุมชน การอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนต้องอาศัยกฎกติกาของชุมชน อาจจะเป็นกติกาโดยธรรมเนียมประเพณี หรือกฎกติกาโดยการตกลงร่วมในชุมชน ซึ่งคนในชุมชนต้องเรียนรู้กฎกติกาขึ้น เมื่อชุมชนมีการเคารพกฎกติการ่วมกันแล้วความขัดแย้งกันก็จะไม่เกิดขึ้นหรือถ้าเกิดขึ้นก็จะมีจำนวนน้อยมากๆ การปฏิบัติตามกฎกติกาจึงเป็นการถ่ายทอดวิถีชีวิตวัฒนธรรม ให้สมาชิกในชุมชนสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสมปราศจากความขัดแย้ง^{๔๐} กฎกติกานั้นเริ่มตั้งแต่ระดับสถาบันครอบครัว ซึ่งมีพ่อแม่เป็นผู้บริหาร ถ้ามีความขัดแย้งเกิดขึ้นในครอบครัว พ่อแม่จะเป็นผู้ไกล่เกลี่ย หากเป็นปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นครั้งแรก พ่อแม่จะว่ากล่าวตักเตือนหรืออบรม เมื่อมีปัญหาความขัดแย้งครั้งที่สองหรือมีความรุนแรงก็จะลงโทษด้วยการเขยิบตี โดยตั้งกฎกติการ่วมกันไว้ก่อน ลำดับต่อมาคือระดับชุมชนที่มีผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้บริหาร หากมีปัญหาความขัดแย้งเล็กน้อยเกิดขึ้นจะให้ลูกบ้านตกลงกันเองก่อน ถ้าตกลงยอมความกันไม่ได้แล้วค่อยนำปัญหานั้นมาเจรจาตกลงกันที่บ้านผู้ใหญ่บ้าน โดยมีการจดบันทึกเป็นหลักฐานเอาไว้ว่าเป็นปัญหาความขัดแย้งระหว่างใครกับใคร เกิดขึ้นเมื่อไร และแก้ปัญหาความขัดแย้งกันด้วยวิธีใด ฉะนั้นในระดับชุมชนผู้ใหญ่บ้านต้องกำชับลูกบ้านหรือสถาบันครอบครัวให้อบรมดูแลบุตรหลานของตนเองอย่าให้สร้างปัญหาความขัดแย้งกัน นี่คือวิธีการหนึ่งของการไกล่เกลี่ยความขัดแย้งในชุมชนด้วยการทำกฎกติการ่วมกัน^{๔๑}

๓) การสร้างให้มีกิจกรรมร่วมกัน วิธีการจัดการความขัดแย้ง โดยใช้กิจกรรมช่วยในการสร้างความสัมพันธ์ ซึ่งชุมชนในอดีตนั้นเป็นชุมชนที่ไม่มีเทคโนโลยีการสื่อสารและการรับข้อมูล

^{๓๘} สัมภาษณ์ นายวิไล สูดสายเนตร, กำนันตำบลบ้านยาง, อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๓๙} สัมภาษณ์ นายสมพงษ์ บ่อไทย, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๗, ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๔๐} สัมภาษณ์ นายคำแพง กลอนโพธิ์, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๑๐, ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๔๑} สัมภาษณ์ นายเป็ลียน จันทร์บุบผา, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๑๐, ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๖๓.

ข่าวสารจากสื่อต่างๆ ก็มีน้อย การจัดการความขัดแย้งด้วยการส่งสัญญาณให้คนในชุมชนรวมทั้ง
 คู่กรณี ไม่ว่าจะเป็นการเตรียมงานบุญประเพณีต่างๆ ภายในวัด หรือการร่วมกันพัฒนาหมู่บ้าน ชุมชน
 จึงให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี เมื่อได้มาร่วมกิจกรรมก็จะได้พบปะพูดคุยกับสมาชิกในชุมชนและมี
 สมาชิกในชุมชนเป็นสื่อกลางในการเริ่มพูดคุยสนทนา ความขัดแย้งเล็กๆ น้อยๆ ก็จะเลือนหายไป ซึ่ง
 การเสียสละเพื่อส่วนรวมของคนในอดีตถือว่าเป็นเรื่องสำคัญ เพราะเป็นประโยชน์ส่วนรวมคือต่อวัด
 และชุมชน เป็นทำบุญด้วยการสร้างความดี เมื่อมีการร่วมกิจกรรมเพื่อให้งานบรรลุวัตถุประสงค์กัน
 เช่นนี้ คู่ขัดแย้งก็จะมีใครแพ้-ชนะ เพราะไม่มีความอับอายเสียหน้าเกิดขึ้นกับใคร มีแต่การช่วยกัน
 พัฒนาขับเคลื่อนให้งานบรรลุวัตถุประสงค์ของผู้นำคือเจ้าอาวาสและผู้ใหญ่บ้าน^{๔๒}

๔) ความเป็นธรรม รับฟังความคิดเห็น ผู้นำชุมชนต้องมีความเป็นธรรมในการบริหาร
 ความขัดแย้งไม่มีอคติ ไม่เอนเอียงไปฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง มีความยุติธรรมในการตัดสิน มีการรับฟังคู่
 ขัดแย้งอย่างบริสุทธิ์ใจและรอบด้านทั้งสองฝ่าย เปิดโอกาสให้ทั้งคู่ได้อธิบายข้อเท็จจริงอย่างครบถ้วน
 ก่อนที่จะตัดสินด้วยความเป็นธรรม

๕) ใช้ระบบคณะกรรมการหมู่บ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการไกล่เกลี่ยเพื่อให้เกิดความ
 เป็นธรรมกับคู่กรณีทั้งสองฝ่าย^{๔๓} หรืออาจมีการประชุมเพื่อตั้งกฎกติกาในหมู่บ้าน^{๔๔} แต่ผู้นำจะเน้นให้
 คู่กรณีตกลงกันได้ โดยไม่ต้องพึ่งสถานีตำรวจหรือเจ้าหน้าที่ตำรวจ^{๔๕} ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้น
 ในชุมชน ถือเป็นเรื่องปกติเพราะชุมชนย่อมมีความคิดและการกระทำที่แตกต่างกัน แต่ด้วยความที่
 ชุมชนยังพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันอยู่ ความสามัคคี ความสันติสุข ความเป็นระบบเครือญาติ จะใช้
 ระยะเวลาในการจัดความขัดแย้งได้เอง ชุมชนจึงอยู่ด้วยกันอย่างสันติสุข^{๔๖}

๖) ใช้พลังบวรช่วยในการปรองดอง^{๔๗} คืออาศัย บ้าน วัด และโรงเรียน เป็นกลไกใน
 การระงับข้อขัดแย้ง นอกจากผู้นำชุมชนแล้ว อดีตนั้นวัดก็มีบทบาทไม่น้อยไปกว่าชุมชนหรือบ้านใน
 เรื่องของการระงับข้อขัดแย้ง เช่นในสมัยพุทธกาลมีพระพุทธเจ้าเป็นแบบอย่างในคราวที่ทรงห้ามพระ
 ญาติไม่ให้ทำสงครามกันด้วยเหตุการณ์แย่งชิงน้ำเพื่อการเกษตร เป็นต้น ในสมัยต้นรัตนโกสินทร์พอมี
 การเปลี่ยนรัชสมัยก็เคยมีเจ้าขุนมูลนายเข้ามาบวชอาศัยเพศบรรพชิตอยู่เพื่อไม่ให้เกิดความขัดแย้งที่
 รุนแรง ในช่วงหลังจากนั้นก็ยังมีบ้างที่ได้เชิญผู้นำทั้ง ๓ องค์กรไปเป็นผู้ไกล่เกลี่ยข้อขัดแย้งของประชาชน

^{๔๒} สัมภาษณ์ นางประจวบ แก้วกลม, กำนันตำบลปราสาท, อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์, เมื่อวันที่ ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

^{๔๓} สัมภาษณ์ นายชวกร จงริตมะตัน, ผู้ใหญ่บ้านอ้อ หมู่ที่ ๒, ตำบลไพล อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา, เมื่อวันที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๔๔} สัมภาษณ์ นายสุนทร สุดตาชู, สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลหมู่ที่ ๗, ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๔๕} การสนทนากลุ่ม, คณะกรรมการหมู่บ้านชุมชนบ้านยาง, ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๔๖} สัมภาษณ์ นายศุภกิจ พิณจิตต์วง, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๒, ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๔๗} สัมภาษณ์ พระปลัดวัชร วชิรญาโณ, ผศ.ดร., เจ้าอาวาสวัดสว่างอารมณ์, ตำบลปราสาท อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์, เมื่อวันที่ ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

ภาพที่ ๔.๑๖ ชุมชนประชุมถอดบทเรียนโครงการ “หมู่บ้านอยู่เย็น”

วิธีการบริหารความขัดแย้งของชุมชนในอดีตนั้น สามารถสังเคราะห์เป็นตารางได้ดังนี้

ตารางที่ ๔.๑ แสดงวิธีการบริหารความขัดแย้งของชุมชนในอดีต

ปัจจัย	ตัวชี้วัด
๑) ระบบแบบเครือญาติ	<ul style="list-style-type: none"> - ถ้อยทีถ้อยอาศัย - เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ - เผชิญหน้าเพื่อหาข้อยุติร่วมกัน - ไม่มีการฟ้องร้องคดีความ - พุดคุยสืบหาข้อสรุปร่วมกัน
๒) การมีกฎกติการ่วมกัน	<ul style="list-style-type: none"> สร้างกฎกติการ่วมกัน เคารพกฎกติกาของชุมชน ถ่ายทอดวิถีวัฒนธรรม ทบทวนกฎกติการ่วมกัน
๓) การสร้างให้มีกิจกรรมร่วมกัน	<ul style="list-style-type: none"> บุญประเพณีต่างๆ ร่วมกันพัฒนาหมู่บ้าน มีจิตสาธารณะ ยึดถือประโยชน์ส่วนรวม พุดคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์
๔) มีความเป็นธรรม รับฟังความคิดเห็น	<ul style="list-style-type: none"> ไม่มีอคติในการตัดสิน มีความยุติธรรม เปิดโอกาสให้ชี้แจง รับฟังอย่างรอบด้าน

ตารางที่ ๔.๑ แสดงวิธีการบริหารความขัดแย้งของชุมชนในอดีต (ต่อ)

ปัจจัย	ตัวชี้วัด
๕) ใช้ระบบคณะกรรมการหมู่บ้าน	ผู้นำชุมชนไม่ไกล่เกลี่ยความขัดแย้งคนเดียว ความสามัคคีของผู้นำและชุมชน
๖) ใช้พลังบวรช่วยในการปรองดอง	บ้าน วัด และโรงเรียน ความเป็นหนึ่งเดียว ช่วยเหลือกิจกรรมซึ่งกันและกัน เคารพ ให้เกียรติซึ่งกันและกัน

โดยสรุปแล้ว วิธีการบริหารความขัดแย้งของชุมชนในอดีตนั้น จะต้องอาศัยวิธีการหรือแนวทางที่หลากหลายมาเป็นเครื่องมือผสมผสานกัน ประกอบด้วยการใช้ระบบแบบเครือญาติ การมีกฎกติการ่วมกัน การสร้างให้มีกิจกรรมร่วมกัน ความเป็นธรรมรับฟังความคิดเห็น ใช้ระบบคณะกรรมการหมู่บ้าน และใช้พลังบวรช่วยในการปรองดอง เป็นการประนีประนอมค่อยเป็นค่อยไป ด้วยการขอความร่วมมือ ทำข้อตกลงร่วมกันกับชุมชน ซึ่งข้อขัดแย้งต่างๆ ที่เกิดขึ้นจะยุติลงอยู่ที่บ้านผู้ใหญ่บ้าน โดยตกลงกันได้ด้วยดีไม่มีเรื่องที่ต้องฟ้องร้องให้ศาลพิจารณาตัดสินให้

๔.๒.๒ บทบาทหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐ ในการดูแลจัดการความขัดแย้งให้เกิดสันติสุขในชุมชน

หน่วยงานภาครัฐมีบทบาทหน้าที่ในการจัดการความขัดแย้งให้ชุมชนเกิดสันติสุขได้ ดังนี้

๑) การป้องกันไม่ให้เกิดความขัดแย้ง หน่วยงานภาครัฐระดับประเทศกำหนด กฎเกณฑ์ ออกนโยบาย และออกกฎระเบียบข้อบังคับ เช่น กฎหมายรัฐธรรมนูญ และกฎหมายต่างๆ ไป เพื่อบังคับให้ประชาชนประพฤติปฏิบัติอยู่ในกรอบของกฎหมาย เพื่อสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในสังคม ถือว่าเป็นการป้องกันไม่ให้เกิดความขัดแย้งระดับประเทศ อาจจะมีขั้นตอน กระบวนการ และวิธีการก่อนที่จะประกาศออกมาบังคับใช้กับประชาชน เช่น ในระดับชุมชนก็จะมี การทำประชาพิจารณ์ เพื่อให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการแสดงออกตามสิทธิเสรีภาพ^{๔๘} โดยได้รับการ สนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐเข้ามาเป็นที่ปรึกษาเพื่อกฎระเบียบของชุมชนหรือธรรมนูญหมู่บ้าน เพื่อที่จะบังคับใช้สำหรับชุมชนนั้นๆ ฉะนั้นการออกกฎหมายเพื่อบังคับใช้กับประชาชนจึงเป็นวิธีการ ป้องกันไม่ให้เกิดความขัดแย้งขึ้น นอกจากนี้ยังมีเจ้าหน้าที่ตำรวจออกมารตรวจสอบความสงบเรียบร้อยตาม เวลาที่กำหนดและภายใต้ขอบเขตที่เหมาะสมตามอำนาจหน้าที่เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของ ประชาชน^{๔๙}

^{๔๘} การสนทนากลุ่ม คณะกรรมการหมู่บ้านชุมชนบ้านหนอง, ตำบลปราสาททอง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์, เมื่อวันที่ ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

^{๔๙} การสนทนากลุ่ม คณะกรรมการหมู่บ้านชุมชนบ้านอ้ออุดมสิน, ตำบลไหล อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา, เมื่อวันที่ ๒๕ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

การป้องกันไม่ให้เกิดความขัดแย้งนี้สามารถเรียกได้ว่าเป็นหลักนิติธรรม คือเป็นเรื่องของการออกกฎระเบียบ ข้อบังคับ และแนวปฏิบัติต่างๆ ที่มีความชัดเจนเป็นรูปธรรม และถูกนำมาประกาศใช้เพื่อควบคุมพฤติกรรมของประชาชน หากหน่วยงานภาครัฐขาดความเข้มแข็งในการนำหลักนิติธรรมไปบังคับใช้แล้วจะนำไปสู่ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชน^{๕๐}

จัดให้มีกฎกติกาของหมู่บ้านทุกครอบครัวต้องมีส่วนร่วมในชุมชน ร่วมกันสร้างสันติสุขในชุมชน^{๕๑} ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน แพทย์ประจำตำบล สารวัตร เข้ามาจัดการด้วยความเรียบร้อย^{๕๒} ให้รู้จักการรักใคร่ปรองดอง สมานฉันท์ มีความสามัคคีในชุมชน^{๕๓} พร้อมทั้งทำการชี้แจงให้ทุกส่วนที่ฝ่ายเข้าใจกันดี ส่วนมากมีผู้ใหญ่ตัดสินด้วยความเรียบร้อย^{๕๔}

๒) การวินิจฉัยความขัดแย้ง เมื่อภาครัฐออกกฎหมายเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความขัดแย้งแล้ว แต่ก็ยังมีปัญหาความขัดแย้งเกิดขึ้นมาในชุมชน ฉะนั้นภาครัฐจึงต้องพิจารณาวินิจฉัยข้อขัดแย้งอย่างลุ่มลึกถึงแก่นแท้ว่าปัญหาความขัดแย้งมีสาเหตุมาจากอะไร เกิดขึ้นได้อย่างไร ความขัดแย้งที่เกิดมีคุณประโยชน์หรือมีโทษอย่างไร พุดง่าย ๆ ก็คือเป็นการทบทวนกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ และประกาศ ที่เคยนำมาใช้แล้วนั้นว่ามีข้อบกพร่องหรือมีช่องโหว่อย่างไรเพื่อที่จะได้นำไปปรับปรุงแก้ไขหรือเพิ่มเติมให้ครอบคลุมมากยิ่งขึ้น เพราะสังคมมีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา กฎระเบียบต่างๆ ที่เคยใช้มาก็อาจล้าสมัย ฉะนั้นจะต้องมีการวินิจฉัยความขัดแย้งอันเป็นเครื่องที่จะนำไปสู่การปรับปรุง แก้ไข และเพิ่มเติมกฎระเบียบให้ทันสมัยอย่างต่อเนื่อง^{๕๕}

๓) การลดความขัดแย้ง เมื่อเกิดความขัดแย้งขึ้นในชุมชนแล้ว หน่วยงานภาครัฐมีบทบาทในการบริหารความขัดแย้งให้เกิดสันติสุขด้วยการทำหน้าที่เป็นสื่อกลางโดยมอบหมายให้เจ้าหน้าที่ที่ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องหรือผู้ที่ไม่มีส่วนได้ส่วนเสียในปัญหาข้อขัดแย้งนั้นๆ มาเป็นตัวแทนในการระงับเหตุหรือไกล่เกลี่ยไม่ให้ความขัดแย้งนั้นเพิ่มระดับที่สูงขึ้นไปอีก^{๕๖} อาจจะเป็นวิธีการเจรจาเพื่อให้คู่กรณีได้ประโยชน์ทั้งสองฝ่าย หากการเจรจาไม่ประสบผลสำเร็จ ก็จะใช้การสืบเสาะแสวงหาข้อเท็จจริงด้วยวิธีการแต่งตั้งคณะกรรมการจากบุคลากรในหน่วยงานของรัฐมาศึกษาหาหลักฐานข้อเท็จจริงโดยปราศจากความลำเอียง และนำข้อเท็จจริงเหล่านั้นมาหาข้อตกลงร่วมกันด้วยวิธีการ

^{๕๐} สัมภาษณ์ นายบุญรอด บรรดาศักดิ์, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านอุดมสินหมู่ ๒, ตำบลไหล อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา, เมื่อวันที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๕๑} สัมภาษณ์ นายปลัด เกตุชาติ, สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล หมู่ที่ ๑๐, ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๕๒} สัมภาษณ์ นายบุญกอง เฟื่องพีช, สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล หมู่ที่ ๑๐, ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๕๓} สัมภาษณ์ นายพงษ์ศิริ ทวีธนบุรีบุญ, สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล หมู่ที่ ๗, ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๕๔} สัมภาษณ์, นายปกรณ์ แสงสุข, สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล หมู่ที่ ๒, ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๕๕} สัมภาษณ์ นางประจวบ แก้วกลม, กำนันตำบลปราสาทหนอง, อำเภوپราสาท จังหวัดสุรินทร์, เมื่อวันที่ ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

^{๕๖} สัมภาษณ์ นางรัชวิภา กำจัดภัย, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๑, ตำบลปราสาทหนอง อำเภوپราสาท จังหวัดสุรินทร์, เมื่อวันที่ ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

ประนีประนอม เป็นการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งโดยการมุ่งแสวงหาข้อสรุป หากประเด็นใดมีหลักฐานเพียงพอสามารถที่จะหาทางออกร่วมกันได้บนพื้นฐานของเท็จจริงที่เกิดขึ้นจะรีบดำเนินการในทันที แต่ถ้ามีประเด็นใดยังคงมีความแตกต่างในทางความคิดหรือเหตุผลก็จะชะลอเอาไว้ก่อนเพื่อรอจังหวะและโอกาสที่เหมาะสมจึงจะนำกลับมาพิจารณาใหม่อีกครั้ง บางครั้งกาลเวลาจะเป็นตัวเยียวยาให้เรื่องที่ขัดแย้งละลายไปเอง^{๕๗}

เมื่อชุมชนมีการทะเลาะเบาะแว้งหรือมีความขัดแย้งขึ้น ก็จะมีเจ้าหน้าที่ของรัฐ เช่น ผู้ใหญ่บ้าน ตำรวจ และเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองระดับอำเภอ จะทำการเข้าไปประจักษ์เหตุเบื้องต้นเพื่อแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้น ให้เกิดความสงบเรียบร้อย^{๕๘}

๔) การแก้ปัญหาคความขัดแย้งด้วยวิธีสร้างสรรค์ คือการบริหารกำจัดความขัดแย้งให้ยุติลงด้วยเทคนิควิธีการใหม่ที่หลากหลายเหมาะสมกับปัญหาและสถานการณ์ที่คู่ขัดแย้งพึงพอใจมากที่สุด เช่น การปรับปรุงโครงสร้างและเพิ่มหน่วยงานใหม่ ดังจะปรากฏให้เห็นว่าในแต่ละตำบลจะมีองค์การบริหารส่วนตำบลหรือเทศบาล และโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพชุมชน ชาวบ้านจะเคารพ ให้เกียรติและยอมรับในความรู้ความสามารถของบุคลากรขององค์กรภาครัฐต่างๆ ที่อยู่ในตำบลนั้น^{๕๙} เมื่อมีปัญหาความขัดแย้งเกิดขึ้นก็จะปรึกษาหารือเป็นการเบื้องต้นก่อนกับบุคลากรในองค์กรระดับตำบลที่มีความคุ้นเคยกัน เรียกได้ว่าเป็นการแก้ปัญหาคความขัดแย้งเบื้องต้นแบบไม่เป็นทางการ แต่ถ้าหากมีการร้องเรียนถึงหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวกับปัญหาข้อขัดแย้ง ผู้บริหารหน่วยงานภาครฐนั้นๆ จะแต่งตั้งบุคลากรไต่บั้ระดับบัญชาเป็นคณะกรรมการเพื่อแก้ปัญหาคความขัดแย้งที่ร้องเรียนมานั้น^{๖๐}

๕) การบริหารความขัดแย้งด้วยหลักคุณธรรมหรือหลักธรรมาภิบาล ประกอบด้วย^{๖๑}

๕.๑) หลักนิติธรรม เป็นหลักที่ว่าด้วยเรื่องของการออกกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ และแนวปฏิบัติต่างๆ สำหรับสมาชิกในองค์การ ที่มีความชัดเจน เป็นรูปธรรม และถูกนำมาประกาศใช้ควบคุมพฤติกรรมของคนในองค์การ หากองค์การขาดความเข้มแข็ง ในการนำหลักนิติธรรมไปบังคับใช้แล้วจะนำมาซึ่งความขัดแย้งเกิดขึ้นในองค์การ

๕.๒) หลักคุณธรรม คือการปฏิบัติตามหลักจรรยาบรรณวิชาชีพ ตามระเบียบวินัย เป็นหลักของความดี ความถูกต้อง หากบริหารความขัดแย้งด้วยคุณธรรมจะเป็นประโยชน์ต่อทั้งตนเองคือหน่วยงานภาครฐ และเป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นหรือประโยชน์ส่วนรวม

^{๕๗} สัมภาษณ์ นายบุญธรรม ปะการัมย์, รองประธานกรรมการหมู่บ้านทอง, อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์, เมื่อวันที่ ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

^{๕๘} การสนทนากลุ่ม คณะกรรมการหมู่บ้านชุมชนบ้านอ้ออุดมสิน, ตำบลไพล อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา, เมื่อวันที่ ๒๕ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

^{๕๙} สัมภาษณ์ นางสง่า สุกุลเพชร, สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล หมู่ที่ ๒, ตำบลไพล อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา, เมื่อวันที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๖๐} สัมภาษณ์ นายสนั่น ทองเรือง, กรรมการหมู่บ้าน หมู่ที่ ๒, ตำบลไพล อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา, เมื่อวันที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๖๑} สัมภาษณ์ พระปลัดวัชร วชิรญาโณ, ผศ., เจ้าอาวาสวัดสว่างอารมณ์, ตำบลปราสาททอง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์, เมื่อวันที่ ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

๕.๓) หลักความโปร่งใส คือการสร้างควมไว้วางใจและความเชื่อมั่นของภาครัฐ ในบริหารความขัดแย้ง โดยการเปิดเผยข้อมูลอย่างตรงไปตรงมา ทุกคนสามารถเข้าถึงข้อมูลได้อย่าง สะดวก รวดเร็ว เป็นข้อมูลที่แท้จริง มีความชัดเจน ไม่มีการบิดเบือนข้อมูล สื่อสารด้วยภาษาที่ ประชาชนเข้าใจง่าย

๕.๔) หลักความมีส่วนร่วม คือการเปิดโอกาสให้ผู้อื่นที่มีข้อมูลข้อเท็จจริงใน กรณีนั้นๆ ได้ร่วมแสดงความคิดเห็น มีส่วนร่วมในการบริหารข้อขัดแย้ง หรือมีส่วนในการประเมิน กระบวนการไกล่เกลี่ย ฉะนั้นผู้ที่หน่วยงานภาครัฐมอบหมายหรือผู้บริหารต้องนำหลักความมีส่วนร่วม นี้ไปใช้อย่างจริงจัง หากผู้บริหารไม่ให้ความสำคัญกับการ รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น หรือไม่ สนับสนุนการแสดงออกตามหลักประชาธิปไตย หากไม่ให้อื่นมีส่วนร่วมก็จะเป็นหลักเผด็จการ ที่ อาจมีผลกระทบเกิดขึ้นกับคู่กรณีและผู้อื่น จนก่อให้เกิดความไม่พึงพอใจและเพิ่มทวีความขัดแย้งขึ้น ในอนาคต

๕.๕) หลักความรับผิดชอบ บุคลากรที่เป็นตัวแทนของภาครัฐต้องมีความ รับผิดชอบต่อหน้าที่ตามตำแหน่งงานที่ได้รับมอบหมาย มีความตระหนักถึงผลที่จะเกิดขึ้นตามมาจาก การกระทำของตนเอง ให้ความสำคัญกับความรับผิดชอบต่อชุมชน มีความเชื่อหรือค่านิยมที่ยกย่อง การยอมเสียสละผลประโยชน์ส่วนตัวเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ส่วนรวม หากองค์การมีความหย่อนยาน หรือไม่ให้ความสำคัญกับหลักความรับผิดชอบ ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐจะมีพฤติกรรมการละทิ้ง หน้าที่ มีค่านิยมที่ไม่สนใจ ผลกระทบที่จะตามมาจากการกระทำของตนเอง ขาดจิตสำนึกความ รับผิดชอบต่อหน้าที่ ซึ่งเป็นสาเหตุก่อให้เกิดความขัดแย้งขึ้นได้อีก

๕.๖) หลักความคุ้มค่า เป็นหลักในการบริหารจัดการความขัดแย้งโดยมุ่งการใช้ ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้ เกิดความคุ้มค่าและมีประสิทธิภาพมากที่สุด เป็นการสร้างความพึง พอใจให้เกิดขึ้นกับคู่กรณีที่มีความขัดแย้ง ไม่ว่าจะเป็นการประหยัดค่าใช้จ่าย ประหยัดเวลา ซึ่งการมุ่ง ใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า ประหยัด และมีความเหมาะสม จะต้องเกิดจากการเริ่มต้นปลูกฝังค่านิยม ความเชื่อและทัศนคติ ของคนในหน่วยงานภาครัฐให้เกิดความตระหนักถึงความสำคัญของการใช้ ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด และรักษาให้ทรัพยากรให้มีความสมบูรณ์ทั้งของหน่วยงานและของคู่กรณี ที่มีความขัดแย้ง หากตัวแทนภาครัฐไม่เห็นความสำคัญของการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า ก็จะเป็น จุดเริ่มต้นของการสร้างความขัดแย้งเพิ่มขึ้นอีกได้

ภาพที่ ๔.๑๗ แลกเปลี่ยนเรียนรู้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง

บทบาทหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐ ในการดูแลจัดการความขัดแย้งให้เกิดสันติสุขในชุมชนนั้น สามารถสังเคราะห์เป็นตารางได้ดังนี้

ตารางที่ ๔.๒ บทบาทของหน่วยงานภาครัฐ ในการดูแลจัดการความขัดแย้งให้เกิดสันติสุขในชุมชน

บทบาท	ตัวชี้วัด
๑) การป้องกันไม่ให้เกิดความขัดแย้ง	<ul style="list-style-type: none"> - ประชุมร่วมกัน ทำประชาพิจารณ์ - ให้คำแนะนำ เป็นที่ปรึกษา - ประกาศใช้กฎระเบียบข้อบังคับ - เจ้าหน้าที่ดูแลความสงบเรียบร้อย
๒) การวินิจฉัยความขัดแย้ง	<ul style="list-style-type: none"> - สืบหาเบาะแสที่เกิดความขัดแย้ง - หาสาเหตุของความขัดแย้ง - ความขัดแย้งมีประโยชน์หรือมีโทษ - ปรับปรุงกฎระเบียบข้อบังคับให้ทันยุคสมัย
๓) การลดความขัดแย้ง	<ul style="list-style-type: none"> - เป็นสื่อกลางในการไกล่เกลี่ย - มอบหมายตัวแทนที่มีความเหมาะสม - เจรจำให้ได้ประโยชน์ทั้งสองฝ่าย
๔) การแก้ปัญหาความขัดแย้งด้วยวิธีสร้างสรรค์	<ul style="list-style-type: none"> - มอบหมายให้หน่วยงานภาครัฐในแต่ละชุมชน - แต่งตั้งคนกลางที่คู่ขัดแย้งเคารพยำเกรง
๕) การบริหารความขัดแย้งด้วยหลักคุณธรรม	<ul style="list-style-type: none"> - หลักนิติธรรม - หลักคุณธรรม - หลักความโปร่งใส - หลักความมีส่วนร่วม - หลักความรับผิดชอบ - หลักความคุ้มค่า

สรุปได้ว่า บทบาทหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐในการดูแลจัดการความขัดแย้งให้เกิดสันติสุขในชุมชนได้นั้นต้องป้องกันไม่ให้เกิดความขัดแย้งด้วยวิธีการออกกฎระเบียบ ข้อบังคับต่างๆ มาประกาศใช้กับชุมชน หรือชุมชนเองก็อาจมีการกำหนดกติกาขึ้นใช้เองเพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของชุมชน แต่เมื่อมีกฎกติกาบังคับใช้แล้วยังมีความขัดแย้งเกิดขึ้น หน่วยงานภาคจะวินิจฉัยความขัดแย้ง รวมทั้งทบทวนกติกาใหม่เพื่อลดความขัดแย้งให้มัน้อยลง ลำดับถัดมาจะแก้ปัญหาความขัดแย้งด้วยวิธีสร้างสรรค์และใช้หลักคุณธรรมในการบริหารความขัดแย้ง เพื่อสร้างความปรองดองสมานฉันท์และความสันติสุขในสังคมพหุวัฒนธรรมในอีสานใต้

๔.๒.๓ กิจกรรมที่ก่อให้เกิดความร่วมมือกันหรือก่อให้เกิดสันติสุขในชุมชนร่วมกัน

กิจกรรมเกิดขึ้นจากการที่สมาชิกในชุมชน มีความสามัคคีและให้ความร่วมมือในการร่วมคิด ร่วมทำ ในกิจกรรมที่ได้รับมอบหมาย มีจิตสำนึกที่ดีต่อกันในการร่วมกันพัฒนาและร่วมทำกิจกรรมในชุมชน ตลอดจนการมีพื้นฐานการนับถือศาสนาและวัฒนธรรมที่เหมือนกัน ซึ่งจะทำให้คนในชุมชนมีความผูกพันและมีความเอื้อเฟื้อต่อกันยิ่งขึ้น กิจกรรมที่ก่อให้เกิดสันติสุขชุมชนร่วมกันประกอบด้วย

๑) **กิจกรรมไปวัดด้วยกัน** เช่น ในช่วงเข้าพรรษาประชาชนในหมู่บ้านมากจะเป็นผู้สูงอายุที่จะเข้าวัดปฏิบัติธรรม หรือเรียกว่าพ่อขาว แม่ขาว มา “จำศีล” ในวันธัมมัสสวนะหรือวันพระ ที่วัดโพธิ์น้อยบ้านยาง จำนวนประมาณ ๒๐๐ คน ซึ่งกิจกรรมนี้ก่อให้เกิดความปิติ อิ่มใจ เบิกบานในใจของผู้มาปฏิบัติธรรม การประพฤติปฏิบัติเช่นนี้ก่อให้เกิดความสันติสุขในชุมชน^{๖๒}

การไปวัดด้วยกัน ทำให้เราได้พูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็น ได้ระบายความรู้สึกให้แก่เพื่อนบ้านในวัยเดียวกันหรือเป็นเพื่อนกัน เนื่องจากต่างคนต่างทำงานของตนเอง จะมีโอกาสได้เจอกันเฉพาะในวันพระที่ได้มาทำบุญที่วัด ก็มีความสุขดี^{๖๓}

การเข้าวัดทำบุญพร้อมกันหลายคนนั้น ก่อให้เกิดประโยชน์หลายด้านด้วยกัน เช่น^{๖๔} ๑) การเอื้อเฟื้อแบ่งปัน ๒) การรักษาศีล ๓) การทำใจให้สงบ ทำปัญญา (ความรู้แจ้งเห็นจริงให้เกิดขึ้น) ๔) การอ่อนน้อมหรือแสดงคารวะ ๕) การชวนชวนในกิจการที่ชอบที่ควร คือ ช่วยผู้อื่น หรือช่วยงานสาธารณะ ๖) การให้ส่วนบุญ คือการแบ่งส่วนบุญให้ผู้อื่น ๗) การพลอยยินดีในการทำความดีของผู้อื่น ๘) การฟังธรรมหรือฟังคำแนะนำอันเป็นธรรม ๙) การแสดงธรรมหรือให้คำแนะนำอันเป็นธรรม ๑๐) การทำความเห็นให้ถูกให้ตรง (ตามทำนองคลองธรรม) สิ่งเหล่านี้จะทำให้ผู้ที่เข้าวัดมีจิตใจที่เยือกเย็น อันจะนำไปสู่การสร้างชุมชนสันติสุข

ภาพที่ ๔.๑๘ ประชาชนร่วมกันทำบุญที่วัดเนื่องในวันธัมมัสสวนะและวันแม่แห่งชาติ

^{๖๒} สัมภาษณ์ พระศรีปริยัติธาดา, เจ้าอาวาส/รองเจ้าคณะจังหวัดบุรีรัมย์, วัดโพธิ์น้อย ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๖๓} สัมภาษณ์ นายธีระวุฒิ เกตุชาติ, สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล หมู่ที่ ๒, ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๖๔} สัมภาษณ์ พระมหาสนอง นาควโร, ปธ.๙, วัดโพธิ์น้อย, ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๖๓.

วัดนั้นถือว่าเป็นศูนย์รวมทางจิตใจของชุมชนชาวพุทธ ที่หล่อหลอมให้คนในชุมชน มีความรักความสามัคคีซึ่งกันและกัน^{๖๕} การทำบุญของกลุ่มหรือคนส่วนใหญ่ ตามประเพณีวัฒนธรรม และค่านิยมสังคม หรือของชุมชน ที่เคยประพฤติปฏิบัติมา แต่มักจะนำมาประยุกต์ให้สอดคล้องกับ ความคิดของสังคมยุคใหม่ เช่น ทำบุญตักบาตร สร้างบูรณปฏิสังขรณ์วัดวาอาราม การทอดผ้าป่า ทอดกฐิน ทำบุญในวันพระ ตามเทศกาลและวันสำคัญทางพุทธศาสนา และตอนหลัง จะมีลูกนิมิต สวดมนต์ข้ามปี เป็นต้น ที่มีการพัฒนาดีขึ้นในแง่ของการทำบุญที่เป็นการทำความดี คือ การทอดผ้าป่า กองทุนให้ผู้ที่ขาดแคลน กองทุนการศึกษา กองทุนพัฒนาเด็กเล็ก บริจาคเงินให้โรงพยาบาล บริจาค เลือดให้ศูนย์สภากาชาด การสร้างห้องสมุดและสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่คนและชุมชน เป็นต้น อันเป็น เรื่องที่ควรมีการส่งเสริมสนับสนุนให้คนไทยได้มีการทำบุญให้แก่คนและสิ่งที่ขาด อันเป็นบุญแท้^{๖๖}

เข้ามาในวัดคือเข้าในแดนอภัย เป็นที่ปลอดภัยจากการเอาวัดเอาเปรียบ เป็นที่ที่ไม่ ต้องมีการแก่งแย่ง ชิงดีชิงเด่นกัน อยู่วัดไม่ต้องแข่งขันกับใคร ไม่ต้องระแวงใคร ไม่ต้องยุ่ง สังคมไทย โชคดีที่มีที่ที่ประเสริฐอย่างนี้ เป็นที่ที่สนับสนุนส่วนที่ดีของมนุษย์ และเป็นที่ยุมนุมของคนดี และผู้ที่ ต้องการเพิ่มความดีของตน^{๖๗}

การเข้าวัดเพื่อทำบุญ สวดมนต์ ไหว้พระ แผ่เมตตา เป็นกิจกรรมที่ชาวพุทธปฏิบัติ สืบเนื่องกันมายาวนาน แต่ปัจจุบันสภาพสังคมที่เปลี่ยนไปคนมีเวลาน้อยลงและสนใจทำกิจกรรมอื่น กันมากกว่าการสวดมนต์ไหว้พระ หรือเข้าวัดทำบุญ^{๖๘} บ้านกับวัดเริ่มห่างกันเนื่องจากบริบทของสังคม เศรษฐกิจ โดยภาพรวมของสังคมไทย มีชีวิตความเป็นอยู่เปลี่ยนไปในทุกด้านแต่คุณค่าของศาสนา ยัง เป็นเรื่องจำเป็นควบคู่กับการพัฒนาประเทศ เพราะศาสนาเป็นเรื่องของจิตใจ เป็นเรื่องของศีลธรรม คุณธรรม และจริยธรรม เป็นพื้นฐานที่ดึงมาให้กับสังคมไทยมาโดยตลอด เช่น ทำบุญตักบาตรร่วม พิธีกรรมทางศาสนาในวันสำคัญทางศาสนา ทำสมาธิสวดมนต์ไหว้พระ ฟังเทศน์ ฟังธรรม เพื่อเป็นการ พัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนให้เกิดสันติสุข^{๖๙}

การเข้าร่วมพิธีกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นหน้าที่ของชาวพุทธ ทุกคนก่อให้เกิดประโยชน์ ดังนี้^{๗๐} ๑) เป็นการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนา ๒) เป็นการรักษาไว้ซึ่ง ขนบธรรมเนียมประเพณีของพระพุทธศาสนา ๓) เป็นการอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณีของ

^{๖๕} สัมภาษณ์ นางนพพร หาญสุด, กรรมการหมู่บ้าน หมู่ที่ ๘, ตำบลไพล อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัด นครราชสีมา, เมื่อวันที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๖๖} สัมภาษณ์ พระครูวินัยธรสุริย์พันธ์ จกกวโร/ควรม, เลขานุการเจ้าคณะอำเภอ, อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา, เมื่อวันที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๖๗} สัมภาษณ์ นายรัตน์ ทอนอิม, กรรมการหมู่บ้าน หมู่ที่ ๘, ตำบลไพล อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัด นครราชสีมา, เมื่อวันที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๖๘} สัมภาษณ์ นายทอง อิศระวงศ์, กรรมการหมู่บ้าน หมู่ที่ ๘, ตำบลไพล อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัด นครราชสีมา, เมื่อวันที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๖๙} การสนทนากลุ่ม คณะกรรมการหมู่บ้านชุมชนบ้านอ้ออุดมสิน, ตำบลไพล อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา, เมื่อวันที่ ๒๕ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

^{๗๐} สัมภาษณ์ พระครูสุเมธจันทร์, เจ้าอาวาส, วัดศิริจันทร์ ตำบลเทพนีย์ อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์, เมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๖๓.

สังคมไทย ๔) เป็นการสร้างความสามัคคีแก่ส่วนรวม ๕) เป็นการสร้างบุญกุศลให้แก่ตนเอง ๖) เป็นการสร้างปัญญา ทำให้เกิดความสงบ เข้าถึงธรรม ๗) เป็นการสร้างระเบียบวินัยให้แก่ตนเอง และ ๘) เป็นโอกาสที่จะได้ฟังธรรมะจากพระสงฆ์ร่วมกัน

๒) กิจกรรมไปร่วมงานขึ้นบ้านใหม่ด้วยกัน

การไปร่วมงานในกิจกรรมขึ้นบ้านใหม่ถือได้ว่าไปร่วมแสดงความยินดีในโอกาสที่มีบ้านใหม่ เจ้าของบ้านก็มีความภาคภูมิใจที่มีเพื่อนบ้านในชุมชนให้ความสำคัญหรือให้ความร่วมมือในการทำบุญขึ้นบ้านใหม่^{๗๑)}

สิ่งที่ได้จากการทำพิธีกรรมขึ้นบ้านใหม่นี้ แสดงให้เห็นถึงความปรารถนาดีที่มีให้แก่กันและกันของคนในชุมชน การอวยพรและแสดงความยินดีให้การเริ่มต้นเข้าไปอยู่ในบ้านหลังใหม่นั้น มีความพร้อมพร้อมอุดมสมบูรณ์ เจริญรุ่งเรือง และมีความสุขยิ่ง ๆ ขึ้นไป^{๗๒)} การให้ความเคารพนับถือผู้เฒ่าผู้แก่ที่เปรียบเสมือนร่มโพธิ์ร่มไทรให้ยึดเหนี่ยวจิตใจ การรวมญาติมิตรพี่น้องที่จะเป็นผู้ช่วยเหลือค้ำจุนกัน การใช้หลักจิตวิทยาที่ช่วยสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่กันและกันของคนในชุมชน เพื่อให้สังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข^{๗๓)}

การไปงานขึ้นบ้านใหม่นั้นเป็นประเพณีวัฒนธรรมมาตั้งแต่โบราณ ที่สร้างเสริมให้เกิดชุมชนสันติสุข เนื่องจากก่อนจะถึงวันงานนั้นจะมีญาติ พี่ น้อง เพื่อนสนิทมิตรสหาย มาช่วยเตรียมงานโดยแต่ละคนจะรู้หน้าที่ของตนเองเป็นอย่างดี ซึ่งจะไม่มีการเป็นหัวหน้าสั่งการ^{๗๔)} ทำให้คนในชุมชนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีความอบอุ่นที่คนในชุมชนมีความห่วงใย ความสามัคคี ไม่ปล่อยให้เจ้าของบ้านต้องโดดเดี่ยวเตรียมงานเพียงคนเดียว พอถึงวันงานขึ้นบ้านใหม่ ญาติสนิทมิตรสหายก็จะมาร่วมงานกันก่อนวันเตรียมงานเสียอีก เป็นการแสดงออกให้เห็นว่าการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนนั้นมีแต่ความสันติสุข^{๗๕)}

การได้ไปร่วมงานขึ้นบ้านใหม่นั้น จะส่งผลให้เกิดความสามัคคีปรองดองภายในครอบครัว และเพื่อนบ้าน สร้างความอบอุ่นรักใคร่กลมเกลียวกัน มีความเจริญรุ่งเรืองอุดมสมบูรณ์ทั้งด้านความเป็นอยู่อาศัยและทรัพย์สินเงินทอง^{๗๖)} จุดเริ่มต้นที่ดี สิ่งดีๆ ย่อมมา ถือว่าเป็นฤกษ์ยามยามดี

^{๗๑)} การสนทนากลุ่ม คณะกรรมการหมู่บ้านชุมชนบ้านอ้ออุดมสิน, ตำบลไพล อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา, เมื่อวันที่ ๒๕ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

^{๗๒)} สัมภาษณ์ นางบุญรอด บรรดาศักดิ์, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๘, ตำบลไพล อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา, เมื่อวันที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๗๓)} สัมภาษณ์ นายสุรียา วิชาเพ็อง, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๘, ตำบลไพล อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา, เมื่อวันที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๗๔)} สัมภาษณ์ นางอรอมล เต็ดดวงรัมย์, กรรมการหมู่บ้าน หมู่ที่ ๘, ตำบลไพล อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา, เมื่อวันที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๗๕)} สัมภาษณ์ พระคงคา ชาคโร, เลขานุการเจ้าคณะตำบลไพล, อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา, เมื่อวันที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๗๖)} สัมภาษณ์ พระอธิการสุชินทร์ สุทธิปัญญา, เจ้าอาวาส, วัดหนองแวง ตำบลไพล อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา, เมื่อวันที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๓.

ที่มีญาติพี่น้อง คนเฒ่าคนแก่ที่เคารพมาเป็นปฐมฤกษ์ในการขึ้นบ้านใหม่ นี่แหละคือจุดเด่นของชาวชุมชนนี้ ชาวบ้านจะปรองดองสามัคคีกันดี^{๗๗}

๓) กิจกรรมไปร่วมงานศพด้วยกัน

การไปร่วมงานศพด้วยกัน เป็นการสร้างความสามัคคี มีน้ำใจต่อกันถือว่าการยกย่องคุณงามความดีของคนในสังคม คนในครอบครัวหรือชุมชนก็ต้องยกย่องคุณความดีของกันและกัน ลูกก็ต้องบูชาคุณความดีของพ่อแม่ ที่นี้ขยายออกไปในสังคมถ้ามีใครก็ตามที่ทำความดี บำเพ็ญประโยชน์ให้แก่สังคม คนในสังคมที่เป็นสมาชิกของสังคมนั้นทุกคน ก็ควรจะแสดงออก ช่วยกันเชิดชูยกย่องคุณความดีนั้น และยกย่องให้เกียรติแก่คนที่ทำความดี การกระทำอย่างนี้เป็นผลดีแก่สังคมนั้นเอง ในการที่จะดำรงรักษาสังคมนั้นให้มั่นคงเป็นปึกแผ่น ทำให้สังคมมีกำลังที่จะรักษาสິงที่พึงงาม มีความสงบสุข มีความสามัคคี เป็นสังคมซึ่งมีหลักการที่จะยึดเหนี่ยวให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และทำให้วัฒนธรรมอันดีเกิดขึ้นด้วย^{๗๘}

การที่คนในชุมชนมีพิธีกรรมหรือมารวมบำเพ็ญกุศลให้ผู้ล่วงลับไปแล้วนี้ ลูกและญาติก็มาประชุมพร้อมเพรียงกัน เพื่อแสดงน้ำใจบูชาคุณของผู้ล่วงลับ ทำให้ลูกและญาติได้มาพบปะกัน มาอยู่พร้อมกัน ช่วยเหลือกัน สามัคคีกัน แสดงน้ำใจต่อกัน ครอบครัวและวงศ์ตระกูลก็ดำรงอยู่ได้พร้อมกันนั้นลูกหลาน เด็กๆ เล็กๆ รุ่นหลังๆ ที่เป็นอนุชน ได้เห็นผู้ใหญ่ หรือพ่อแม่ของตัวมาทำพิธีเหล่านี้และได้ร่วมพิธีด้วย ก็จะมีจิตที่ซื่อสัตย์และจำไว้เป็นแบบแผน ทำให้เข้ามาอยู่ร่วมในวัฒนธรรมและได้เข้าสู่สังคมอันเดียวกัน นี่คือการของวัฒนธรรมประเพณีที่สร้างความสามัคคีปรองดองของสังคม^{๗๙}

การไปร่วมงานศพด้วยกันคือการบูชาคุณความดีของผู้ล่วงลับไปแล้วเป็นกิจกรรมของสังคมทั้งหมด เริ่มตั้งแต่ส่วนย่อยคือครอบครัว ขยายออกไปจนถึงสังคมประเทศชาติทั้งหมด การทำกิจกรรมนี้ก็เพื่อให้สังคมมีการถ่ายทอดความดีงาม และดำรงอยู่ด้วยความสามัคคี มีการสืบทอดและเสริมเติมสิ่งที่เรียกว่าเป็นมรดกของสังคมนั้น ตลอดจนทำให้สังคมมีเอกลักษณ์^{๘๐}

ในการร่วมกิจกรรมงานศพที่เรียกว่าการบูชาคุณความดีของผู้ล่วงลับนี้ เป็นกิจกรรมที่จัดทำให้เป็นระเบียบเรียบร้อยเป็นเรื่องเป็นราว จึงเกิดเป็นขนบธรรมเนียมประเพณีเจริญงอกงามขึ้นมา เป็นแบบแผนของสังคมหรือชุมชน จนกลายเป็นวัฒนธรรม และวัฒนธรรมนี้ก็จะรักษาหมู่ชนนั้นไว้ให้มีความเรียบร้อยงดงาม และดำรงอยู่ได้เป็นปึกแผ่นมั่นคง ถ้าหากว่าชุมชนยังสามารถรักษาวัฒนธรรมประเพณีของตนไว้ได้ด้วยดี ชุมชนนั้นก็มีความมั่นคงยืนนาน โดยมีความงดงามและคุณสมบัติประจำตัวที่จะอยู่กับคนอื่นหรือชนหมู่อื่นได้ด้วยความมั่นใจและภาคภูมิใจ^{๘๑}

^{๗๗} สัมภาษณ์ นายแสง แก้วแกง, สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล หมู่ที่ ๘, ตำบลไหล อำเภอลำทะเมนชัย, จังหวัดนครราชสีมา, เมื่อวันที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๗๘} สัมภาษณ์ นายเรืองฤทธิ์ เรืองสุขสุด, กรรมการหมู่บ้าน หมู่ที่ ๑, ตำบลท่ง อำเภอบราสาท จังหวัดสุรินทร์, เมื่อวันที่ ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

^{๗๙} สัมภาษณ์ พระครูสุเมธจันทศิริ, เจ้าอาวาส, วัดศิริจันทร์ ตำบลเทนมีย์ อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์, เมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๘๐} สัมภาษณ์ พระครูวินัยธรสุริย์พันธ์ จกกวโร/ควรม, เลขานุการเจ้าคณะอำเภอลำทะเมนชัย, จังหวัดนครราชสีมา, เมื่อวันที่ ๒๕ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๘๑} สัมภาษณ์ พระศรีปริยัติธาดา, เจ้าอาวาส/รองเจ้าคณะจังหวัดบุรีรัมย์, วัดโพธิ์น้อย ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๖๓.

การไปร่วมกิจกรรมในงานศพของญาติหรือคนในชุมชนนั้น เป็นการปรองดองที่แสดงออกให้ได้เห็นถึงน้ำใจที่ให้กับเจ้าภาพที่ต้องมีความสูญเสียอย่างยิ่งใหญ่ ทำไมเราต้องไปงานศพของผู้นั้น ก็เพราะเป็นความดีของท่านผู้จากไปอย่างหนึ่ง ก็เพราะน้ำใจของท่านผู้อยู่อย่างหนึ่ง ถึงได้มีคำกล่าวไว้ว่า น้ำบ่อน้ำคลองก็ยังมีร่องน้ำใจ น้ำไหนๆ ก็สู้น้ำใจไม่ได้ ฉะนั้นเราควรที่จะหลังน้ำใจให้กันในยามที่ประสบทุกข์ดังนี้ คือ^{๘๒}

๑) ยามจน ในยามที่ชีวิตเกิดความขัดสนตักอับ ถ้าได้รับน้ำใจกำลังใจและช่วยเหลือจากคนรอบข้างไม่ว่าจะเป็นญาติพี่น้องหรือคนที่รู้จักมักคุ้นกันช่วยเหลือแล้ว จะทำให้เขาผู้นั้นรู้สึกว่าคุณชีวิตยังมีความหวัง เรายังมีคุณค่าที่คนอื่นเห็นความสำคัญ ทำให้เขาพร้อมที่จะต่อสู้กับปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ได้อย่างเข้มแข็งและมีกำลังใจ

๒) ยามเจ็บ ในยามเจ็บป่วยถ้าได้รับน้ำใจกำลังใจจากคนใกล้ชิด ทำให้ผู้ป่วยมีกำลังใจที่ดี ถ้าคนที่ เป็นพ่อเป็นแม่เจ็บป่วยในบางคราวได้เห็นหน้าลูกหลานมาปรนนิบัติพิทักษ์ ปีบรวบอาการเจ็บป่วยก็จะบรรเทาเบาบางลงได้ น้ำใจที่ได้รับในขณะที่นี้จึงถือเป็นยาวิเศษขนานเอกของชีวิต

๓) ยามจาก การจากกันไปในที่ต่างๆ ยังมีโอกาสที่จะได้พบกัน แต่การจากไปอย่างไม่มีวันกลับย่อมไม่มีโอกาสที่จะได้พบกันอีก เราจึงต้องแสดงออกซึ่งน้ำใจให้ทั้งกับท่านผู้จากไป และท่านผู้ยังอยู่คือเจ้าภาพ ที่กำลังตกอยู่ในสภาวะขวัญเสีย เศร้าโศก เสียใจ แต่เมื่อได้เห็นน้ำใจจากผู้คนหลายท่านที่ไปร่วมงานย่อมคลายความเศร้าเสียใจลงได้

ได้เห็นไมตรี คนที่กำลังอยู่ในสภาพของการสูญเสียบุคคลอันเป็นที่รัก เมื่อได้เห็นไมตรีจิตที่ดีจากผู้คนที่รู้จักกันทั้งหลายย่อมจะจดจำความรู้สึกที่ตัวเองได้รับน้ำใจไมตรีจากท่านได้อย่างไม่รู้จักจบ เมื่อถึงคราวที่เขาจะได้มีโอกาสตอบแทนน้ำใจไมตรีคืนบ้างไม่ว่าในโอกาสไหนๆ ก็จะทำอย่างไม่รอช้า^{๘๓}

ได้เห็นความดี ในวาระสุดท้ายของชีวิตของคนผู้หนึ่ง จะทำให้เราได้เห็นความดีคือความกตัญญูกตเวทีของญาติที่ยังมีชีวิตอยู่ พร้อมใจกันประกอบพิธีบุญในทางศาสนา รวมถึงการบริจาคให้สาธารณกุศลต่างๆ เพื่ออุทิศบุญกุศลให้กับท่านผู้จากไป^{๘๔}

ได้เห็นความสามัคคีปรองดอง เมื่อผู้ใดผู้หนึ่งมาถึงช่วงสุดท้ายของชีวิตเรามักจะเห็นได้ว่า วงศาคณาญาติจะมีความสามัคคีปรองดองกัน ถึงแม้ในยามที่มีชีวิตอยู่อาจจะมีเรื่องกระทบกระทั่งกันบ้างแต่เมื่อวาระสุดท้ายมาถึง ควรให้เลิกเสียว่า ร่มเงาของใครอื่นหรือจะร่มเย็นเหมือนร่มเงาของญาติทำให้เกิดความเห็นอกเห็นใจกันไม่ทอดทิ้งหนึ่งเดียว ย่อมจะทำให้สัมพันธ์ภาพในวงศามีความเข้าใจรักใคร่กันมากขึ้น^{๘๕}

^{๘๒} สัมภาษณ์ พระครูสุเมธจันทร์, เจ้าอาวาส, วัดศิริจันทร์ ตำบลเทนมีย์ อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์, เมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๖๓.

^{๘๓} สัมภาษณ์ นายวีรวัฒน์ กำจัดภัย, สมาชิกสภา อบต. หมู่ที่ ๑, ตำบลปราสาททอง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์, เมื่อวันที่ ๑๗ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๖๓.

^{๘๔} สัมภาษณ์ นางประวรรณทอง โสณาพูน, กรรมการหมู่บ้าน หมู่ที่ ๑, ตำบลปราสาททอง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์, เมื่อวันที่ ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

^{๘๕} สัมภาษณ์ นางประจวบ แก้วกลม, กำนันตำบลปราสาททอง, อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์, เมื่อวันที่ ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

๔) กิจกรรมไปปลูกป่าร่วมกัน

การไปทำกิจกรรมปลูกป่าร่วมกันนั้นเพื่อสร้างความรัก ความสมัครสมานสามัคคี รวมคิดคิด ร่วมทำ ร่วมกิจกรรมที่สร้างสรรค์ของคนในชุมชน^{๘๖}

เพื่อเพิ่มความอุดมสมบูรณ์สภาพป่าชุมชนและที่สาธารณะ เพิ่มพื้นที่สีเขียว และเพิ่มพื้นที่ป่าไม้ของประเทศชาติ พร้อมทั้งกระตุ้นให้ประชาชน มีจิตสำนึก ตระหนักถึงการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ มีความรัก ความหวงแหนทรัพยากรป่าไม้ รวมถึงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชาติและเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงพลังจิตอาสาและความสามัคคีในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม^{๘๗}

ตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรป่าไม้ การร่วมมือร่วมใจกันทำกิจกรรมจิตอาสาทำความดีด้วยหัวใจ ด้วยการปลูกต้นไม้ เพื่อเป็นการฟื้นฟูสภาพป่าไม้และเพิ่มพื้นที่สีเขียวให้แก่ประเทศชาติ และเป็นการปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ตลอดจนเป็นการแสดงออกถึงความสามัคคีในการร่วมกันทำกิจกรรมที่สร้างสรรค์ สร้างพลังในการทำความดีเพื่อประเทศชาติ โดยน้อมนำศาสตร์พระราชามาดำเนินกิจกรรมด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เกิดความยั่งยืนต่อไป^{๘๘}

๕) กิจกรรมไปพัฒนาหมู่บ้านร่วมกัน

ความสามัคคีของชาวบ้าน ร่วมแรงร่วมใจในการทำงานหนึ่งๆ แน่นนอนว่าหากทุกคนในสังคมต่างเคารพและปฏิบัติตามกฎหมายยอมทำให้สังคมนั้นๆ นำอยู่ ผู้คนในสังคมรู้สึกภูมิใจและปลอดภัย นอกจากกฎหมายแล้ว สิ่งที่จะเป็นเครื่องมือในการพัฒนาสังคมให้น่าอยู่นั้นก็คือ การมีส่วนร่วมของคนในสังคม^{๘๙} การมีส่วนร่วมนั้นนอกจากจะเป็นเครื่องมือพัฒนาสังคมแล้ว บางครั้งยังเป็นการสร้างสรรค์ความสามัคคี ประองตอง ของคนในสังคมอีกด้วย^{๙๐} การมีส่วนร่วมมีหลายวิธี ในอีกมุมหนึ่ง การมีส่วนร่วมนั้นเป็นผลมาจากการเห็นพ้องกันในเรื่องของความต้อการและทิศทางของการเปลี่ยนแปลง จะต้องมีการจนจนเกิดความคิดริเริ่มโครงการเพื่อการปฏิบัติ เหตุผลแรกของการที่มีคนมารวมกันได้ควรจะต้องมีการตระหนักว่าการกระทำทั้งหมดที่ทำโดยกลุ่ม ผู้นำชุมชน หรือกระทำผ่านองค์กร ดังนั้นผู้นำชุมชนองค์กรจะต้องเป็นเสมือนตัวนำให้บรรลุถึงความเปลี่ยนแปลงได้^{๙๑}

^{๘๖} สัมภาษณ์ นายชวกร จงริตมะตัน, ผู้ใหญ่บ้านอ้ออุดมสิน หมู่ที่ ๘, ตำบลไพล อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา, เมื่อวันที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๘๗} สัมภาษณ์ นางประยงค์ เจียมรัมย์, เภรัญญิก หมู่ที่ ๑, ตำบลเทนมีย์ อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์, เมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๘๘} สัมภาษณ์ นางชลธิชา สมานโสรั, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๑, ตำบลเทนมีย์ อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์, เมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๘๙} สัมภาษณ์ นางสาวกรรณิการ์ เวลาเกิด, เลขาฯ หมู่ที่ ๑, ตำบลเทนมีย์ อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์, เมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๙๐} สัมภาษณ์ นางชุตติกาญจน์ ขบวนดี, ประชาสัมพันธ์ หมู่ที่ ๑, ตำบลเทนมีย์ อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์, เมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๙๑} สัมภาษณ์ นายถาวร คำภานู, รองประธานฯ หมู่ที่ ๑, ตำบลเทนมีย์ อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์, เมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๖๓.

คนในสังคมเองก็มีส่วนสำคัญที่สุดเพราะคนเป็นศูนย์กลางหลักในการพัฒนาที่จะทำให้สังคมมีการพัฒนาไปในทางที่ดี การมีส่วนร่วมเป็นหัวใจในการพัฒนาสังคม ไม่มีประเทศไหนที่พัฒนาโดยปราศจากการร่วมมือของประชาชน^{๙๒}

ประชาชนในหมู่บ้านให้ความร่วมมือในการพัฒนาหมู่บ้านร่วมกับคณะกรรมการหมู่บ้าน ได้แก่ การทำความสะอาดถนน การปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณหมู่บ้าน การดูแลเด็ก คนชรา และผู้ด้อยโอกาสในหมู่บ้าน การร่วมกันดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของหมู่บ้าน การสร้างอาชีพเสริมเพื่อเพิ่มรายได้ การสร้างมูลค่าเพิ่มให้ผลิตภัณฑ์ของหมู่บ้าน^{๙๓}

๖) กิจกรรมการไปประชุมร่วมกัน

การเข้าร่วมประชุมด้วยกันทำให้คุณภาพของการตัดสินใจดีขึ้น เนื่องจากกระบวนการปรึกษาหารือกับสาธารณชนจะช่วยสร้างความกระจ่างให้กับวัตถุประสงค์และความต้องการของโครงการหรือนโยบาย และบ่อยครั้งที่การมีส่วนร่วมของประชาชนนำมาสู่การพิจารณาทางเลือกใหม่ๆ ที่น่าจะเป็นคำตอบที่มีประสิทธิผลที่สุดได้^{๙๔}

ในการร่วมกันประชุมประจำเดือนประชาชนในหมู่บ้านที่อาศัยอยู่จริงได้เข้าร่วมประชุมเพื่อรับฟังข้อราชการ และปรึกษาหารือ รวมทั้งแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ^{๙๕} นำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชน ถือได้ว่าเป็นการรวมตัวกัน เพื่อร่วมคิด ร่วมทำ เพื่อให้เกิดพลังแก่ชุมชนอย่างเข้มแข็ง ซึ่งเป็นกระบวนการหนึ่งของการบริหารจัดการอันจะนำไปสู่ชุมชนสันติสุขในวัฒนธรรมที่แตกต่าง^{๙๖}

เมื่อเราไปประชุมร่วมกันแล้ว สิ่งที่จะเกิดขึ้นตามมาคือได้แผนการทำงานที่ชุมชนกำหนดร่วมกัน เพื่อให้เกิดการพัฒนาไปตามที่ชุมชนต้องการ และสามารถแก้ไขปัญหาที่ชุมชนเผชิญอยู่ร่วมกันได้ กระประชุมร่วมกันจึงเป็นกระบวนการของการนำพาชุมชนไปสู่สันติของการอยู่ร่วมกัน^{๙๗}

การเรียกหรือเชิญประชุมของผู้นำชุมชน ถือได้ว่าเป็นอุบายให้คนในชุมชนได้พบปะพูดคุยกัน ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันในเรื่องตนเอง ได้เห็นข้อเด่น ข้อดี โอกาสและข้อจำกัดของชุมชนในการพัฒนาอย่างมีเป้าหมาย เห็นช่องทางในการแก้ไขปัญหาของชุมชนได้อย่างเหมาะสมและ

^{๙๒} สัมภาษณ์ นายสันติ ประดับ, รองประธานฯ หมู่ที่ ๑, ตำบลเทนมีย์ อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์, เมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๙๓} สัมภาษณ์ นายสุนทร สุดตาชู, สมาชิกสภา อบต.หมู่ที่ ๗, ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๙๔} สัมภาษณ์ นายประถม วรรณตรง, กรรมการหมู่บ้าน หมู่ที่ ๑, ตำบลเทนมีย์ อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์, เมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๙๕} สัมภาษณ์ นายสุทัศน์ เวลาเกิด, กรรมการหมู่บ้าน หมู่ที่ ๑, ตำบลเทนมีย์ อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์, เมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๙๖} สัมภาษณ์ นางจิราภรณ์ กระจ่างทอง, กรรมการหมู่บ้าน หมู่ที่ ๑, ตำบลเทนมีย์ อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์, เมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๙๗} สัมภาษณ์ นางภริมย์ หวังสม, กรรมการหมู่บ้าน หมู่ที่ ๑, ตำบลเทนมีย์ อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์, เมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๖๓.

ครอบคลุม สามารถกำหนดกิจกรรมที่ตอบสนองความต้องการของชุมชนได้ ตลอดทั้งคนในชุมชนได้ คิดเป็นและกล้าที่จะตัดสินใจด้วยตนเองได้^{๙๘}

ชุมชนสามารถวางแผนจัดการกับทรัพยากรหรือทุนในชุมชน ทั้งทุนบุคคลและทุน สังคมที่มีอยู่ได้อย่างเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพชุมชน^{๙๙} คนในชุมชนได้รับการแก้ไขปัญหามี ตอบสนองรับผลประโยชน์ร่วมกันอย่างทั่วถึง เท่าเทียม เป็นธรรม^{๑๐๐} ความร่วมมือกันของคนในชุมชน จะก่อให้เกิดทัศนคติที่ดี เอื้ออาทรต่อกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน รักสามัคคีกันได้^{๑๐๑} ปลูกฝังทัศนคติ ค่านิยม วัฒนธรรมที่ดีให้กับลูกหลาน^{๑๐๒} สามารถหาแนวร่วมในการทำงานเพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ของตนเองได้ เกิดทักษะในการบริหารจัดการชุมชน^{๑๐๓}

๗) กิจกรรมมีจิตอาสาร่วมกัน

งานจิตอาสาเป็นการพัฒนาตนเองให้มีความเก่งกล้าสามารถในกิจการงานนั้นเกิด แรงกระตุ้นคือศรัทธาในการทำงาน ทำด้วยศรัทธาเชื่อมั่นในงานที่ทำ มีความมั่นใจ เห็นคุณค่า เห็น ประโยชน์ของงานนั้น เมื่อทำงานที่เป็นเรื่องทางร่างกาย หรือทางสังคม เกิดความหมายเป็นประโยชน์ ที่แท้จริง ปรากฏมองเห็นกันภายนอกและมีเกิดผลภายใน มีความชำนาญมากขึ้น ทำอะไรได้ดีขึ้น ทำ ไปแล้วเกิดความสบายใจอิ่มใจ มีความภูมิใจได้ทันที^{๑๐๔} ไม่ต้องรอให้คนอื่นเข้ามาให้ผลตอบแทน เป็น งานที่ทำด้วยจิตที่ขะระดับปัญญาภายในและสำนึกสาธารณะ เป็นจิตที่เป็นสุขเมื่อได้ทำความดี อยาก ช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน เป็นจิตที่พร้อมจะสละเวลาร่างกาย และสติปัญญา เพื่อบำเพ็ญ ประโยชน์เพื่อสังคม^{๑๐๕} มีความเมตตา กรุณา เป็นจิตที่เปี่ยมด้วยความสงบเย็นและเต็มไปด้วยพลัง แห่งความดี เพื่อสร้างสังคมที่เป็นธรรมและสันติ มีน้ำใจ จริใจที่ไม่เห็นแก่เพียงตัวเองหรือเรื่องของ ตัวเองแต่เห็นอกเห็นใจ เห็นคุณค่าในเพื่อนมนุษย์ มีการเกื้อกูลต่อผู้อื่น มีความเอื้ออาทรเอาใจใส่ให้ ความช่วยเหลือผู้อื่นด้วยกำลังกาย กำลังใจ กำลังสติปัญญาโดยไม่หวังผลตอบแทน^{๑๐๖} เห็นอกเห็นใจ

^{๙๘} สัมภาษณ์ นางเฉลียว เนื่อนิล, กรรมการหมู่บ้าน หมู่ที่ ๑, ตำบลเทพนิมย์ อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ , เมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๙๙} สัมภาษณ์ นางเชียน ใจหนึ่ง, กรรมการหมู่บ้าน หมู่ที่ ๑, ตำบลเทพนิมย์ อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์, เมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๑๐๐} สัมภาษณ์ นางพรรณี สุทธิสน, กรรมการหมู่บ้าน หมู่ที่ ๑, ตำบลเทพนิมย์ อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์, เมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๑๐๑} สัมภาษณ์ นายประกอบ เรืองสุขสุด, กรรมการหมู่บ้าน หมู่ที่ ๑, ตำบลปราสาททอง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์, เมื่อวันที่ ๑๗ กรกฎาคม ๒๖๕๓.

^{๑๐๒} สัมภาษณ์ นางสาวดารณี เรืองสุขสุด, กรรมการหมู่บ้าน หมู่ที่ ๑, ตำบลปราสาททอง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์, เมื่อวันที่ ๑๗ กรกฎาคม ๒๖๕๓.

^{๑๐๓} สัมภาษณ์ นางสาวารุญ เรืองสุขสุด, กรรมการหมู่บ้าน หมู่ที่ ๑, ตำบลปราสาททอง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์, เมื่อวันที่ ๑๗ กรกฎาคม ๒๖๕๓.

^{๑๐๔} สัมภาษณ์ นางสมใจ ดินานพ, กรรมการหมู่บ้าน หมู่ที่ ๑, ตำบลปราสาททอง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์, เมื่อวันที่ ๑๗ กรกฎาคม ๒๖๕๓.

^{๑๐๕} สัมภาษณ์ นางสาวสุวรรณี เรืองสุขสุด, กรรมการหมู่บ้าน หมู่ที่ ๑, ตำบลปราสาททอง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์, เมื่อวันที่ ๑๗ กรกฎาคม ๒๖๕๓.

^{๑๐๖} สัมภาษณ์ พระครูปัญญาสุวรรณ์โพธิ์, เจ้าอาวาส/เจ้าคณะตำบลไพล, วัดศิริโพธิ์ทอง ตำบลไพล อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา, เมื่อวันที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๓.

ต่อผู้ที่ด้อยโอกาสกว่าตน มีความรับผิดชอบ มุ่งมั่นตั้งใจปฏิบัติหน้าที่การทำงานหรือกิจกรรมมีการประชุมวางแผนและทำงานที่ได้รับมอบหมายสำเร็จตรงต่อเวลา เอาใจใส่ ติดตาม ไม่ทอดทิ้งพยายามปรับปรุงการปฏิบัติหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้น มีความเสียสละ อุทิศเวลาและเสียสละในการทำกิจกรรมร่วมกับเพื่อนด้วยความเต็มใจ^{๑๐๗} มีความสามัคคีพร้อมเพรียงกัน กลมเกลียวกัน ความปรองดองกันร่วมใจปฏิบัติกิจกรรมให้บรรลุผลตามที่ต้องการ เกิดงานอย่างสร้างสรรค์ ปราศจากการทะเลาะวิวาท ไม่เอา رأตเอาเปรียบกัน ปฏิบัติกิจกรรมตามข้อตกลง ไม่มีการแบ่งแยก ยอมรับในศักยภาพของเพื่อน มีการทำงานทีม ให้ความร่วมมือช่วยเหลือสนับสนุน ร่วมแสดงความคิดเห็น รับฟังความคิดเห็น แก้ปัญหาอุปสรรคที่พบในระหว่างทำกิจกรรมร่วมกันเป็นหมู่คณะแสดงบทบาทผู้นำ ผู้ตามได้อย่างเหมาะสม^{๑๐๘}

มีจิตอาสาในการอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรม ความเชื่อและพิธีกรรมที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านผู้นำชุมชน ด้านการเรียนรู้ และถ่ายทอดความรู้ ของชุมชน ก็ยังส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน ทั้งนี้ สมาชิกในชุมชนมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดฉันท์เครือญาติกัน มีการช่วยเหลือเอื้อเฟื้อ เกื้อกูลกันฉันท์พี่น้องและในชุมชนมีการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในแก่สมาชิกรุ่นใหม่ ๆ อย่างต่อเนื่อง^{๑๐๙}

การที่บุคคลจะอยู่ร่วมกันในสังคมได้นั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมิตกษะการอยู่ร่วมกัน ทักษะพื้นฐานที่จำเป็นต่อการอยู่ร่วมกันในสังคม ได้แก่ การควบคุมตนเอง การมีความรับผิดชอบ การมีวินัยในตนเอง การช่วยเหลือผู้อื่น การเสียสละต่อสังคม และการมุ่งมั่นพัฒนาสังคม การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

ภาพที่ ๔.๑๙ การมีส่วนร่วมของชุมชนสันติสุขในเทศกาลประจำปี

กิจกรรมที่ก่อให้เกิดความร่วมมือกันหรือก่อให้เกิดสันติสุขในชุมชนนั้น สามารถสังเคราะห์เป็นตารางได้ดังนี้

^{๑๐๗} สัมภาษณ์ พระอธิการสุชินทร์ สุทธิปญโญ, เจ้าอาวาส, วัดหนองแขว ตำบลไพล อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา, เมื่อวันที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๑๐๘} สัมภาษณ์ พระคงคา ชาคโร, เลขาธิการเจ้าคณะตำบลไพล, ตำบลไพล อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา, เมื่อวันที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๑๐๙} สัมภาษณ์ นายสุนทร สุดตาชู, สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล หมู่ที่ ๗, ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๖๓.

ตารางที่ ๔.๓ กิจกรรมที่ก่อให้เกิดความร่วมมือกันหรือก่อให้เกิดสันติสุขในชุมชนร่วมกัน

กิจกรรม	ตัวชี้วัด
๑) กิจกรรมไปวัดด้วยกัน	<ul style="list-style-type: none"> - ทำบุญตักบาตรในวันพระ - รักษาศีลอุโบสถ - ร่วมปฏิบัติธรรม - ทำบุญทอดผ้าป่า - ร่วมบุญประเพณี ๑๒ เดือน
๒) กิจกรรมไปร่วมงานขึ้นบ้านใหม่ด้วยกัน	<ul style="list-style-type: none"> - เป็นฤกษ์งามยามดีในพิธีขึ้นบ้านใหม่ - เป็นการสร้างขวัญกำลังใจ - สร้างความภาคภูมิใจแก่เจ้าภาพและผู้ร่วมงาน - สร้างความผูกพันสามัคคีในชุมชน
๓) กิจกรรมไปร่วมงานศพด้วยกัน	<ul style="list-style-type: none"> - ร่วมให้แก่กำลังใจแก่เจ้าภาพ - เป็นการยกย่องความดีของสมาชิกในชุมชน - สืบทอดมรดกวัฒนธรรม - สร้างความปรองดองของสมาชิก
๔) กิจกรรมไปปลูกป่าร่วมกัน	<ul style="list-style-type: none"> - สร้างประโยชน์ให้ชุมชน - อนุรักษ์ ฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ - สร้างพื้นที่สีเขียวแก่ประเทศ - สร้างความปรองดองของสมาชิก
๕) กิจกรรมไปพัฒนาหมู่บ้านร่วมกัน	<ul style="list-style-type: none"> - การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน - มีเป้าหมายร่วมอย่างเดียวกัน - รักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม - สร้างความปรองดองของสมาชิก
๖) กิจกรรมการไปประชุมร่วมกัน	<ul style="list-style-type: none"> - ได้เสนอแนะข้อคิดเห็น - แลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกัน - ได้แผนบริหารพัฒนาชุมชน - ได้แนวทางแก้ไขปัญหาาร่วมกัน
๗) กิจกรรมมีจิตอาสาาร่วมกัน	<ul style="list-style-type: none"> - มีแรงกระตุ้นในการร่วมกิจกรรม - มีความภูมิใจ เอิบอímในใจ - มีความสุขที่ได้บำเพ็ญประโยชน์ - มีความเสียสละ

สรุปได้ว่ากิจกรรมที่ก่อให้เกิดความร่วมมือหรือก่อให้เกิดสันติสุขในชุมชนร่วมกัน ประกอบด้วย กิจกรรมการไปทำบุญที่วัด กิจกรรมไปร่วมงานขึ้นบ้านใหม่ กิจกรรมไปร่วมงานศพ กิจกรรมไปร่วมปลูกป่า กิจกรรมไปร่วมพัฒนาหมู่บ้าน กิจกรรมการไปร่วมประชุม และกิจกรรมการมี

จิตอาสาด้วยกัน การได้ร่วมทำกิจกรรมร่วมกันในงานเทศกาลต่างๆ นำไปสู่การ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทัศนคติ ข้อมูลข่าวสาร การพูดคุยปรึกษาหารือในประเด็นต่างๆ อย่างสนุกสนาน ความสามัคคี ประองตองและสันติสุขชุมชนท่ามกลางพหุวัฒนธรรมในอีสานใต้ก็จะแน่นแฟ้นขึ้น

๔.๒.๔ ปัจจัยที่ทำให้เกิดสันติสุขในชุมชน

จากการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่มชุมชนเป้าหมายทั้ง ๔ ชุมชนแล้วได้ปัจจัยที่เป็น องค์ประกอบให้ชุมชนเกิดสันติสุข มี ๖ องค์ประกอบ คือ

๑) ผู้นำดี คือผู้ที่มีภาวะความเป็นผู้นำและได้รับการคัดเลือกแต่งตั้งอย่างเป็นทางการ ประกอบด้วย ๑) เจ้าอาวาส ๒) นายกองค้การบริหารส่วนตำบลหรือนายกเทศมนตรี ๓) กำนัน ๔) ผู้ใหญ่บ้าน และ ๕) คณะกรรมการหมู่บ้าน (ก.ม.) เป็นผู้ที่มีความเข้มแข็งแจ่มใส มีความเป็น กันเอง สามารถเข้าถึงประชาชนคืออยู่ในใจของประชาชน ถือว่าเป็นฝ่ายปกครองในหมู่บ้าน ทั้งกำนัน และผู้ใหญ่บ้าน จึงเป็นปัจจัยสำคัญในปกครองให้เกิดความสงบ และให้ความเป็นธรรมกับทุกคน^{๑๑๐} ถ้าผู้นำเป็นกรรมการบริหารปกครองก็เป็นธรรมมีผู้ตามหรือผู้ได้บังคับบัญชาที่ ว่ากล่าวตักเตือนง่าย เชื้อฟุ้งผู้บังคับบัญชา เวลาที่ผู้นำเรียกประชุม ประชาชนในหมู่บ้านก็จะให้ความร่วมมือในการเข้าร่วม ประชุม^{๑๑๑}

ผู้นำ ไม่ว่าจะเป็นกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หรือผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ตลอดทั้งสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นผู้มีความเสียสละรู้จักแบ่งปัน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน มีความเสียสละทั้ง เวลาและเอื้ออำนวยความสะดวกให้แก่ลูกบ้านในกรณีที่ถูกบ้านขอความร่วมมือในกิจกรรมการงาน ต่างๆ^{๑๑๒} เมื่อเกิดปัญหาการทะเลาะเบาะแว้งขึ้นในชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้านจะตัดสินด้วยความเป็น ธรรม ไม่เอนเอียงไปฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง หรือต้องไม่ใช้อคติในการไกล่เกลี่ยปัญหาของลูกบ้าน^{๑๑๓}

นอกจากมีภาวะความเป็นผู้นำแล้ว ต้องสามารถบังคับใช้กฎหมายได้อย่างเคร่งครัด ด้วยดี กฎหมายปกครองของภาครัฐมีกระบวนการที่ถูกต้องชอบธรรม และให้ประชาชนเคารพใน กฎหมายและปฏิบัติตามกฎหมายอย่างเคร่งครัด^{๑๑๔} การทำความดี คิดดี ทำดี มีแต่คนรัก^{๑๑๕} เนื่องจากคนในแต่ละสังคมมีความแตกต่างกัน มีความต้องการที่แตกต่างกันและไม่สิ้นสุด เพื่อป้องกันการ ขัดแย้งระหว่างคนในสังคม และเพื่อควบคุมแบบแผนแห่งพฤติกรรมของมนุษย์ จึงจำเป็นต้องนำ

^{๑๑๐} การสนทนากลุ่ม คณะกรรมการหมู่บ้านชุมชนบ้านเทนมีย์, ตำบลเทนมีย์ อำเภอเมือง จังหวัด สุรินทร์, เมื่อวันที่ ๑๑ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๑๑๑} สัมภาษณ์ นายสมพงษ์ บ่อไทย, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๗, ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัด บุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๑๑๒} สัมภาษณ์ นายเปลี่ยน จันทร์บุบผา, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๑๐, ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลาย มาศ จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๑๑๓} สัมภาษณ์ นายสุเค็ญ เวลาเกิด, กรรมการหมู่บ้าน หมู่ที่ ๑, ตำบลเทนมีย์ อำเภอเมือง จังหวัด สุรินทร์, เมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๑๑๔} สัมภาษณ์ นายบุญธรรม ปะการัมย์, รองประธานฯ หมู่ที่ ๑, ตำบลปราสาททอง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์, เมื่อวันที่ ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

^{๑๑๕} สัมภาษณ์ นายสุนทร สุดตาชู, สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล หมู่ที่ ๗, ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๖๓,

กฎหมายของภาครัฐมาใช้ในการจัดระเบียบทางสังคม หากปล่อยให้แต่ละคนทำตามอำเภอใจโดยปราศจากการควบคุมแล้ว สังคมก็จะเกิดความวุ่นวายและขาดระเบียบแบบแผน ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีการจัดระเบียบเพื่อให้สังคมเกิดสันติสุข^{๑๑๖} ธรรมนูญหมู่บ้าน ๙ ดี ถือว่าเป็นกฎหมายที่ผ่านการทำประชาคมของหมู่บ้าน ที่ประชาชนส่วนมากในหมู่บ้านให้ความเห็นชอบ จึงเป็นกฎหมายที่บังคับใช้ในหมู่บ้านให้เกิดสันติสุขชุมชนตลอดไป^{๑๑๗}

นอกจากนี้ผู้นำยังต้องมีการวางแผนในการทำงานตามขั้นตอน ๓ ประการคือ^{๑๑๘}

๑) มีการประชุมปรึกษาหารือ การแก้ไขปัญหาในการพัฒนาหมู่บ้านเพื่อให้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น หาข้อตกลง มีการแบ่งงานและมอบหมายงาน ตลอดจนเพื่อติดตามการดำเนินงานต่างๆ และตัดสินปัญหาต่างๆ ด้วยเสียงข้างมากตามหลักการประชาธิปไตย

๒) มีการวางแผน คือมีการดำเนินการตามลำดับ ตั้งแต่รวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ปัญหา ค้นหาสาเหตุที่ก่อให้เกิดปัญหา วางแนวทางแก้ไขให้ตรงจุด กำหนดวิธีการแก้ไขปัญหาหรือวางโครงการรองรับแผน เมื่อมีการปฏิบัติตามแผนแล้ว จะต้องมีการติดตามว่าผลการดำเนินงานสำเร็จลุล่วงไปมากน้อยเพียงไร สามารถดำเนินการตามที่กำหนดไว้ในแผนหรือไม่ มีปัญหาอุปสรรคอย่างไร เพื่อที่จะได้แก้ไขปรับปรุงให้ดีขึ้น

๓) มีการแบ่งงาน คือมีการกระจายหน้าที่ความรับผิดชอบให้คนที่เหมาะสมไปปฏิบัติตามที่ประชุมและวางแผนไว้ เพื่อให้สำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้และให้ทุกคนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาหมู่บ้านตนเองตามความสามารถ

ทั้ง ๓ ขั้นตอนนี้ต้องดำเนินการควบคู่กันไปเสมอ และต้องใกล้ชิดกับประชาชนและประสานงานระหว่างเจ้าหน้าที่ภาครัฐอย่างสม่ำเสมอเพื่อให้หมู่บ้านได้เกิดสันติสุขและความเข้มแข็ง

๒) คนมีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนมีผลมาจากการได้ผู้นำดี มีหลักธรรมาภิบาลในการบริหาร แบ่งปันทรัพยากรด้วยความโปร่งใส ประชาชนก็จะเต็มใจในการให้ความร่วมมือโดยไม่ได้หวังสิ่งตอบแทนที่เป็นวัตถุสิ่งของ มันเป็นความสุขทางด้านจิตใจที่ได้มีส่วนร่วม เป็นผลทางด้านจิตวิทยา คือผู้ที่มีส่วนร่วมจะเกิดความภาคภูมิใจที่ได้เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนา มีความรู้สึกเป็นเจ้าของและก่อให้เกิดผลดีในการขับเคลื่อนชุมชน^{๑๑๙} การที่จะอยู่ด้วยกันในสังคมอย่างสงบสันติสุขและเพื่อให้สังคมเกิดความสงบเรียบร้อยมากที่สุดชุมชนต้องอาศัยกฎระเบียบและกติกาสังคมของชุมชน หากครอบครัวใดไม่สะดวกที่จะมีส่วนร่วมโดยตรง ก็อาจจะมีส่วนร่วมโดยทางอ้อม เช่น การบริจาคทรัพย์เพื่ออำนวยความสะดวกในกิจกรรมนั้นๆ เป็นต้น แต่ถ้าครอบครัวใดไม่ได้ให้ความ

^{๑๑๖} สัมภาษณ์ นางจิราภรณ์ เวลาเกิด, กรรมการหมู่บ้าน หมู่ที่ ๑, ตำบลเทนมีย์ อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์, เมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๑๑๗} การสนทนากลุ่ม คณะกรรมการหมู่บ้านชุมชนบ้านเทนมีย์, ตำบลเทนมีย์ อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์, เมื่อวันที่ ๑๑ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๑๑๘} สัมภาษณ์ นางประจวบ แก้วกลม, กำนันตำบลปราสาททอง, อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์, เมื่อวันที่ ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

^{๑๑๙} การสนทนากลุ่ม คณะกรรมการหมู่บ้านชุมชนบ้านยาง, ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๖๓.

ร่วมมือหรือไม่มีส่วนร่วมเลยก็จะมีผลต่อจิตใจของตนเอง และสมาชิกในชุมชนจะไม่ให้ความเคารพยำเกรงและจะเสียสิทธิบางประการในชุมชนด้วย^{๑๒๐}

การมีส่วนร่วมของชุมชนคือปฏิบัติตามกฎกติกาของชุมชน หากทุกคนในชุมชนต่างเคารพและปฏิบัติตามกฎกติกาอย่างอมทำให้ชุมชนน่าอยู่ คนในชุมชนรู้สึกอุ่นใจและปลอดภัย^{๑๒๑} กฎกติกาจึงเป็นเครื่องมือในการพัฒนาให้ชุมชนมีส่วนร่วม ให้ชุมชนมีความน่าอยู่ น่าดู น่ามอง การมีส่วนร่วมนอกจากจะเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนแล้ว ยังเป็นกระบวนการสมานฉันท์ สร้างความสามัคคี ประองตอง และสร้างสันติสุขของคนในชุมชนด้วย^{๑๒๒} การที่คนจะมีส่วนร่วมได้ด้วยนั้น เขาต้องมีความเห็นยินดีด้วยที่ต้องการเปลี่ยนแปลงชุมชนของตนเองไปในทิศทางที่พึงประสงค์ คำนี้ถึงผลที่จะตามมาของการมีส่วนร่วมในกิจกรรมนั้นๆว่าจะเกิดประโยชน์อย่างไรต่อส่วนรวมหรือไม่ โดยผู้นำจะต้องสื่อสารให้มีความชัดเจนกระจ่างแจ้ง ดังนั้นผู้นำชุมชนจึงเป็นตัวจักรสำคัญในการเปลี่ยนแปลงไปสู่สันติสุขที่เข้มแข็งอย่างยั่งยืน^{๑๒๓} และการมีส่วนร่วมเป็นหัวใจในการพัฒนาชุมชน ไม่มีชุมชนใดที่จะพัฒนาได้โดยปราศจากการร่วมมือของประชาชน^{๑๒๔}

๓) มีประเพณียึดเหนี่ยวร่วมกัน ประเพณีความเชื่อเป็นสิ่งที่แสดงออกถึงความ เป็นเอกลักษณ์ความโดดเด่นของชุมชน ประเพณี ความเชื่อเป็นรากฐานความมั่นคงของชาติเพื่อเป็น สิ่งที่จะแสดงออกถึงความเป็นชุมชนที่มีการอยู่ร่วมกันและการอยู่ร่วมกันโดยมีวัฒนธรรมประเพณีเป็น สิ่งปฏิบัติเพื่อยึดเหนี่ยวจิตใจ การปฏิบัติตามประเพณีในชุมชนนั้นเป็นสิ่งที่แสดงถึงขนบธรรมเนียมที่ดี ที่คนไทยปฏิบัติสืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน^{๑๒๕} ประเพณีที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของชุมชนมีทั้งประเพณีที่เป็น มงคลและอวมงคล ส่วนมากจะประกอบพิธีขึ้นในวัด เพราะวัดเป็นศูนย์รวมจิตใจของชุมชนที่จะต้อง เกี่ยวข้องกับคนในชุมชนตั้งแต่เกิดจนตาย ส่วนประเพณีที่เป็นความเชื่อในเรื่องของผี สาง เทวดา จะ ไปประกอบพิธีในสถานที่ศักดิ์สิทธิ์อีกแห่งหนึ่ง นั่นคือศาลปู่ตาประจำชุมชน ถ้าเป็นชุมชนใหญ่ๆ จะมี ศาลปู่ตาหลายแห่ง ประเพณีที่ปฏิบัติประจำปีต่อศาลปู่ตาคือการบวงสรวงในเดือน ๖ ก่อนที่จะลงทำ นาหรือเกษตรกรรม เพราะมีความเชื่อว่าวิญญาณบรรพบุรุษประจำอยู่ที่ศาลแห่งนั้น เพื่อที่จะอ่อน วอนให้คุ้มครองปกป้องรักษาชาวบ้านให้อยู่เย็นเป็นสุข ไม่ให้มีภัยอันตรายใดๆ รวมทั้งขอให้ฝนตกต้อง ตามฤดูกาล ให้ข้าวกล้าอุดมสมบูรณ์ นอกจากนี้เมื่อมีคนในชุมชนจะไปสอบบรรจุเข้าทำงานเป็น ราชการหรือจะไปทำงานประกอบอาชีพต่างจังหวัด ก็จะไปขอพรและบนบานศาลกล่าวด้วยเครื่อง

^{๑๒๐} สัมภาษณ์ น.ส.คาริณี เรื่องสุขสุด, กรรมการหมู่บ้าน หมู่ที่ ๑, ตำบลปราสาท อำเภอบรรพตพิสัย จังหวัดสุรินทร์, เมื่อวันที่ ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

^{๑๒๑} สัมภาษณ์ นางภิรมย์ หวังสม, กรรมการหมู่บ้าน บ้านที่ ๑, ตำบลเทนมีย์ อำเภอมือง จังหวัดสุรินทร์, เมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๑๒๒} สัมภาษณ์ นางเขียน ใจหนึ่ง, กรรมการหมู่บ้าน หมู่ที่ ๑, ตำบลเทนมีย์ อำเภอมือง จังหวัดสุรินทร์, เมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๑๒๓} สัมภาษณ์ นางนพพร หาญสุด, กรรมการหมู่บ้าน หมู่ที่ ๘, ตำบลไหล อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา, เมื่อวันที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๑๒๔} สัมภาษณ์ พระปลัดวัชร วชิรญาณโณ.ผศ., เจ้าอาวาส, วัดสว่างอารมณ์ ตำบลปราสาททอง อำเภอบรรพตพิสัย จังหวัดสุรินทร์, เมื่อวันที่ ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

^{๑๒๕} สัมภาษณ์ พระครูปัญญาสุวรรณโพธิ์, เจ้าอาวาส/เจ้าคณะตำบลไหล, วัดศิริโพธิ์ทอง ตำบลไหล อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา, เมื่อวันที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๓.

บวงสรวงที่ประกอบด้วยเหล้า บุหรี่ หมาก พลุ อาหารคาว-หวาน และอาจจะมีอาหารพิเศษที่เชื่อว่าศาลปุตานันๆ ชอบอาหารอะไร เมื่อประชาชนได้ตามที่เคยบนบานศาลกล่าวไว้แล้วจะต้องมาแก้บน โดยบอกกล่าวญาติพี่น้องที่สนิทกันให้ไปร่วมพิธีที่ศาลปุตานันด้วย พอเสร็จพิธีก็จะรับประทานอาหารร่วมกันในบริเวณศาลปุตานันหรือถ้าไม่สะดวกก็จะกลับมารับประทานอาหารที่บ้านของเจ้าภาพ^{๑๒๖}

ประเพณีท้องถิ่น เป็นการสืบทอดอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม จะทำให้คนในชุมชนเกิดความสามัคคีปรองดองกันและนำไปสู่ชุมชนสันติสุข^{๑๒๗} กิจกรรมที่ก่อให้เกิดความร่วมมือกันหรือสันติสุขในชุมชนประกอบด้วยประเพณีสำคัญๆ ดังนี้^{๑๒๘} ๑) ประเพณีสงกรานต์ คือภายในชุมชนจะมีการก่อเจดีย์ทราย ซึ่งเป็นกิจกรรมการรวมกลุ่มของคนจำนวนมาก เป็นการร่วมมือของประชาชนในชุมชน ๒) ประเพณีบุญผะเหวดหรือเทศน์มหาชาติ คือ ประชาชนภายในชุมชนจะมีการแห่ดอกไม้รอบหมู่บ้านเข้ามาในวัด ทำให้ประชาชนมีความสุข มีความรักความสามัคคีกันมาก ๓) ประเพณีวันเข้าพรรษา ๔) ประเพณีวันออกพรรษา-ตักบาตรเทโว และ ๕) ประเพณีบุญกฐิน เป็นต้น

ภาพที่ ๔.๒๐ กิจกรรมการอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น

ประเพณี ๑๒ เดือน หรือฮีต ๑๒ ของชุมชนในภาคอีสาน เป็นประเพณีหรือกิจกรรมที่เกิดขึ้นจากความเชื่อที่ประชาชนยึดถือและถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด ฉะนั้นประเพณีที่สำคัญๆ ลูกหลาน ญาติพี่น้อง ก็จะมาร่วมกิจกรรมอย่างพร้อมหน้า ประเพณีเหล่านี้จึงเป็นบ่อเกิดความสามัคคีปรองดองกันของชุมชน ถือว่าเป็นประเพณี เป็นวัฒนธรรม ที่เป็นวิถีชีวิตชุมชนของคนอีสานที่ถือยึดถือปฏิบัติมาตั้งแต่โบราณกาลที่ยังคงสืบทอดกันต่อไป^{๑๒๙} การมีกิจกรรมประเพณีความ

^{๑๒๖} สัมภาษณ์ นายชวกร จงริตมะดัน, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๘, ตำบลไพล อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา, เมื่อวันที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๑๒๗} สัมภาษณ์ นายสุนทร สุดตาชู, สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล หมู่ ๗, ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๑๒๘} สัมภาษณ์ นายชวกร จงริตมะดัน, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๘, ตำบลไพล อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา, เมื่อวันที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๑๒๙} สัมภาษณ์ นางบุญรอด บรรดาศักดิ์, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๘, ตำบลไพล อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา, เมื่อวันที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๓.

เชื่อมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง เช่น การอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นตามงานประเพณีต่างๆ จะนำไปสู่การสร้างสันติสุขในชุมชนอย่างยั่งยืนในอนาคต^{๑๓๐}

๔) มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในชุมชน การที่สมาชิกในชุมชนจะมีปฏิสัมพันธ์ที่ระหว่างกันได้นั้น จุดเริ่มต้นมาจากการมีความเอื้อเพื่อเผื่อแผ่แบ่งปันกัน คือการเป็นผู้มีน้ำใจมักให้ความช่วยเหลือผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนอยู่เสมอ การช่วยเหลือจะทำการเต็มกำลังที่ตนเองสามารถช่วยได้^{๑๓๑} การคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม ยึดมั่นประโยชน์ของส่วนรวมเป็นที่ตั้ง ไม่กระทำการใดๆ ที่เป็นการฉกฉวยผลประโยชน์ให้กับตนเอง ไม่เอาัดเอาเปรียบผู้อื่น มีความปรารถนาดี ปฏิบัติต่อผู้อื่นด้วยความจริงใจ^{๑๓๒} มีไมตรีที่ดีต่อคนรอบข้าง ไม่ดูหมิ่นเหยียดหยามผู้อื่น แต่ให้ความเคารพในศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์และสิทธิเสรีภาพของทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน และไม่คิดร้ายต่อผู้อื่น คิดและปฏิบัติต่อผู้อื่นด้วยความเมตตา มองโลกในแง่ดี ไม่กระทำในสิ่งที่สร้างความเดือดร้อนและเสื่อมเสียต่อผู้อื่น^{๑๓๓}

สมาชิกในชุมชนมีความเอื้อเพื่อเผื่อแผ่ต่อกัน มีไมตรีจิตต่อเพื่อนบ้านในชุมชนเดียวกัน มีความเอื้ออาทรและหวังดี ดูแลรักษาสาธารณสุขสมบัติส่วนรวม มีน้ำใจ คอยช่วยเหลือกัน แบ่งปันอาหารและสิ่งของต่างๆ ให้แก่เพื่อนบ้าน จะเห็นว่าบางสิ่งบางอย่างไม่มีการซื้อขายระหว่างกัน บางครั้งเงินก็ไม่จำเป็นเสมอไปสำหรับการดำเนินของชุมชนในชนบท เพราะส่วนมากจะเป็นการแลกเปลี่ยนสิ่งของซึ่งกันและกันคือให้โดยไม่หวังผลตอบแทน แต่ผู้ที่ได้รับก็จะไม่รับเปล่า จะต้องหาสิ่งของหรือสิ่งที่มีอยู่ในบ้าน ในสวน นำมาให้ตอบเพื่อเป็นการแสดงออกถึงความมีน้ำใจ เหมือนกับภาษิตที่ว่า “ยิ่งให้ ยิ่งได้”^{๑๓๔} และสุภาษิตโบราณที่ว่า “พริกบ้านเหนือ เกลือบ้านใต้” คือเมื่อไรที่ขาดเหลือก็ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยเป็นลักษณะของการแลกเปลี่ยนพืชผักสวนครัว เช่น ครัวเรือนนี้มีพริก ครัวเรือนนี้มีข้าวสารหรือข้าวเปลือก ก็จะทำมาแลกเปลี่ยนกัน โดยไม่ต้องใช้เงินซื้อ^{๑๓๕}

รักษามารยาทในการอยู่ร่วมกันในสังคม แม้จะมีความสนิทสนมคุ้นเคยกันแล้ว แต่ก็ต้องรักษามารยาทในการอยู่ร่วมกันเช่นกัน ปัญหาเล็กๆ ก็อาจทำให้เพื่อนบ้านที่เคยสนิทชิดชอบกันไม่พอใจกันขึ้นมาได้ เช่น การหยิบยืมสิ่งของของเพื่อนบ้านมากจนเกินความจำเป็น การเปิดเพลงเสียง

^{๑๓๐} สัมภาษณ์ นายสมพงษ์ ป่อไทย, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๗, ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๑๓๑} สัมภาษณ์ นายวีรวัฒน์ กำจัดภัย, สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล หมู่ที่ ๑, ตำบลปราสาททอง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์, เมื่อวันที่ ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

^{๑๓๒} สัมภาษณ์ นายทอง อิศระวงศ์, กรรมการหมู่บ้าน, บ้านอ้ออุดมสิน ตำบลไพล อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา, เมื่อวันที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๑๓๓} สัมภาษณ์ นางประยงค์ เจียมรัมย์, เภรัญญิกประจำหมู่บ้านเทนมีย์, ตำบลเทนมีย์ อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์, เมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๑๓๔} สัมภาษณ์ พระปลัดวัชรระ วชิรญาณ, เจ้าอาวาสวัดสว่างอารมณ์, ตำบลปราสาททอง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์, เมื่อวันที่ ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๓

^{๑๓๕} สัมภาษณ์ นายชวกร จงริตมะตัน, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๘, ตำบลไพล อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา, เมื่อวันที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๓.

ตั้ง การแสดงกิริยาอาการไม่เหมาะสม การพูดคุยเสียงดังหรือใช้วาจาไม่สุภาพ^{๑๓๖} ตลอดจนการไม่รักษามารยาทอื่นๆ เช่น การตีดินนินทาเพื่อนบ้านคนอื่น การหยิบยืมเงินทอง ไม่ขับชี่ยานพาหนะเสียงดังและเร็ว ฉะนั้นต้องรักษามารยาทในการอยู่ร่วมกัน แต่ในชุมชนเรานี้ก็ได้ประกาศเป็นธรรมนูญหมู่บ้านแล้ว^{๑๓๗}

นอกจากนี้ยังมีปัจจัยที่บ่งบอกถึงวิถีชีวิตชุมชนสันติสุข ก็คือการลงแขกหรือการเอาแรง ส่วนมากจะเป็นลักษณะของการลงแขกเกี่ยวข้าว ซึ่งถ้าใครมีเครื่องช่วยทางสังคมก็จะมีคนมาช่วยเยอะ แต่ถ้าใครหรือครอบครัวไหนมีเครื่องช่วยทางสังคมไม่เยอะก็จะบอกกล่าวเจาะจงเฉพาะญาติพี่น้องที่สนิทสนมกัน จะเป็นลักษณะของการแลกเปลี่ยนแรงงานกัน โดยไม่ต้องจ่ายค่าจ้าง^{๑๓๘} เดิมทีความเป็นมาของการลงแขกน่าจะเกิดขึ้นเนื่องจากสมัยก่อนคนภาคอีสานยากจน ไม่มีเงินที่จะจ้างแรงงานคืออยู่กับแบบระบบเครือญาติ อยู่แบบพอเพียง ในเมื่อไม่มีเงินจ้างแรงงานก็จำเป็นต้องหาวิธีอื่นที่จะทำให้งานที่มีปริมาณเยอะหรือใช้เวลามากให้เสร็จภายในวันหรือสองวัน นั่นก็คือการลงแขก อาจจะเป็นการลงแขกเกี่ยวข้าว ลงแขกขนข้าวจากลานสู่ยุ้ง ลงแขกรื้อบ้าน-สร้างบ้าน เป็นต้น^{๑๓๙} แต่ในปัจจุบันกิจกรรมการลงแขกอาจจะลดน้อยลง เนื่องจากมีวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมาก กิจกรรมการลงแขกเป็นการขอแรงที่ไม่ต้องจ่ายค่าจ้าง แต่เจ้าภาพต้องจัดหาอาหารเครื่องดื่มเพื่อเลี้ยงคนที่มาร่วมกิจกรรม แต่เจ้าภาพก็ได้กังวลในเรื่องค่าใช้จ่ายของอาหารเครื่องดื่ม เจ้าภาพจะมีความสุขที่มีญาติสนิทมิตรสหายมาร่วมกิจการการลงแขก ซึ่งเป็นอีกวัตถุประสงค์หนึ่งนั่นคือการสามัคคีปรองดองของชุมชน^{๑๔๐}

๕) มีจิตสำนึกรักชุมชน ความผูกพันด้านความรู้สึกรักชุมชน คือมีทัศนคติความรู้สึกรัก ความอบอุ่น และความภูมิใจของประชาชน จะสังเกตได้ว่าผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนตั้งแต่เกิดจะแสดงความรู้สึกรักและมีความอบอุ่นที่ได้อยู่ท่ามกลางผู้คนในชุมชนนี้ กลุ่มผู้สูงอายุจะให้ความสำคัญและมีความผูกพันต่อชุมชนเป็นอย่างมาก สังเกตได้จากการให้ความร่วมมือในกิจกรรมต่างๆ ที่จัดขึ้นด้วยความเต็มใจและภาคภูมิใจ ส่วนกลุ่มวัยทำงานและกลุ่มเยาวชนจะเข้าร่วมกิจกรรมน้อยลงมาตามลำดับ เนื่องจากต้องไปทำงานนอกชุมชนและอยู่ในวัยกำลังเรียนหนังสือ โดยรวมแล้วก็ถือว่าประชาชนมีจิตสำนึกรักและผูกพันกับชุมชนอย่างชัดเจนเพราะชุมชนแหล่งเริ่มต้นของชีวิต^{๑๔๑}

^{๑๓๖} สัมภาษณ์ นางชุตติกาญจน์ ขบวนดี, ประชาสัมพันธ์หมู่บ้านเทนมีย์, ตำบลเทนมีย์ อำเภอมืองจังหวัดสุรินทร์, เมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๑๓๗} สัมภาษณ์ นางประยงค์ เจียมรัมย์, เหมัญญิกประจำหมู่บ้านเทนมีย์, ตำบลเทนมีย์ อำเภอมืองจังหวัดสุรินทร์, เมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๑๓๘} สัมภาษณ์ พระมหาสนอง นาควโร, ปธ.๙, วัดโพธิ์น้อย, ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๑๓๙} สัมภาษณ์ นายเปลี่ยน จันทรบุบผา, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๑๐, ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๑๔๐} สัมภาษณ์ นายวิไล สุดสายเนตร กำนันตำบลบ้านยาง, อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๑๔๑} สัมภาษณ์ นายยุทธ โสนาพูน, ชาวบ้านปราสาททอง, หมู่ที่ ๑ ตำบลปราสาททอง อำเภอปราสาทจ.สุรินทร์, เมื่อวันที่ ๒๘ มกราคม ๒๕๖๔.

ส่งเสริมให้ประชาชนภายในหมู่บ้านรักษาศีล ๕^{๑๔๒} และใช้หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา เช่น หลักอปริหานิยธรรม หลักธรรมนี้เป็นหลักธรรมสำหรับใช้ในการปกครอง เพื่อป้องกันมิให้การบริหารหมู่คณะเสื่อมถอย แต่กลับเสริมให้เจริญเพียงส่วนเดียว สามารถนำไปใช้บริหารบ้านเมืองและกิจกรรมของชุมชน ดังนี้คือ^{๑๔๓} อปริหานิยธรรมสำหรับการบริหารบ้านเมือง เป็นหลักในการปกครอง โดยปฏิบัติตามหลักการร่วมรับผิดชอบที่จะช่วยป้องกันความเสื่อมและมีความสำนึกกรังมีความผูกพันในชุมชน นำไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง มี ๗ ประการคือ

๑. หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ เป็นการประชุมพบปะปรึกษาหารือกิจการงานต่าง ๆ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน และหาแนวทางแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ร่วมกันโดยสม่ำเสมอ

๒. พร้อมเพรียงกันประชุม เลิกประชุม และทำกิจกรรมร่วมกัน เป็นการประชุมและการทำกิจกรรมทั้งหลายที่พึงกระทำร่วมกัน หรือพร้อมเพรียงกันลุกขึ้นป้องกันบ้านเมือง

๓. ไม่บัญญัติ หรือล้มเลิกข้อบัญญัติต่าง ๆ เป็นการไม่เพิกถอน ไม่เพิ่มเติม ไม่ละเมิดหรือวางข้อกำหนดกฎเกณฑ์ต่าง ๆ อันมิได้ตกลงบัญญัติไว้ และไม่เหยียบย่ำล้มล้างสิ่งที่ตกลงวางบัญญัติไว้แล้ว ถือปฏิบัติมั่นอยู่ในบทบัญญัติใหญ่ที่วางไว้เป็นธรรมเนียม

๔. ให้ความเคารพและรับฟังความคิดเห็นของผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่เป็นผู้มีประสบการณ์ยาวนาน ดังนั้นเราต้องให้เกียรติ ให้ความเคารพนับถือ และรับฟังความคิดเห็นของท่าน ในฐานะที่เป็นผู้รู้และมีประสบการณ์มามาก

๕. ไม่ข่มเหงสตรี เป็นการให้เกียรติและคุ้มครองสตรี มิให้มีการกดขี่ข่มเหงรังแก

๖. เคารพบูชาสักการะเจดีย์ คือการให้ความเคารพศาสนสถาน ปุชนียสถาน อันเป็นเครื่องเตือนความจำ ปลุกเร้าให้เราทำความดี และเป็นที่รวมใจของชุมชน ไม่ละเลย พิธีเคารพบูชาอันพึงทำต่ออนุสรณ์สถานที่สำคัญเหล่านั้นตามประเพณีที่ดั่งาม

๗. ให้การอารักขาพระภิกษุสงฆ์หรือผู้ทรงศีล เป็นการจัดการให้ความอารักขาบำรุง คุ้มครอง อันชอบธรรม แก่บรรพชิต ผู้ทรงศีลทรงธรรมบริสุทธิ ซึ่งเป็นหลักใจและเป็นตัวอย่างทางศีลธรรมของประชาชน เต็มใจต้อนรับและหวังให้ท่านอยู่โดยผาสุก

มีคำสอนของคนโบราณ ที่เรียกว่าคำผญาสอนลูกหลาน เพื่อปลุกฝังให้เยาวชนมีความสามัคคีสำนึกกรังในชุมชน เช่นบทผญาที่ว่า^{๑๔๔} “แขนงไม้ไผ่น้อย จ้อยบางหักง่าง่าย คั้นหลายแขนงมัดโหมกกัน สนิมแน่นแข็งหักบ่ได้ คนเฮานั้น กะคือกันบ่แตกต่าง สามัคคีบ่แตกม้าง ไผ่ดั่งจ่างกะบดิง หลานเอย” แปลเป็นความหมายได้ว่า ให้มีความรักความสามัคคีกันเอาไว้อย่างแนบแน่นแล้วจะไม่มีใครมาสร้างควมร้าวฉานของชุมชนได้

^{๑๔๒} สัมภาษณ์ นายชวกร จงริตมะตัน, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๘, ตำบลไพล อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา, เมื่อวันที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๑๔๓} สัมภาษณ์ พระครูสุเมธจันทศิริ, เจ้าอาวาสวัดศิริจันทร์, ตำบลเทนมีย์ อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์, เมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๑๔๔} สัมภาษณ์ นายสุนทร สุดตาชู, สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล หมู่ ๗, ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๖๓.

๖) **องค์กรในชุมชนทำบทบาทหน้าที่สมบูรณ์** องค์กรในชุมชนนี้ คือองค์กรที่ตั้งอยู่ในเขตของชุมชนนั้นๆ ประกอบด้วย วัด สำนักงานเทศบาลหรือองค์การบริหารส่วนตำบล ที่ทำการกำนัน ที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน โรงเรียน โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพชุมชน และเกษตรตำบล ที่ทำหน้าที่ในการดูแลบริหารและพัฒนาชุมชนไปพร้อมๆ กันได้อย่างต่อเนื่อง เช่น ที่ตำบลปราสาททอง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ จะมีการประชุมบุคลากรของหน่วยงานรัฐที่อยู่ในเขตตำบลพร้อมกันทั้งหมด ทั้งผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ โดยมีกำนันนั่งเป็นประธานในที่ประชุมเป็นประจำทุกเดือน เพื่อรับทราบและแจ้งข้อมูลสารการดำเนินงาน ตลอดจนทั้งปัญหาและอุปสรรคของทุกหน่วยงาน เพื่อที่จะได้ร่วมกันแก้ไขและวางแผนพัฒนาในแต่ละด้าน^{๑๔๕}

บ้าน วัด โรงเรียน และองค์การบริหารส่วนตำบล รวมพลังกันสร้างนวัตกรรมเพื่อให้ได้สิ่งใหม่ๆ เกิดขึ้น มีการระดมสมองกันเรื่อยๆ วัดคิดอะไร เป็นหนึ่งด้วยมาช่วยวัด องค์การบริหารส่วนตำบลคิดอะไร ทุกคนต้องมาช่วยองค์การบริหารส่วนตำบล กำลังหลักอยู่ที่ “วัดเข้มแข็งชุมชนร่วมใจ” คือมีสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ ศาสนาทุกศาสนาจะต้องมีสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจหรือศูนย์รวมจิตใจ นอกเหนือจากนั้นสิ่งที่สำคัญคือผู้นำจะต้องมีคุณธรรม จึงจะสามารถชี้นำผู้ใต้บังคับบัญชาได้ โดยอาศัยหลักการบริหารนิยธรรม และหลักสัปปุริสธรรม โดยจุดรวมก่อนที่จะมาเป็นชุมชนสันติสุขนี้ได้ ก็คือการแบ่งปันผลประโยชน์เท่าเทียมเสมอกัน ทุกองค์กรหากแบ่งผลประโยชน์ไม่เสมอกัน ก็ไม่สามารถพัฒนาได้^{๑๔๖}

การที่ผู้นำในองค์กรของชุมชนจะทำหน้าที่ให้สมบูรณ์ได้นั้น สิ่งหนึ่งที่ผู้นำต้องเรียนรู้ให้เข้าใจและใช้เป็นนั่นคือเทคโนโลยีการสื่อสารสมัยใหม่ โดยเฉพาะการใช้แอปพลิเคชันในการประชาสัมพันธ์ข่าวสารให้ประชากรภายในหมู่บ้านได้รับทราบ^{๑๔๗} เพราะการใช้สื่อเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่เป็นสื่อออนไลน์ ทำให้มีการสื่อสารที่สะดวกรวดเร็ว จึงเป็นการสื่อสารอีกช่องทางหนึ่งที่ประชาชนทั่วไปนำมาใช้ในการสื่อสาร ขอความร่วมมือในการจัดกิจกรรมผ่านโปรแกรมไลน์ออฟฟิเชียล และเฟซบุ๊กเป็นต้น^{๑๔๘} เทคโนโลยีสมัยใหม่สามารถเป็นพื้นฐานของการสร้างเศรษฐกิจฐานรากให้มีวิวัฒนาการดำรงชีวิตที่ยั่งยืน^{๑๔๙} กรณีที่ไม่ได้ไปมาหาสู่กัน ก็สามารถพูดคุยกันผ่านระบบออนไลน์ได้ ตลอดจนการประชุมก็สามารถทำได้คือได้ยินทั้งเสียงและได้เห็นหน้ากันด้วย

นอกจากนี้ยังองค์กรที่สำคัญอีกองค์กรหนึ่ง นั่นคือองค์กรครอบครัวที่คอยทำหน้าที่อย่างไม่ขาดตกบกพร่องในการพร่ำสอนว่ากล่าวตักเตือนให้บุตรหลานประพฤติตนตามทำนองครองธรรมเพื่อให้เป็นทรัพยากรบุคคลที่ทรงคุณค่าของชุมชน ตรงกับสุภาษิตโบราณที่ว่า “รักวัวให้ผูก รัก

^{๑๔๕} สัมภาษณ์ นางประจวบ แก้วกลม, กำนันตำบลปราสาททอง, อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์, เมื่อวันที่ ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

^{๑๔๖} สัมภาษณ์ พระปลัดวัชร เวชญาโณ.ผศ., เจ้าอาวาส, วัดสว่างอารมณ์ ตำบลปราสาททอง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์, เมื่อวันที่ ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

^{๑๔๗} การสนทนากลุ่ม คณะกรรมการหมู่บ้านชุมชนบ้านอ้ออุดมสิน, ตำบลไพล อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา, เมื่อวันที่ ๒๕ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

^{๑๔๘} การสนทนากลุ่ม คณะกรรมการหมู่บ้านชุมชนบ้านยาง, ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๑๔๙} การสนทนากลุ่ม คณะกรรมการหมู่บ้านชุมชนบ้านหนอง, ตำบลปราสาททอง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์, เมื่อวันที่ ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

ลูกให้ตี” คือการที่จะอบรมสั่งสอนบุตรหลานให้เป็นคนดีของสังคมในอนาคต จะมีความเข้มงวดในการอบรมสั่งสอน ต้องมีการเถียงตักกันบ้าง เด็กจะรู้ว่าที่โดนผู้ปกครองตีนั้น เพราะว่าทำความผิดเอาไว้ จึงถูกลงโทษ เป็นคำสอนของคนโบราณที่จะส่งผลดีให้สังคมมีความปรองดองเกิดขึ้นในอนาคต

ปัจจัยที่ทำให้เกิดสันติสุขชุมชน สามารถสังเคราะห์เป็นตารางได้ดังนี้

ตารางที่ ๔.๔ ปัจจัยที่ทำให้เกิดสันติสุขในชุมชน

ปัจจัย	ตัวชี้วัด
๑) ผู้นำดี	<ul style="list-style-type: none"> - มีภาวะความเป็นผู้นำ - เข้าใจบทบาทหน้าที่ของตน - มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ - มีความรับผิดชอบ - มีวิสัยทัศน์กว้างไกล
๒) คนมีส่วนร่วม	<ul style="list-style-type: none"> - ให้เกียรติซึ่งกันและกัน - เคารพกฎระเบียบของชุมชน - จัดสรรทรัพยากรด้วยความโปร่งใส - ทราบข้อมูลข่าวสารในชุมชน - มีความเสมอภาคเท่าเทียมกัน
๓) มีประเพณียึดเหนี่ยวร่วมกัน	<ul style="list-style-type: none"> - มีประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อเป็นหนึ่งเดียว - ร่วมกันอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมชุมชน - มีศาสนาเป็นศูนย์รวมจิตใจ - ใช้พลังบวรช่วยขับเคลื่อน
๔) มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในชุมชน	<ul style="list-style-type: none"> - เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน - รักษา มารยาทในการอยู่ร่วมกัน - แลกเปลี่ยนพืชผักสวนครัวกัน
๕) มีจิตสำนึกรักชุมชน	<ul style="list-style-type: none"> - มีความผูกพันในอัตลักษณ์ชุมชน - มีความภูมิใจในชุมชน - ความเป็นเครือญาติในชุมชน - รู้สึกรัก ห่วงแหน วัฒนธรรม จารีต ประเพณี - มีความสามัคคีในชุมชน
๖) องค์กรในชุมชนทำบทบาทหน้าที่สมบูรณ์	<ul style="list-style-type: none"> - องค์กรทำหน้าที่ตามบทบาทตนเอง - มีการกำหนดทิศทางการพัฒนาองค์กรชุมชน - มีการเผยแพร่อย่างโปร่งใส - มีการรณรงค์เกี่ยวกับกิจกรรมองค์กร - มีการประสาน/ร่วมกิจกรรมระหว่างองค์กร - มีการนำเสนอผลงานขององค์กรอยู่เสมอ

สรุปได้ว่า ปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบให้เกิดชุมชนเกิดสันติสุขท่ามกลางพหุวัฒนธรรมในอีสานใต้ ประกอบด้วย ๑) มีผู้นำดี ๒) คนในชุมชนมีส่วนร่วม ๓) มีประเพณียึดเหนี่ยวจิตใจร่วมกัน ๔) มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในชุมชน ๕) มีจิตสำนึกรักชุมชน และ ๖) องค์กรในชุมชนทำบทบาทหน้าที่สมบูรณ์ การจะขับเคลื่อนให้ชุมชนเกิดความสันติสุขได้นั้นต้องมีความเป็นหนึ่งเดียวคือความสามัคคีของคนในชุมชน โดยเฉพาะผู้นำชุมชน ทั้งบ้าน วัด โรงเรียน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และเกษตรตำบล ต้องเป็นตัวอย่างที่ดี คือ “เป็นตัวอย่างให้ดู เป็นครูให้เห็น แก้ปัญหาด้วยใจรัก” รวมทั้งใช้วิธีการบริหารด้วยหลักธรรมาภิบาล หลักการบริหารนิยธรรมและสัปปุริสธรรม เมื่อผู้นำยึดหลักเหล่านี้แล้วประชาชนก็จะเชื่อมั่น เคารพ ศรัทธา และพร้อมให้ความร่วมมือในการสร้างสันติสุขชุมชนท่ามกลางพหุวัฒนธรรมในอีสานใต้

๔.๓ ศึกษาปัญหาอุปสรรคในการสร้างชุมชนสันติสุขในสังคมพหุวัฒนธรรม

จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนามจากชุมชนกลุ่มตัวอย่างทั้ง ๔ ชุมชนนั้น สามารถสรุปเป็นประเด็นปัญหาอุปสรรคในการสร้างชุมชนสันติสุขในสังคมพหุวัฒนธรรม ได้ดังนี้

๑) ผู้นำไม่เข้าใจบทบาทของตนเอง เช่น คณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.) ตัวอักษรย่อว่า กม. นี้คณะกรรมการหมู่บ้านบางคนไม่รู้ว่าย่อมาจากอะไรและไม่เข้าใจบทบาทหน้าที่ของตนเอง ที่สำคัญยิ่งไปกว่านั้นผู้ใหญ่บ้านบางคนไม่รู้ตัวว่าตัวเองเป็นประธานคณะกรรมการหมู่บ้าน ซึ่งเป็นประธานโดยตำแหน่ง เข้าใจเพียงว่าตัวเองเป็นผู้ใหญ่บ้านอย่างเดียว นี่คือการไม่เข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตนเอง^{๑๕๐}

๒) ชุมชนไม่ค่อยมีส่วนร่วมและไม่มีความสำนึกในชุมชน ประชาชนในชุมชนบางส่วนมีความแตกแยกไม่มีความสามัคคี ไม่มีความตระหนักในการให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เมื่อมีกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนจะไม่เข้ามามีส่วนร่วมเลย^{๑๕๑} ต่างคนต่างต้องหางานทำเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตที่ดีขึ้นโดยไม่มีเวลาวางที่จะให้ความสนใจหรือให้ความช่วยเหลือเพื่อนบ้านและกิจกรรมส่วนรวมของชุมชน^{๑๕๒}

๓) ปัญหาในการพัฒนาหมู่บ้านคือ ชาวบ้านไม่มีเวลาในการออกไปร่วมมือร่วมแรงพัฒนา เนื่องจากทุกคนรอบครัวมีภาระหน้าที่ในการเลี้ยงดูบุตรหลานและหน้าที่ต่างๆ ภายในบ้าน ต่างคนต่างต้องหางานทำเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตที่ดีขึ้นโดยไม่มีเวลาวางที่จะให้ความสนใจหรือให้ความช่วยเหลือเพื่อนบ้านและกิจกรรมส่วนรวมของชุมชน จึงได้แก้ปัญหาโดยประชุมและตกลงร่วมกันว่าให้ส่งตัวแทนครอบครัวละ ๑ คน มาร่วมกิจกรรมพัฒนาวันละ ๑ ชั่วโมงในช่วงเย็น ในช่วงแรกๆ จะมีการ

^{๑๕๐} สันทนาการกลุ่ม คณะกรรมการหมู่บ้านชุมชนบ้านเทนมีย์, ตำบลเทนมีย์ อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์, เมื่อวันที่ ๑๑ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๑๕๑} การสนทนากลุ่ม คณะกรรมการหมู่บ้านชุมชนบ้านอ้ออุดมสิน, ตำบลไพล อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา, เมื่อวันที่ ๒๕ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

^{๑๕๒} การสนทนากลุ่ม คณะกรรมการหมู่บ้านชุมชนบ้านหนอง, ตำบลปราสาทนาง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์, เมื่อวันที่ ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

ประกาศเสียงตามสายทุกวัน ในระยะต่อมาชาวบ้านจะออกมาร่วมมือกิจกรรมพัฒนาเองโดยไม่ต้องมีการประกาศเสียงตามสาย^{๑๕๓}

๔) ปัญหาด้านการสื่อสาร คือการเรียนรู้ ความรู้ความเข้าใจ และความสามารถในการรับรู้ของคนในชุมชนไม่เท่าเทียมกัน เช่น การส่งงานอย่างหนึ่ง แต่ได้งานออกมาอีกแบบหนึ่ง เป็นต้น จึงเกิดข้อขัดแย้งกันบ้าง จึงได้หาแนวทางการบริหารการสื่อสารหรือลดข้อขัดแย้งในการทำงาน โดยสร้างช่องทางการสื่อสารด้วยการตั้งกลุ่มไลน์ออฟฟิเชียลสำหรับการสื่อสารให้เข้าใจไปในทางเดียวกัน ทั้งในระดับหมู่บ้าน ในระดับตำบลและระดับอำเภอด้วย รวมทั้งอาศัยเวลาที่มาร่วมกิจกรรมพัฒนาได้พูดคุยทำความเข้าใจเพิ่มเติมอีกด้วย^{๑๕๔}

๕) ปัญหาด้านการบริหารกำลังคน จะมีปัญหาน้อยมาก เนื่องจากอยู่ในชุมชนเดียวกันจะมองเห็นว่าบุคคลคนนั้นมีความสามารถในด้านใด ถ้ายังขาดทักษะหรือประสบการณ์ก็จะส่งเสริมหรือสนับสนุนให้มีการฝึกอบรมเพิ่มเติม^{๑๕๕}

๖) ปัญหาด้านการส่งเสริมอาชีพ ปัญหาคือมีเวลาว่างไม่ตรงกันระหว่างผู้สอนฝึกอาชีพกับผู้รับการฝึกอาชีพ เพราะฝึกอาชีพส่วนใหญ่เป็นนักเรียน นักศึกษา จึงตกลงใช้เวลาในหยุดคือวันเสาร์-อาทิตย์ เป็นหลัก แต่บางชุมชนยังขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ^{๑๕๖}

๗) ปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติ เป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดความไม่สงบในชุมชน เช่นปัญหาการบริหารจัดการน้ำที่ใช้ในการเกษตร เป็นต้น นอกจากนี้ยังขาดการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นระบบและเกิดประโยชน์สูงสุดในชุมชน โดยเฉพาะปัญหาการขาดแคลนน้ำในช่วงฤดูร้อน เป็นปัญหาที่เป็นสาเหตุหลักให้เยาวชน และวัยทำงานเดินทางไปทำงานนอกชุมชน^{๑๕๗}

๘) ปัญหาด้านความเหลื่อมล้ำหรือไม่เท่าเทียมในชุมชน เป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน เช่นความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา การขาดโอกาสด้านการประกอบอาชีพและรายได้ รวมถึงความไม่เท่าเทียมกันในเรื่องรายได้ของคนในชุมชน การบริหารการจัดการที่ไม่ค่อยมีระบบหรือแบบแผนในชุมชน จึงทำให้การแบ่งโครงการต่างๆ ของหน่วยงานรัฐที่ลงมาแล้วนำมาจัดสรรไม่มีความเสมอภาคกันทำให้เกิดการเลือกปฏิบัติและมีความแตกแยกกัน โดยบางกลุ่มไม่สามารถที่จะเข้าถึงแหล่งทุนในการประกอบอาชีพ^{๑๕๘}

^{๑๕๓} สัมภาษณ์ นางชลธิชา สมานโสรั, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๑, ตำบลเทนมีย์ อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์, เมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๑๕๔} การสนทนากลุ่ม คณะกรรมการหมู่บ้านชุมชนบ้านเทนมีย์, ตำบลเทนมีย์ อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์, เมื่อวันที่ ๑๑ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๑๕๕} การสนทนากลุ่ม คณะกรรมการหมู่บ้านชุมชนบ้านอ้ออุดมสิน, ตำบลไพล อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา, เมื่อวันที่ ๒๕ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

^{๑๕๖} สัมภาษณ์ นางกรรณิการ์ เวลาเกิด, เลขานุการหมู่ที่ ๑, ตำบลเทนมีย์ อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์, เมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๑๕๗} การสนทนากลุ่ม คณะกรรมการหมู่บ้านชุมชนบ้านหนอง, ตำบลปราสาทหนอง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์, เมื่อวันที่ ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

^{๑๕๘} การสนทนากลุ่ม คณะกรรมการหมู่บ้านชุมชนบ้านยาง, ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๖๓.

๙) ปัญหายาเสพติด ปัญหายาเสพติดที่แพร่กระจายในชุมชน โดยเฉพาะกลุ่มวัยรุ่นที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด มักจะสร้างความวุ่นวายและก่อเหตุรุนแรงในชุมชน^{๑๕๙}

๑๐) ปัญหาด้านครอบครัวและการว่างงาน เยาวชนและประชาชนวัยทำงานได้เดินทางไปทำงานในเมืองหลวงหรือต่างจังหวัด ทำให้ผู้สูงอายุและเด็กต้องอยู่ที่ชุมชนเป็นส่วนใหญ่^{๑๖๐}

๑๑) ปัญหาความเห็นต่างทางการเมือง ความเห็นต่างทางการเมืองเป็นปัญหาที่เกิดจากความเห็นต่างทางการเมืองทั้งในระดับประเทศและในระดับชุมชน ดังจะเห็นได้จากการจัดการเลือกตั้งในท้องถิ่นจะเป็นต้น^{๑๖๑}

๑๒) ปัญหาด้านขยะ ถึงแม้ว่าหน่วยงานภาครัฐจะมีโครงการรณรงค์เรื่องการทิ้งขยะให้เป็นที่เป็นทาง แต่ขณะเดียวกันหน่วยงานภาครัฐยังไม่มีสถานที่และวิธีการที่ถูกต้องในการแก้ไขปัญหาขยะ มีการกำจัดขยะที่สามารถรองรับการแยกขยะได้ จึงทำให้โครงการรณรงค์ให้ประชาชนคัดแยกขยะไม่ประสบความสำเร็จ เป็นเพียงแค่ไฟไหม้ฟางในช่วงต้นๆ แต่เมื่อประชาชนคัดแยกขยะแล้วกลับไม่มีการเก็บขยะแบบแยก เพื่อนำไปกำจัดอย่างถูกวิธี จึงเป็นปัญหาสำหรับชุมชน รวมทั้งคนบางกลุ่มที่ยังไม่มีระเบียบวินัยในการทิ้งขยะ^{๑๖๒}

๑๓. ปัญหาการแทรกแซงจากหน่วยงานภาครัฐ โดยหน่วยงานภาครัฐมองว่าชุมชนยังขาดมาตรฐานเรื่องนั้นเรื่องนี้ แต่ไม่ได้ถามความสมัครใจว่าชุมชนต้องการที่จะทำตามสิ่งที่ภาครัฐต้องการหรือไม่ ปัญหาคือชุมชนปฏิบัติตามปกติอยู่แล้ว แต่หน่วยงานภาครัฐไม่เข้าใจการดำเนินงานของชุมชนพยายามยึดเยียดให้ชุมชนทำ หรือให้ชุมชนเป็นในสิ่งที่ชุมชนไม่เป็นและไม่อยากเป็น ชุมชนมีความสุขอยู่เพียงเท่านี้ แต่หน่วยงานภาครัฐพยายามยึดเยียดให้เรา มีมาตรฐานที่สูงขึ้น ต้องทำอย่างนั้น ต้องเพิ่มเติมอย่างนี้ ซึ่งเป็นสิ่งที่ลำบากใจสำหรับชุมชน เกณฑ์การวัดความสุขในชุมชนอาศัยสุขภาวะองค์รวมเป็นหลัก คือมีความสุขแบบชาวบ้านอยู่แล้ว แต่ถ้าเมื่อไรที่หน่วยงานภาครัฐเข้ามาแนะนำว่าคุณต้องทำอย่างนั้น ต้องไปแสวงหาสิ่งนั้น สิ่งนั้นมา ก็จะส่งผลให้ชาวบ้านเกิดความกังวล เกิดความเครียด เช่น ชาวบ้านอยู่แบบเศรษฐกิจพอเพียงอยู่แล้ว แต่หน่วยงานภาครัฐมาแนะนำว่าคุณต้องผลิตให้ได้เยอะๆ ให้มีมาตรฐาน ต้องสร้างแบรนด์เป็นของตนเอง ชาวบ้านทำไม่เป็น มาร์เก็ตติ้งของชาวบ้านก็คือการผลิตเพื่อบริโภค มีเหลือก็แจกจ่าย เท่านั้นเอง^{๑๖๓}

^{๑๕๙} การสนทนากลุ่ม คณะกรรมการหมู่บ้านชุมชนบ้านอ้ออุดมสิน, ตำบลไพล อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา, เมื่อวันที่ ๒๕ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

^{๑๖๐} การสนทนากลุ่ม คณะกรรมการหมู่บ้านชุมชนบ้านอ้ออุดมสิน, ตำบลไพล อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา, เมื่อวันที่ ๒๕ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

^{๑๖๑} การสนทนากลุ่ม คณะกรรมการหมู่บ้านชุมชนบ้านยาง, ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๑๖๒} การสนทนากลุ่ม คณะกรรมการหมู่บ้านชุมชนบ้านยาง, ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๑๖๓} การสนทนากลุ่ม คณะกรรมการหมู่บ้านชุมชนบ้านทง, ตำบลปราสาททง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์, เมื่อวันที่ ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

๑๓) ปัญหาหนี้สินครัวเรือน ครอบครัวจะดีหรือไม่ดีขึ้นอยู่กับการจัดการหนี้สิน แต่ถ้าประชาชนรักษาระดับจิตใจ โดยใช้วัดเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจจะทำให้มีกำลังใจในการแก้ปัญหาได้ แต่ถ้ามีหนี้สินมากๆ หากทางออกไม่ได้ก็จะทำให้ครอบครัวแตกแยก^{๑๖๔}

๑๔) ปัญหาการละเมิดศีล ๕ เช่น ศีลข้อที่ ๑ ปัญหาการอิจฉาริษยา เบียดเบียนทำร้ายกัน หรือการใช้กริยาทำทางประชดประชัน หรือใช้วาจาพูดถากถางกันระหว่างเพื่อนบ้าน ศีลข้อที่ ๒ ปัญหาการแย่งชิงและการประพฤติดุจริต คือ การกระทำที่เลือกที่รักมักที่ชัง การสนทนสนมฉันทินญาตีพื่อน้อง ฉ้อราษฎร์บังหลวง การใช้ระบบอุปถัมภ์ และการบริหารงานที่ไม่โปร่งใสต่างๆ ที่ข้าราชการหรือบุคลากรอื่นใดใช้เป็นเครื่องมือในการลิดรอนความเป็นธรรมและความถูกต้องตามกฎหมายของสังคม การคอร์ปชั่นในระยะหลัง มักเกิดขึ้นเป็นขบวนการ โดย "ผู้ที่ได้รับผลประโยชน์ร่วม" โดยคนกลุ่มนี้ มักจะได้ผลประโยชน์จากการคอร์ปชั่นแบบเล็กๆ น้อยๆ พอเป็นพิธี พอให้เขาเหล่านี้รู้สึกว่าการเมืองท้องถิ่นมีบุญคุณต่อตน รูปแบบที่มักมีให้เห็น ได้แก่ การออกเงินช่วยเหลือในงานบวช งานแต่งงาน การพาไปเที่ยวที่ต่างๆ ข้าพเจ้าคิดว่าปัญหานี้เป็นปัญหาที่คนส่วนใหญ่ของสังคมคงรู้จักดีอยู่แล้ว ศีลข้อที่ ๓ ปัญหาการนอกใจและครอบครัวแตกแยก ปัญหาเกิดจากการสื่อเทคโนโลยีที่ล้ำสมัย ความไม่ซื่อสัตย์ต่อคู่ครองของตน และความมักมากในกามารมณ์ของคนไม่มีการควบคุม ศีลข้อที่ ๔ การนินทา ให้อายกัน การพูดจาใส่ร้าย โทกทลอลกวาง ประจบประแจงเพื่อให้ได้มาซึ่งตำแหน่ง การพูดจาหยาบคาย และศีลข้อที่ ๕ การดื่มสุราและยาเสพติด ปัญหาการดื่มสุราและยาเสพติดคือ ดื่มสุราขณะปฏิบัติหน้าที่ และดื่มในงานเลี้ยงสังสรรค์ และการเล่นการพนันในงานศพ^{๑๖๕}

๑๕) ปัญหาน้ำท่วมพื้นที่ทางการเกษตรในช่วงฤดูฝนของทุกปี ที่เกิดจากทางระบายการไหลของน้ำมีเศษวัชพืช เศษขยะ กิ่งไม้ ฯลฯ อุดตัน ทำให้เกิดน้ำท่วมขัง การระบายของน้ำฝนที่ตกลงมาไม่สามารถไหลได้โดยสะดวก^{๑๖๖}

๑๖) ปัญหาโรคเรื้อรัง เช่น โรคเบาหวาน โรคความดันโลหิตสูง โรคไต โรคเส้นเลือดสมองตีบ ส่งผลให้ชุมชนมีผู้ป่วยติดบ้านและผู้ป่วยติดเตียงมีจำนวนเพิ่มขึ้นทุกปี และงบประมาณที่ได้รับการสนับสนุนก็มีจำนวนไม่เพียงพอ^{๑๖๗}

๑๗) ขาดการสนับสนุนจากรัฐหน่วยงานภาครัฐ^{๑๖๘} ควรให้มีการสร้างอาชีพในครอบครัว เพื่อเศรษฐกิจเข้มแข็งและมั่นคง เพื่อพัฒนาชุมชนไปสู่ความเจริญ^{๑๖๙}

^{๑๖๔} การสนทนากลุ่ม คณะกรรมการหมู่บ้านชุมชนบ้านหนอง, ตำบลปราสาททอง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์, เมื่อวันที่ ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

^{๑๖๕} สัมภาษณ์ พระปลัดวัชรระ วชิรญาโณ, ผศ., เจ้าอาวาส, วัดสว่างอารมณ์ ตำบลปราสาททอง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์, เมื่อวันที่ ๑๗ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๖๓.

^{๑๖๖} การสนทนากลุ่ม คณะกรรมการหมู่บ้านชุมชนบ้านอ้ออุดมสิน, ตำบลไพล อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา, เมื่อวันที่ ๒๕ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

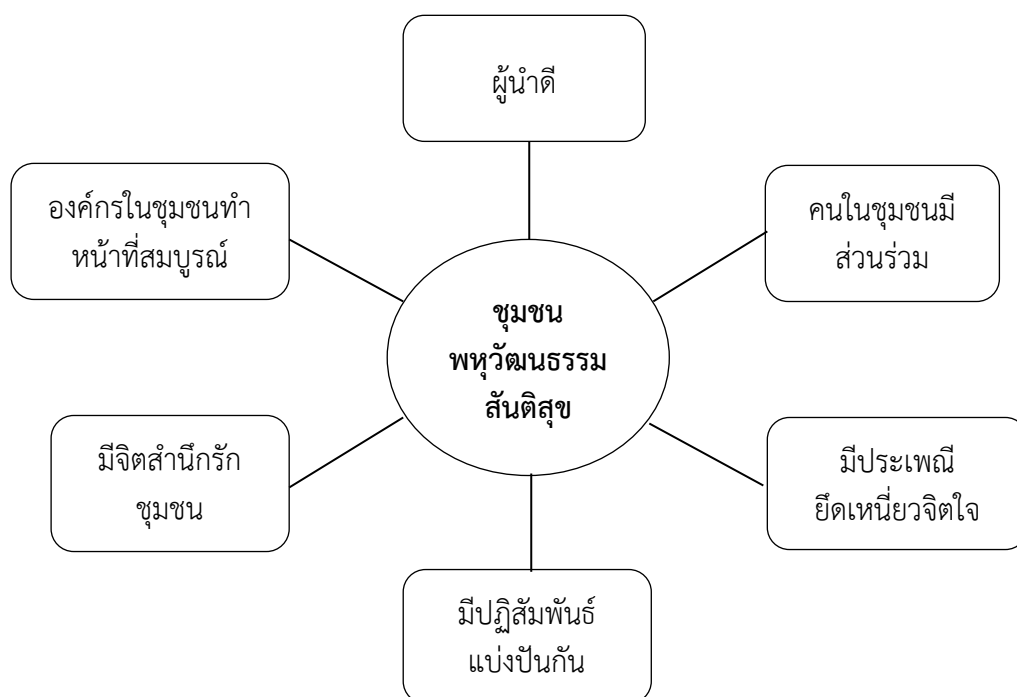
^{๑๖๗} การสนทนากลุ่ม คณะกรรมการหมู่บ้านชุมชนบ้านหนอง, ตำบลปราสาททอง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์, เมื่อวันที่ ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

^{๑๖๘} การสนทนากลุ่ม คณะกรรมการหมู่บ้านชุมชนบ้านยาง, ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๑๖๙} การสนทนากลุ่ม คณะกรรมการหมู่บ้านชุมชนบ้านอ้ออุดมสิน, ตำบลไพล อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา, เมื่อวันที่ ๒๕ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

๔.๔ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

กระบวนการสร้างการเรียนรู้การอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน โดยใช้กลไกสภาคือประชาคมหมู่บ้าน ผู้นำเป็นเครื่องมือในการสร้างความเข้มแข็งและการมีส่วนร่วมในท้องถิ่น ส่งเสริมบทบาทและศักยภาพของสภาผู้นำและคณะทำงานในการร่วมวิเคราะห์ปัญหา ร่วมรับรู้สถานการณ์ ร่วมวางแผน ปฏิบัติการ ร่วมดำเนินกิจกรรม ร่วมรับผลประโยชน์ และมีส่วนร่วมการประเมินผล การสร้างจิตสำนึกให้รักบ้านเกิด สร้างกิจกรรมให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีของคนในชุมชน ให้ประชาชนตระหนักในปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน การสร้างบรรยากาศในชุมชนให้ประชาชนเกิดความสามัคคีโดยให้ประชาชนในชุมชนมีวิถีชีวิตที่เป็นระบบเครือญาติ มีพุทธศาสนา ฝึ สาง วิญญาณ เทวดา เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ เปิดพื้นที่เพื่อให้มีส่วนร่วม โดยให้มีทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการกำหนดงานต่างๆ ของชุมชน ให้มีสภาชุมชน และเปิดพื้นที่รับเรื่องร้องเรียนเพื่อให้สามารถแก้ไขปัญหาของคนในชุมชนได้อย่างถูกต้อง รวดเร็ว ชุมชนพหุวัฒนธรรมจึงสามารถเป็นที่พึ่งและอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุขในชุมชน สามารถสรุปเป็นแผนภาพได้ดังนี้

แผนภูมิที่ ๔.๑ แสดงองค์ประกอบที่ทำให้เกิดสันติสุขชุมชน

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง ศึกษาปัจจัยที่มีส่วนในการสร้างสันติสุขชุมชนท่ามกลางพหุวัฒนธรรมในอีสานใต้ นี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action research) มีลำดับขั้นตอนการศึกษาตามวัตถุประสงค์ การวิจัยคือ ๑) เพื่อศึกษาสภาพบริบททางสังคมในสังคมพหุวัฒนธรรม ๒) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีส่วนในการสร้างชุมชนสันติสุขในสังคมพหุวัฒนธรรม และ ๓) เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคในการสร้างชุมชนสันติสุขในสังคมพหุวัฒนธรรม โดยสรุปผลการวิจัยได้ดังต่อไปนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

ศึกษาปัจจัยที่มีส่วนในการสร้างสันติสุขชุมชนท่ามกลางพหุวัฒนธรรมในอีสานใต้ สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ได้ดังนี้

๕.๑.๑ สภาพบริบททางสังคมในสังคมพหุวัฒนธรรม

ในการศึกษาสภาพบริบททางสังคมของชุมชนท่ามกลางพหุวัฒนธรรมในอีสานใต้ มีกลุ่มเป้าหมายประกอบด้วย ๑) ชุมชนบ้านยาง ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ ๒) ชุมชนบ้านเทนมีย์ ตำบลเทนมีย์ อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ ๓) ชุมชนบ้านท่ง ตำบลปราสาทท่ง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ และ ๔) ชุมชนบ้านอ้ออุดมสิน ตำบลไหล อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา พบว่า

๑) ชุมชนบ้านยาง ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นชุมชนเก่าแก่ที่ยังคงประพฤติปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีโบราณอย่างเคร่งครัด และยังได้มีการสืบทอดวัฒนธรรมอันดีงามมาโดยตลอด มีประวัติความเป็นมาพอสรุปได้ดังนี้

ชุมชนบ้านยาง เริ่มก่อตั้งในช่วงสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย หรือประมาณ พ.ศ. ๒๒๕๒ ผู้ก่อตั้งมีเชื้อสายมาจากเวียงจันทน์ สาธารณประชาธิปไตยประชาชนลาว มีนามว่า “ท้าวเพี้ยชั้น” ได้พาครอบครัวอพยพจะไปอยู่ที่ประเทศกัมพูชา แต่เสียบียงอาหารที่เตรียมมานั้นหมด จึงได้ตัดสินใจที่จะตั้งหลักปักฐานในประเทศไทย โดยได้เดินสำรวจหาพื้นที่ทำเลที่มีความเหมาะสมและมีความอุดมสมบูรณ์ ที่สำคัญคือต้องมีลำน้ำไหลผ่าน ท้าวเพี้ยชั้นจึงตัดสินใจตั้งบ้านเรือนอยู่ที่บ้านยาง หมู่ ๑ ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ ในปัจจุบัน

ต่อมาจึงได้มีการสร้างวัดขึ้นในปี พ.ศ. ๒๓๐๑ เนื่องจากมีต้นโพธิ์เฒ่า จึงได้ตั้งชื่อวัดว่า “วัดโพธิ์เฒ่า” และได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาให้สร้างอุโบสถในปี พ.ศ. ๒๓๑๐ มีโบราณสถานวัตถุที่นับว่าเก่าแก่ที่สุดในวัดคือ พระพุทธรูปปางมารวิชัย ไม่ทราบชัดว่าสร้างสมัยวัดหรือสร้างมาก่อน เป็นพุทธรูปศิลปะที่ไม่ประณีตนัก ลักษณะร่างกายกำยำ เตี้ยลำนำเกรงขามยิ่งนัก ไม่มีลวดลาย เป็นพระพุทธรูปถือปูนปั้น และมีพระพุทธรูปเล็ก ๆ ทำจากไม้บ้าง เขาควายบ้าง จำนวนหนึ่งเป็นบริวาร ชาวบ้านเรียกพระพุทธรูปประธานในพระอุโบสถว่า “หลวงพ่อใหญ่” เรียกพระพุทธรูปเล็กกว่า

“พระน้อย” แต่พระพุทธรูปทั้งหมดนี้ เป็นศิลปะสมัยอยุธยาผสมศิลปะลาวหรือลานช้าง เมืองจำปาศักดิ์

อัตลักษณ์ของชาวบ้านยาง คือการแต่งกายด้วยผ้าทอมือและจะมีวันในการแต่งกายแบบลาวเต็มรูปแบบในเทศกาลวันสำคัญต่างๆ คือผู้หญิงจะนุ่งผ้าถุงหรือผ้าซิ่นที่มีลวดลายสวยงาม ส่วนผู้ชายจะนุ่งผ้าโสร่ง ทั้งวัยรุ่น หนุ่มสาว และวัยผู้ใหญ่ ส่วนมากจะเป็นผ้าไหม และชาวบ้านยาง ยังไม่มีความเชื่อในเรื่องของสิ่งลึกลับ โดยเฉพาะมีความเคารพศรัทธาใน “นาค” หรือ “พญานาค” และเจ้าอาวาสรูปปัจจุบันได้สร้างรูปปั้นพญานาคที่ราวสะพานทางเข้าศาลากลางน้ำทั้ง ๓ ทิศ ด้วยอาศัยการมีส่วนร่วมและความสามัคคีของชาวบ้านยางทั้ง ๖ หมู่ ที่มีจารีตประเพณีปฏิบัติมาตั้งแต่อดีตกาล จึงทำให้เกิดเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมที่สร้างสังคมสันติสุขมาจนถึงปัจจุบัน

๒) ชุมชนบ้านเทนมีย์ ตำบลเทนมีย์ อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ เป็นหมู่บ้านชนะเลิศระดับภาค การประกวดหมู่บ้านเข้มแข็งตามแนวทาง “แผ่นดินธรรม แผ่นดินทอง” (หมู่บ้านอยู่เย็น) ประจำปี ๒๕๖๓

คำขวัญของหมู่บ้านคือ “หมู่บ้านเทนมีย์ มีดีหม่อนไหม ชื่นสไบโฮล อัมปรม เยี่ยมชมธารลำน้ำห้วย ข้าวสวย มะลิหอม น้อมนำเศรษฐกิจพอเพียง”

ประวัติความเป็นมาเริ่มก่อตั้งหมู่บ้านไม่ทราบชัดเจน เล่ากันต่อ ๆ มาว่า มีนายพรานสองคนเป็นเพื่อนกัน คนหนึ่งสันนิษฐานว่ามีถิ่นฐานอยู่ในตัวเมือง ชื่อเปเรียนเถร (พรานเถร) อีกคนสันนิษฐานว่ามีถิ่นฐานอยู่แถวตำบลเมืองที่ อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ ชื่อ เปเรียนแมย (พรานแมย) ทั้งสองเป็นเพื่อนรักกัน มีอาชีพล่าสัตว์ เพราะบริเวณรอบๆ บ้านเทนมีย์มีแหล่งน้ำอยู่รอบ ๆ ด้านสัตว์ป่าจะออกมากินน้ำอยู่ในบริเวณนั้น ๆ ประกอบกับพื้นที่ตั้งหมู่บ้านกลางหมู่บ้านเป็นที่ราบสูงคล้ายเขาดินมีต้นไม้ปกคลุม พรานเถรและพรานแมยก็จะนัดกันออกมาล่าสัตว์เป็นประจำ บางครั้งพากันมาตั้งห้างพักกลางคั่นบนที่สูงเพื่อจับสัตว์ป่าที่ออกมาหากินน้ำในเวลากลางคืน ต่อมาภายหลังพรานทั้งสองก็ชักชวนพรรคพวกมาจับจองสร้างที่พักเป็นจำนวนมาก เมื่อทางราชการกำหนดให้มีการตั้งหมู่บ้านทุกแห่งภายในประเทศ จึงประกาศตั้งหมู่บ้านขึ้นตามชื่อผู้ที่พบครั้งแรก เรียกชื่อว่า บ้านเปเรียนเถรและเปเรียนแมย ทางราชการจึงตัดคำว่าเปเรียนออก เรียกชื่อใหม่ว่า บ้านเถรแมย (ภาษาเขมร) เรียกชื่อเป็นภาษาไทยว่า บ้านเทนมีย์

ที่ตั้งหมู่บ้าน เป็นที่ราบสูงโดยเฉพาะกลางหมู่บ้าน เป็นที่สูงคล้ายจอมปลวกลาดต่ำไปรอบด้าน มีหนองน้ำและลำห้วย ในฤดูฝนน้ำจะไหลลงรอบข้างจึงไม่มีน้ำขังหรือเกิดน้ำท่วมภายในหมู่บ้านประชากรบ้านเทนมีย์ ส่วนใหญ่พูดภาษาพื้นเมือง (ภาษาเขมร) มีขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกัน และมีการช่วยเหลือกันตามอัตภาพ ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนาเป็นหลักและมีอาชีพเสริม คือเลี้ยงสัตว์ ปลูกผักสวนครัว ค้าขาย เลี้ยงไหม ทอผ้าไหม เกษตรอินทรีย์ กลุ่มอาชีพต่าง ๆ รายได้ครัวเรือนมาจากการขายผลิตภัณฑ์ รับจ้าง ค้าขาย บางส่วนบุตรหลานไปรับจ้างต่างจังหวัดส่งมาให้ และเมื่อมีเวลาว่างจะประกอบอาชีพเสริมอีกอย่างคือ การเลี้ยงไหมและทอผ้าไหม

วิสัยทัศน์ของหมู่บ้าน คือ “เทนมีย์เข้มแข็ง ร่วมแรงพัฒนา รักษาประชาธิปไตย ใส่ใจการเรียนรู้ เชิดชูคุณธรรม น้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” อัตลักษณ์ของหมู่บ้าน คือ เป็นชุมชนเข้มแข็ง ร่วมแรงพัฒนา รักษาวัฒนธรรมประเพณี มีพันธกิจ ๓ ด้านคือ ๑) สร้างชุมชนที่เข้มแข็ง มี

ความรักสามัคคี เสียสละเพื่อส่วนรวม ๒) สนับสนุนส่งเสริมการศึกษาในชุมชน และ ๓) สร้างอาชีพ สร้างรายได้ ลดค่าใช้จ่าย ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

ผู้นำหมู่บ้านคนปัจจุบันคือ นางชลธิชา สมานโสร์ เป็นผู้ใหญ่บ้าน และเป็นประธาน กรรมการหมู่บ้าน (กม.) โดยตำแหน่ง ซึ่ง กม. ของหมู่บ้านแห่งนี้มีความเข้มแข็งมาก มีความประสานสามัคคีกับ บวร (บ้าน วัด โรงเรียน) ได้เป็นอย่างดี

๓) ชุมชนบ้านทง ตำบลปราสาททง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์

เป็นชุมชนโบราณตั้งอยู่บนที่ดอนสูง พื้นที่โดยรอบเป็นนาข้าว และด้านทิศ ตะวันออกของชุมชนมีบารายขนาดใหญ่ เป็นชุมชนพักอาศัยแบบชนบท ประชากรส่วนใหญ่ประกอบ อาชีพด้านเกษตรกรรม และรับจ้าง ลักษณะของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่มีความเกี่ยวข้องกับศาสนา และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในชุมชน เช่น วัด ดอนปู้ตา และปราสาททง เป็นต้น เป็นชุมชนโบราณที่ตั้งอยู่ โดยรอบแหล่งโบราณสถานปราสาททง ซึ่งเป็นปราสาทที่มีลักษณะเป็นอาคารขนาดใหญ่ ก่อสร้าง ด้วยอิฐปนหินทรายและศิลาแลง จำนวน ๒ กลุ่ม ตั้งเรียงกันหันหน้าไปทางทิศตะวันออกตามลำดับ คือ พลัปปลา และปราสาทประธาน

ประวัติความเป็นมา บ้านทงก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๓๐ ซึ่งมีผู้คนอพยพมาจาก ประเทศเขมร เข้ามาตั้งชุมชน เหตุที่มีชื่อว่า ทง นั้นเนื่องจากแหล่งที่ตั้งบ้านนั้นมีต้นทง (ต้น ประดู่) เป็นจำนวนมาก จึงตั้งชื่อบ้านว่า บ้านทง สำหรับที่มาของตำบลปราสาททงนั้น เป็นการ รวมชื่อของสองหมู่บ้าน คือบ้านทง กับบ้านปราสาท ซึ่งบ้านปราสาททงนั้น เป็นที่ตั้งของปราสาท หิน จึงเป็นที่มาของตำบลปราสาททง และมีภาษาพูด (ภาษาท้องถิ่น) เป็นภาษาเขมร

ปราสาททง ถือว่าเป็นโบราณสถานที่เป็นศูนย์รวมของความสมัคสมานสามัคคี สร้างสรรค์ให้สังคมเกิดสันติสุขขึ้นในชุมชน เพราะเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ประชาชนจึงให้ความเคารพสักการะ และได้จัดให้มีพิธีบวงสรวงปราสาทตามประเพณีความเชื่อขึ้นทุกปี เพื่อขอขมาและขอพร จากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ประทับอยู่ในปราสาท จึงมีประชาชนเข้าร่วมพิธีบวงสรวงอย่างเนื่องแน่น

วัดสว่างอารมณ์ เป็นวัดที่ได้รับรางวัลในโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา "หมู่บ้านรักษาศีล ๕" ของจังหวัดสุรินทร์ ด้วยอาศัยการนำของ คณะสงฆ์และความร่วมมือของหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน ตั้งแต่ปี ๒๕๕๗ เป็นต้นมา ซึ่งเป็น โครงการที่สำคัญของคณะสงฆ์และภาครัฐที่บรรจุอยู่ในแผนยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี (พ.ศ.๒๕๖๑ - ๒๕๘๐) โดยมีการดำเนินการที่สอดคล้องกับการปฏิบัติรูปกิจการคณะสงฆ์และการพัฒนาเพื่อต่อยอด กับการเสริมสร้างความปรองดองสมานฉันท์ โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในสังคมไทย

๔) ชุมชนบ้านอุดมสิน หมู่ที่ ๘ ตำบลไพล อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา เดิมคือบ้านอ้อ ได้ก่อตั้งขึ้นเมื่อประมาณปีพุทธศักราช ๒๓๘๐ โดยการนำของนายคุณ คงน้ำ นายหิน นาดิ และนายคำ พร้อมด้วยเพื่อนบ้าน ประมาณ ๒๐ คริวเรือน โดยได้อพยพถิ่นฐานจากภูมิลำเนา เดิม คือจังหวัดสุรินทร์ เพราะเหตุเกิดจากความแห้งแล้ง ซึ่งได้อพยพขึ้นมาทางด้านทิศตะวันตก ชาวบ้านกลุ่มนี้ ได้มาพบโนนแห่งหนึ่งซึ่งมีหนองน้ำขนาดใหญ่ ติดข้างโนน ๒ แห่ง ที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยต้นอ้อ เกิดขึ้นอยู่อย่างมากมาย แล้วจึงได้ปรึกษารื้อกัน ตกกลางปลงใจ ตั้งหมู่บ้านขึ้น ณ ที่ตรง นั้น โดยได้ตั้งชื่อหมู่บ้านว่า "บ้านอ้อ" ตามสัพพนามของหมู่บ้าน ตามต้นอ้อ ตั้งแต่นั้นมา จึงเป็นที่รู้จัก

กันได้อย่างทั่วถึง トラบเท่าปัจจุบัน และได้แต่งตั้ง "นายคุณ คงน้ำ" เป็นหัวหน้าหมู่บ้านสืบมา ลำดับผู้ใหญ่บ้านตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันมี ๑๓ คน ผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบันคือ นายชวกร จงริตมะตัน

สำหรับวัดประจำหมู่บ้าน สร้างขึ้นเมื่อประมาณ ปี พ.ศ. ๒๔๐๗ พร้อมๆ กับการตั้งหมู่บ้าน เดิมชื่อวัดบ้านอ้อ ต่อมาพระอาจารย์ก่อง ได้เป็นเจ้าของอาวาส และสังเกตเห็นว่ามีต้นโพธิ์อยู่ในบริเวณนั้น จึงได้ตั้งชื่อวัดว่า "วัดศิริโพธิ์ทอง" ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมีเจ้าอาวาสวัดมาแล้ว ๙ รูป วัดมีอายุ ๑๕๐ ปีโดยประมาณ

บ้านอ้ออุดมสินเป็นหมู่บ้านที่ยังอนุรักษ์จารีตประเพณีของภาคอีสาน หรือ "ฮีตสิบสอง" อยู่อย่างต่อเนื่อง เช่น บุญผะเหวด (เทศน์มหาชาติ) ประเพณีสงกรานต์ มีการรดน้ำดำหัว ก่อเจดีย์ทราย มีการสรงน้ำพระ ๓ วัน ประเพณีบุญเดือน ๗ หรือบุญซำฮะ ภาษาท้องถิ่นเรียกว่าบุญกลางบ้าน หรือ บุญเบิกบ้าน จะมีการโยงด้านสายสิญจน์อ้อมหมู่บ้าน จัดงาน ๓ วัน นิมนต์พระเจริญพระพุทธมนต์ ๓ คีน ในเช้าของวันที่ ๔ จึงมีการตักบาตร จัดขึ้นทุกๆ ปี และประเพณีทอดเทียน จะทอดรวมกันหรือเวียนกันทุกหมู่บ้าน เป็นประเพณีของชาวอีสานที่สืบทอดกันมายาวนานหลายชั่วคน โดยที่หมู่บ้านหนึ่งจะต้องนำต้นเทียนนำไปบูชาอีกวัดหนึ่ง ซึ่งอาจจะอยู่คนละวัด คนละหมู่บ้าน แล้วทำพิธีทางพุทธศาสนา ประเพณีนี้นิยมทำในช่วงเข้าพรรษา เมื่อทำพิธีทางพุทธศาสนาเสร็จแล้วจะเป็นกิจกรรมของชาวบ้านแต่ละหมู่บ้านที่มาร่วม เช่น การประกวดขับร้องสรภัญญะ การประกวดร้องเพลง เป็นต้น ประเพณีการทอดเทียนนี้ยังเป็นอีกกิจกรรมหนึ่งที่สร้างความสามัคคีแก่ชาวบ้านและสร้างความสัมพันธ์ของแต่ละหมู่บ้านได้เป็นอย่างดี ส่วนประเพณีเข้าพรรษา ออกพรรษา และทอดกฐิน ก็ยังคงอนุรักษ์ปฏิบัติเหมือนหมู่บ้านชาวพุทธทั่วไป

เอกลักษณ์เด่นของชุมชนบ้านอ้ออุดมสิน คือ ชาวบ้านเป็นกันเอง ไม่ถือตัว ภาษาที่ใช้พูดสื่อสารคือภาษาอีสาน และภาษาไทยโคราช เป็นเอกลักษณ์ที่อนุรักษ์ไว้มายาวนาน ซึ่งในเขตอำเภอนี้ มีหมู่บ้านเดียวที่ยังคงอนุรักษ์ภาษาพูดอยู่ หมู่บ้านนอกนั้นอาจจะพูดภาษาอีสาน ภาษาเขมร และภาษาส่วย บ้าง

๕.๑.๒ ปัจจัยที่มีส่วนในการสร้างชุมชนสันติสุขในสังคมพหุวัฒนธรรม

จากการลงพื้นที่ศึกษาปัจจัยที่มีส่วนในการสร้างชุมชนสันติสุขในชุมชนทั้ง ๔ แห่ง พบปัจจัยที่มีส่วนในการสร้างชุมชนสันติสุขในสังคมพหุวัฒนธรรม ดังต่อไปนี้

๑) วิธีการบริหารความขัดแย้งของชุมชนในอดีต

เมื่อความขัดแย้งเกิดขึ้น ผู้นำชุมชนจะให้ชาวบ้านพูดคุยตกลงกันก่อน ก่อนที่จะให้เรื่องไปถึงเจ้าหน้าที่ในระดับที่เหนือขึ้นไปอีก โดยอาศัยความร่วมมือกัน เป็นวิธีการที่มุ่งประสานประโยชน์ให้เกิดขึ้นทุกฝ่าย ไม่มีใครแพ้หรือชนะ เป็นวิธีการที่นำมาใช้ได้ในแก้ปัญหาความขัดแย้ง เพราะการแก้ปัญหาจะสำเร็จได้ต้องอาศัยความร่วมมือกัน ต้องใช้ความรัก ความสามัคคี หากชาวบ้านที่เป็นคู่กรณีพูดคุยตกลงกันไม่ได้ ก็จะใช้ระบบคณะกรรมการหมู่บ้าน มีการตั้งกฎกติกาขึ้นในหมู่บ้าน เพื่อให้การไกล่เกลี่ยเกิดความเป็นธรรม

๒) บทบาทหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐ ในการดูแลจัดการความขัดแย้งให้เกิดสันติสุขในชุมชน

เมื่อชุมชนมีการทะเลาะเบาะแว้งหรือมีความขัดแย้งขึ้น ก็จะมีเจ้าหน้าที่ของรัฐ เช่น ผู้ใหญ่บ้าน ตำรวจ และเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองระดับอำเภอ (อปท.) จะทำการเข้าไปประงันเหตุเบื้องต้น

เพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ให้เกิดความสงบเรียบร้อย หน่วยงานของรัฐอาจดำเนินการจัดให้มีกฎกติกาของหมู่บ้าน ทุกครอบครัวต้องมีส่วนร่วมในชุมชนหมู่บ้าน ร่วมกันสร้างสันติสุขในชุมชนให้รู้จักการรักใคร่ปรองดอง สมานฉันท์ มีความสามัคคีในชุมชน โดยการนำของผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน แพทย์ประจำตำบล และสารวัตร เป็นต้น เข้ามาจัดการด้วยความเรียบร้อย พร้อมทั้งทำการชี้แจงให้ทุกฝ่ายเข้าใจตรงกัน โดยส่วนมากแล้วผู้ใหญ่บ้านตัดสินใจด้วยความเรียบร้อย

๓) กิจกรรมที่ก่อให้เกิดความร่วมมือกันหรือก่อให้เกิดสันติสุขในชุมชนร่วมกัน

กิจกรรมเกิดขึ้นจากการที่สมาชิกในชุมชน มีความสามัคคีและให้ความร่วมมือในการร่วมคิด ร่วมทำ ในกิจกรรมที่ได้รับมอบหมาย มีจิตสำนึกที่ดีต่อกันในการร่วมกันพัฒนาและร่วมทำกิจกรรมในชุมชน ตลอดจนการมีพื้นฐานการนับถือศาสนาและวัฒนธรรมที่เหมือนกัน ซึ่งจะทำให้คนในชุมชนมีความผูกพันและมีความเอื้อเฟื้อต่อกันยิ่งขึ้น กิจกรรมที่ก่อให้เกิดสันติสุขชุมชนร่วมกันประกอบด้วย

๓.๑) กิจกรรมการไปวัดด้วยกัน จะก่อให้เกิดการได้พูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็น ได้ระบายความรู้สึกให้แก่เพื่อนบ้านในวัยเดียวกันหรือเป็นเพื่อนกัน เนื่องจากต่างคนต่างทำงานของตนเอง จะมีโอกาสได้เจอกันเฉพาะในวันพระที่ได้มาเจอกันจึงทำให้เกิดความสุข วัตถุประสงค์ว่าเป็นศูนย์รวมทางจิตใจของชุมชนชาวพุทธ ที่หล่อหลอมให้คนในชุมชนมีความรักความสามัคคีซึ่งกันและกัน การไปวัดอาจจะไปพร้อมกันหรืออาจจะไปพบเจอกันที่วัด เช่น กิจกรรมทำบุญทอดผ้าป่าทำบุญวันเข้าพรรษา-ออกพรรษา และวันสำคัญทางพุทธศาสนา เป็นต้น

๓.๒) กิจกรรมไปร่วมงานขึ้นบ้านใหม่ด้วยกัน การไปงานขึ้นบ้านใหม่นั้นเป็นประเพณีวัฒนธรรมมาตั้งแต่โบราณ ที่สร้างเสริมให้เกิดชุมชนสันติสุข เนื่องจากก่อนจะถึงวันงานนั้นจะมีญาติ พี่ น้อง เพื่อนสนิทมิตรสหาย มาช่วยเตรียมงานโดยแต่ละคนจะรู้หน้าที่ของตนเองเป็นอย่างดี ซึ่งจะไม่มีการเป็นหัวหน้าสั่งการ ทำให้คนในชุมชนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีความอบอุ่นที่คนในชุมชนมีความห่วงใย ความสามัคคี ไม่ปล่อยให้เจ้าของบ้านต้องโดดเดี่ยวเตรียมงานเพียงคนเดียว พอถึงวันงานขึ้นบ้านใหม่ ญาติสนิทมิตรสหายก็จะมาร่วมงานกันก่อนวันเตรียมงานเสียอีก เป็นการแสดงออกให้เห็นว่าการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนนั้นมีแต่ความสันติสุข

๓.๓) กิจกรรมไปร่วมงานศพด้วยกัน การไปร่วมงานบำเพ็ญกุศลศพนั้น จะได้พบเจอกับคนมากมายหลายตา ญาติก็จะมาประชุมพร้อมเพรียงกัน เพื่อแสดงน้ำใจบูชาคุณของผู้ล่วงลับ ทำให้ลูกและญาติได้มาพบปะกัน มาอยู่พร้อมกัน ช่วยเหลือกัน สามัคคีกัน แสดงน้ำใจต่อกัน ครอบครัวและวงศ์ตระกูลก็ดำรงอยู่ได้ พร้อมกันนั้นลูกหลาน คนรุ่นหลังที่เป็นอนุชน ได้เห็นผู้ใหญ่หรือพ่อแม่ของตนมาทำพิธีเหล่านี้และได้ร่วมพิธีด้วย ก็จะมีจิตสำนึกและจำไว้เป็นแบบแผน ทำให้เข้ามาอยู่ร่วมในวัฒนธรรมและได้เข้าสู่สังคมอันเดียวกัน ฉะนั้นการไปร่วมแสดงความเสียใจในงานศพจึงเป็นเรื่องของวัฒนธรรมประเพณีที่สร้างความสามัคคีปรองดองของสังคม

๓.๔) กิจกรรมไปปลูกป่าร่วมกัน การไปทำกิจกรรมปลูกป่าร่วมกันนั้นเพื่อสร้างความรัก ความสามัคคี ร่วมคิดคิด ร่วมทำ ร่วมกิจกรรมที่สร้างสรรค์ของคนในชุมชน เพื่อเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ให้ป่าไม้ในชุมชน พร้อมทั้งกระตุ้นให้ประชาชนมีจิตสำนึก ตระหนักถึงการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ มีความรัก ความหวงแหนทรัพยากรป่าไม้ และเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงพลังความสามัคคีในการอนุรักษ์ป่าไม้ชุมชน เมื่อป่าไม้มีความอุดมสมบูรณ์แห่งอาหารของชุมชนก็จะ

เกิดขึ้นตามมา การไปร่วมกิจกรรมปลูกป่าด้วยกันเป็นการก่อให้เกิดความเข้มแข็งในชุมชน หากมีประชาชนไปร่วมกิจกรรมเยอะ เป็นการแสดงให้เห็นว่าชุมชนนั้นๆ มีความรักความสามัคคีกันดีถือว่าเป็นชุมชนแห่งสันติสุข

๓.๕) กิจกรรมไปพัฒนาหมู่บ้านร่วมกัน เช่น การทำความสะอาดถนน การปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณหมู่บ้าน การร่วมกันดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของหมู่บ้าน เป็นกิจกรรมการสร้างสรรคความสามัคคีปรองดองของคนในสังคม กิจกรรมนี้เกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วมของคนในหมู่บ้าน โดยเฉพาะผู้นำหมู่บ้านจะต้องมีภาวะความเป็นผู้นำในการนำพาลูกบ้านให้เข้าร่วมกิจกรรมไปในทิศทางเดียวกันอย่างสร้างสรรค์

๓.๖) กิจกรรมการไปประชุมร่วมกัน การเข้าร่วมประชุมด้วยกันทำให้คุณภาพของการตัดสินใจดีขึ้น เนื่องจากกระบวนการปรึกษาหารือกับสาธารณชนจะช่วยสร้างความกระจ่างให้กับวัตถุประสงค์และความต้องการของโครงการหรือนโยบาย และบ่อยครั้งที่การมีส่วนร่วมของประชาชนนำมาสู่การพิจารณาทางเลือกใหม่ๆ ที่น่าจะเป็นคำตอบที่มีประโยชน์มากที่สุดได้ และนำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชน เพราะชุมชนได้รับการแก้ไขปัญหอย่างทั่วถึง เท่าเทียม และเป็นธรรม ซึ่งเป็นกระบวนการหนึ่งของการบริหารจัดการอันจะนำไปสู่ชุมชนสันติสุขในวัฒนธรรมที่แตกต่าง

๓.๗) กิจกรรมมีจิตอาสาด้วยกัน งานจิตอาสาเป็นพัฒนาตนเองให้เกิดแรงกระตุ้นคือศรัทธาในการทำงาน ทำด้วยศรัทธาเชื่อมั่นในงานที่ทำ มีความมั่นใจ เห็นคุณค่า เห็นประโยชน์ของงานนั้น ทำไปแล้วเกิดความสบายใจภูมิใจ มีความภูมิใจ เป็นงานที่ทำด้วยจิตปัญญาภายในและสำนึกสาธารณะ จิตเป็นสุขเมื่อได้ทำความดี เป็นจิตที่พร้อมจะสละเวลาแรงกาย และสติปัญญา เพื่อบำเพ็ญประโยชน์แก่สังคม ให้ความร่วมมือช่วยเหลือสนับสนุน ร่วมแสดงความคิดเห็น รับฟังความคิดเห็น แก้ปัญหาอุปสรรคที่พบในระหว่างทำกิจกรรมร่วมกัน แสดงบทบาทผู้นำ ผู้ตามได้อย่างเหมาะสม

๔) ปัจจัยที่ทำให้เกิดสันติสุขในชุมชน

๔.๑) ผู้นำดี คือผู้ที่มีภาวะความเป็นผู้นำและได้รับการคัดเลือกแต่งตั้งอย่างเป็นทางการ ประกอบด้วย ๑) เจ้าอาวาส ๒) นายกองค้การบริหารส่วนตำบลหรือนายกเทศมนตรี ๓) กำนัน ๔) ผู้ใหญ่บ้าน และ ๕) คณะกรรมการหมู่บ้าน (ก.ม.) เป็นผู้ที่มีความยิ้มแย้มแจ่มใส มีความเป็นกันเอง สามารถเข้าถึงประชาชนคืออยู่ในใจของประชาชน ถือว่าเป็นฝ่ายปกครองในหมู่บ้าน ทั้งกำนันและผู้ใหญ่บ้าน จึงเป็นปัจจัยสำคัญในปกครองให้เกิดความสงบ และให้ความเป็นธรรมกับทุกคน ถ้าผู้นำเป็นธรรมการบริหารปกครองก็เป็นธรรมมีผู้ตามหรือผู้ใต้บังคับบัญชาที่วาก่่าวตักเตือนง่าย เชื่อฟังผู้บังคับบัญชา ให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมประชุมและกิจกรรมต่างๆ

๔.๒) คนมีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมของชุมชนคือปฏิบัติตามกฎกติกาของชุมชน หากทุกคนในชุมชนต่างเคารพและปฏิบัติตามกฎกติกาย่อมทำให้ชุมชนน่าอยู่ คนในชุมชนรู้สึกอุ่นใจและปลอดภัย การมีส่วนร่วมนอกจากจะเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนแล้ว ยังเป็นกระบวนการสมานฉันท์ สร้างความสามัคคี ปรองดอง และสร้างสันติสุขของคนในชุมชนด้วย การที่คนจะมีส่วนร่วมนั้นเขามีความต้องการเปลี่ยนแปลงชุมชนของตนเองไปในทิศทางที่พึงประสงค์ และการมีส่วนร่วมเป็นหัวใจในการพัฒนาชุมชน ไม่มีชุมชนใดที่จะพัฒนาได้โดยปราศจากการร่วมมือของประชาชน

๔.๓) มีประเพณียึดเหนี่ยวร่วมกัน ประเพณีความเชื่อเป็นสิ่งที่แสดงออกถึงความ เป็นเอกลักษณ์ความโดดเด่นของชุมชน ประเพณี ความเชื่อเป็นรากฐานความมั่นคงของชาติเพื่อเป็น

สิ่งที่จะแสดงออกถึงความเป็นชุมชนที่มีการอยู่ร่วมกันและการอยู่ร่วมกันโดยมีวัฒนธรรมประเพณีเป็น
 สิ่งปฏิบัติเพื่อยึดเหนี่ยวจิตใจ เป็นสิ่งที่แสดงถึงขนบธรรมเนียมที่ดีที่ปฏิบัติสืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน เช่น
 ประเพณี ๑๒ เดือน หรือฮีต ๑๒ ของชุมชนในภาคอีสาน เป็นประเพณีหรือกิจกรรมที่เกิดขึ้นจาก
 ความเชื่อที่ประชาชนยึดถือและถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด และส่งผลให้คนในชุมชนเกิดความสามัคคี
 ประองคองกันและนำไปสู่ชุมชนสันติสุข

๔.๔) มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในชุมชน จุดเริ่มต้นมาจากการมีความ
 เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แบ่งปันกัน คือการเป็นผู้มีน้ำใจให้ความช่วยเหลือผู้อื่นด้วยความภูมิใจ คำนี้ถึง
 ประโยชน์ส่วนรวม ยึดมั่นประโยชน์ของส่วนรวมเป็นที่ตั้ง ไม่เอาเราเอาเปรียบผู้อื่น มีความปรารถนาดี
 ปฏิบัติต่อผู้อื่นด้วยความจริงใจ มีไมตรีต่อกัน ไม่ดูหมิ่นเหยียดหยาม แต่ให้ความเคารพในศักดิ์ศรีของ
 ความเป็นมนุษย์และสิทธิเสรีภาพของทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน และไม่คิดร้ายต่อผู้อื่น คิดและปฏิบัติ
 ต่อผู้อื่นด้วยความเมตตา มองโลกในแง่ดี ไม่กระทำในสิ่งที่สร้างความเดือดร้อนและเสื่อมเสียต่อผู้อื่น

๔.๕) มีจิตสำนึกรักชุมชน ความผูกพันด้านความรู้สึกรักชุมชน คือมีทัศนคติ
 ความรู้สึกรัก ความอบอุ่น และความภูมิใจของประชาชน จะสังเกตได้ว่าผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนตั้งแต่
 เกิดจะแสดงความรู้สึกรักและมีความอบอุ่นที่ได้อยู่ท่ามกลางผู้คนในชุมชนนี้ กลุ่มผู้สูงอายุจะให้
 ความสำคัญและมีความผูกพันต่อชุมชนเป็นอย่างมาก สังเกตได้จากการให้ความร่วมมือในกิจกรรม
 ต่างๆ ที่จัดขึ้นด้วยความเต็มใจและภาคภูมิใจ ส่วนกลุ่มวัยทำงานและกลุ่มเยาวชนจะเข้าร่วมกิจกรรม
 น้อยลงตามลำดับ เนื่องจากต้องไปทำงานนอกชุมชนและอยู่ในวัยกำลังเรียนหนังสือ โดยรวมแล้วก็
 ถือว่าประชาชนมีจิตสำนึกรักและผูกพันกับชุมชนอย่างชัดเจนเพราะชุมชนแหล่งเริ่มต้นของชีวิต

๔.๖) องค์กรในชุมชนทำบทบาทหน้าที่สมบูรณ์ องค์กรที่ตั้งอยู่ในเขตของชุมชน
 นั้นๆ ที่ทำหน้าที่ในการดูแลบริหารและพัฒนาชุมชนไปพร้อมๆ กันได้อย่างต่อเนื่อง จะมีการประชุม
 บุคลากรของหน่วยงานรัฐที่อยู่ในเขตตำบลพร้อมกันทั้งหมด ทั้งผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ โดยมีกำนัน
 เป็นประธานในที่ประชุมเป็นประจำทุกเดือน เพื่อรับทราบและแจ้งข้อมูลสารการดำเนินงาน ตลอดจนทั้ง
 ปัญหาและอุปสรรคของทุกหน่วยงาน เพื่อที่จะได้ร่วมกันแก้ไขและวางแผนพัฒนาในแต่ละด้าน

๕.๑.๓ ปัญหาอุปสรรคในการสร้างชุมชนสันติสุขในสังคมพหุวัฒนธรรม

จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนามจากชุมชนกลุ่มตัวอย่าง สามารถสรุปเป็นประเด็น
 ปัญหาอุปสรรคในการสร้างชุมชนสันติสุขในสังคมพหุวัฒนธรรม ได้ดังนี้

- ๑) ผู้นำไม่เข้าใจบทบาทของตนเอง
- ๒) คนในชุมชนบางส่วนไม่ค่อยมีส่วนร่วมและไม่มีความสำนึกรักในชุมชน
- ๓) ประชาชนบางส่วนไม่ค่อยมีเวลาร่วมกิจกรรม
- ๔) ปัญหาด้านการสื่อสาร ปัญหาด้านการบริหารกำลังคน
- ๕) ปัญหาการละเมิดศีล ๕ ปัญหาโรคเรื้อรัง
- ๖) ปัญหาด้านการส่งเสริมอาชีพ ปัญหาการแทรกแซงจากหน่วยงานภาครัฐ
- ๗) ปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติ ปัญหาด้านหาขยะ ปัญหาน้ำท่วมในช่วงฤดูฝน
- ๘) ปัญหาด้านความเหลื่อมล้ำหรือไม่เท่าเทียมในชุมชน
- ๙) ปัญหายาเสพติด ปัญหาด้านครอบครัวและการว่างงาน ปัญหาหนี้สินครัวเรือน

๕.๒ อภิปรายผล

ปัจจัยที่มีส่วนในการสร้างสันติสุขชุมชนท่ามกลางพหุวัฒนธรรมในอีสานใต้ สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

๕.๒.๑ สภาพบริบททางสังคมในสังคมพหุวัฒนธรรม

ชุมชนกลุ่มเป้าหมายทั้ง ๔ แห่งนั้น เป็นชุมชนเก่าแก่ ยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมโบราณ มีความเชื่อในเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มองไม่เห็น เช่น ชุมชนบ้านทง อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดสุรินทร์ จะจัดพิธีบวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ปราสาททงทุกปี เคารพบูชาดวงวิญญาณของบรรพบุรุษ และปฏิบัติตามประเพณีสิบสองเดือนของภาคอีสาน ส่วนการแต่งกายนั้นเปลี่ยนแปลงไปยุคสมัย แต่เมื่อเวลาที่ชุมชนมีกิจกรรมก็จะแต่งกายให้เหมาะสมกับประเพณีนั้นๆ เช่น ชุมชนวัดโพธิ์น้อย บ้านยาง จังหวัดบุรีรัมย์ เมื่อจะไปทำบุญที่วัดเนื่องในวันอัฐมาสวันะ หรือวันสำคัญต่างๆ ผู้หญิงจะแต่งกายด้วยผ้าซิ่นหรือผ้าถุงที่มีลวดลายสวยงาม ผู้ชายจะนุ่งผ้าโสร่ง ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ ยังคงปฏิบัติเช่นนี้ตลอดมา ส่วนภาษาพูดยังคงอนุรักษ์ภาษาถิ่นในการสื่อสารได้เป็นอย่างดี สำหรับผู้นำชุมชนทั้ง ๔ แห่ง ล้วนเป็นผู้ที่มีความเข้มแข็ง มีความรู้ความสามารถในการนำพาชุมชนไปสู่การพัฒนา

๕.๒.๒ ปัจจัยที่มีส่วนในการสร้างชุมชนสันติสุขในสังคมพหุวัฒนธรรม

ปัจจัยที่มีส่วนในการสร้างชุมชนสันติสุขในสังคมพหุวัฒนธรรม อภิปรายผลได้ดังนี้

๑) วิธีการบริหารความขัดแย้งของชุมชนในอดีต

การบริหารความขัดแย้งเพื่อให้เกิดความยุติธรรมและความสงบสุขของชุมชนในอดีตนั้น ต้องอาศัยคนในชุมชนนั้นๆ เพราะเป็นผู้ที่มีความใกล้ชิดและเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับความ เป็นธรรม เนื่องจากเป็นผู้รู้สาเหตุของปัญหาและแนวทางในการแก้ปัญหาของชุมชนด้วยตนเอง จึงอาศัยเครื่องมือคือการร่วมคิด ร่วมดำเนินการ และร่วมกันรับผิดชอบจากการแก้ปัญหาาร่วมกัน เพื่อไม่ให้ความขัดแย้งทวีความรุนแรงไปถึงขั้นดำเนินคดีฟ้องร้องกัน สอดคล้องกับ รัฐติกาณต์ ปันเปอะ^๑ พบว่า ชุมชนใช้กลไกต่างๆ ในการจัดการ แยกเป็นการป้องกันความขัดแย้ง การแก้ไขความขัดแย้งที่เกิดขึ้นแล้ว การควบคุมความขัดแย้งและการระงับความขัดแย้ง รูปแบบและกลไกที่ใช้ ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ สาเหตุ ที่มาลักษณะ ที่เกี่ยวข้องและระดับความขัดแย้ง วิธีการ รูปแบบ การจัดการความขัดแย้งที่เกิดขึ้น ชุมชนใช้วิธีการไกล่เกลี่ย ประนีประนอม วิธีการเจรจาต่อรอง วิธีการเรียกร้องด้วยวาจา วิธีการออกกฎระเบียบ วิธีการไม่คบหาสมาคม วิธีการวิพากษ์วิจารณ์ และวิธีการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ต่างตอบแทน ส่วน คัมภีร์ ทองพูน^๒ กล่าวว่าสังคมไทยเป็นสังคมที่มีความผูกพันในระดับครอบครัว ญาติพี่น้อง รวมถึงมีการช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อแบ่งปัน และเป็นสังคมที่มีขนาดใหญ่มากนัก ยึดมั่นในการปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีของบรรพบุรุษปฏิบัติสืบต่อกันมา หากเกิดปัญหาความขัดแย้งหรือทะเลาะวิวาทเกิดขึ้นในชุมชนก็จะเข้าไปหาผู้อาวุโสหรือที่ชาวบ้านให้ความนับถือ

^๑ รัฐติกาณต์ ปันเปอะ, “การจัดการแก้ไขความขัดแย้งในชุมชนชนบทภาคเหนือ”, รายงานการวิจัย, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๕), บทคัดย่อ.

^๒ คัมภีร์ ทองพูน, กำนัน ผู้ใหญ่บ้านกับการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง, ศูนย์วิจัยและให้คำปรึกษาด้านสิทธิมนุษยชน, (คณะรัฐศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาดไทย อำเภอมหาสารคาม จังหวัดสกลนคร, มปท), หน้า ๒-๓.

เพื่อช่วยเหลือในการแก้ปัญหา ต่อมาเมื่อมีการแต่งตั้งหัวหน้าหมู่บ้าน ไม่ว่าจะเป็นการกำนันหรือผู้ใหญ่บ้าน บทบาทดังกล่าวก็ถูกถ่ายโอนไปยังกำนันและผู้ใหญ่บ้าน ในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในชุมชน และสอดคล้องกับ พัชราภรณ์ หลักทอง^๓ พบว่าการใช้กระบวนการไกล่เกลี่ยจากผู้นำชุมชนหรือผู้ที่คนในชุมชนให้ความเคารพนับถือ เป็นกระบวนการที่ทำให้ปัญหาความขัดแย้งยุติธรรมได้อย่างรวดเร็ว

๒) บทบาทหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐ ในการดูแลจัดการความขัดแย้งให้เกิดสันติสุขในชุมชน

เมื่อชุมชนมีปัญหาความขัดแย้งขึ้น และไม่สามารถไกล่เกลี่ยกันได้ จะมีหน่วยงานของรัฐเข้ามาศึกษา รวบรวมประเด็นปัญหาความขัดแย้ง ติดตาม และเร่งรัดการปฏิบัติงานเพื่อให้การช่วยเหลือชุมชนอย่างทันท่วงที โดยประสานกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำท้องถิ่นหรือชุมชน เจ้าหน้าที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อสนับสนุนการแก้ปัญหาความขัดแย้ง และชี้แจงทำความเข้าใจแก่ทุกฝ่าย สอดคล้องกับ วรเชษฐ หน่อคำ^๔ ศึกษาพบว่าผู้นำท้องถิ่นใช้การป้องกันความขัดแย้งไม่ให้เกิดขึ้น และการระงับแก้ไขคลี่คลายความขัดแย้ง โดยใช้มิติแห่งอำนาจเป็นกลไกในชุมชน เช่น สถาบันครอบครัวเครือญาติ สถาบันวัด สถาบันกลุ่มองค์กร สถาบันการเมืองการปกครอง ประเพณีความเชื่อ กฎเกณฑ์ทางสังคม ระเบียบข้อบังคับชุมชน เพื่อจัดการกับปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้น สำหรับวิธีการจัดการผู้นำท้องถิ่นใช้วิธีสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในชุมชน การอบรมสั่งสอนของผู้อาวุโสของครอบครัว ใช้การประชุม การปรึกษาหารือ ฝึกอบรมให้ความรู้ จัดประชาคมหมู่บ้าน ทำประชาพิจารณ์ การไกล่เกลี่ยประนีประนอม และการเจรจาต่อรอง ซึ่งสอดคล้องกับหลักการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งตามบทบาทของข้าราชการฝ่ายปกครองคือ^๕ ๑) การจัดการกับปัญหาความขัดแย้งโดยใช้วิธีการเจรจาไกล่เกลี่ย ประนีประนอม ซึ่งเป็นวิธีการที่เหมาะสมกับสังคมไทย ๒) มีองค์กรผู้รับผิดชอบการเจรจาไกล่เกลี่ย โดยเริ่มต้นตั้งแต่หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด กระทรวง กรม รัฐวิสาหกิจ ๓) การนำปัญหาความขัดแย้งเข้าสู่กระบวนการแก้ไขปัญหามาตามขั้นตอนที่เหมาะสม และสอดคล้องกับ คัมภีร์ ทองพูน^๖ การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในตำบลและหมู่บ้าน จะได้รับการแก้ไขเล็กน้อยเพียงใด ย่อมขึ้นอยู่กับบทบาทของ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในการแก้ไข ปัญหาความขัดแย้งเป็นสำคัญ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน มีการแสดงบทบาทในฐานะผู้ปกครองท้องถิ่นในการยุติปัญหาความขัดแย้งไม่ให้เกิดเป็นข้อพิพาทเป็นคดีความสู่ศาลมากขึ้น ซึ่งการแสดงออกถึงบทบาท

^๓ พัชราภรณ์ หลักทอง, สภาพปัญหาและแนวทางจัดการความขัดแย้งในชุมชนของคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชน ตำบลหนองหาน อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี, รายงานการวิจัย, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๖๐), บทคัดย่อ.

^๔ วรเชษฐ หน่อคำ, ผู้นำท้องถิ่นกับการจัดการความขัดแย้งในชุมชนชนบท, รายงานการวิจัย, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๔), บทคัดย่อ.

^๕ ฝ่ายประสานการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง, หลักพื้นฐานในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://km.moi.go.th/km/26_peaceful/peaceful12.PDF>, สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๖๓.

^๖ คัมภีร์ ทองพูน, กำนัน ผู้ใหญ่บ้านกับการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง, หน้า ๓.

ของ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน แต่ละวิธีย่อมขึ้นอยู่กับลักษณะของความขัดแย้ง สถานการณ์ความรุนแรงของปัญหาและอำนาจในการจัดการปัญหาความขัดแย้ง

๓) กิจกรรมที่ก่อให้เกิดความร่วมมือกันหรือก่อให้เกิดสันติสุขในชุมชนร่วมกัน

ความร่วมมือในการความคิด ร่วมทำ อันนำมาซึ่งความสามัคคีในชุมชน ก่อให้เกิดสันติสุขชุมชนได้นั้นมีปัจจัยพื้นฐานมาจากประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ชุมชนยึดถือและปฏิบัติสืบต่อกันมาอย่างต่อเนื่อง ความผูกพันและความเอื้อเฟื้อต่อกันในชุมชนจึงเหนียวแน่นตลอดมา ไม่ว่าจะเป็น

- ๑) กิจกรรมการไปวัดด้วยกัน
- ๒) กิจกรรมไปร่วมงานขึ้นบ้านใหม่ด้วยกัน
- ๓) กิจกรรมไปร่วมงานศพด้วยกัน
- ๔) กิจกรรมไปปลูกป่าร่วมกัน
- ๕) กิจกรรมไปพัฒนาหมู่บ้าน
- ๖) กิจกรรมการไปประชุมร่วมกัน
- ๗) กิจกรรมมีจิตอาสาด้วยกัน เป็นต้น

เมื่อชุมชนจัดกิจกรรมบ่อยๆ คนในชุมชนก็จะมีโอกาสได้พบปะพูดคุยกันบ่อยครั้งมากขึ้น เมื่อได้พบปะพูดคุยกันบ่อยครั้งจะเพิ่มความสนิทสนมกันมากขึ้น เปรียบเสมือนเป็นญาติพี่น้องกัน ที่สอดคล้องกับพุทธภาษิตที่แปลเป็นภาษาไทยว่า “ความคุ้นเคยเป็นญาติอย่างยิ่ง” เมื่อมีความสนิทคุ้นเคยกันแล้ว ความเกรงใจกันจะเกิดขึ้นตามมา จะพูด จะคิด หรือจะทำอะไร ก็จะประกอบไปด้วยความดี เนื่องจากมีความเกรงใจกัน มีความเคารพซึ่งกันและกัน การจัดกิจกรรมตามประเพณีวัฒนธรรมนั้นมีทั้งที่จัดขึ้นในบ้าน ในวัด และในโรงเรียน ที่เรียกว่า “บวร” แล้วแต่ความเหมาะสมของเทศกาลและพิธีกรรมนั้นๆ สถาบันทั้ง ๓ แห่งนี้มีความร่วมมือกันในการประสานสามัคคีเป็นอย่างดีชุมชนจึงมีสันติสุข สอดคล้องกับ วิลาศ โภธิสาร^๗ ที่ศึกษาพบว่าการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมโดยใช้วิถีพุทธเป็นแนวทางปฏิบัติกิจกรรม และมีวัดเป็น ศูนย์กลางสร้างอัตลักษณ์ร่วมกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นทางด้านวัฒนธรรม เศรษฐกิจและการปกครอง และยังสอดคล้องกับ สุพจน์ แสงเงิน^๘ พบว่าวัฒนธรรมและประเพณีที่สมาชิกในชุมชน ยังยึดมั่นและปฏิบัติมาเป็นประจำ ประกอบด้วย วันลอยกระทง สงกรานต์ พิธีบวช ทอดกฐิน ศาลเจ้า เจ้าพรราชา ศาลพระภูมิและตักบาตรทางน้ำ ซึ่งก่อให้เกิดผลดีต่อชุมชน ด้านเศรษฐกิจก่อให้เกิดรายได้จากการขายของกินของใช้ ด้านสังคมเกิดความสามัคคีการทำงานร่วมกัน และเกิดความรักชุมชนท้องถิ่น ด้านวัฒนธรรมเป็นการเรียนรู้การอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีอันดีงามไว้ให้เด็กและเยาวชน

๔) ปัจจัยที่ทำให้เกิดสันติสุขในชุมชน

ชุมชนที่มีความสงบสันติสุขนั้น พบว่าปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดสันติสุขชุมชนประกอบด้วย

- ๑) มีผู้นำดี
- ๒) คนในชุมชนมีส่วนร่วม
- ๓) มีประเพณียึดเหนี่ยวจิตใจร่วมกัน
- ๔) มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในชุมชน
- ๕) มีจิตสำนึกรักชุมชน และ
- ๖) องค์กรในชุมชนทำบทบาทหน้าที่สมบูรณ์

ปัจจัยเหล่านี้เป็นกลไกขับเคลื่อนกระบวนการสันติสุข จากการศึกษาพบว่าชุมชนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายทั้ง ๔ แห่ง เป็นชุมชนเก่าแก่ที่สืบทอดธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง จึงถือว่าชุมชนเคารพในกฎระเบียบหรือกติกาที่มีมาตั้งแต่สมัยก่อน สอดคล้องกับ วิลาศ โภธิสาร^๙ ทำให้เข้าใจบทบาทการปรับตัวตามสภาพแวดล้อมและสังคม การมีส่วนร่วมสร้างวัฒนธรรมกับกลุ่มชาติ

^๗ วิลาศ โภธิสาร, “การปรับตัวทางสังคมของชาวกูยในบริบทพหุวัฒนธรรมเขตอีสานใต้”, รายงานการวิจัย, (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ: กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๔๘), บทคัดย่อ.

^๘ สุพจน์ แสงเงิน, “วัฒนธรรมประเพณีกับการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเทศบาลบางม่วงจังหวัดนนทบุรี”, รายงานการวิจัย (มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร, ๒๕๕๘), บทคัดย่อ.

^๙ อ่างแล้ว, การปรับตัวทางสังคมของชาวกูยในบริบทพหุวัฒนธรรมเขตอีสานใต้, บทคัดย่อ.

พันธุ์อื่นๆ ความทรงจำร่วมจึงเป็นแนวทางขับเคลื่อนรูปแบบทางเลือกสำคัญในการดำรงอยู่นอกจากนี้ความเชื่อชนบทรรมนิยมประเพณีเป็นที่มาของคุณธรรมที่ช่วยเสริมสร้างความผูกพันสังคม-วัฒนธรรมให้เข้มแข็ง ปัจจุบันนี้สังคมกำลังเผชิญกับกระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว โดยผ่านอำนาจรัฐ และทุนนิยมพยายามเข้ามาครอบงำ ดังนั้นการปรับตัวทางวัฒนธรรมจึงเป็นความหมายใหม่ และตัวกำหนดความสำเร็จเพื่อการดำรงอยู่อย่างยั่งยืน บทบาทของกำนันผู้ใหญ่บ้าน ยังคงเป็นที่พึ่งสุดท้ายของประชากรทั้งสองฝ่ายได้แก่เป็นที่พึ่งของชาวบ้านยามเกิดปัญหาและเป็นที่พึ่งของหน่วยงานราชการยามต้องการความช่วยเหลือ บทบาทของกำนันผู้ใหญ่บ้านเหล่านี้รัฐบาลต้องเข้าไปช่วยเหลือและสนับสนุนการปฏิบัติหน้าที่อย่างสนับสนุนอย่างเต็มที่และตลอดเวลา เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของสังคมไทย^{๑๐}

ปัจจัยด้านประเพณีและความเชื่อ สอดคล้องกับ วิลาศ โภธิสาร^{๑๑} พบว่าความเชื่อเป็นองค์ประกอบสำคัญในการดำรงอยู่ของชุมชน ความเข้าใจของสังคมและวัฒนธรรมของมนุษย์เป็นลักษณะนามธรรมเพราะที่เกี่ยวข้องกับอุดมคติ ทศนคติ และค่านิยมของคนในสังคมหนึ่งๆ รวมถึงการให้คำอธิบายความเป็นไปในชีวิตและแนวทางการปฏิบัติตัวของมนุษย์ อุดมคติทางศาสนามีอิทธิพลครอบคลุมไปถึงพฤติกรรมด้านอื่นๆ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง การศึกษา ความสัมพันธ์ทางเครือญาติ การพักผ่อนหย่อนใจ และการสร้างสรรค์งานศิลปะ ลักษณะการผสมกลมกลืนกันระหว่างความเชื่อถือผีบรรพบุรุษ ความเชื่อตามคติในลัทธิพราหมณ์และการศรัทธาในศาสนาพุทธ ความเชื่อกับระบบนิเวศน์เป็นพลังเกี่ยวกับอำนาจเหนือธรรมชาติ ที่มีความสอดคล้องกับการพัฒนาระบบความเชื่อในสังคมไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันเชื่อเรื่องชีวิตหลังจากความตาย การเซ่นไหว้วิญญาณบรรพบุรุษและอำนาจเหนือสิ่งธรรมชาติที่สถิตอยู่ในปรากฏการณ์ธรรมชาติ

ส่วน มงคล สายสูง^{๑๒} พบว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน ที่มีการพัฒนาการเริ่มต้นมาจากพื้นฐานของการใช้ “กระบวนการกลุ่ม” เป็นสำคัญในการนำไปสู่การแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นภายในชุมชน กระบวนการกลุ่มที่เกิดขึ้นในระยะเริ่มต้นเกิดจากตัวของประชาชนเองในชุมชนที่พยายามหาทางออกด้วยวิธีการลองผิดลองถูกที่หลากหลาย ครั้งแล้วครั้งเล่า จนกระทั่งมีหน่วยงานของทางราชการเข้ามาเป็นปัจจัยสนับสนุนประสานงานเพื่อให้แนวคิดในการแก้ไขปัญหาเกิดเป็นรูปธรรมที่แท้จริง หน่วยงานดังกล่าวได้แก่ โรงเรียน และสถานีนอนามัย โดยการฝึกกำลังร่วมกับวัดและสมาชิกในแต่ละครอบครัว ในการร่วมคิดเพื่อระดมสมองวางแผนอย่างมีขั้นตอน ร่วมกันลงมือปฏิบัติให้เป็นไปในแนวทางที่สอดคล้องกับสภาวะแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน รวมทั้งร่วมกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในลักษณะของ “ประชาคม” หรือ “ประชาสังคม” กล่าวคือ “ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ และร่วมกันแก้ไขปัญหา” ทำให้การทำงานสามารถสร้างเครือข่ายในการพัฒนาขยายวงกว้างออกไปสู่ส่วนต่างๆ ของสังคมแห่งชุมชน และหลังจากนั้น

^{๑๐} คัมภีร์ ทองพูน, กำนัน ผู้ใหญ่บ้านกับการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง, หน้า ๖.

^{๑๑} วิลาศ โภธิสาร, “การปรับตัวทางสังคมของชาวกูยในบริบทพหุวัฒนธรรมเขตอีสานใต้”, หน้า ๒๘๒.

^{๑๒} มงคล สายสูง, “การสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ตำบลน้ำเกี๋ยน กิ่งอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน”, รายงานการวิจัย, (บัณฑิตวิทยาลัย: สถาบันราชภัฏอุดรดิตร, ๒๕๔๖), ๑๐๔-๑๐๕.

หน่วยงานอื่นๆ ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมและสนับสนุนอย่างจริงจังเพิ่มมากขึ้น ทั้งหน่วยงานของภาครัฐ องค์กรเอกชน และประชาชนในตำบล โดยมีองค์กรหลักในการพัฒนาคือ “บ้าน วัด โรงเรียน และสถานีนามัย” (บวรส) เป็นผู้นำที่หลักในการประสานงานและติดตามผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้การทำงานเป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้ และให้เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตในการอยู่ในสังคมได้อย่างสันติสุขและยั่งยืน รวมทั้งเพื่อให้ชาวชุมชนสามารถที่จะ “พึ่งตนเองได้” อย่างแท้จริง ซึ่งกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนแห่งนี้ นับเป็นตัวอย่างหนึ่งแห่งกระบวนการพัฒนาชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนาแบบยั่งยืน โดยอาศัยการแก้ปัญหาตามหลักเหตุและผล โดยประโยชน์ใช้หลัก “อริยสัจ ๔” คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค เป็นแนวทางสำคัญเพื่อพัฒนา “คน” ให้สามารถดำรงอยู่คู่กับ “สิ่งแวดล้อม” ได้อย่างยั่งยืนทั้งในปัจจุบันและอนาคตต่อไป

๕.๒.๓ ปัญหาอุปสรรคในการสร้างชุมชนสันติสุขในสังคมพหุวัฒนธรรม

ประเด็นปัญหาอุปสรรคในการสร้างชุมชนสันติสุขในสังคมพหุวัฒนธรรม คือการบริหารจัดการที่ไม่ค่อยมีระบบหรือแบบแผนในชุมชน ทำให้เกิดการปฏิบัติแตกต่างกัน สมาชิกบางคนไม่เข้าใจบทบาทอำนาจหน้าที่ของตน ประชาชนบางส่วนไม่ให้ความร่วมมือ ไม่มีจิตสาธารณะ ครอบครัวยุคใหม่ความเข้มแข็งทางด้านเศรษฐกิจฐานราก และงบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐไม่ต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับ รพีภัทร์ สุขสมเกษม^{๑๓} พบว่าปัญหาอุปสรรคที่มีต่อการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน คือ (๑) ยับยั้งขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานรัฐอื่นๆ ในพื้นที่ และ (๒) การกำหนดกรอบในการใช้งบประมาณสำหรับเงินอุดหนุนชุมชน ยังมีจำกัด นอกจากนี้แล้วชุมชนยังขาดการสนับสนุนความรู้ด้านวิชาการในการประกอบอาชีพอย่างต่อเนื่อง

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

ผู้วิจัยขอเสนอแนะเชิงปฏิบัติการเป็นลำดับขั้นตอน เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินการอย่างเป็นระบบและสามารถปฏิบัติได้ ดังต่อไปนี้

๑. การจัดกิจกรรมของชุมชนควรมีการประชุมวางแผนหรือประชาสัมพันธ์ในการทำกิจกรรมของแต่ละประเพณี วัฒนธรรมอย่างมีส่วนร่วมที่แท้จริง อย่างน้อยก่อนวันจัดกิจกรรม ๒ สัปดาห์ เพื่อจะได้มีเวลาในการเตรียมงาน

๒. ควรมีการสรุปผลการจัดกิจกรรมประเพณีวัฒนธรรมแต่ละครั้ง และบันทึกไว้เป็นหลักฐานเพื่อเป็นแหล่งสืบค้นข้อมูลสำหรับเยาวชนรุ่นต่อไปในการสืบทอดประเพณีวัฒนธรรม ที่จะนำมาปฏิบัติได้ถูกต้องเหมาะสม และสามารถอธิบายเหตุผลของประเพณีวัฒนธรรมนั้นๆ ได้อย่างชัดเจน

^{๑๓} รพีภัทร์ สุขสมเกษม, “ปัจจัยที่มีผลต่อการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน กรณีศึกษาชุมชนในเขตเทศบาลนครปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี”, รายงานการวิจัย, (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๙), บทคัดย่อ.

๓. ส่งเสริมให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่างสมาชิกของชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญภาครัฐด้านประเพณีวัฒนธรรมในการประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับกาลสมัย

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

๑. ควรมีการทำวิจัยเพื่อติดตามและประเมินผลการทำกิจกรรมวัฒนธรรมประเพณีของ ชุมชน เพื่อจะดูว่าผลจากการทำกิจกรรมต่อการพัฒนาชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งอย่างต่อเนื่องและ ยั่งยืน

๒. ควรมีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้พหุวัฒนธรรม ประเพณีของชุมชน เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านพหุวัฒนธรรม ประเพณีของชุมชน

๓. การสำรวจข้อมูลด้านวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนให้เป็นระบบ มีข้อมูลที่สำคัญของแต่ละวัฒนธรรม ประเพณี จะได้ทราบว่าสมาชิกของชุมชนมีความรู้และความเข้าใจในวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนมากน้อยเพียงใด

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย-บาลี:

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปี ๒๕๐๐. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ

กองพุทธศาสนศึกษา. คู่มือโครงการรักษาศีล ๕. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๖.

กาญจนา แก้วเทพ. การสังเคราะห์องค์ความรู้เรื่องการใช้และการเสริมความเข้มแข็งแก่การสื่อสารเพื่อพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ: คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

กุลพล พลวัน. สิทธิมนุษยชนในสังคมโลก. กรุงเทพฯ: นิติธรรม. ๒๕๔๗.

คณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ. ธรรมนูญชีวิต ๙ ประการ ตามรอยพระยุคลบาท. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ. อมรินทร์พริ้นท์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง. ๒๕๕๒.

คณะครุศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. เอกสารมนุษย์กับสันติภาพ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๒.

คัมภีร์ ทองพูน, กำนัน ผู้ใหญ่บ้านกับการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง, ศูนย์วิจัยและให้คำปรึกษาด้านสิทธิมนุษยชน คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาดไทย จังหวัดสงขลา, มปท.

จรัญ โฆษณานันท์. สิทธิมนุษยชนไร้พรมแดน ปรัชญากฎหมายและความเป็นจริงทางสังคม. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ: นิติธรรม, ๒๕๕๕.

จิรัช วิระชัย. รัฐศาสตร์ทั่วไป. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๖.

จุฬารัตน์ โสตะ. พฤติกรรมมนุษย์และการพัฒนาตนเอง. ขอนแก่น: ภาควิชาศึกษาศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๓.

เจมส์ แอล เครตัน, วันชัย วัฒนศัพท์. (ผู้แปล). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจของชุมชน. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๔๓.

เจมส์ แอล เครตัน. คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจของชุมชน. แปลและเรียบเรียงโดย วันชัย วัฒนศัพท์. สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๔๕.

ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์. แปล. อัตชีวประวัติขององค์ทะไลลามะ: อีสรภาพในการลี้ภัย. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ประพันธ์สาสน, ๒๕๓๘.

ฉลิยว บุรีภักดี และคณะ. ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง. กรุงเทพฯ: ทบวงมหาวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

ชะวักชัย ภาติณฐ์. กระบวนการเรียนรู้และปฏิบัติการสิทธิมนุษยชน. กรุงเทพฯ: โอ.เอส. พริ้นติ้งเฮ้าส์, ๒๕๕๘.

- ณรงค์ เสียงประชา. **มนุษย์กับสังคม**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๘.
- เดือน คำดี. **ศาสนศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๓.
- ถวิลวดี บุรีกุล. **การมีส่วนร่วม แนวคิด ทฤษฎีและกระบวนการ**. พิมพ์ครั้งที่ ๔, กรุงเทพฯ: ส.เจริญ การพิมพ์, ๒๕๒๗.
- บัณฑกร อ่อนดำ. **สามารถ ศรีจางค์, การจัดการกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม**. เชียงใหม่: สถาบันส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน มูลนิธิพัฒนาภาคเหนือ, ๒๕๔๔.
- ประชุมสุข อาชวอำรุง. **ประมวลความรู้เรื่องสันติภาพ**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๐.
- ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ. **กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๓.
- พระครูวาปีวชิโรภาส. **สงครามศาสนาคริสต์-อิสลาม**. เอกสารประกอบวิชาประวัติและพัฒนาการ ความขัดแย้งและสันติภาพในโลกยุคใหม่. สาขาวิชาสันติศึกษา, ๒๕๕๘.
- พระเทพวรคุณ, (สมาน สุเมธ). **ปีใหม่สุขใจด้วยธรรมะ**. ขอนแก่น: ขอนแก่นการพิมพ์, ๒๕๔๒.
- _____ . **หลักธรรมสำหรับเยาวชน**. ขอนแก่น: ขอนแก่นการพิมพ์, ๒๕๔๒.
- พระเทพวิสุทธิเมธี (ปัญญานันทภิกขุ). **มองสันติภาพของโลก**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๓๖.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). **การศึกษาเพื่อสันติภาพ**. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙.
- _____ . **ธรรมบุญชีวิต: พุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่ดีงาม**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๑.
- _____ . **วิถีสู่สันติภาพ**. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, ๒๕๔๖.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). **ความสำคัญของพระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ สหธรรมิก, ๒๕๕๕.
- _____ . **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๖. กรุงเทพมหานคร: เอส.อาร์พริ้นติ้ง แมส โปรดักส์, ๒๕๕๑.
- พระไพศาล วิสาโล. **สันติภาพโดยสันติวิธี**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๐.
- พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิตฺยบุญยากร). **พุทธสันติวิธี : การบูรณาการหลักการและเครื่องมือจัดการความขัดแย้ง**. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : ๒๑ เซ็นจูรี่, ๒๕๕๔.
- พระเมธีธรรมาภรณ์. **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๖. กรุงเทพมหานคร: เอส.อาร์พริ้นติ้ง แมส โปรดักส์, ๒๕๕๑.
- พัชรี สีโรรส. **การมีส่วนร่วมของประชาชน**. กรุงเทพฯ: คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๖.
- มนต์ ทองซึ้ง. **ศาสนาสำคัญของโลกปัจจุบัน**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๕๓.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๔ เฉลิมพระเกียรติ
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคล เฉลิมพระ
ชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔. กรุงเทพมหานคร : ราชบัณฑิตยสถาน,
๒๕๕๖.

_____. สารานุกรมไทย เล่ม ๒๖. กรุงเทพมหานคร: บริษัทด้านสุทธาการพิมพ์, ๒๕๔๙.

วันชัย วัฒนศัพท์. ความขัดแย้ง: หลักการและเครื่องมือแก้ปัญหา. พิมพ์ครั้งที่ ๒. นนทบุรี: สถาบัน
พระปกเกล้า, ๒๕๔๗.

_____. ความขัดแย้ง: หลักการและเครื่องมือแก้ปัญหา. พิมพ์ครั้งที่ ๓. นนทบุรี: สถาบัน
พระปกเกล้า, ๒๕๕๐.

_____. ระบบทวิภาคีกับการแก้ไขปัญหาแรงงานในรัฐวิสาหกิจ ศูนย์สันติวิจัยและธรรมภิ
บาล สถาบันพระปกเกล้า. กรุงเทพฯ: กองรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์ กรมสวัสดิการและ
คุ้มครองแรงงาน กระทรวงแรงงาน, ๒๕๔๙.

สมทรง รักษ์เฝ้า และ สรวงศ์กัญจน์ ดวงคำสวัสดิ์, กระบวนการดำเนินงานสุขศึกษาเพื่อพัฒนาพฤติกรรม
สุขภาพ, กรุงเทพฯ: โครงการสวัสดิการวิชาการ สถาบันพระบรมราชชนก สำนักงานปลัด
กระทรวงสาธารณสุข, ๒๕๔๐.

สมภาร พรหมทา, มนุษย์กับศาสนา, กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สยาม, ๒๕๕๔.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. การพัฒนาประเทศเพื่อมุ่งสู่ความ
ยั่งยืน. รายงานประจำปี ๒๕๔๖. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์บริษัท ๒๑ เซ็นจูรี จำกัด, ๒๕๔๗.

เสน่ห์ จามริก. สิทธิชุมชนในมุมมองระดับโลก. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน.
๒๕๔๗.

เสรี พงศ์พิศ. คินสู่รากเหง้า : ทางเลือกและทัศนะวิจารณ์ว่าด้วยภูมิปัญญาชาวบ้าน. พิมพ์ครั้งที่ ๑.
กรุงเทพฯ: เทียนวรรณ, ๒๕๒๙.

อานันท์ กาญจนพันธุ์. พหุวัฒนธรรมในบริบทของการเปลี่ยนผ่านทางสังคมและวัฒนธรรม.
กรุงเทพฯ: กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, ๒๕๕๖.

เอกพันธุ์ ปิณฑวณิช, เอกสารประกอบการอบรมวิทยากรสันติวิธี, ๒๑-๒๔ มกราคม ๒๕๕๑.

(๒) บทความ

กษมา จิตรภิรมย์ศรี. "สันติภาพศึกษา: บทบาท และกระบวนการมีส่วนร่วม ในการแปรเปลี่ยนความ
ขัดแย้ง", วารสารนวัตกรรมการเรียนรู้ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์. ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑ เดือน
มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๘, ๕๓-๗๖.

ณัฐินี ปิยะศิริพันธ์. "ชุมชนพหุวัฒนธรรมท่ามกลางวาทกรรมชาตินิยมในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดน
ภาคใต้ของไทย", วารสารรัฐศาสตร์ (ปีที่ ๖๐ (ฉบับที่ ๒). พฤษภาคม-สิงหาคม
๒๕๖๑), บทความย่อ.

นิต ภาวครพันธ์. "บางครั้งเป็นคนไทย บางครั้งไม่ใช่ อัตลักษณ์แห่งตัวตนที่ผันแปรได้", รัฐศาสตร์สาร.
๒๐, ๓ (มีนาคม ๒๕๕๑) : ๒๑๕-๒๒๐.

บรรจง ฟ้างู๋สง, ไข่มุก อุทยานวาลี และเอกรินทร์ สังข์ทอง. “ประมวลองค์ความรู้ในพหุวัฒนธรรมศึกษา”, วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ปี๓๓. ๒๕๕๐, ๑๘(๒), ๑-๑๓.

ประเวศ ะวาลี. “ความสำคัญของสันติวิธีในเชิงยุทธศาสตร์”, ใน **สันติวิธี: ยุทธศาสตร์ชาติเพื่อความมั่นคง**. สถาบันยุทธศาสตร์ สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ (รวบรวม). กรุงเทพมหานคร: สถาบันยุทธศาสตร์ สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ, ๒๕๔๒.

พระไพศาล วิสาโล. “องค์รวมแห่งสันติภาพ”, ใน **สู่ศานติเสรี: ๕๐ ปี สันติภาพไทย**. กรุงเทพฯ: เรือนแก้วการพิมพ์, ๒๕๓๘.

พระโสภณคณาภรณ์. “ความขัดแย้งในจิตมนุษย์หน้า”, ใน **สันติศึกษากับการแก้ปัญหาความขัดแย้ง**. วลัย อรุณี บรรณาธิการ. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๐.

อานันท์ กาญจนพันธุ์. “พหุวัฒนธรรมในบริบทของการเปลี่ยนผ่านทางสังคมและวัฒนธรรม”, ใน **แนวคิด ชาตินิยมกับพหุวัฒนธรรม**. เชียงใหม่: ศูนย์ภูมิภาคด้านสังคมศาสตร์และการพัฒนาอย่างยั่งยืน คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๑.

(๓) รายงานการวิจัย

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส. **ศึกษารูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติ: ศึกษาวิเคราะห์กรณีลุ่มน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงใหม่**. วิทยานิพนธ์, พระนครศรีอยุธยา: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

พัชรภรณ์ หลีกทอง. **สภาพปัญหาและแนวทางจัดการความขัดแย้งในชุมชนของคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชน ตำบลหนองหาน อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี**. รายงานการวิจัย, ชลบุรี: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๖๐.

มงคล สายสูง. **การสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ตำบลน้ำเกียนกิ่งอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน**. รายงานการวิจัย, อุดรดิตถ์: บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันราชภัฏอุดรดิตถ์, ๒๕๔๖.

มาร์ค ตามไท และคณะ. **มิติทางปรัชญาและวัฒนธรรมของการสร้างสันติภาพ**. รายงานการวิจัย, กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สำนักงานนายกรัฐมนตรี, ๒๕๕๕.

รพีภัทร์ สุขสมเกษม. **ปัจจัยที่มีผลต่อการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน กรณีศึกษาชุมชนในเขตเทศบาลนครปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี**. รายงานการวิจัย, กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๙.

รัฐติگانต์ ปันเปอะ. **การจัดการแก้ไขความขัดแย้งในชุมชนชนบทภาคเหนือ**. รายงานการวิจัย, เชียงใหม่: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๕.

วรเชษฐ หน่อคำ. **ผู้นำท้องถิ่นกับการจัดการความขัดแย้งในชุมชนชนบท**. รายงานการวิจัย, เชียงใหม่: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๔.

วิลาส โปธิสาร. **การปรับตัวของชาวกูยในบริบทพหุวัฒนธรรมเขตอีสานใต้**. รายงานการวิจัย, กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๔๘.

(๔) สัมภาษณ์

พระศรีปริยัติธาดา. เจ้าอาวาสวัดโพธิ์น้อย/รองเจ้าคณะจังหวัดบุรีรัมย์. ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์. สัมภาษณ์, ๑๒ สิงหาคม ๒๕๖๓.

พระมหาสนอง นาควโร. ปธ.๙. วัดโพธิ์น้อย. ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์. สัมภาษณ์, ๑๒ สิงหาคม ๒๕๖๓.

พระปลัดวัชร วชิรญาโณ. เจ้าอาวาสวัดสว่างอารมณ์. ตำบลปราสาททอง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์. สัมภาษณ์, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

พระครูปัญญาสุวรรณโพธิ์. เจ้าอาวาสวัดศิริโพธิ์ทอง/เจ้าคณะตำบลไพล. อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา. สัมภาษณ์, ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๓.

พระครูวินัยธรสุริย์พันธ์ จุกวโร/ควรม. เลขาธิการเจ้าคณะอำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา. สัมภาษณ์, ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๓.

พระคงคา ชาคโร. เลขาธิการเจ้าคณะตำบลไพล. ตำบลไพล อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา. สัมภาษณ์, ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๓.

พระอธิการสุชินทร์ สุทธิปัญญา. เจ้าอาวาส. วัดหนองแวง ตำบลไพล อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา. สัมภาษณ์, ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๓.

พระครูสุเมธจันทศิริ. เจ้าอาวาสวัดศิริจันทร์. ตำบลเทนมีย์ อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์. สัมภาษณ์, ๑ สิงหาคม ๒๕๖๓.

นายวิไล สุดสายเนตร. กำนันตำบลบ้านยาง. อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์. สัมภาษณ์, ๑๒ สิงหาคม ๒๕๖๓.

นายสุนทร สุดตาชู. สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล หมู่ ๗. ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์. สัมภาษณ์, ๑๒ สิงหาคม ๒๕๖๓.

นายสมพงษ์ บ่อไทย. ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๗. ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์. สัมภาษณ์, ๑๒ สิงหาคม ๒๕๖๓.

นายศุภกิจ พินิจดั่ง. ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๒. ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์. สัมภาษณ์, ๑๒ สิงหาคม ๒๕๖๓.

นายคำแพง กลอนโพธิ์. ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๑๐. ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์. สัมภาษณ์, ๑๒ สิงหาคม ๒๕๖๓.

นายเปลี่ยน จันทร์บุบผา. ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๑๐. ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์. สัมภาษณ์, ๑๒ สิงหาคม ๒๕๖๓.

นายปลัด เกตุชาติ. สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล หมู่ที่ ๑๐. ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์. สัมภาษณ์, ๑๒ สิงหาคม ๒๕๖๓.

นายบุญกอง เฟื่องพีช. สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล หมู่ที่ ๑๐. ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์. สัมภาษณ์, ๑๒ สิงหาคม ๒๕๖๓.

นายพงษ์ศิริ ทวีธนบริบูรณ์. สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล หมู่ที่ ๗. ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์. สัมภาษณ์, ๑๒ สิงหาคม ๒๕๖๓.

- นายปกรณ์ แสงสุข. สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล หมู่ที่ ๒. ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์. สัมภาษณ์, ๑๒ สิงหาคม ๒๕๖๓.
- นายธีระวุฒิ เกตุชาติ. สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล หมู่ที่ ๒. ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์. สัมภาษณ์, ๑๒ สิงหาคม ๒๕๖๓.
- นายวิชัย สุตตาชาติ. ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๗. ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์. สัมภาษณ์, ๑๒ สิงหาคม ๒๕๖๓.
- นายสมร เข้มขาว. ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๗. ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์. สัมภาษณ์, ๑๒ สิงหาคม ๒๕๖๓.
- นางชลธิชา สมานโสรั. ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๑ /ประธานกรรมการหมู่บ้าน. ตำบลเทนมีย์ อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์. สัมภาษณ์, ๑ สิงหาคม ๒๕๖๓.
- นางสาวกรรณิการ์ เวลาเกิด. เลขานุการ หมู่ที่ ๑. ตำบลเทนมีย์ อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์. สัมภาษณ์, ๑ สิงหาคม ๒๕๖๓.
- นางประยงค์ เจียมรัมย์. เภรัญญิก หมู่ที่ ๑. ตำบลเทนมีย์ อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์. สัมภาษณ์, ๑ สิงหาคม ๒๕๖๓.
- นางชุตติกาญจน์ ขบวนดี. ประชาสัมพันธ์ หมู่ที่ ๑. ตำบลเทนมีย์ อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์. สัมภาษณ์, ๑ สิงหาคม ๒๕๖๓.
- นายถาวร คำภาน. รองประธานกรรมการหมู่บ้าน หมู่ที่ ๑. ตำบลเทนมีย์ อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์. สัมภาษณ์, ๑ สิงหาคม ๒๕๖๓.
- นายสันติ ประดับ. รองประธานกรรมการหมู่บ้าน หมู่ที่ ๑. ตำบลเทนมีย์ อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์. สัมภาษณ์, ๑ สิงหาคม ๒๕๖๓.
- นายประถม วรรณตรง. กรรมการหมู่บ้าน หมู่ที่ ๑. ตำบลเทนมีย์ อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์. สัมภาษณ์, ๑ สิงหาคม ๒๕๖๓.
- นายสุเค็ญ เวลาเกิด. กรรมการหมู่บ้าน หมู่ที่ ๑. ตำบลเทนมีย์ อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์. สัมภาษณ์, ๑ สิงหาคม ๒๕๖๓.
- นางพัชรี แสนเมือง. กรรมการหมู่บ้าน หมู่ที่ ๑. ตำบลเทนมีย์ อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์. สัมภาษณ์, ๑ สิงหาคม ๒๕๖๓.
- นางจิราภรณ์ กระจ่างทอง. กรรมการหมู่บ้าน หมู่ที่ ๑. ตำบลเทนมีย์ อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์. สัมภาษณ์, ๑ สิงหาคม ๒๕๖๓.
- นางภิรมย์ หวังสม. กรรมการหมู่บ้าน หมู่ที่ ๑. ตำบลเทนมีย์ อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์. สัมภาษณ์, ๑ สิงหาคม ๒๕๖๓.
- นางเฉลียว เนื่อนิล. กรรมการหมู่บ้าน หมู่ที่ ๑. ตำบลเทนมีย์ อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์. สัมภาษณ์, ๑ สิงหาคม ๒๕๖๓.
- นางเชียน ใจหนึ่ง. กรรมการหมู่บ้าน หมู่ที่ ๑. ตำบลเทนมีย์ อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์. สัมภาษณ์, ๑ สิงหาคม ๒๕๖๓.
- นางพรรณิ สุทธิ. กรรมการหมู่บ้าน หมู่ที่ ๑. ตำบลเทนมีย์ อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์. สัมภาษณ์, ๑ สิงหาคม ๒๕๖๓.

- นายชวกร จงริตมะตัน. ผู้ใหญ่บ้าน/ประธานกรรมการหมู่บ้านหมู่ที่ ๘. ตำบลไพล อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา. สัมภาษณ์, ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๓.
- นางบุญรอด บรรดาศักดิ์. ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๘. ตำบลไพล อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา. สัมภาษณ์, ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๓.
- นายสุรียา วิชาเพ็อง. ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๘. ตำบลไพล อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา. สัมภาษณ์, ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๓.
- นายรัตน์ ทอนอิม. กรรมการหมู่บ้าน หมู่ที่ ๘. ตำบลไพล อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา. สัมภาษณ์, ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๓.
- นางอรอมล เต็ดดวงรัมย์. กรรมการหมู่บ้าน หมู่ที่ ๘. ตำบลไพล อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา. สัมภาษณ์, ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๓.
- นายทอง อิศระวงศ์. กรรมการหมู่บ้าน หมู่ที่ ๘. ตำบลไพล อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา. สัมภาษณ์, ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๓.
- นางวาสนา ไค้งอากาศ. กรรมการหมู่บ้าน หมู่ที่ ๘. ตำบลไพล อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา. สัมภาษณ์, ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๓.
- นายสนั่น ทองเรือง. กรรมการหมู่บ้าน หมู่ที่ ๘. ตำบลไพล อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา. สัมภาษณ์, ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๓.
- นางนพพร หาญสุด. กรรมการหมู่บ้าน หมู่ที่ ๘. ตำบลไพล อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา. สัมภาษณ์, ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๓.
- นางสง่า สุกุลเพชร. สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล หมู่ที่ ๘. ตำบลไพล อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา. สัมภาษณ์, ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๓.
- นายแสง แก้วแกง. สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล หมู่ที่ ๘. ตำบลไพล อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา. สัมภาษณ์, ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๓.
- นางวิลาวัลย์ ปัญญาดี. นายกองค์การบริหารส่วนตำบลปราสาททอง. อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์. สัมภาษณ์, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๓.
- นางประจวบ แก้วกลม. กำนันตำบลปราสาททอง. อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์. สัมภาษณ์, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๓.
- นางรัชวิภา กำจัดภัย. ผู้ใหญ่บ้านทอง หมู่ที่ ๑/ประธานกรรมการหมู่บ้าน. ตำบลปราสาททอง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์. สัมภาษณ์, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๓.
- นายบุญธรรม ปะการิมย์. รองประธานกรรมการหมู่บ้าน หมู่ที่ ๑. ตำบลปราสาททอง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์. สัมภาษณ์, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๓.
- นายประสิทธิ์ชัย กำจัดภัย. กรรมการหมู่บ้าน หมู่ที่ ๑. ตำบลปราสาททอง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์. สัมภาษณ์, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๓.
- นายเรืองยุทธ์ เรืองสุขสุด. กรรมการหมู่บ้าน หมู่ที่ ๑. ตำบลปราสาททอง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์. สัมภาษณ์, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๓.
- นายยุทธ โสณาพูน. กรรมการหมู่บ้าน หมู่ที่ ๑. ตำบลปราสาททอง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์. สัมภาษณ์, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

- นางประวรรณทอง โสณาพูน. กรรมการหมู่บ้าน หมู่ที่ ๑. ตำบลปราสาททอง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์. สัมภาษณ์, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๓.
- นายประกอบ เรืองสุขสุด. กรรมการหมู่บ้าน หมู่ที่ ๑. ตำบลปราสาททอง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์. สัมภาษณ์, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๓.
- นางสาวดาริณี เรืองสุขสุด. กรรมการหมู่บ้าน หมู่ที่ ๑. ตำบลปราสาททอง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์. สัมภาษณ์, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๓.
- นางสำราญ เรืองสุขสุด. กรรมการหมู่บ้าน หมู่ที่ ๑. ตำบลปราสาททอง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์. สัมภาษณ์, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๓.
- นางสมใจ ดินานพ. กรรมการหมู่บ้าน หมู่ที่ ๑. ตำบลปราสาททอง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์. สัมภาษณ์, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๓.
- นางสาวสุวรรณี เรืองสุขสุด. กรรมการหมู่บ้าน หมู่ที่ ๑. ตำบลปราสาททอง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์. สัมภาษณ์, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๓.
- นายวีรวัฒน์ กำจัดภัย. สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล หมู่ที่ ๑. ตำบลปราสาททอง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์. สัมภาษณ์, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

(๕) การสนทนากลุ่ม

- คณะกรรมการหมู่บ้านชุมชนบ้านเทนมีย์. ตำบลเทนมีย์ อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์. การสนทนากลุ่ม, ๑๑ สิงหาคม ๒๕๖๓.
- คณะกรรมการหมู่บ้านชุมชนบ้านทะนง. ตำบลปราสาททอง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์. การสนทนากลุ่ม, ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๖๓.
- คณะกรรมการหมู่บ้านชุมชนบ้านอ้ออุดมสิน. ตำบลไพล อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา. การสนทนากลุ่ม, ๒๕ กรกฎาคม ๒๕๖๓.
- คณะกรรมการหมู่บ้านชุมชนบ้านยาง. ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์. การสนทนากลุ่ม, ๑๒ สิงหาคม ๒๕๖๓.

(๖) ออนไลน์

- chaichan kevalanyu. พระพุทธศาสนากับสันติภาพ. หน้า ๕. [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://elearning.mcu.ac.th/pluginfile.php/10703/mod_resource/content/1/บทที่%201%20แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับสันติภาพ.pdf>, [๓ เมษายน ๒๕๖๓].
- ชลนภา อนุกุล. “สันติวิธีตามวิถีพุทธ”, ใน *จุดสารเพื่อนไทย*. ปีที่ ๓๗ ฉบับที่ ๓ เดือนกันยายน ๒๕๔๗, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.oocities.org/siamintellect/writings/a_peace.htm>, [๓ เมษายน ๒๕๖๓].
- ฝ่ายประสานการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง. *หลักพื้นฐานในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง*. [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://km.moi.go.th/km/26_peaceful/peaceful12.PDF>, [๑๕ ธันวาคม ๒๕๖๓].

ฝ่ายประสานการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง. **หลักพื้นฐานในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง**. [ออนไลน์], ที่มา : <http://km.moi.go.th/km/26_peaceful/peaceful12.PDF>, [๑๕ ธันวาคม ๒๕๖๓].

พรรณงาม เก้าธรรมสาร. **การปกครองหัวเมืองภาคใต้ทั้ง ๗ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว**. บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <<http://cuir.car.chula.ac.th/handle/123456789/24598>>, [๓ มีนาคม ๒๕๖๓].

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). **ธรรมบุญชีวิต**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <<http://www.openbase.in.th/node/3062>>, [๒๐ มกราคม ๒๕๖๓].

เมธัส อนุวัตรอุดม. **สำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า**. [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://deepsouthwatch.org/sites/default/files/archives/docs/peaceprocess_mathus.pdf>, [๑๕ พฤษภาคม ๒๕๖๓].

สาคร มหาหิงค์. **เทคนิคการมีส่วนร่วม**. [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://m.facebook.com/techniques/posts/765832483430524?locale2=it_IT>, [๔ เมษายน ๒๕๖๓].

สิทธิมนุษยชน. [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <<https://sites.google.com/site/may00may00may/siththi-mnusy-chn/reuxng-thi1khwam-hmay-khxng-siththi-mnusy-chn>>, [๔ เมษายน ๒๕๖๓].

๒. ภาษาอังกฤษ:

(๑) Books

Bhikhu Parekh. **Rethinking Multiculturalism: Cultural Diversity and Political Theory**. Basingstoke: Macmillan, 2000.

Creighton. James L. **The Public Participation Handbook: Making Better Decisions through Citizen Involvement**. San Francisco: Jossey Bass, 2005.

Homi Bhabha. **Nation and Narration**. London: Routledge, 1990.

Kymlicka, W. **Multicultural citizenship: A liberal theory of minority rights**. Oxford University Press. 1995.

Paul Gilroy. **The Black Atlantic: Modernity and Double Consciousness**. London: Verso, 1993.

Phra MedhiDhammaporn (Prayoon mererk). **Buddhist Morality**. (Bangkok: Mahachulalongkonrajavidalya University Press, 1994.

Taylor, Charles, **Multiculturalism and The Politics of Recognition**. Princeton: Princeton University Press, 1992.

(၅) Articles

- Canen, A. G. & Canen, A. “Innovation management education for multicultural organizations; challenges and a role for logistics”. **European Journal of Innovation Management**. 5(2), (2002): 73-85.
- Gardiner, M. E. & Enomoto, E. K. “Urban school principals and their role as multicultural leaders”. **Urban Education**. 41, (2006): 560-584.
- Tipparat, A., Kaenin, T., Damcha-om, M., Vanitsupavong, P., Vanitsupavong, T., Suntivaranon, S., Birch, I., & Lally, M. (2004, October 21). “Multicultural education for Thailand”. **Songklanakarin Journal of Social Sciences & Humanities**. 6(2), 17-183.
- Yeung, A., Lee, Y., Yue, K. W. R., “Multicultural leadership for a sustainable total school environment. **Education Research Policy practice**. 5, (2006): 121-131.

ภาคผนวก

ผนวก ก
แบบสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อการวิจัย
เรื่อง ศึกษาปัจจัยที่มีส่วนในการสร้างสันติสุขชุมชนท่ามกลางพหุวัฒนธรรมในอีสานใต้
ภายใต้แผนงานวิจัย
เรื่อง การเสริมสร้างเครือข่ายชุมชนสันติสุขในสังคมไทย

แบบสัมภาษณ์ชุดนี้ใช้สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่เป็นคณะกรรมการหมู่บ้าน พระภิกษุสงฆ์ ข้าราชการ ประชาชนท้องถิ่นและประชาชนทั่วไป ผู้มีความรู้และเชี่ยวชาญทางการเสริมสร้างเครือข่ายชุมชนสันติสุขในสังคมไทย เพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัยที่ตั้งไว้ คือ ๑) เพื่อศึกษาสภาพบริบททางสังคมในสังคมพหุวัฒนธรรม ๒) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีส่วนในการสร้างชุมชนสันติสุขในสังคมพหุวัฒนธรรม และ ๓) เพื่อศึกษาอุปสรรคในการสร้างชุมชนสันติสุขในสังคมพหุวัฒนธรรม โดยแบ่งการสัมภาษณ์ออกเป็น ๓ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ ๒ ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยที่มีส่วนในการสร้างสันติสุขชุมชนท่ามกลางพหุวัฒนธรรมในอีสานใต้

ตอนที่ ๓ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการสร้างสันติสุขชุมชนท่ามกลางพหุวัฒนธรรมในอีสานใต้

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

๑.๑ ชื่อ.....นามสกุล.....อายุ.....ปี
 บ้านเลขที่..... หมู่ที่..... ซอย.....
 ถนน..... ตำบล.....
 อำเภอ..... จังหวัด..... รหัสไปรษณีย์

โทร. E-mail

๑.๒ ระดับการศึกษาสูงสุด.....

๑.๓ ตำแหน่งปัจจุบัน.....

๑.๔ ระยะเวลาของการดำรงตำแหน่ง.....

จำนวน..... ปี สมัย

สถานที่ให้สัมภาษณ์

ให้สัมภาษณ์เมื่อวันที่เดือน.....พ.ศ.

เริ่มเวลา.....น. ถึงเวลา.....น.

ลงชื่อ.....ผู้สัมภาษณ์
 (.....)

ลงชื่อ.....ผู้ให้สัมภาษณ์
 (.....)
/...../.....

ตอนที่ ๒ ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยที่มีส่วนในการสร้างสันติสุขชุมชนท่ามกลางพหุวัฒนธรรมในอีสานใต้

๑. ที่ผ่านมา เวลาชุมชนมีการทะเลาะเบาะแว้งหรือมีเรื่องขัดแย้งกัน ชาวบ้านมีการจัดการเรื่องความทะเลาะเบาะแว้งอย่างไร เช่น ให้มีคุ้มบ้าน คุ้มวัด

.....
.....
.....
.....

๒. เวลาชุมชนมีการทะเลาะเบาะแว้งหรือมีเรื่องขัดแย้งกัน หน่วยงานรัฐ ภาครัฐ (ตำรวจ ผู้ใหญ่บ้าน) เข้ามาช่วยดูแลจัดการสร้างสันติสุขอย่างไร

.....
.....
.....
.....

๓. กิจกรรมที่ก่อให้เกิดความร่วมมือกันหรือก่อให้เกิดสันติสุขชุมชน มีอะไรบ้าง หรือกิจกรรมอะไรที่ก่อให้เกิดสันติสุขร่วมกัน

.....
.....
.....
.....

๔. ปัจจัยอะไรที่ทำให้เกิดสันติสุข

๑)

.....

๒)

.....

๓)

.....

๔)

.....

๕)

.....

๖)

.....

ผนวก ข

หนังสือเชิญ, รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ และรายชื่อผู้ให้ข้อมูลวิจัย

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ

๑. พระสุธีรัตนบัณฑิต,รศ.ดร. ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๒. พระสุวรรณเมธาภรณ์,ผศ.ดร. รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๓. รศ.ดร.โกนิฐ์ ศรีทอง ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายวิชาการ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

รายชื่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ชุมชนบ้านยาง ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์

๑. พระศรีปริยัติธาดา, เจ้าอาวาสวัดโพธิ์น้อย/รองเจ้าคณะจังหวัดบุรีรัมย์, ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์

๒. พระมหาสนอง นาควโร, ปช.๙, วัดโพธิ์น้อย, ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์

๓. นายวิไล สุดสายเนตร, กำนันตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์

๔. นายสุนทร สุดตาชู, สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล หมู่ ๗, ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์

๕. นายสมพงษ์ บ่อไทย, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ ๗, ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์

๖. นายศุภกิจ พินิจดั่ง, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๒, ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๖๓.

๗. นายคำแพง กลอนโพธิ์, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๑๐, ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์

๘. นายเปลี่ยน จันทรบุบผา, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๑๐, ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์

๙. นายปลัด เกตุชาติ, สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล หมู่ที่ ๑๐, ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์

๑๐. นายบุญกอง เฟื่องพีช, สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล หมู่ที่ ๑๐, ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์

๑๑. นายพงษ์ศิริ ทวีธนบริบูรณ์, สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล หมู่ที่ ๗, ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์

๑๒. นายปกรณ์ แสงสุข, สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล หมู่ที่ ๒, ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์

๑๓. นายธีระวุฒิ เกตุชาติ, สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล หมู่ที่ ๒, ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์

๑๔. นายวิชัย สุดตาชาติ, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๗, ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์

๑๕. นายสมร เข็มขาว, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๗, ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์

ชุมชนบ้านเทนมีย์ ตำบลเทนมีย์ อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์

๑. พระครูสุเมธจันทศิริ, เจ้าอาวาสวัดศิริจันทร์, ตำบลเทนมีย์ อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์

๒. นางชลธิชา สมานโสรั, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๑ / ประธานกรรมการหมู่บ้าน, ตำบลเทนมีย์ อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์

๓. นางสาวกรรณิการ์ เวลาเกิด, เลขานุการ หมู่ที่ ๑, ตำบลเทนมีย์ อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์

๔. นางประยงค์ เจียมรัมย์, เภรัญญิก, หมู่ที่ ๑, ตำบลเทนมีย์ อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์

๕. นางชุติกัญจน์ ขบวนดี, ประชาสัมพันธ์ หมู่ที่ ๑, ตำบลเทนมีย์ อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์

๖. นายถาวร คำภานู, รองประธานกรรมการหมู่บ้าน หมู่ที่ ๑, ตำบลเทนมีย์ อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์

๗. นายสันติ ประดับ, รองประธานกรรมการหมู่บ้าน หมู่ที่ ๑, ตำบลเทนมีย์ อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์

๘. นายประถม วรรณตรง, กรรมการหมู่บ้าน หมู่ที่ ๑, ตำบลเทนมีย์ อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์

๙. นายสุเค็ญ เวลาเกิด, กรรมการหมู่บ้าน หมู่ที่ ๑, ตำบลเทนมีย์ อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์

๑๐. นางพัชรี แสนเมือง, กรรมการหมู่บ้าน หมู่ที่ ๑, ตำบลเทนมีย์ อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์

๑๑. นางจิราภรณ์ กระจ่างทอง, กรรมการหมู่บ้าน หมู่ที่ ๑, ตำบลเทนมีย์ อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์

๑๒. นางภิรมย์ หวังสม, กรรมการหมู่บ้าน หมู่ที่ ๑, ตำบลเทนมีย์ อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์

๑๓. นางเฉลียว เนื้อนิล, กรรมการหมู่บ้าน หมู่ที่ ๑, ตำบลเทนมีย์ อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์

๑๔. นางเชียน ใจหนึ่ง, กรรมการหมู่บ้าน หมู่ที่ ๑, ตำบลเทนมีย์ อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์

๑๕. นางพรรณี สุทธิ, กรรมการหมู่บ้าน หมู่ที่ ๑, ตำบลเทนมีย์ อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์

๑๖. นายพิรุณ ครอบแก้ว กำนันตำบลเทนมีย์

๑๗. นายคำเภา วงศ์คำ เกษตรอำเภอเมืองสุรินทร์

ชุมชนบ้านอ้ออุดมสิน ตำบลไพล อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา

๑. พระครูปัญญาสุวรรณโพธิ์, เจ้าอาวาสวัดศิริโพธิ์ทอง/เจ้าคณะตำบลไพล, อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา

๒. พระครูวินัยธรสุริย์พันธ์ จุกวโร/คหกรรม, เลขานุการเจ้าคณะอำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา

๓. พระคงคา ชาคโร, เลขานุการเจ้าคณะตำบลไพล, อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา

๔. พระอธิการสุชินทร์ สุพุทธปัญญา, เจ้าอาวาส, วัดหนองแวง ตำบลไพล อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา

๕. นายชวกร จงริตมะตัน, ผู้ใหญ่บ้าน/ประธานกรรมการหมู่บ้าน หมู่ที่ ๘, ตำบลไพล อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา

๖. นางบุญรอด บรรดาศักดิ์, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๘, ตำบลไพล อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา

๗. นายสุรียา วิชาเฟื่อง, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๘, ตำบลไพล อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา

๘. นายรัตน์ ทอนอ้อม, กรรมการหมู่บ้าน หมู่ที่ ๘, ตำบลไพล อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา

๙. นางอรอมล เต็ดดวงรัมย์, กรรมการหมู่บ้าน หมู่ที่ ๘, ตำบลไพล อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา

๑๐. นายทอง อิศระวงศ์, กรรมการหมู่บ้าน หมู่ที่ ๘, ตำบลไพล อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา

๑๑. นางวาสนา โค้งอากาศ, กรรมการหมู่บ้าน หมู่ที่ ๘, ตำบลไพล อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา

๑๒. นายสนั่น ทองเรือง, กรรมการหมู่บ้าน หมู่ที่ ๘, ตำบลไพล อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา

๑๓. นางนพพร หาญสุด, กรรมการหมู่บ้าน หมู่ที่ ๘, ตำบลไพล อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา

๑๔. นางสง่า สกุลเพชร, สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล หมู่ที่ ๘, ตำบลไพล อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา

๑๕. นายแสง แก้วแก่ง, สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล หมู่ที่ ๘, ตำบลไพล อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา

ชุมชนบ้านท่ง ตำบลปราสาทท่ง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์

๑. พระปลัดวัชระ วชิรญาโณ, เจ้าอาวาสวัดสว่างอารมณ์, ตำบลปราสาทท่ง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์

๒. นางวิลาวัลย์ ปัญญาดี, นายกองค้การบริหารส่วนตำบลปราสาทท่ง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์

๓. นางประจวบ แก้วกลม, กำนันตำบลปราสาทท่ง, อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์

๔. นางรัชวิภา กำจัดภัย, ผู้ใหญ่บ้านท่ง หมู่ที่ ๑/ประธานกรรมการหมู่บ้าน, ตำบลปราสาทท่ง อำเภอปราสาทท่ง จังหวัดสุรินทร์

๕. นายบุญธรรม ปะการัมย์, รองประธานกรรมการหมู่บ้าน หมู่ที่ ๑, ตำบลปราสาทท่ง อำเภอปราสาทท่ง จังหวัดสุรินทร์

๖. นายประสิทธิ์ชัย กำจัดภัย, กรรมการหมู่บ้าน หมู่ที่ ๑, ตำบลปราสาทท่ง อำเภอปราสาทท่ง จังหวัดสุรินทร์

๗. นายเรืองยุทธ์ เรืองสุขสุด, กรรมการหมู่บ้าน หมู่ที่ ๑, ตำบลปราสาทท่ง อำเภอปราสาทท่ง จังหวัดสุรินทร์

๘. นายยุทธ โสณาพูน, กรรมการหมู่บ้าน หมู่ที่ ๑, ตำบลปราสาทท่ง อำเภอปราสาทท่ง จังหวัดสุรินทร์

๙. นางประวรรณทอง โสณาพูน, กรรมการหมู่บ้าน หมู่ที่ ๑, ตำบลปราสาทท่ง อำเภอปราสาทท่ง จังหวัดสุรินทร์

๑๐. นายประกอบ เรืองสุขสุด, กรรมการหมู่บ้าน หมู่ที่ ๑, ตำบลปราสาทท่ง อำเภอปราสาทท่ง จังหวัดสุรินทร์

๑๑. น.ส.ดาริณี เรืองสุขสุด, กรรมการหมู่บ้าน หมู่ที่ ๑, ตำบลปราสาทท่ง อำเภอปราสาทท่ง จังหวัดสุรินทร์

๑๒. นางสาวราย เรืองสุขสุด, กรรมการหมู่บ้าน หมู่ที่ ๑, ตำบลปราสาทท่ง อำเภอปราสาทท่ง จังหวัดสุรินทร์

๑๓. นางสมใจ ดินานพ, กรรมการหมู่บ้าน หมู่ที่ ๑, ตำบลปราสาทท่ง อำเภอปราสาทท่ง จังหวัดสุรินทร์

๑๔. น.ส.สุวรรณี เรืองสุขสุด, กรรมการหมู่บ้าน หมู่ที่ ๑, ตำบลปราสาทท่ง อำเภอปราสาทท่ง จังหวัดสุรินทร์

๑๕. นายวีรวัฒน์ กำจัดภัย, สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล หมู่ที่ ๑, ตำบลปราสาทท่ง อำเภอปราสาทท่ง จังหวัดสุรินทร์

การสนทนากลุ่ม

คณะกรรมการหมู่บ้านชุมชนบ้านเทนมีย์, ตำบลเทนมีย์ อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์

คณะกรรมการหมู่บ้านชุมชนบ้านท่ง, ตำบลปราสาทท่ง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์

คณะกรรมการหมู่บ้าน บ้านอ้ออุดมสิน, ตำบลไพล อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา

คณะกรรมการหมู่บ้านชุมชนบ้านยาง, ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์

ภาคผนวก ค
ภาพถ่ายกิจกรรมการวิจัย

พิธีบวงสรวงเพื่อเปลี่ยนเศียรรูปปั้นพญานาค
ณ ทางเข้าศาลากลางน้ำ วัดโพธิ์น้อย ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์

ทีมงานวิจัยสัมภาษณ์ พระศรีปริยัติธาดา เจ้าอาวาสวัดโพธิ์น้อย รองเจ้าคณะจังหวัดบุรีรัมย์ และ
ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

ทีมงานวิจัยสัมภาษณ์ ผู้สูงอายุที่มาปฏิบัติธรรมรักษาศีล ๘
ณ ศาลาวัดโพธิ์น้อย ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์

ทีมวิจัยเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชนเนื่องในวันแม่แห่งชาติ “๑๒ สิงหาคม มหาราชินี” ณ ศาลากลางน้ำ วัดโพธิ์น้อย ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์

ชุมชนวัดศิริจันทร์ ร่วมกัน แผนงานวิจัยการเสริมสร้างเครือข่ายชุมชนสังคมสันติสุขในสังคมไทย
จัด โครงการเลี้ยงเพลพระในพรรษา ตำบลเทนมีย์ ณ วัดศิริจันทร์ ตำบลเทนมีย์ อำเภอมืองสุรินทร์

กิจกรรมมอบทุนการศึกษา หลังจากเลี้ยงเพลพระเสร็จแล้ว
เมื่อวันที่ ๑ เดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

ทีมงานวิจัย ร่วมมือกับผู้นำชุมชนวัดศิริจันทร์ ในการวางแผนและกิจกรรมต้อนรับ คณะกรรมการประเมิน “หมู่บ้านอยู่เย็น” ตำบลเทนมีย์ อำเภอเมืองสุรินทร์

ทีมงานวิจัย เข้ากิจกรรมถอดบทเรียนกับคณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.) หลังจากกกิจกรรมต้อนรับ คณะกรรมการประเมิน “หมู่บ้านอยู่เย็น” ณ วัดศิริจันทร์ ตำบลเทนมีย์ อำเภอเมืองสุรินทร์

ทีมวิจัย ลงพื้นที่เก็บข้อมูลชุมชนบ้านอ้ออุดมสิน ตำบลไหล อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา

ชาวบ้านอ้ออุดมสิน ตำบลไหล อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี

สัมภาษณ์ เจ้าอาวาสวัดศรีโพธิ์ทอง บ้านอ้อ ตำบลไพล อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา

สัมภาษณ์ นายชวกร จงริตมะตัน ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๑
บ้านอ้ออุดมสิน ตำบลไพล อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา

ความสามัคคีของชุมชนบ้านอ้ออุดมสิน นำไปสู่ความเข้มแข็งของสังคมสันติสุข

หน่วยงานของรัฐ ให้การสนับสนุนในการผันน้ำเข้าสู่พื้นที่ทำการเกษตร
ของชาวมุขมชนบ้านอ้ออุดมสิน ตำบลไพล อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา

กิจกรรมลงพื้นที่เก็บข้อมูลวิจัย
ณ วัดสว่างอารมณ์ ตำบลปราสาทหนง อำเภอบราสาท จังหวัดสุรินทร์

ผนวก ง

กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำผลจากโครงการวิจัยไปใช้ประโยชน์

การนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์:

- ด้านวิชาการ
 ด้านเศรษฐกิจ/พาณิชย์/อุตสาหกรรม
 ด้านสังคม/ชุมชน
 ด้านนโยบาย

หน่วยงานร่วมดำเนินการและการบริหารจัดการ:

ประเภท	ชื่อหน่วยงาน	โทรศัพท์	หนังสือยินยอม	จัดการ
	วัดโพธิ์น้อย บ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์	๐๘๙ ๘๔๖๖๘๖๗	✓	
	คณะสงฆ์อำเภอหนองกี่ จังหวัดบุรีรัมย์	๐๘๖ ๒๕๒ ๒๙๖๒	✓	
	ศูนย์อบรมประชาชนประจำตำบลหนองกี่ จังหวัดบุรีรัมย์	๐๘๒ ๘๗๖๗๙๓๙	✓	
	โรงเรียนหนองกี่พิทยาคม	๐๘๑ ๗๖๐ ๒๕๔๒	✓	
	วัดสระหลวง อำเภอหนองกี่ จังหวัดบุรีรัมย์	๐๘๙ ๙๔๕ ๙๕๙๐	✓	

ประโยชน์ที่ได้จากการร่วมมือกับภาคเอกชน:

- พัฒนาบุคลากร
 ถ่ายทอดองค์ความรู้
 แลกเปลี่ยนประสบการณ์และถ่ายทอดเทคโนโลยี
 อื่น ๆ (กรุณาอธิบาย)

หน่วยงานที่นำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์:

- ๑) วัดโพธิ์น้อย บ้านยาง ต.บ้านยาง อ.ลำปลายมาศ จ.บุรีรัมย์ โทร. ๐๘๙ ๘๔๖ ๖๘๖๗
 ๒) วัดเข้ยปราสาท ต.เข้ยปราสาท อ.หนองกี่ จ.บุรีรัมย์ โทร.๐๘๖ ๒๕๒ ๒๙๖๒
 ๓) ศูนย์อบรมประชาชนประจำตำบลหนองกี่ อ.หนองกี่ จ.บุรีรัมย์ โทร. ๐๘๒ ๘๗๖๗๙๓๙
 ๔) โรงเรียนหนองกี่พิทยาคม อ.หนองกี่ จ.บุรีรัมย์ โทร. ๐๘๑ ๗๖๐ ๒๕๔๒
 ๕) วัดสระหลวง ต.หนองกี่ อ.หนองกี่ จ.บุรีรัมย์ โทร. ๐๘๙ ๙๔๕ ๙๕๙๐

รายละเอียดการใช้ประโยชน์:

ศึกษาปัจจัยที่มีส่วนในการสร้างสันติสุขชุมชนท่ามกลางพหุวัฒนธรรมในอีสานใต้ เป็นแหล่งเรียนรู้ที่เสริมสร้างโอกาสในการเรียนรู้ให้ชุมชน ด้วยการส่งเสริมและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ให้มีชีวิต การตอบสนองความต้องการการเรียนรู้ของชุมชน การส่งเสริมให้มีการพัฒนาและนำนวัตกรรมมาใช้ การเชื่อมโยงองค์ความรู้จากภายนอก แสวงหาฐานข้อมูลภาคีเครือข่าย สร้างแรงจูงใจให้เกิดการร่วม มีการระดมการใช้ทรัพยากรร่วมกัน และมีเครือข่ายสัมพันธ์สันติสุขชุมชนท่ามกลางพหุวัฒนธรรมในอีสานใต้.....

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันที่ ๒๖ มกราคม ๒๕๖๔

เรื่อง การรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

เรียน ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ข้าพเจ้า พระศรีปริยัติธาดา ตำแหน่ง ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์
ที่อยู่ ๒๘๑ หมู่ ๑๓ ตำบลเสม็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ โทรศัพท์ ๐๘๙๘๔๖๖๘๖๗

ขอรับรองว่าได้มีการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง “ศึกษาปัจจัยที่มีส่วนร่วมในการสร้างสันติสุขชุมชนท่ามกลางพหุวัฒนธรรม” ซึ่งเป็นผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ของ ผศ.ดร.รุ่งสุรียา หอมวัน และคณะ โดยนำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ เช่น การบรรยาย การสอน การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน

การใช้ประโยชน์ด้านความรู้ในพระพุทธศาสนา

การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ เช่น งานวิจัยและ/หรืองานสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาสิ่งประดิษฐ์

การใช้ประโยชน์เชิงนโยบายหรือระดับประเทศ

การใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์/เป้าหมายของงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

ช่วงเวลาที่น่าไปใช้ประโยชน์ ตั้งแต่ มกราคม จนถึง เมษายน พ.ศ.๒๕๖๔ ซึ่งการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ เรื่องนี้ไปใช้ประโยชน์นั้น ก่อให้เกิดผลดี ดังนี้

ผลจากการนำงานวิจัยไปใช้ โดยการนำองค์ความรู้ที่ได้จากงานวิจัยไปใช้ในการเรียนการสอนของนิสิตวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ซึ่งทำให้นิสิตได้รู้หลักพุทธธรรมที่เกี่ยวกับปัจจัยที่มีส่วนร่วมในการสร้างสันติสุขชุมชนท่ามกลางพหุวัฒนธรรม

ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

ลงชื่อ
(พระศรีปริยัตินาดา)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

หมายเหตุ: ท่านสามารถประทับตราของหน่วยงานในเอกสารนี้ได้ (ถ้ามี)

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันที่ ๒๖ มกราคม ๒๕๖๔

เรื่อง การรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

เรียน ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ข้าพเจ้า.....พระครูสุตภิตตีสุนทร.....ตำแหน่ง.....เจ้าคณะอำเภอหนองกี่.....
ชื่อหน่วยงาน/องค์กร/ชุมชน.....คณะสงฆ์อำเภอหนองกี่.....
ที่อยู่.....วัดเข้ยปราสาท ตำบลเข้ยปราสาท อำเภอหนองกี่ จังหวัดบุรีรัมย์ ๓๑๒๑๐.....
โทรศัพท์.....๐๘๖-๒๕๒ ๒๙๖๒.....โทรสาร.....

ขอรับรองว่าได้มีการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง **ศึกษาปัจจัยที่มีส่วนในการสร้างสันติสุขชุมชนท่ามกลางพหุวัฒนธรรมในอีสานใต้** ซึ่งเป็นผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ของ **ผศ.ดร.รุ่งสุริยา หอมวัน** โดยนำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

- การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ เช่น การบรรยาย การสอน การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน
- การใช้ประโยชน์ด้านความรู้ในพระพุทธศาสนา
- การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ เช่น งานวิจัยและ/หรืองานสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาสิ่งประดิษฐ์
- การใช้ประโยชน์เชิงนโยบายหรือระดับประเทศ
- การใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์/เป้าหมายของงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

ช่วงเวลาที่น่าไปใช้ประโยชน์ ตั้งแต่ วันที่ ๒๖ มกราคม ๒๕๖๔ จนถึง วันที่ ๓๐ เมษายน ๒๕๖๔ ซึ่งการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ เรื่องนี้ไปใช้ประโยชน์นั้น ก่อให้เกิดผลดี ดังนี้

๑. สร้างวัฒนธรรมการมีส่วนร่วม.....
๒. ทำให้คณะสงฆ์และประชาชนสามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต.....
๓. ขยายโอกาสทางการศึกษาแก่พระภิกษุ สามเณร และประชาชนได้อย่างกว้างขวาง.....

ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

ลงชื่อ
(.....พระครูสุตภิตตีสุนทร.....)
ตำแหน่ง.....เจ้าคณะอำเภอหนองกี่.....

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันที่ ๒๖ มกราคม ๒๕๖๔

เรื่อง การรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

เรียน ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ข้าพเจ้า นางคำพันธ์ สัมฤทธิ์ ตำแหน่ง กำนันตำบลหนองกี่
ชื่อหน่วยงาน/องค์กร/ชุมชน ศูนย์อบรมประชาชนประจำตำบลหนองกี่
ที่อยู่ ๕๔ หมู่ ๖ ตำบลหนองกี่ อำเภอหนองกี่ จังหวัดบุรีรัมย์ ๓๑๒๑๐
โทรศัพท์ ๐๘๘๒ ๘๗๖๗๙๓๙ โทรสาร

ขอรับรองว่าได้มีการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง **ศึกษาปัจจัยที่มีส่วนในการสร้างสันติสุขชุมชนท่ามกลางพหุวัฒนธรรมในอีสานใต้** ซึ่งเป็นผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ของ **ผศ.ดร.รุ่งสุริยา หอมวัน** โดยนำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

- การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ เช่น การบรรยาย การสอน การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน
- การใช้ประโยชน์ด้านความรู้ในพระพุทธศาสนา
- การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ เช่น งานวิจัยและ/หรืองานสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาสิ่งประดิษฐ์
- การใช้ประโยชน์เชิงนโยบายหรือระดับประเทศ
- การใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์/เป้าหมายของงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

ช่วงเวลาที่น่าไปใช้ประโยชน์ ตั้งแต่ วันที่ ๒๖ มกราคม ๒๕๖๔ จนถึง วันที่ ๓๐ เมษายน ๒๕๖๔ ซึ่งการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ เรื่องนี้ไปใช้ประโยชน์นั้น ก่อให้เกิดผลดี ดังนี้

ผลงานวิจัยเรื่องนี้ มีคุณค่าและอิทธิพลต่อการอยู่ร่วมกันในชุมชน โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมในชุมชน เช่น การมีส่วนร่วมในกิจกรรมประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น ที่เป็นความเชื่อของชุมชน อันนำไปสู่ความสันติสุขของชุมชนท่ามกลางพหุวัฒนธรรมอย่างเข้มแข็ง

ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

ลงชื่อ

(นางคำพันธ์ สัมฤทธิ์)

ตำแหน่ง กำนันตำบลหนองกี่

แบบ สฟ.๐๙.

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันที่ ๒๖ มกราคม ๒๕๖๔

เรื่อง การรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

เรียน ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ข้าพเจ้า นายชาติรี อัครสุขบุตร ตำแหน่ง ผู้อำนวยการ

ชื่อหน่วยงาน/องค์กร/ชุมชน โรงเรียนหนองก๊กพิทยาคม

ที่อยู่ ๘๓ หมู่ ๒ ต.ทุ่งกระตาดพัฒนา อ.หนองก๊ก จ.บุรีรัมย์ ๓๑๒๑๐

โทรศัพท์ ๐๘๑ ๗๖๐ ๒๕๕๒ โทรสาร ๐๔๔ ๖๔๑ ๑๙๑

ขอรับรองว่าได้มีการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง **ศึกษาปัจจัยที่มีส่วนในการสร้างสันติสุขชุมชนท่ามกลางพหุวัฒนธรรมในอีสานใต้** ซึ่งเป็นผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ของ **ผศ.ดร.รุ่งสุริยา หอมวัน** โดยนำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

- การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ เช่น การบรรยาย การสอน การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน
- การใช้ประโยชน์ด้านความรู้ในพระพุทธศาสนา
- การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ เช่น งานวิจัยและ/หรืองานสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาสิ่งประดิษฐ์
- การใช้ประโยชน์เชิงนโยบายหรือระดับประเทศ
- การใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์/เป้าหมายของงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

ช่วงเวลาที่น่าไปใช้ประโยชน์ ตั้งแต่ วันที่ ๒๖ มกราคม ๒๕๖๔ จนถึง วันที่ ๓๐ เมษายน ๒๕๖๔ ซึ่งการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ เรื่องนี้ไปใช้ประโยชน์นั้น ก่อให้เกิดผลดี ดังนี้

มีคุณค่าต่อวิถีชีวิตของนักเรียน มีวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ มีการผสมผสานองค์ความรู้ หรือการบูรณาการการทำงาน/การเรียนรู้ให้มีความสอดคล้องกับยุคสมัย และมีความเอื้อเพื่อต่อเพื่อนมนุษย์ในโรงเรียนเดียวกัน

ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

ลงชื่อ

(นายชาติรี อัครสุขบุตร)

ตำแหน่ง ผู้อำนวยการโรงเรียนหนองก๊กพิทยาคม

แบบ สฟ.๐๙.

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันที่ ๒๖ มกราคม ๒๕๖๔

เรื่อง การรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

เรียน ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ข้าพเจ้า พระครูอินทปัญญาวัฒน์ ตำแหน่ง เจ้าคณะตำบลหนองกี่
ชื่อหน่วยงาน/องค์กร/ชุมชน คณะสงฆ์ตำบลหนองกี่
ที่อยู่ วัดสระหลวง ตำบลหนองกี่ อำเภอหนองกี่ จังหวัดบุรีรัมย์
โทรศัพท์ ๐๘๙ ๙๔๕ ๙๕๙๐ โทรสาร

ขอรับรองว่าได้มีการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง **ศึกษาปัจจัยที่มีส่วนในการสร้างสันติสุขชุมชนท่ามกลางพหุวัฒนธรรมในอีสานใต้** ซึ่งเป็นผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ของ **ศ.ดร.รุ่งสุริยา หอมวัน** โดยนำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

- การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ เช่น การบรรยาย การสอน การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน
- การใช้ประโยชน์ด้านความรู้ในพระพุทธศาสนา
- การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ เช่น งานวิจัยและ/หรืองานสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาสิ่งประดิษฐ์
- การใช้ประโยชน์เชิงนโยบายหรือระดับประเทศ
- การใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์/เป้าหมายของงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

ช่วงเวลาที่น่าไปใช้ประโยชน์ ตั้งแต่ วันที่ ๒๖ มกราคม ๒๕๖๔ จนถึง วันที่ ๓๐ เมษายน ๒๕๖๔ ซึ่งการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ เรื่องนี้ไปใช้ประโยชน์นั้น ก่อให้เกิดผลดี ดังนี้

๑. การส่งเสริมให้มีการร่วมกันอย่างสันติ โดยอาศัยกิจกรรมประเพณีวัฒนธรรมในการสร้าง
ความร่วมมือของสมาชิกชุมชน

๒. การเชื่อมโยงองค์ความรู้จากภายนอก

๓. การถ่ายทอดการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ให้เกิดประโยชน์ในด้านการพัฒนางาน

ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

ลงชื่อ พระครูอินทปัญญาวัฒน์

(พระครูอินทปัญญาวัฒน์)

ตำแหน่ง เจ้าคณะตำบลหนองกี่

ผนวก จ

ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบจากงานวิจัย
(Output/Outcome/Impact)

ผลผลิต (Output) จากงานวิจัย

ประเภทผลงานที่ได้รับ:

- ต้นแบบผลิตภัณฑ์
- ต้นแบบเทคโนโลยี
- กระบวนการใหม่
- องค์ความรู้
- การใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์
- การใช้ประโยชน์เชิงสาธารณะ
- การพัฒนากำลังคน
- ทรัพย์สินทางปัญญา
- บทความทางวิชาการ
- การประชุม/สัมมนาระดับนานาชาติ
- การประชุม/สัมมนาระดับชาติ

ระดับของผลงานที่ได้รับ:

- ระดับอุตสาหกรรม
- ระดับกึ่งอุตสาหกรรม
- ระดับภาคสนาม
- ระดับห้องปฏิบัติการ

รายละเอียดผลงาน:

มีศูนย์เรียนรู้และการวิจัยพหุวัฒนธรรม วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ เลขที่ ๒๘๑ หมู่ที่ ๑๓ ถนนบุรีรัมย์-ประโคนชัย ตำบลเสม็ด อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ โดยศูนย์เรียนรู้ฯ ตั้งอยู่ด้านล่างของอาคารเฉลิมพระชนมพรรษา ๘๐ พรรษา

.....

.....

.....

.....

จำนวนผลงาน: ๑ หน่วยนับ: บทความ/ห้องปฏิบัติการ

ผลลัพธ์ (Outcome) ที่ได้ตลอดระยะเวลาโครงการ:

ชื่อผลลัพธ์: ศูนย์เรียนรู้และการวิจัยพหุวัฒนธรรม วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

ประเภท:

- เติบโตปริมาณ
- เติบโตคุณภาพ
- เติบโตเวลา
- เติบโตต้นทุน

รายละเอียด:

.....

.....

.....

.....

.....

ผลกระทบจากการดำเนินโครงการ:

- ผลกระทบทางเศรษฐกิจของประเทศ
- ผลกระทบต่อภาคการผลิตและธุรกิจที่เกี่ยวข้อง
- ผลกระทบต่อขีดความสามารถทาง วทน.
- ผลกระทบต่อการจ้างงาน
- ผลกระทบต่อสังคม
- ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม
- เพิ่มความสามารถการแข่งขันของเอกชนที่ร่วมโปรแกรม
- เพิ่มความสามารถในการแข่งขันของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม
- สนับสนุนให้เกิดวิสาหกิจเริ่มต้น (Startup)

รายละเอียด:

.....

.....

.....

.....

.....

แบบสรุปโครงการวิจัย
สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

<p>สัญญาเลขที่ MCU RS 800763031</p> <p>ชื่อโครงการ “ศึกษาปัจจัยที่มีส่วนในการสร้างสันติสุขชุมชนท่ามกลางพหุวัฒนธรรมในอีสานใต้” ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง การเสริมสร้างเครือข่ายชุมชนสันติสุขในสังคมไทย</p> <p>หัวหน้าโครงการ ผศ.ดร.รุ่งสุริยา หอมวัน และคณะ วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โทรศัพท์ 085-4974721 Email : rus_s11@hotmail.com</p>
<p>ความเป็นมาและความสำคัญ</p> <p>การสร้างชุมชนสันติสุขนั้นมีทั้งองค์ประกอบที่เป็นปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก เพราะฉะนั้นผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเรื่อง “ศึกษาปัจจัยที่มีส่วนในการสร้างสันติสุขชุมชนท่ามกลางพหุวัฒนธรรมในอีสานใต้” เพื่อศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมพหุวัฒนธรรม เพื่อศึกษาหลักการที่เกี่ยวข้องกับการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมพหุวัฒนธรรม และเพื่อนำเสนอการสร้างชุมชนสันติสุขในอีสานใต้ท่ามกลางพหุวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม นอกจากนั้นแล้วองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ บุคลากรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปบูรณาการเพื่อส่งเสริมชุมชนต่างๆ ในประเทศไทย ในการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขท่ามกลางพหุวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมตลอดไป</p>
<p>วัตถุประสงค์โครงการ</p> <ol style="list-style-type: none"> ๑) เพื่อศึกษาสภาพบริบททางสังคมในสังคมพหุวัฒนธรรม ๒) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีส่วนในการสร้างชุมชนสันติสุขในสังคมพหุวัฒนธรรม ๓) เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคในการสร้างชุมชนสันติสุขในสังคมพหุวัฒนธรรม
<p>ผลการวิจัย</p> <ol style="list-style-type: none"> ๑. สภาพบริบททางสังคมของชุมชนกลุ่มเป้าหมายทั้ง ๔ แห่งนั้น เป็นชุมชนเก่าแก่ยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมโบราณ มีความเชื่อในเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มองไม่เห็น เคารพบูชาดวงวิญญาณของบรรพบุรุษ และปฏิบัติตามประเพณีสิบสองเดือนของภาคอีสาน ส่วนการแต่งกายนั้นเปลี่ยนแปลงไปยุคสมัย แต่เมื่อเวลาที่ชุมชนมีกิจกรรมก็จะแต่งกายให้เหมาะสมกับประเพณีนั้นๆ ส่วนภาษาพูดยังคงอนุรักษ์ภาษาถิ่นในการสื่อสารได้เป็นอย่างดี และผู้นำชุมชนมีความเข้มแข็ง มีความรู้ความสามารถในการนำพาชุมชนไปสู่การพัฒนา ๒. ปัจจัยที่มีส่วนในการสร้างชุมชนสันติสุขในสังคมพหุวัฒนธรรม พบว่า <ol style="list-style-type: none"> ๒.๑ วิธีการบริหารความขัดแย้งของชุมชนในอดีต ผู้นำชุมชนจะไกล่เกลี่ยให้เกิดความเป็นธรรมแก่คู่กรณี โดยไม่ให้ความขัดแย้งไปถึงเจ้าหน้าที่ในระดับที่เหนือขึ้นไป ด้วยอาศัยความร่วมมือกัน ความรัก ความสามัคคี ของคนในชุมชน ๒.๒ หน่วยงานภาครัฐมีบทบาทในการแก้ไขปัญหาาระงับเหตุเบื้องต้นให้เกิดความสงบเรียบร้อย ด้วยการจัดให้มีกฎกติกาของหมู่บ้าน และชี้แจงให้เกิดความเข้าใจตรงกันถูกต้องทุกฝ่าย

<p>๒.๓ กิจกรรมที่ก่อให้เกิดสันติสุขในชุมชนประกอบด้วย กิจกรรมการไปวัดด้วยกัน กิจกรรมไปร่วมงานขึ้นบ้านใหม่ด้วยกัน กิจกรรมไปร่วมงานศพด้วยกัน กิจกรรมไปปลูกป่าร่วมกัน กิจกรรมไปพัฒนาหมู่บ้านร่วมกัน กิจกรรมการไปประชุมร่วมกัน และกิจกรรมมีจิตอาสาด้วยกัน</p> <p>๒.๔ ปัจจัยที่ทำให้เกิดสันติสุขในชุมชน ประกอบด้วย ๑) ผู้นำดี ๒) คนมีส่วนร่วม ๓) มีประเพณียึดเหนี่ยวร่วมกัน ๔) มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในชุมชน ๕) จิตสำนึกรักชุมชน ๖) องค์กรในชุมชนทำบทบาทหน้าที่สมบูรณ์</p> <p>๓. อุปสรรคในการสร้างชุมชนสันติสุขในสังคมพหุวัฒนธรรม คือการบริหารการจัดการที่ไม่ค่อยมีระบบหรือแบบแผนในชุมชน ทำให้เกิดการเลือกปฏิบัติและมีความแตกแยกกัน สมาชิกกลุ่มไม่เข้าใจบทบาทหน้าที่ของตนเอง ประชาชนบางส่วนขาดความสามัคคีและไม่มีความรับผิดชอบ ปัญหาการว่างงานและการกำจัดขยะ</p>
<p>การนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์</p> <p>๑) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สามารถนำกระบวนการศึกษาวิจัยไปประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนในรายวิชา เช่น รายวิชาเทวศาสตร์และพิธีกรรมพระพุทธศาสนา รายวิชาวัฒนธรรมไทย รายวิชามนุษย์กับสังคม ระเบียบวิธีวิจัยทางรัฐศาสตร์ การศึกษาอิสระทางรัฐศาสตร์ และรายวิชาศาสนากับการเมือง ในระดับปริญญาตรี ของสาขาวิชาพระพุทธศาสนา และสาขาวิชา รัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย</p> <p>๒) สามารถนำผลการศึกษาไปสะท้อนข้อมูลให้กับองค์กรต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นวัด สถานศึกษา ทุกแห่ง และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับโบราณสถาน เพื่อแลกเปลี่ยน ความคิดเห็นและแนวทางการพัฒนา ปรับปรุงองค์กรในมิติต่างๆ โดยเฉพาะด้านการสร้างสันติสุขชุมชนท่ามกลางพหุวัฒนธรรม</p> <p>๓) อาจารย์ นักวิชาการ นิสิต ของวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีการพัฒนาทักษะในการวิจัย เพื่อการเรียนรู้ในมิติที่หลากหลาย เช่น การจัดสัมมนาภาวะผู้นำทางการเมือง การวิจัยเชิงปฏิบัติการ เป็นต้น</p>
<p>การประชาสัมพันธ์</p> <p>การประชาสัมพันธ์กิจกรรมและผลงานวิจัยทางอินเทอร์เน็ต และหนังสือคู่มือเทคนิคการบริหารงานชุมชนให้ประสบผลสำเร็จ</p>

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ - นามสกุล (ภาษาไทย) : ผศ.ดร.รุ่งสุริยา หอมวัน
 (ภาษาอังกฤษ) : Asst.Prof.Dr.Rungsuriya Homwan
 เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน : ๓ ๓๑๐๕ ๐๐๓๖๖ XXX

ตำแหน่งปัจจุบัน : อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

หน่วยงานที่อยู่ที่สามารถติดต่อได้

วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ๒๘๑ หมู่ ๑๓ วัดพระพุทธบาทเขากระโดง ต.เสม็ด อ.เมืองบุรีรัมย์ จ.บุรีรัมย์ ๓๑๐๐๐
 โทรศัพท์ ๐๔๔ ๖๓๗ ๒๕๖, ๐๔๔ ๖๓๗ ๒๖๑
 โทรศัพท์มือถือ : ๐๘๕ ๔๙๗ ๔๗๒๑
 e-mail : rus_s11@hotmail.com

ประวัติการศึกษา

- พ.ศ. ๒๕๔๒ พธ.บ. (จิตวิทยา) มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดมหาธาตุ
ท่าพระจันทร์ พระนคร กรุงเทพมหานคร
- พ.ศ. ๒๕๔๔ ศศ.ม. (การบริหารองค์การ) มหาวิทยาลัยเกริก บางเขน กรุงเทพมหานคร
- พ.ศ. ๒๕๕๑ ประกาศนียบัตรบัณฑิตวิชาชีพอครุ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
- พ.ศ. ๒๕๖๑ พธ.ด. (พุทธจิตวิทยา) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วังน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
- สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ สาขาวิชารัฐศาสตร์, จิตวิทยา

ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัย

หัวหน้าโครงการวิจัย เรื่อง การบริหารองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นตามหลักสาราณียธรรม
 กรณีศึกษาองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดบุรีรัมย์ (โดยได้รับทุนอุดหนุนจากสถาบันวิจัยพุทธ
 ศาสตร์) ปีงบประมาณ ๒๕๕๖

หัวหน้าโครงการวิจัย เรื่อง การศึกษาวิเคราะห์พฤติกรรมการรักษาศีล ๕ ของชุมชนบ้าน
 แพงพวย อำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์ (โดยได้รับทุนอุดหนุนจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์)
 ปีงบประมาณ ๒๕๕๘

หัวหน้าโครงการวิจัย เรื่อง ศูนย์การเรียนรู้ศิลปะแบบบายอนจังหวัดบุรีรัมย์ (โดยได้รับ
 ทุนอุดหนุนจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์) ปีงบประมาณ ๒๕๖๒

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ - นามสกุล (ภาษาไทย) : ผศ.ดร.ทิพย์ ชันแก้ว
(ภาษาอังกฤษ) : Asst.Prof.Dr.Thip Khankaew
เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน :

ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์ประจำและรับผิดชอบหลักสูตร

หน่วยงานที่อยู่ที่สามารถติดต่อได้

วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๒๘๑ หมู่ ๑๓ วัดพระพุทธบาทเขากระโดง ต.เสม็ด อ.เมืองบุรีรัมย์ จ.บุรีรัมย์ ๓๑๐๐๐
โทรศัพท์ ๐๔๔ ๖๓๗ ๒๕๖, ๐๔๔ ๖๓๗ ๒๖๑
โทรศัพท์ ๐๖๓ - ๐๐๙ - ๘๔๔๔

ประวัติการศึกษา

น.ธ.เอก, ป.ธ.๙
กศ.ม. (การบริหารการศึกษา)
พธ.ด. (พุทธจิตวิทยา)

สาขาวิชาที่มีความชำนาญพิเศษ : จิตวิทยาการศึกษา

ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัย

- ๒๕๕๙ พุทธจริยธรรมแนวคิดปรัชญาและกระบวนการเสริมสร้างสังคมสันติสุขในจังหวัดบุรีรัมย์ (ร่วมวิจัย)
- ๒๕๖๑ รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงวัยตามโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ (ร่วมวิจัย)
- ๒๕๖๑ ปัจจัยทางพุทธจิตวิทยาที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ในพหุนิยมวัฒนธรรมจังหวัดบุรีรัมย์ (ร่วมวิจัย)
- ๒๕๖๑ ปัจจัยทางพุทธจิตวิทยาที่ส่งผลต่อความรับผิดชอบในองค์กรของบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดบุรีรัมย์ (หัวหน้าโครงการวิจัย)
- ๒๕๖๓ การพัฒนายุทธศาสตร์ในการท่องเที่ยวในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสู่การกระจายรายได้สู่ชุมชน จังหวัดบุรีรัมย์ (หัวหน้าโครงการวิจัย)

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ - นามสกุล (ภาษาไทย) : ดร.ธำรงค์ชัย พัฒนะสิงห์
 (ภาษาอังกฤษ) : Dr. Thananchai Pattanasing
 เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน : ๓ - ๑๘๙๘ - ๐๐๐๑๖ - ๙๙๙

ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์ประจำและรับผิดชอบหลักสูตร

หน่วยงานที่อยู่ที่สามารถติดต่อได้

วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ๒๘๑ หมู่ ๑๓ วัดพระพุทธรบาทเขากระโดง ต.เสม็ด อ.เมืองบุรีรัมย์ จ.บุรีรัมย์ ๓๑๐๐๐
 โทรศัพท์ ๐๔๔ ๖๓๗ ๒๕๖, ๐๔๔ ๖๓๗ ๒๖๑
 โทรศัพท์ ๐๘๖ - ๘๕๙ - ๓๙๙๑ E-mail. ekmcukk@gmail.com

ประวัติการศึกษา

วุฒิสามัญ

- พ.ศ. ๒๕๖๑ พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พุทธจิตวิทยา) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- พ.ศ. ๒๕๕๑ การศึกษามหาบัณฑิต (จิตวิทยาการศึกษา) มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
- พ.ศ. ๒๕๔๗ พุทธศาสตรบัณฑิต (ภาษาอังกฤษ) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สาขาวิชาที่มีความชำนาญพิเศษ : จิตวิทยาการศึกษา

ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัย

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ - นามสกุล (ภาษาไทย) : พระครูปริยัติปัญญาโสภณ,ผศ. (ชัย บุรณะ)
 (ภาษาอังกฤษ) : Phrakroo Pariyatpanyasopon, Asst.Prof. (Chai Burana)
 เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน : ๓๓๒๐๖๐๐๒๐๗ X X X

ตำแหน่งปัจจุบัน : อาจารย์ประจำสาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

หน่วยงานที่อยู่ที่สามารถติดต่อได้

วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ๒๘๑ หมู่ ๑๓ วัดพระพุทธบาทเขากระโดง ต.เสม็ด อ.เมืองบุรีรัมย์ จ.บุรีรัมย์ ๓๑๐๐๐
 โทรศัพท์ ๐๔๔ ๖๓๗ ๒๕๖, ๐๔๔ ๖๓๗ ๒๖๑
 โทรศัพท์มือถือ : ๐๘๗ ๒๕๔ ๐๗๔๓
 e-mail : chai.burana7970@gmail.com, Facebook: ชัย บุรณะ, Line :ชัย บุรณะ

ประวัติการศึกษา

- พ.ศ. ๒๕๔๗ พธ.บ.(พระพุทธศาสนา) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์
- พ.ศ. ๒๕๕๔ น.บ. (นิติศาสตร์) มหาวิทยาลัยรามคำแหง
- พ.ศ. ๒๕๕๐ ร.ม. (รัฐศาสตร์) มหาวิทยาลัยรามคำแหง
- พ.ศ. ๒๕๕๘ น.ม. (นิติศาสตร์) มหาวิทยาลัยรามคำแหง
- สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, รัฐศาสตร์, กฎหมาย

ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัย

- พ.ศ. ๒๕๕๘ เรื่อง “การปรับใช้หลักพุทธธรรมในการเสริมสร้างคุณภาพการรักษาสุขภาพด้วย: วิธีการตอกเส้นของชุมชนสุขสมบูรณ์ตำบลสองชั้น อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์”
- พ.ศ. ๒๕๕๙ เรื่อง “การขับเคลื่อนหมู่บ้านศีล ๕ เพื่อจริยธรรมการอยู่ร่วมกันโดยภาคีเครือข่ายในจังหวัดสุรินทร์”
- พ.ศ. ๒๕๖๐ เรื่อง “ปัญหาเกี่ยวกับการกระทำความผิดของพระภิกษุในพระพุทธศาสนา”

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ - นามสกุล (ภาษาไทย) : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปิยวัฒน์ คงทรัพย์
(ภาษาอังกฤษ) : Asst.Prof.Dr. Piyawat Kongsup
เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน : ๓ ๓๑๑๑ ๐๐๔๓๓ XX X

ตำแหน่งปัจจุบัน : รักษาการรองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

หน่วยงานที่อยู่ที่สามารถติดต่อได้

วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๒๘๑ หมู่ ๑๓ วัดพระพุทธบาทเขากระโดง ต.เสม็ด อ.เมืองบุรีรัมย์ จ.บุรีรัมย์ ๓๑๐๐๐
โทรศัพท์ ๐๔๔ ๖๓๗ ๒๕๖, ๐๔๔ ๖๓๗ ๒๖๑
e-mail : piyawat_mcubr@hotmail.com

ประวัติการศึกษา

วุฒิมัธยมศึกษา

- พ.ศ. ๒๕๒๒ น.ธ.เอก สำนักเรียนคณะจังหวัดบุรีรัมย์
- พ.ศ. ๒๕๔๑ ประโยค ๑ - ๒ สำนักเรียนคณะจังหวัดบุรีรัมย์

วุฒิสามัญ

- พ.ศ. ๒๕๒๕ ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๗ สนามสอบจังหวัดฉะเชิงเทรา (รุ่นสุดท้าย)
- พ.ศ. ๒๕๒๙ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ (ระดับ ๔) โรงเรียนศึกษาผู้ใหญ่วัดโสธรวราราม
วรวิหารฉะเชิงเทรา
- พ.ศ. ๒๕๓๔ พธ.บ.(ศาสนา) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กทม. (รุ่นที่ ๓๖)
- พ.ศ. ๒๕๓๗ ศศ.ม. (จารึกภาษาตะวันออก) มหาวิทยาลัยศิลปากร กทม.
- พ.ศ. ๒๕๔๗ ประกาศนียบัตรการจัดการวิทยุ กรมประชาสัมพันธ์ (๑๐ ก.ย. ๒๕๔๗)
- พ.ศ. ๒๕๖๑ พธ.ด. (พุทธจิตวิทยา) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

- วิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ วิชาประวัติพระพุทธศาสนา

ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัย